

Zienswijzennota

Windpark Bommelerwaard-A2

Inhoud

1.	Inleiding.....	3
1.1	Context en strekking van de zienswijzennota.....	3
1.2	Overzicht zienswijzen	4
1.3	Opzet van de zienswijzennota	5
2.	Reactie op hoofdlijnen	6
2.1	Nut en noodzaak	6
2.2	Locatie Windpark Bommelerwaard-A2	7
2.3	Elektriciteitswet 1998	13
2.4	Laagfrequent geluid	14
2.5	Gezondheid.....	14
2.6	Woon- en leefklimaat	15
2.7	Handhaving	19
2.8	Draagvlak	19
2.9	Participatie en compensatie	19
2.10	Communicatie	20
2.11	Planschade	21
3.	Reactie op zienswijzen	22
4.	Toetsingsadvies Commissie voor de m.e.r.....	150
5.	Overzicht wijzigingen	151
5.1	Wijzigingen naar aanleiding van zienswijzen.....	151
5.2	Ambtshalve wijzigingen.....	152
6.	Bijlagen	153

1. Inleiding

1.1 Context en strekking van de zienswijzennota

Windpark Bommelerwaard-A2

De provincie Gelderland heeft een verzoek ontvangen van de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 (rechtsoptvolger: Windpark Bommelerwaard-A2 B.V.) om een inpassingsplan op te stellen voor de realisatie van drie windturbines in Bruchem, op grondgebied van de gemeente Zaltbommel. Eerder wees de gemeenteraad van Zaltbommel een verzoek om wijziging van het planologische regime af.

In artikel 9e, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat provinciale staten bevoegd zijn een inpassingsplan op te stellen voor de aanleg of uitbreiding van een productie-installatie voor opwekking van duurzame elektriciteit met behulp van windenergie met een capaciteit van minimaal 5 en maximaal 100 megawatt (hierna: MW). In artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 staat dat provinciale staten in ieder geval toepassing geven aan deze bevoegdheid indien de betrokken gemeente het verzoek tot wijziging van het bestemmingsplan heeft afgewezen. Op grond van artikel 9f, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 coördineren gedeputeerde staten de voorbereiding en bekendmaking van de vergunningen voor de realisatie van het windpark.

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft met het Rijk afgesproken om 6000 MW aan windenergie op land te realiseren in 2020. Op grond van de Europese richtlijn "Bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen" (Richtlijn 2009/28/EG) is de EU-doelstelling voor duurzame energie voor Nederland bepaald op 14% van het totale energiegebruik in 2020. De provincie Gelderland heeft in IPO-verband met het Rijk een akkoord gesloten om 230,5 MW te realiseren op haar grondgebied in 2020. Op dit moment is in de provincie Gelderland ruim 80 MW operationeel.

Gelet op de bepalingen in de Elektriciteitswet 1998 en de bijdrage die het initiatief levert aan de provinciale doelstelling, hebben Gedeputeerde Staten van Gelderland besloten medewerking te verlenen aan het verzoek van Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. en een provinciaal inpassingsplan voor te bereiden. De locatie van het windpark (hierna: het plangebied) ligt ten zuidoosten van de kern Zaltbommel en is gelegen tussen rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. Het provinciaal inpassingsplan voorziet in de realisatie van drie windturbines. De windturbines hebben een totaal opgesteld vermogen van 7,5 tot 12 MW.

Coördinatiebesluit

Provinciale Staten hebben op 24 mei 2017 besloten om toepassing te geven aan de provinciale coördinatie (artikel 3.33, eerste lid, onder b van de Wet ruimtelijke ordening). Zodoende worden het inpassingsplan en de benodigde vergunningen gecoördineerd voorbereid en bekendgemaakt¹.

Milieueffectrapportage (m.e.r.)

De oprichting van een windpark is genoemd in onderdeel D 22.2 van de bijlage bij het Besluit milieueffectrapportage. Onderdeel D bevat een overzicht van de plannen en besluiten ten aanzien waarvan moet worden beoordeeld of een milieueffectrapport (MER) moet worden gemaakt. Een m.e.r.-beoordeling voor de oprichting van een windpark is aan de orde wanneer sprake is van:

- een gezamenlijk vermogen van 15 MW of meer, of
- 10 windturbines of meer.

Windpark Bommelerwaard-A2 overschrijdt de in onderdeel D 22.2 genoemde drempelwaarden voor windparken niet. Normaal gesproken dient er een zogenoemde vormvrije m.e.r.-beoordeling te worden opgesteld. De provincie Gelderland en Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. hebben er echter in overleg vrijwillig voor gekozen om direct een m.e.r.-procedure te doorlopen en een gecombineerd MER op te stellen ter onderbouwing van het inpassingsplan en de omgevingsvergunning.

¹ Een deel van de benodigde vergunningen betreft onderwerpen die met name relevant zijn voor de uitvoering van het project. Deze uitvoeringsvergunningen zullen in een later stadium door middel van de reguliere procedure worden voorbereid. Redenen hiervoor zijn dat coördinatie van deze uitvoeringsvergunningen de besluitvorming niet in betekenende mate zal versnellen en dat er bovendien geen andere belangrijke voordelen aan verbonden zijn.

Zienswijzen

Van donderdag 8 februari 2018 tot en met woensdag 21 maart 2018 hebben de volgende drie besluiten inclusief de daarop betrekking hebbende stukken (waaronder het MER) ter inzage gelegen:

- het ontwerp-inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2. Provinciale Staten van Gelderland zijn bevoegd te besluiten over de vaststelling van het inpassingsplan.
- de ontwerp-omgevingsvergunning. Gedeputeerde Staten van Gelderland zijn bevoegd te besluiten over de verlening van de omgevingsvergunning.
- de ontwerp-ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb). Gedeputeerde Staten van Gelderland zijn bevoegd te besluiten over de verlening van de ontheffing.

Iedereen kon tijdens de terinzagelegging zienswijzen naar voren brengen.

Zienswijzennota

In voorliggende zienswijzennota wordt gereageerd op de ontvangen zienswijzen. De zienswijzennota wordt samen met de definitieve besluiten ter inzage gelegd.

Beroepsmogelijkheid

Belanghebbenden kunnen tegen de definitieve besluiten beroep instellen bij:

Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State
Postbus 20019
2500 EA
Den Haag

De termijn voor het indienen van een beroepsschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na de dag waarop de besluiten ter inzage zijn gelegd. Geen beroep kan worden ingesteld door een belanghebbende aan wie redelijkerwijs kan worden verweten dat hij geen zienswijze heeft ingediend over het ontwerp van het besluit waartegen zijn beroep is gericht.

De Crisis- en herstelwet is van toepassing op de besluiten. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepsschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het desbetreffende besluit. Na afloop van de beroepstermijn kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd.

4

1.2 Overzicht zienswijzen

De provincie Gelderland heeft 14 zienswijzen op het ontwerp-inpassingsplan, de ontwerp-omgevingsvergunning en de ontwerp-ontheffing Wnb ontvangen. Alle zienswijzen zijn geregistreerd en aan de indieners is een ontvangstbevestiging gezonden. De ontvangen zienswijzen zijn genummerd van 1 tot en met 14.

Op grond van de Wet bescherming persoonsgegevens is het niet toegestaan de persoonsgegevens (NAW-gegevens) van natuurlijke personen te verwerken zonder dat bijvoorbeeld sprake is van een wettelijke grondslag, dringende noodzaak of toestemming van de betreffende personen. De provincie noemt de natuurlijke personen die een zienswijze hebben ingediend in deze zienswijzennota daarom niet bij naam.

1. College van B&W van de gemeente Maasdriel
2. [Geanonimiseerd]
3. [Geanonimiseerd]
4. College van B&W van de gemeente Zaltbommel
5. [Geanonimiseerd]
6. [Geanonimiseerd]
7. [Geanonimiseerd]
8. [Geanonimiseerd]
9. S. van Oord (DAS) namens J. van Namen-van Oers VOF en [Geanonimiseerd]
10. [Geanonimiseerd]
11. [Geanonimiseerd]
12. [Geanonimiseerd]
13. Windpark Bommelerwaard-A2 B.V.
14. E.T. Stevens (Achmea Rechtsbijstand) namens [Geanonimiseerd]

1.3 Opzet van de zienswijzennota

Hoofdstuk 2 bevat een algemene reactie op de ontvangen zienswijzen. In hoofdstuk 3 wordt in tabelvorm ingegaan op alle afzonderlijke zienswijzen. De opzet van de tabel is als volgt:

1. Zienswijze-indiener 1		
Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht:		
<i>Eerste kolom</i>	<i>Tweede kolom</i>	<i>Derde kolom</i>
Nummer en onderdeel van de zienswijze	Samenvatting van de zienswijze	Reactie op de zienswijze
<i>Eventuele aanpassingen in de besluiten naar aanleiding van de zienswijze</i>		

In hoofdstuk 4 wordt stilgestaan bij het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie voor de m.e.r.) over het MER. Ten slotte bevat hoofdstuk 5 een overzicht van de wijzigingen die zijn doorgevoerd in de definitieve besluiten. Het gaat om ambtshalve wijzigingen en wijzigingen naar aanleiding van de zienswijzen.

2. Reactie op hoofdlijnen

Alle ontvangen zienswijzen worden individueel beantwoord in hoofdstuk 3. Enkele onderwerpen worden in de zienswijzen herhaaldelijk naar voren gebracht. Voor deze onderwerpen is daarom gekozen om naast de individuele beantwoording van de afzonderlijke zienswijzen, ook een meer algemene toelichting te geven. Deze is terug te lezen in dit hoofdstuk.

2.1 Nut en noodzaak

Om de wereldwijde afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verminderen en de uitstoot van CO₂ te beperken is de realisatie van windparken belangrijk. Zowel op mondiaal (VN-klimaatverdrag, Kyoto-protocol, Klimaatakkoord Parijs) als op Europees niveau is het belang van het terugdringen van CO₂-uitstoot erkend. In de Europese richtlijn (Richtlijn 2009/28/EG) is opgenomen dat 14% van het totale energieverbruik in Nederland in 2020 duurzaam moet worden opgewekt.

Nederland

In 2013 hebben ruim 40 organisaties zich verbonden aan het Energieakkoord voor duurzame groei. In dit Energieakkoord is vastgelegd dat in 2020 14% van alle energie duurzaam opgewekt moet worden. En per 2023 dient 16% van het totale bruto eindverbruik afkomstig te zijn uit duurzame energiebronnen. Specifiek is er met de twaalf provincies afgesproken dat in 2020 6.000 MW opgewekt zal worden door windenergie op land. Ten aanzien van wind op zee moet er een opschaling plaatsvinden van 4450 MW operationeel vermogen in 2023.

Taakstelling

Om de doelstelling uit het Nationaal Energieakkoord uit te werken, is in januari 2013 de Rijksstructuurvisie Windenergie op Land vastgesteld. In deze structuurvisie hebben het Rijk en de twaalf provincies een akkoord gesloten over het realiseren van de 6.000 MW aan vermogen door windenergie op land in 2020. Er wordt in de visie aangegeven op welke manier dit mogelijk is en wie verantwoordelijk is voor het aanwijzen van de ruimte voor deze windturbines. De twaalf provincies hebben in de visie afspraken over de verdeling van de 6.000 MW over de individuele provincies. De bijdrage van de provincie Gelderland bedraagt 230,5 MW. Dit is de Gelderse taakstelling.

6

Actueel overzicht aantallen megawatts

In april 2018 is er in de provincie Gelderland 80,4 MW windenergie op land operationeel. Daarnaast is voor ongeveer 86,8 MW het ruimtelijk plan onherroepelijk. Tabel 1 geeft een overzicht. Naast deze locaties is voor ongeveer 47,6 MW aan locaties in procedure. Dit houdt in dat er gewerkt wordt aan het wijzigen van een bestemmingsplan of beheersverordening, het opstellen van een inpassingsplan of dat de procedure rondom vergunningverlening is gestart. Windpark Bommelerwaard-A2 valt onder de laatste categorie en zal voor 7,5 - 12 MW bijdragen aan de provinciale taakstelling. Voor het tijdig behalen van de taakstelling van 230,5 MW in 2020 is de realisatie van Windpark Bommelerwaard-A2 essentieel.

Alternatieven

Alle vormen van duurzame energie zijn nodig om de Europese en nationale doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2023 te behalen. Het nationale "Energieakkoord voor duurzame groei" noemt niet uitputtend: wind op land, wind op zee, bio-energie en zonne-energie. Hoewel er naast windenergie ook andere mogelijkheden zijn om hernieuwbare energie op te wekken, zijn de megawatts van de Gelderse taakstelling voor wind op land niet inwisselbaar voor andere vormen van alternatieve energie. Voor deze alternatieve energievormen bestaan immers zelfstandige afspraken die naast de afspraak over wind op land behaald moeten worden om te kunnen voldoen aan de energiedoelstellingen. Een voorbeeld zijn de afspraken over wind op zee.

Daarnaast zijn de aantallen megawatts niet uitwisselbaar tussen de verschillende provincies. Iedere provincie neemt een deel voor haar rekening. Voor Gelderland is dat deel 230,5 MW. De omvang van de taakstelling verschilt per provincie. De windrijke provincies (zoals Zeeland en Flevoland) hebben een hogere taakstelling dan minder windrijke provincies (zoals Gelderland).

Gerealiseerd	Megawatts
Zutphen - De Mars	6
Culemborg	6
Neder-Betuwe - Echteld	8
Buren	8
Duiven	8
Ede	6,4
Montferland - Oude IJsselstreek - Netterden	12
Nijmegen - De Griff	10
Aalten	16
Totaal	80,4
Ruimtelijk plan onherroepelijk	Megawatts
Nijmegen - De Griff	2,5
Oude IJsselstreek - Den Tol	31,5
Zevenaar - Bijvanck	13,2
Neerijnen-Geldermalsen - Deil	39,6
Totaal	86,8

Tabel 1 - Gerealiseerde locaties en locaties in aanbouw (april 2018)

2.2 Locatie Windpark Bommelerwaard-A2

Omgevingsvisie Gelderland

De Omgevingsvisie Gelderland beschrijft het ruimtelijk beleid van de provincie Gelderland. In de Omgevingsvisie Gelderland is aandacht voor diverse thema's. Een van die thema's is de energietransitie. De provincie streeft naar een energieneutraal Gelderland in 2050. Om dat te bereiken zijn forse inspanningen op het gebied van energiebesparing en hernieuwbare energieopwekking noodzakelijk.

De provincie zet in op verschillende vormen van hernieuwbare energiebronnen. Naast windenergie is er aandacht voor zonne-energie, de productie van biogas en het gebruik van aard- en restwarmte. Voor windenergie geldt een specifieke doelstelling voor het jaar 2020. Deze doelstelling is vastgelegd in een akkoord tussen het Rijk en het InterProvinciaal Overleg (IPO). De afspraak is om in 2020 6.000 MW windenergie op land te realiseren. De bijdrage van de provincie Gelderland aan deze opgave bedraagt 230,5 MW. In het akkoord is afgesproken dat locaties die nodig zijn voor deze 230,5 MW ruimtelijk gereserveerd worden. Dit is gebeurd in 2014. De ruimtelijke reserveringen voor windenergie zijn bepaald in het kader van de thematische provinciale structuurvisie "Windvisie Gelderland" (een deeluitwerking van de Omgevingsvisie Gelderland).

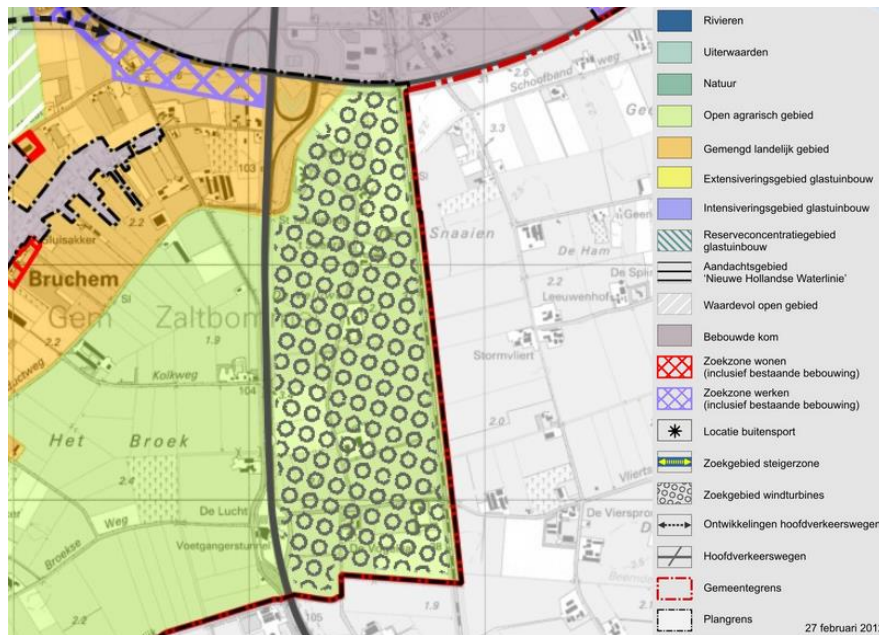
Windvisie Gelderland

Ten behoeve van de "Windvisie Gelderland" is een belemmeringenkaart gemaakt. In deze kaart zijn voor heel Gelderland een aantal belangrijke belemmeringen voor windenergie weergegeven. Voorbeelden zijn natuurgebieden, waardevolle open gebieden en de locaties van gasleidingen. De belemmeringenkaart vormde het startpunt van het opstellen van de "Windvisie Gelderland" en is als het ware een eerste trechtering van locaties op basis van onder meer milieuaspecten. De "Windvisie Gelderland" is verder tot stand gekomen in een proces van co-creatie: samenwerken met regio's en gemeenten om de ruimte voor windenergie te bepalen.

Tijdens de voorbereiding van "Windvisie Gelderland" is een planMER opgesteld. In dit rapport zijn de mogelijke zoeklocaties voor windenergie in de provincie Gelderland in beeld gebracht. Het planMER bevat een beschrijving van de milieueffecten van reële locaties voor windenergie. Er zijn twee alternatieven onderzocht:

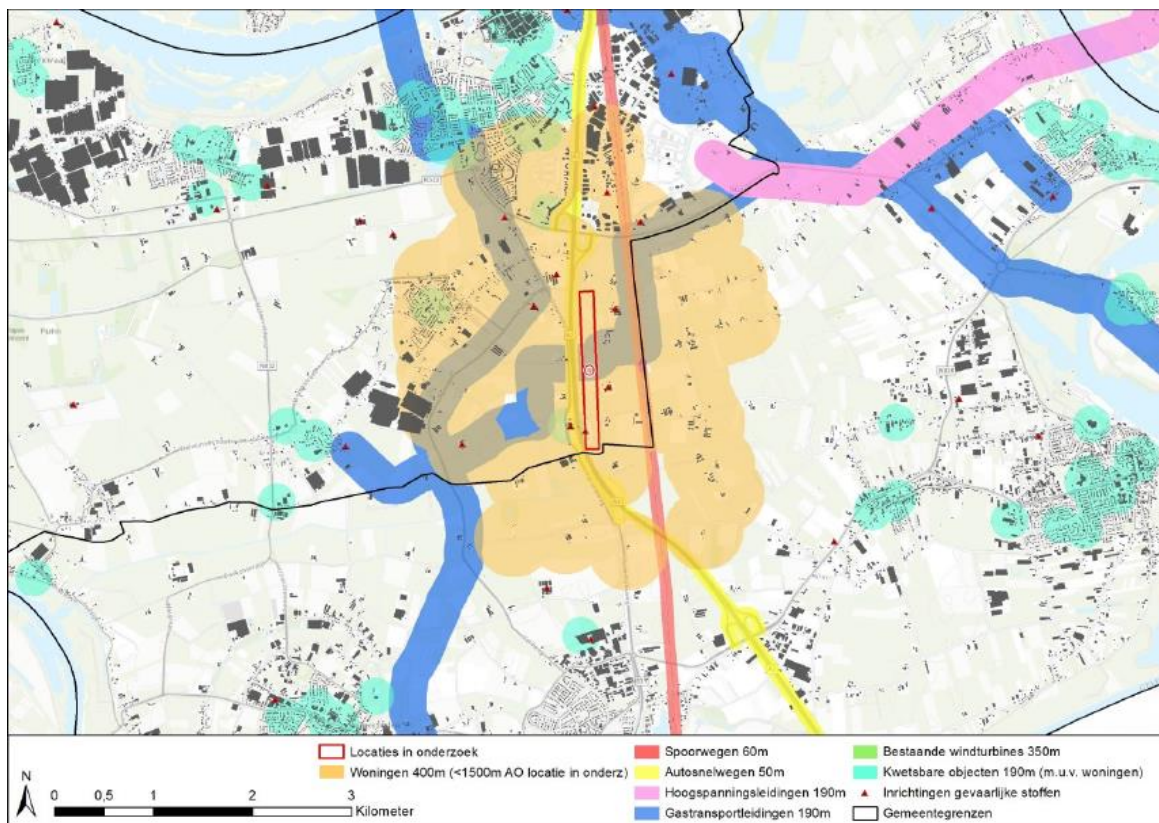
- Alternatief 1 ging uit van de verspreiding van windparken op 25 nieuwe kleine locaties met een maximaal opgesteld vermogen van in totaal 184,8 MW.
- Alternatief 2 omvatte een concentratie van windparken op vijf grotere locaties met een maximaal opgesteld vermogen van 168 MW.

Naast deze twee alternatieven waren er op dat moment ook een aantal locaties voor windenergie in onderzoek. Deze locaties zijn ook onderzocht in het kader van de “Windvisie Gelderland”. Een van die locaties in onderzoek was de locatie bij Zaltbommel. De gemeenteraad van Zaltbommel had deze locatie tussen de A2 en de spoorlijn Utrecht – ’s-Hertogenbosch immers in 2012 al in haar gemeentelijke Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel vastgelegd als zoekgebied voor windturbines (zie ook Afbeelding 1). Het gekozen zoekgebied bij Zaltbommel past met name vanwege de ligging tussen de A2 en het spoor bij de voorkeur van de provincie Gelderland om windenergie te combineren met andere, intensieve functies. De “Windvisie Gelderland” noemt als voorbeelden van intensieve functies (hoofd)infrastructuur, regionale bedrijventerreinen en intensieve landbouwgebieden (onder andere glastuinbouw). Volgens de gemeentelijke structuurvisie zijn er binnen de gemeente Zaltbommel verder geen locaties die geschikt zijn voor windenergie.

Afbeelding 1 - Uitsnede verbeelding Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel

Voor de locatie bij Zaltbommel is in de “Aanvulling PlanMER Windvisie provincie Gelderland” uitgegaan van vier windturbines van 2 MW direct ten oosten van de A2 (zie Afbeelding 2). De locatie is beoordeeld op de thema's woningen, veiligheid, natuur, landschap, archeologie en cultuurhistorie. De locatie ligt relatief dicht bij woningen en zones of inrichtingen met gevaarlijke stoffen. Daarom scoort de locatie negatief op de criteria “woningen” en “veiligheid”. Voor “woningen” geldt dat extra inspanningen voor participatie of bijvoorbeeld voorzieningen om geluid- en/of slagschaduwefecten te beperken de effecten kunnen beperken. Voor “veiligheid” kan met een goede plaatsingsstrategie van de individuele turbines en eventueel aanvullende risicoberekeningen het effect zelfs tot nihil worden teruggebracht. Voor de locatie bij Zaltbommel is dan met name een goede ligging ten opzichte van de aanwezige buisleiding van belang.

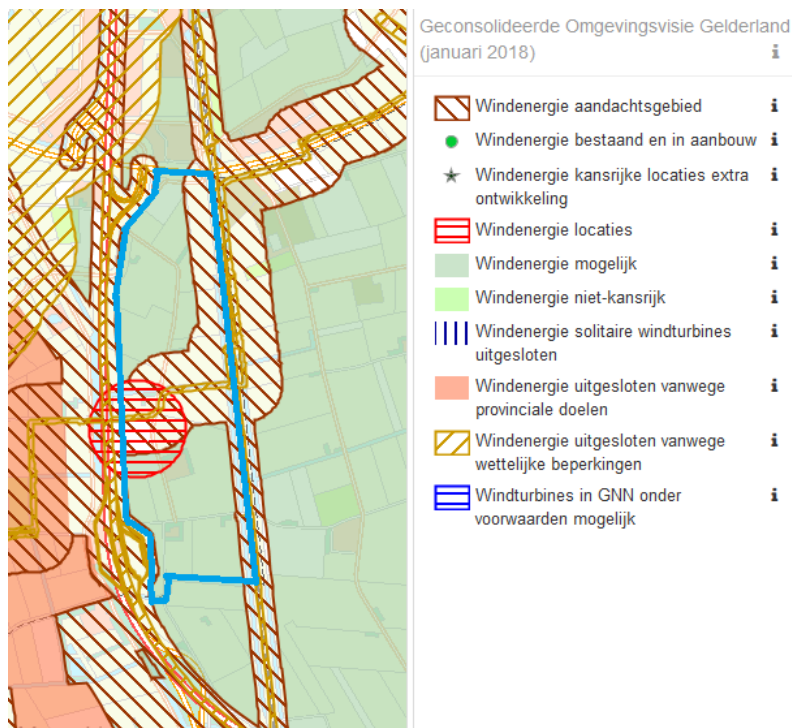
Afbeelding 2 - Uitsnede aanvulling planMER bij "Windvisie Gelderland"

De provincie heeft destijds op basis van de resultaten van het planMER met bijbehorende aanvulling en draagvlak bij gemeenten een voorkeursalternatief gekozen. Ook de locatie bij Zaltbommel maakt hier deel van uit. Het voorkeursalternatief zorgt ervoor dat de provinciale taakstelling van 230,5 MW windenergie in 2020 kan worden gehaald.

9

Op 21 augustus 2014 heeft de Commissie voor de m.e.r. het definitieve toetsingsadvies uitgebracht. De Commissie voor de m.e.r. komt tot het oordeel dat het planMER met bijbehorende aanvulling de essentiële informatie bevat om een besluit te kunnen nemen waarin het milieubelang volwaardig wordt meegewogen. Provinciale Staten hebben de "Windvisie Gelderland" op 12 november 2014 vastgesteld.

Uit kaart 3 van de Omgevingsvisie Gelderland volgt of de realisatie windenergie op een bepaalde locatie in de provincie al dan niet kansrijk is. Hiertoe wordt gewerkt met verschillende type gebieden. Voorbeelden zijn *windenergielocaties*, *aandachtsgebieden* (windenergie onder voorwaarden mogelijk) en *uitsluitingsgebieden* (geen windenergie mogelijk in verband met wettelijke of beleidsmatige beperkingen). Het zoekgebied voor Windpark Bommelerwaard-A2 is grotendeels aangeduid als "Windenergie locaties", "Windenergie mogelijk" en "Windenergie aandachtsgebied" (zie Afbeelding 3).

Afbeelding 3 - Uitsnede kaart 3 Omgevingsvisie Gelderland

Inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2

De “Windvisie Gelderland” was erop gericht een aantal windenergielocaties in de provincie ruimtelijk te reserveren. Dit met het oog op het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW windenergie in 2020. Het planMER voor de “Windvisie Gelderland” omvatte een groot aantal locaties in de provincie en heeft een relatief hoog abstractieniveau.

Na het verzoek om planologische medewerking van de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 heeft de provincie opnieuw een (zelfstandige) m.e.r.-procedure gestart. Daar waar het MER ten behoeve van de “Windvisie Gelderland” relatief globaal van aard was, is nu sprake van een gedetailleerd MER. Het opgestelde MER dient immers als onderbouwing van het provinciaal inpassingsplan en de door de initiatiefnemer aan te vragen omgevingsvergunning. Door het doorlopen van een m.e.r.-procedure krijgt het milieubelang een volwaardige rol bij de besluitvorming over het windpark.

In het MER is uitgegaan van het zoekgebied dat in Afbeelding 3 blauw omlijnd is.² Dit zoekgebied wordt aan de noordzijde begrensd door de provinciale weg N322, aan de oostzijde door de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch, aan de zuidzijde door de gemeentegrens met Maasdriel en aan de westzijde door rijksweg A2. Dit zoekgebied sluit aan op het zoekgebied dat de gemeente Zaltbommel hanteert in haar Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel, maar wijkt enigszins af van de aanduiding “Windenergie locaties” in de Omgevingsvisie Gelderland.

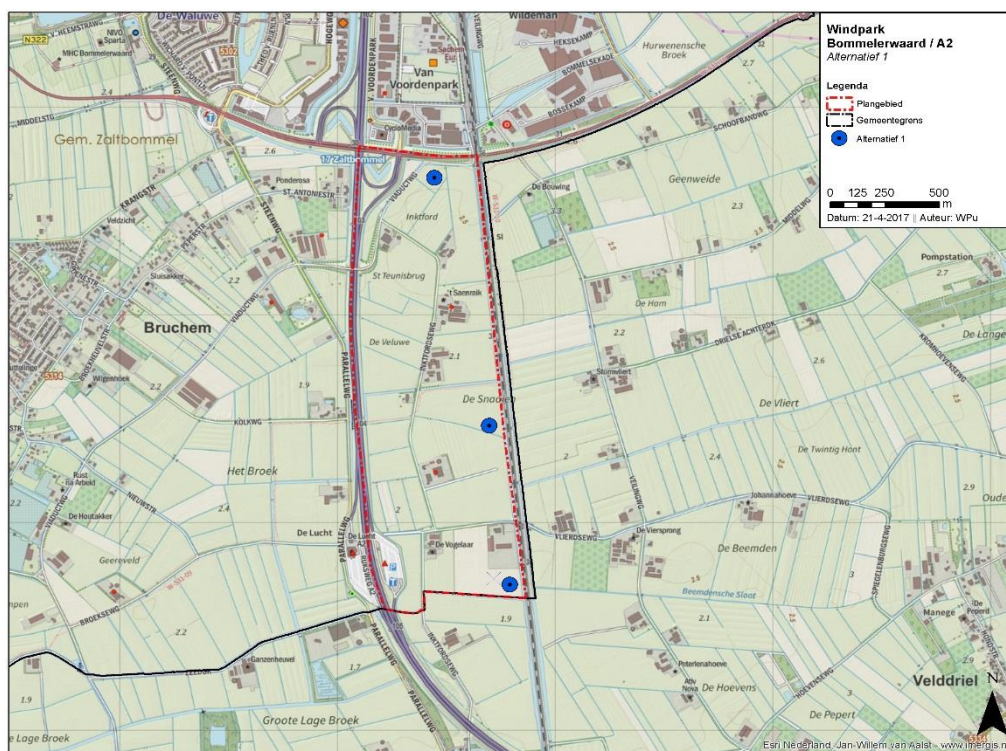
De reden van de beperkte afwijking is dat het windpark in het planMER bij de “Windvisie Gelderland” negatief scoorde op het onderwerp veiligheid. Dit vanwege de ligging nabij een gasleiding en tankstations. Door een groter zoekgebied te hanteren kunnen de windturbines op een grotere afstand van deze objecten worden geplaatst en kan de veiligheid worden geborgd.

Bij de ontwikkeling van locatiealternatieven binnen het zoekgebied is gekeken naar de ruimtelijke belemmeringen in de omgeving en de fysieke ruimte voor windenergie. Naast de benodigde afstand

² In een latere fase van de m.e.r.-procedure zijn ook de mogelijkheden voor windenergie in het aansluitende gebied van de gemeente Maasdriel gekeken (zie hoofdstuk 18 van het MER). Dit vanwege recente signalen over in ontwikkeling zijnde initiatieven. De Commissie voor de m.e.r. gaf de provincie in het advies over de notitie reikwijdte en detailniveau al in overweging om – gelet op de ambitieuze ambitie van de provincie – ook de mogelijkheden in het aansluitende gebied in Maasdriel in beschouwing te nemen. Het inpassingsplan heeft echter alleen betrekking op drie windturbines op het grondgebied van de gemeente Zaltbommel.

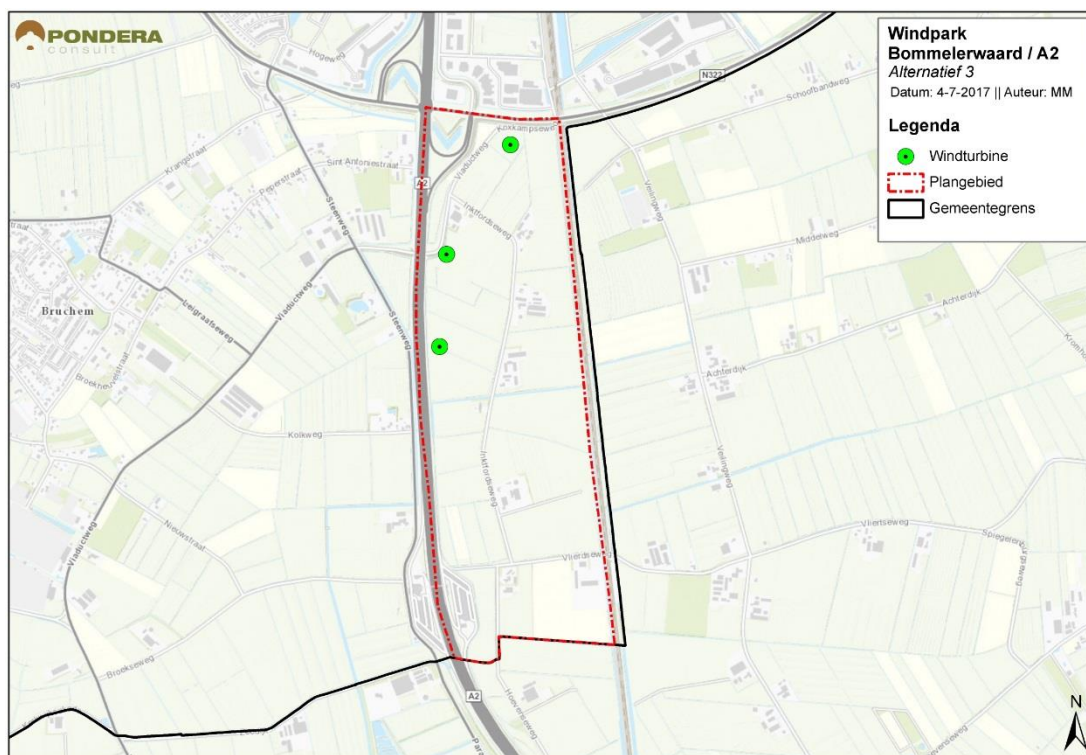
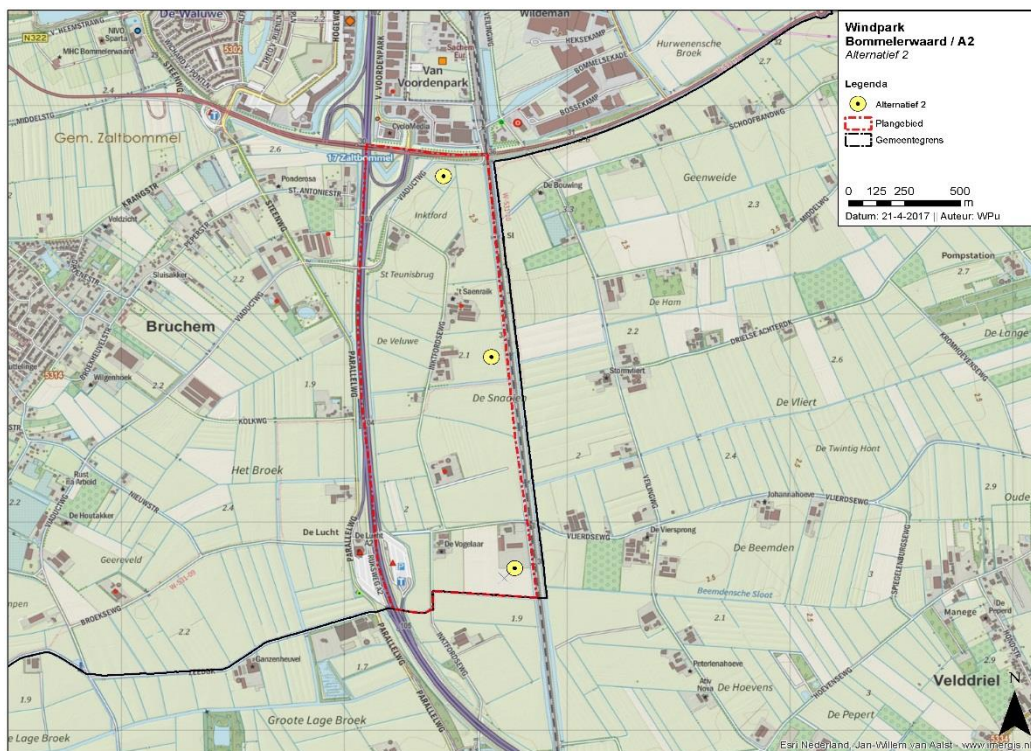
tot de gasleiding gaat het bijvoorbeeld om afstanden tot woningen en overige infrastructuur. Deze analyse heeft uiteindelijk geleid tot drie locatiealternatieven van drie windturbines met een totaal opgesteld vermogen van 7,5 – 12 MW³: één alternatief aan de noordwestzijde van het zoekgebied en twee alternatieven aan de oostzijde van het zoekgebied. In dat verband wordt ook verwezen naar Afbeelding 4 tot en met 6. Naast locatiealternatieven is er ook gevarieerd met de hoogte van windturbines:

- Variant a: 100 meter ashoogte en 100 meter rotordiameter
- Variant b: 120 meter ashoogte en 120 meter rotordiameter

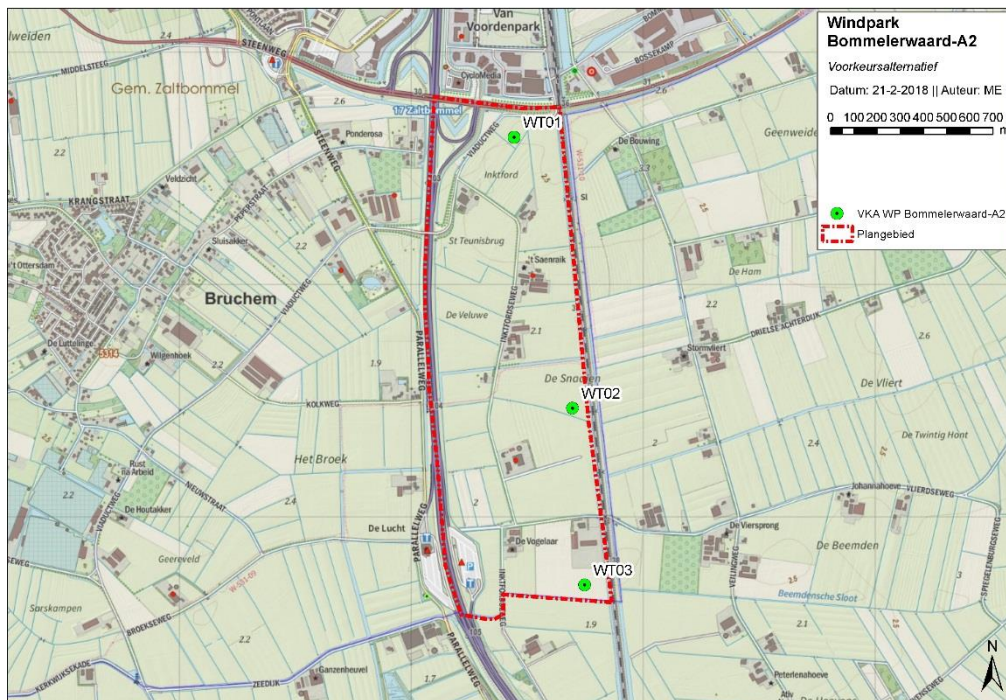

Afbeelding 4 - Alternatief 1

³ Er is geen directe relatie tussen het vermogen en de mate waarin milieueffecten optreden. Milieueffecten worden met name bepaald door de afmetingen van windturbines en bijvoorbeeld ook het bronvermogen. Deze elementen zijn turbineafhankelijk. De milieuonderzoeken voor het voorkeursalternatief zijn uitgevoerd op basis van een worst-case windturbine.

Voor alle alternatieven en varianten zijn in het MER de milieueffecten in beeld gebracht. Op basis hiervan is een voorkeursalternatief gekozen. Het gaat om drie windturbines aan de oostzijde van het zoekgebied met een maximale ashoogte en rotordiameter van 120 meter. Er is gekozen voor de grotere windturbines, omdat uit het MER blijkt dat de milieueffecten tussen de kleine en grote varianten relatief beperkt zijn (voor alle varianten is mitigatie voor geluid en slagschaduw noodzakelijk), terwijl grotere turbines tot een fors hogere duurzame elektriciteitsopbrengst (ruim 30%) leiden. De provincie concludeert op basis van het MER dat – met inbegrip van mitigerende maatregelen – voldaan kan worden aan de relevante wet- en regelgeving. De locatie van het voorkeursalternatief is weergegeven in Afbeelding 7.

Afbeelding 7 - Voorkeursalternatief Windpark Bommelerwaard-A2

13

De provincie Gelderland heeft de Commissie voor de m.e.r. om advies gevraagd over het uitgevoerde MER. De Commissie voor de m.e.r. is van oordeel dat het MER alle noodzakelijke informatie voor de besluitvorming bevat. Meer hierover is terug te lezen in Hoofdstuk 4 van deze zienswijzennota.

2.3 Elektriciteitswet 1998

Op grond van artikel 9e, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten bevoegd een inpassingsplan vast te stellen voor de aanleg of uitbreiding van een windpark. In artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat Provinciale Staten in ieder geval toepassing geven aan deze bevoegdheid indien:

- een initiatiefnemer een voornemen tot de aanleg of uitbreiding van een windpark schriftelijk bij hen meldt; en
- de betrokken gemeente een aanvraag van die initiatiefnemer tot vaststelling dan wel wijziging van een bestemmingsplan voor dat voornemen heeft afgewezen.

Uit artikel 9e, vijfde lid van de Elektriciteitswet 1998 volgt dat er geen verplichting tot het vaststellen van een inpassingsplan geldt, wanneer voldaan is aan de minimum realisatienorm voor die provincie. Deze minimum realisatienorm wordt op grond van artikel 9e, zesde lid, Elektriciteitswet 1998 vastgesteld bij algemene maatregel van bestuur (AMvB). Deze AMvB is tot op heden niet vastgesteld. Juridisch gezien geldt de uitzondering van artikel 9e, vijfde lid, Elektriciteitswet 1998 hierdoor niet.

Concreet betekent het bovenstaande dat de provincie verplicht is een inpassingsplan op te stellen voor de locatie indien een gemeente niet meewerkt aan het verzoek van een initiatiefnemer tot ruimtelijke inpassing. Dat is volgens de parlementaire geschiedenis bij artikel 9e van de

Elektriciteitswet 1998 alleen anders als de realisatie van een windpark op de beoogde locatie in strijd zou zijn met een goede ruimtelijke ordening. In een dergelijke situatie zijn Provinciale Staten verplicht om een alternatieve locatie te zoeken en daarvoor een inpassingsplan vast te stellen.

Nadat de gemeenteraad van Zaltbommel op 26 januari 2017 besloot om geen planologische medewerking te verlenen aan de realisatie van een windpark bij Zaltbommel, heeft de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 een verzoek tot het vaststellen van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Gelderland. Tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan is onderzoek verricht naar alle relevante omgevings- en milieuaspecten. Op basis van de verschillende onderzoeken is geconcludeerd dat realisatie van het windpark ter plaatse uit een oogpunt van een goede ruimtelijke ordening aanvaardbaar is. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties niet aan de orde.

2.4 Laagfrequent geluid

Er zijn in Nederland geen specifieke wettelijke normen voor laagfrequent geluid. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de geluidsterkte die windturbines bij lage frequentie opwekken niet zodanig groot is dat de gehoordrempel bij veel mensen wordt overschreden.

Piekgeluiden en laagfrequent geluid zijn verdisconteerd in de geluidsnormen van het Activiteitenbesluit milieubeheer. Het verdisconteren van soorten geluiden in de norm wil zeggen dat piekgeluiden, hoge en lage tonen en laagfrequent geluid op de gevel van een woning hoorbaar mogen zijn tot 41 dB L_{night} en 47 dB L_{den} . De staatssecretaris van het voormalige ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft in haar brief aan de Tweede Kamer van 31 maart 2014 bevestigd dat laagfrequent geluid is verdisconteerd in de geluidsnormen van het Activiteitenbesluit milieubeheer (Kamerstukken LL 2013/14, 33 612, nr. 22). Uit een recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State volgt dat de brief van de staatssecretaris bij de besluitvorming kan worden betrokken (AbRvS, 17 januari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:141).

Voor het aspect laagfrequent geluid geldt tevens dat in het “Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2” (bijlage 1 bij het MER) is ingegaan op de effecten van de beoogde windturbines. Uitgebreid literatuuronderzoek van LBP Sight, in opdracht van de Rijksdienst voor ondernemend Nederland (DENB 138006, september 2013) wijst uit dat laagfrequent geluid is meegenomen in het geluidsspectrum dat in Nederland standaard wordt onderzocht. De Nederlandse geluidsnormen geven een mate van bescherming tegen laagfrequent geluid die vergelijkbaar is met de buitenlandse (Deense en Duitse) normen. Een afzonderlijke toetsing voor laagfrequent geluid van windturbines is in het kader van het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 dan ook achterwege gebleven.

14

2.5 Gezondheid

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat windturbinegeluid kan leiden tot hinder bij omwonenden. Deze hinder treedt over het algemeen op bij hogere geluidsniveaus van de windturbines. Ook blijkt dat weerstand (emotionele spanning en angst voor overlast) tegen de ontwikkeling het gevoel van hinder door de windturbines kan vergroten. Er bestaat echter geen wetenschappelijk bewijs voor een directe relatie tussen het ervaren van hinder als gevolg van windturbines en de effecten op de gezondheid. Negatieve gezondheidseffecten zoals bijvoorbeeld een verhoogde bloeddruk, hartziekten en gehoorverlies zijn als gevolg van de windturbines dan ook niet te verwachten.

In het MER zijn de milieueffecten van Windpark Bommelerwaard-A2 in beeld gebracht. De gezondheid van omwonenden maakt impliciet deel uit van de onderzoeken. De normen die zijn opgesteld voor met name geluid en slagschaduw, hebben namelijk tot doel om mensen te beschermen tegen onaanvaardbare hinder. Zo heeft de wetgever de geluidsnormen mede bepaald op basis van de relaties tussen hinderbeleving en de blootstelling van geluidsniveaus, die volgen uit wetenschappelijk onderzoek. Ook in de rechtspraak zijn deze normen uitgebreid getoetst en akkoord bevonden (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616).

Ten aanzien van slagschaduw merkt de provincie op dat moderne windturbines doorgaans een grotere rotor hebben en langzamer draaien. Hierdoor ligt de frequentie van de slagschaduw nooit

hoger dan 1 Hz, terwijl bekend is dat frequenties tussen 2,5 Hz en 14 Hz als hinderlijk worden ervaren. Bovendien geldt dat de blootstellingsduur voor slagschaduw relatief beperkt.

Uit het MER volgt dat voor wat betreft Windpark Bommelerwaard-A2 voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Dat neemt niet weg dat enige hinder niet is uit te sluiten. Hinder staat echter niet gelijk aan effecten op de gezondheid. Wel kunnen langdurige ergernis over de hinder van windturbines en het gevoel dat de kwaliteit van de leefomgeving is verminderd of zal verminderen negatieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid. Dat is echter niet uniek voor windturbines, maar geldt ook voor andere stressoren.

Verder kan nog worden gewezen op een recente publicatie van het RIVM en de GGD uit 2017 met de titel "Health effects related to wind turbine sound" uit 2017. Dit rapport bevat een overzicht van de conclusies van recente wetenschappelijke onderzoeken met betrekking tot de gezondheidseffecten van het geluid van windturbines. Eén van de conclusies is dat er onvoldoende overtuigend wetenschappelijk bewijs is voor een directe relatie tussen gezondheidsrisico's en het geluid van windturbines.

Uit het rapport volgt bovendien dat het bewijsmateriaal met betrekking tot het effect van windturbines op slaap niet overtuigend is. Slaapstoornissen blijken te zijn gerelateerd aan ergernis, maar er is geen duidelijke relatie met het niveau van het geluid van de windturbine. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ziet geen aanleiding om aan de conclusies van het RIVM te twijfelen (AbRvS 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:208:616).

Ten slotte maakt een aantal indieners van zienswijzen zich zorgen over mogelijke effecten van de windturbines op de gezondheid van dieren. In dat kader kan worden opgemerkt dat er geen (algemeen aanvaarde) wetenschappelijke onderzoeken beschikbaar zijn op basis waarvan een causaal verband blijkt tussen windturbines en effecten op de gezondheid van dieren. Dergelijke signalen komen ook niet naar voren uit de praktijk waarin talrijke situaties bestaan met veehouderijen in de directe nabijheid van windturbines.

Meer informatie over het thema gezondheid is te lezen in hoofdstuk 15 van het MER.

15

2.6 Woon- en leefklimaat

Verschillende indieners van zienswijzen maken zich zorgen over het woon- en leefklimaat. De reden is dat de huidige situatie al belast wordt door met name rijksweg A2, de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch en het laagvliegerverkeer. De milieueffecten vanwege deze activiteiten bestaan bijvoorbeeld uit geluidsoverlast en fijnstof. Hoewel windturbines een belangrijke bijdrage leveren aan de gewenste transitie naar duurzame energie, hebben windturbines ook milieueffecten.

Tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan zijn de effecten van het windpark op de leefomgeving zorgvuldig onderzocht. Voor het woon- en leefklimaat van omwonenden zijn met name de onderzoeken naar geluid, slagschaduw, externe veiligheid en landschap van belang.

Geluid

Uit het MER blijkt dat het windpark – met inbegrip van mitigerende maatregelen – kan voldoen aan de geluidsnormen zoals opgenomen in artikel 3.14a lid 1 van het Activiteitenbesluit milieubeheer. Dit betekent een maximale geluidsbelasting van 47 dB L_{den} en 41 dB L_{night} . Welke mitigerende maatregelen worden getroffen is op dit moment nog niet bekend. Dat is afhankelijk van het turbinetype dat uiteindelijk wordt gekozen.

In de omgeving van de beoogde locatie van het windpark is sprake van een relatief hoge geluidsbelasting als gevolg van bestaande geluidsbronnen zoals de A2 en de spoorlijn. Daarom is het van belang de cumulatie van al het geluid in beeld te brengen. De gecumuleerde geluidswaarden zijn geanalyseerd aan de hand van de methode Miedema. Voor de cumulatieve geluidsbelasting gelden geen wettelijke normen.

Bij enkele woningen is de kwalificatie van het akoestisch klimaat op basis van de methode Miedema in de huidige situatie "nogal slecht", "slecht" of "zeer slecht". Bij deze woningen zorgen de windturbines niet voor een verdere verslechtering in de zin van hogere gecumuleerde geluidswaarden. Voor enkele

woningen in de lagere geluidsklassen is wel sprake van een (over het algemeen relatief beperkte) verslechtering van deze geluidswaarde. Bij een aantal van deze woningen is bovendien sprake van een verschuiving naar een hogere geluidsklasse (ofwel van “redelijk” naar “matig”, ofwel van “matig” naar “tamelijk slecht”).

Naar aanleiding van zienswijzen is ook aandacht besteed aan de cumulatieve geluidsbelasting in de nachtsituatie en aan geluidseffecten van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer Meteren-Boxtel en het laagvliegverkeer. Dit is terug te lezen in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). De bevindingen leiden niet tot andere conclusies dan die in het inpassingsplan en het MER.

Slagschaduw

Uit het MER blijkt dat het windpark – met inbegrip van mitigerende maatregelen – kan voldoen aan de slagschaduwnorm in artikel 3.12 lid 1 van de Activiteitenregeling milieubeheer. Hiervoor zullen de windturbines worden voorzien van een zogenoemde stilstandvoorziening. Dit is een voorziening die de windturbines automatisch afschakelt wanneer sprake is van normoverschrijding.

Veiligheid

Uit het MER blijkt dat het windpark kan voldoen aan de normen in artikel 3.15a lid 1 en 2 van het Activiteitenbesluit milieubeheer en de toetsafstanden uit het “Handboek risicozonering windturbines”. Hierbij is ook rekening gehouden met bestaande risicobronnen, zoals de A2, de spoorlijn en de buisleidingen in de omgeving van het windpark. Op basis van de uitgevoerde onderzoeken worden geen belangrijke risico's voor de veiligheid verwacht.

Landschap

Voor de inpassing van windturbines in het landschap bestaan geen wettelijke normen. Aan de beoogde locatie van het windpark is daarnaast geen bijzondere landschappelijke status (zoals waardevol open gebied) toegekend. Toch is een zorgvuldig ruimtelijk ontwerp van groot belang. De Omgevingsverordening Gelderland biedt hier aanknopingspunten voor. Het inpassingsplan en het MER bevatten een kwalitatieve beschrijving van de effecten op het landschap. Deze kwalitatieve beschrijving is mede gebaseerd op fotovisualisaties vanaf verschillende standpunten in de omgeving.⁴

16

De turbineopstelling is noord-zuid georiënteerd en zorgt zodoende voor een accentuering van belangrijke bestaande landschappelijke kenmerken, te weten de A2 en de spoorlijn. Het windpark markeert het open gebied (de lager gelegen komgronden) doordat het gebied wordt geflankeerd door (wat hoger gelegen) grootschalige infrastructuur. De keuze voor een nagenoeg rechte lijnopstelling met drie identieke windturbines zorgt voor een rustige uitstraling van het windpark. Ook de bestemmingsregels voor de draairichting en de maatverhouding ashoogte-rotordiameter dragen hieraan bij. De relatief grote afstanden tussen de windturbines zorgen er bovendien voor dat de openheid in het gebied niet in belangrijke mate wordt aangetast.

Het bovenstaande neemt niet weg dat de windturbines zich door maat en schaal onderscheiden van het omliggende landschap. Dit is echter inherent aan de realisatie van windparken. De hoogte van windturbines maakt het onmogelijk om windturbines onopvallend of onzichtbaar in het landschap te positioneren. Dat is overigens ook geen streven vanuit het landschapsbeleid.

Integrale afweging

De locatie van het windpark past bij het provinciale streven om windparken zoveel mogelijk te combineren met andere intensieve functies, zoals grote infrastructuur. Op deze manier wordt een verspreiding van belangrijke milieueffecten voorkomen. Uit de onderzoeken blijkt bovendien dat het windpark voldoet aan de relevante milieunormen voor onder meer geluid, slagschaduw en externe veiligheid. Ook is naar het oordeel van de provincie een zorgvuldige landschappelijke inpassing van de windturbines mogelijk.

Het bovenstaande neemt niet weg dat met name vanwege de ligging nabij de A2, de spoorlijn, bedrijventerreinen en in een laagvlieggebied in de huidige situatie al sprake is van een relatief hoge belasting op de omgeving. Omdat het windpark zorgt voor aanvullende milieueffecten heeft de provincie besloten om ter beperking van de milieueffecten in het inpassingsplan een extra maatregel

⁴ Overigens zijn tijdens een aantal inloopbijeenkomsten dynamische visualisaties van de windturbines in het geschematiseerde landschap van het gebied getoond. Deze visualisaties konden vanaf ieder standpunt worden gemaakt.

voor te schrijven: binnen een contour met een straal van 720 meter (zes keer de maximale ashoogte) vanaf de grens van de bestemming “Bedrijf – Windturbinepark” is geen slagschaduw op gevoelige objecten en functies toegestaan (zie ook Afbeelding 8).

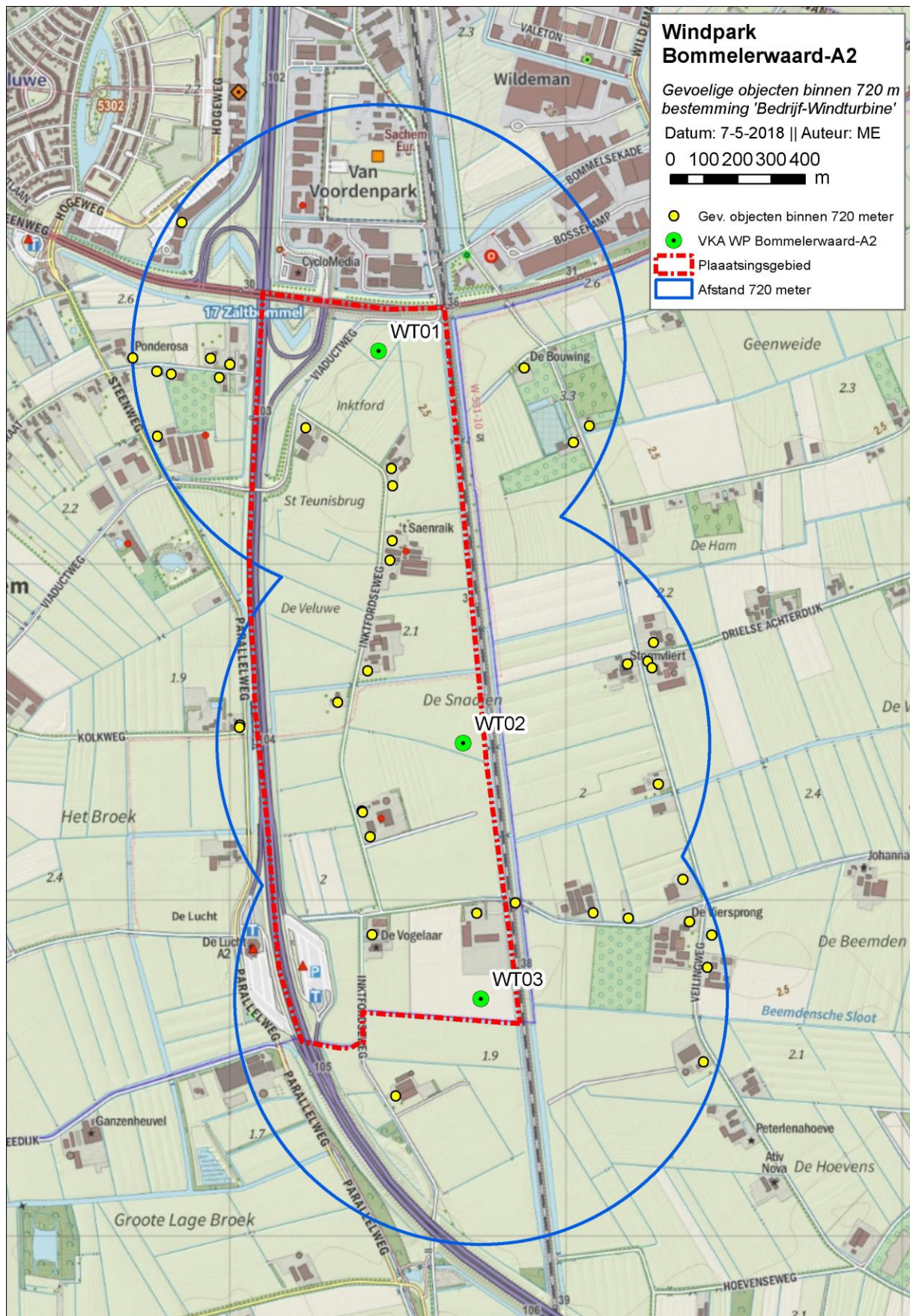
De 720 meter-contour is gebaseerd op de factoren zichtbaarheid, geluid en slagschaduw. Binnen deze contour vallen alle woningen die cumulatief aan de volgende voorwaarden voldoen:

- de windturbines staan dusdanig dicht bij de woning dat deze goed zichtbaar zijn en dat sprake is van een belangrijke verandering van het uitzicht; én
- bij de woning is door de ligging nabij grote infrastructuur in de nieuwe situatie sprake van een “Slecht” of “Zeer slecht” akoestisch klimaat op basis van de methode Miedema; én
- bij de woning is de verwachte jaarlijkse slagschaduwduur (zonder mitigerende maatregelen) meer dan 6 uur⁵.

De provincie is van mening dat bij woningen op een grotere afstand dan 720 meter van één van de afzonderlijke windturbines het effect van de windturbines (met name uitzicht, geluid en slagschaduw) in cumulatie met de bestaande milieubelasting zonder een extra mitigerende maatregel voor slagschaduw reeds acceptabel is. Een grotere contour is dan ook niet noodzakelijk en zou bovendien leiden tot een (verdere) afname van de duurzame energieopbrengst. Dat is ongewenst. De provincie beperkt de maatregel voor slagschaduw daarom tot die woningen waar dat uit oogpunt van een goede ruimtelijke ordening noodzakelijk wordt geacht. Overigens zullen ook enkele woningen buiten de 720 meter-contour van deze maatregel profiteren en minder slagschaduw krijgen.

De provincie is van mening dat – met inbegrip van deze extra maatregel voor slagschaduw – een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kan worden gegarandeerd. Hoewel enige hinder als gevolg van het windpark niet kan worden uitgesloten, acht de provincie de mogelijke mate van hinder – mede gelet op het belang van de grootschalige realisatie van duurzame energie – acceptabel. Met het windpark kunnen immers zo'n 7.000 tot 8.000 huishoudens van stroom worden voorzien. Dit staat gelijk aan ongeveer 65% tot 75% van alle huishoudens in de gemeente Zaltbommel. Ook levert het windpark een belangrijke bijdrage aan de provinciale taakstelling van 230,5 MW in 2020.

⁵ De norm in de Activiteitenregeling milieubeheer staat in theorie meer dan de in het MER voorgestelde slagschaduwduur van zes uur toe.

Afbeelding 8 - Contour waarbinnen slagschaduw op woningen niet is toegestaan

2.7 Handhaving

Het inpassingsplan, de omgevingsvergunning en de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming bevatten regels en voorschriften over de bouw en het in werking hebben van de windturbines. Naast deze regels die specifiek voor Windpark Bommelerwaard-A2 gelden, stellen het Activiteitenbesluit milieubeheer en de Activiteitenregeling milieubeheer algemene regels voor windturbines. Het bevoegd gezag (in dit geval: college van Gedeputeerde Staten) is verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van deze regels door de initiatiefnemer. Dit gebeurt in samenwerking met de Omgevingsdienst Rivierenland. Zo nodig wordt handhavend opgetreden.

Overigens kan een belanghebbende het bevoegd gezag verzoeken om handhavend op te treden. Op dit verzoek volgt een besluit, waar ook bezwaar en beroep tegen openstaat.

Geluid

Artikel 3.14a, eerste lid van het Activiteitenbesluit milieubeheer bevat regels over de maximale geluidsbelasting van windturbines. Deze maximale geluidsbelasting betreft een jaargemiddelde, een zogenoemde L_{den} - en L_{night} -norm. Het is daarom niet mogelijk om de geluidsbelasting op een woning direct door middel van immissiemetingen vast te stellen. Handhaving van de jaargemiddelde normen vindt plaats op basis van verplichte registraties van de windturbinedata. Het bevoegd gezag kan deze registraties opvragen. Op basis van de registraties is het mogelijk om de ontwikkeling van de jaargemiddelde geluidsnormen te monitoren.

Slagschaduw

Op grond van artikel 3.12, eerste lid van de Activiteitenregeling milieubeheer moeten de windturbines worden voorzien van een automatische stilstandvoorziening. Deze voorziening wordt dus zo geprogrammeerd dat de rotor automatisch wordt stilgezet op de momenten dat de (eveneens in dat artikel genoemde) stilstandregeling van toepassing is. Daarmee is gegarandeerd dat de stilstandregeling naleefbaar en handhaafbaar is. Zoals besproken in paragraaf 2.6 schrijft het inpassingsplan een aanvullende maatregel voor slagschaduw voor, op basis waarvan geen slagschaduw is toegestaan op gevoelige objecten en functies (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter vanaf iedere windturbine. De stilstandregeling zal hier op worden aangepast.

19

2.8 Draagvlak

Het ontbreken van draagvlak staat de juridische houdbaarheid van het inpassingsplan en de overige (uitvoerings-) besluiten niet in de weg. Draagvlak is immers geen ruimtelijk relevant criterium. De Elektriciteitswet 1998 laat geen ruimte om de vaststelling van het inpassingsplan te weigeren vanwege een eventueel gebrek aan draagvlak. Juist door het ontbreken van bestuurlijk draagvlak bij de gemeente Zaltbommel zijn Provinciale Staten verplicht een inpassingsplan vast te stellen (artikel 9e, tweede lid, Elektriciteitswet 1998).

Hoewel het aspect draagvlak geen criterium vormt voor de juridische houdbaarheid van het inpassingsplan, hechten Provinciale Staten wel aan het belang om draagvlak te creëren bij omwonenden van het windpark. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. De wijze waarop hier invulling aan wordt gegeven, is aan de initiatiefnemer. De provincie beoordeelt slechts de inspanningen die de initiatiefnemer verricht. Meer informatie over participatie is opgenomen in paragraaf 2.9.

2.9 Participatie en compensatie

Veranderingen zoals de realisatie van windturbines stuiten vaak op weerstand. Een evenwichtige verdeling van lusten en lasten van een windpark is belangrijk voor het creëren van draagvlak voor windenergie. Het is daarom belangrijk dat partijen die op een of andere wijze betrokken zijn bij het project ook kunnen participeren. Uit paragraaf 3.7.5 van de Omgevingsvisie Gelderland (Verdieping) volgt dat de provincie de mogelijkheid tot participatie voor alle locaties van windturbines als randvoorwaarde stelt. Bovendien blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat omwonenden met een economisch voordeel van de windturbines over het algemeen minder hinder ervaren.

Bij de beoordeling van plannen voor windenergie gaat ook aandacht uit naar mogelijkheden om te participeren. Participatie dient op het niveau van individuele projecten vorm en inhoud te worden gegeven. De wijze waarop hier invulling aan wordt gegeven, is aan de initiatiefnemer. De provincie beoordeelt slechts de inspanningen van de initiatiefnemer hierin.

De initiatiefnemer heeft de provincie een voorstel gestuurd met de participatie- en compensatiemaatregelen die zij van plan is te nemen. Dit voorstel is in een eerder stadium ook naar de gemeente Zaltbommel gestuurd. Het voorstel komt neer op het volgende:

- Dorpsmolen: De initiatiefnemer biedt inwoners van de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel de mogelijkheid om financieel te participeren in een van de drie windturbines, de zogenoemde dorpsmolen;
- Gebiedsfonds: De initiatiefnemer stelt jaarlijks aan omwonenden een budget ter beschikking ten behoeve van maatschappelijke doeleinden. Dit gebeurt door middel van een gebiedsfonds. Het budget wordt primair ingezet voor de direct omwonenden (de omwonenden binnen een contour met een straal van 1250 meter rondom iedere windturbine) en secundair voor algemene maatschappelijke doelen. In eerste instantie was het doel om €0,40 per MWh af te dragen. De extra maatregel voor slagschaduw (zie paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota) zorgt echter voor een lagere elektriciteitsopbrengst en dus minder inkomsten van het windpark. De initiatiefnemer brengt dit ten laste van het gebiedsfonds. Een eerste grove inschatting wijst uit dat de afdracht aan het gebiedsfonds met ongeveer 1/3 daalt. De precieze gevolgen zijn afhankelijk van het windturbintype en het windklimaat;
- Financiële tegemoetkoming eventuele hinder en planschade: De initiatiefnemer stelt aan veertien huishoudens *binnen het zoekgebied* €3.000,- per jaar per huishouden beschikbaar als tegemoetkoming voor de eventuele hinder en planschade als gevolg van het windpark. De initiatiefnemer doet daarnaast uit eigen beweging een financieel voorstel aan omwonenden *buiten het zoekgebied* die recht hebben op planschade. Initiatiefnemer neemt voor deze omwonenden bovendien de helft van het normaal maatschappelijk risico van 2% voor haar rekening.⁶

De initiatiefnemer geeft na vaststelling van het inpassingsplan meer vorm aan bovengenoemde maatregelen om zodoende bij te dragen aan de gewenste evenwichtige verdeling van lusten en lasten. Specifiek ten aanzien van de dorpsmolen merkt de provincie nog op dat de initiatiefnemer in overleg is met De Windcentrale over de exploitatie van deze turbine. De Windcentrale was ook aanwezig op de inloopbijeenkomst van 18 december 2017. Zodra er meer duidelijkheid is over de participatiemogelijkheden zal de initiatiefnemer hierover communiceren.

De provincie heeft de initiatiefnemer mede naar aanleiding van de zienswijzen gevraagd om in beeld te brengen welke inspanningen zij tot op heden heeft gedaan en welke zij nog voornemens is te doen. Dit overzicht is opgenomen in de "Memo participatie / betrokkenheid omgeving" van de initiatiefnemer in bijlage 2 bij deze zienswijzennota. Met de hiervoor beschreven inspanningen van initiatiefnemer om te komen tot participatie wordt voldaan aan het provinciaal ruimtelijke beleid.

2.10 Communicatie

De provincie Gelderland heeft omwonenden en andere belangrijke spelers betrokken tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan. Hieronder een overzicht van de inspanningen:

- Algemeen: de provincie heeft gedurende de looptijd van het project een webpagina bijgehouden met informatie over het project (www.gelderland.nl/windpark-zaltbommel).
- Algemeen: de provincie heeft op verschillende momenten een nieuwsbrief verstuurd. Hierin werden belangstellenden geïnformeerd over de meest actuele stand van zaken.
- Algemeen: voor iedereen was er de mogelijkheid om een keukentafelgesprek met een medewerker van de provincie aan te vragen.
- 16 maart 2017: de provincie organiseert een inloopbijeenkomst over het verzoek om een inpassingsplan in De Poorterie in Zaltbommel.
- 17 mei 2017: de provincie organiseert een inloopbijeenkomst over de notitie reikwijdte en detailniveau in De Poorterie in Zaltbommel.

⁶ Het staat omwonenden vanzelfsprekend ook vrij een eventueel verzoek om een tegemoetkoming in planschade bij de provincie in te dienen.

- 12 juni 2017: belangstellenden konden in gesprek met de Commissie voor de m.e.r. tijdens een fietstocht door het projectgebied.
- November/december 2017: de provincie verzoekt medeoverheden en andere belanghebbende organisatie (zoals nutsbedrijven) om te adviseren over het voorontwerp-inpassingsplan.
- 30 november 2017: de provincie geeft een presentatie over het voorontwerp-inpassingsplan tijdens de carrousselvergadering van de gemeenteraad van Zaltbommel.
- 18 december 2017: de provincie organiseert een inloopbijeenkomst over het voorontwerp-inpassingsplan en het concept-MER in De Poorterie in Zaltbommel.
- 5 maart 2018: de provincie organiseert een inloopbijeenkomst over het ontwerp-inpassingsplan en het MER in De Poorterie in Zaltbommel.

2.11 Planschade

Het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 kan leiden tot inkomensderving of een vermindering van de waarde van een onroerende zaak, zoals een woning. Waardevermindering kan een gevolg zijn van een vermindering van het woon- en leefgenot of wanneer nieuwe planologische beperkingen worden gesteld aan het gebruik of aan de bouwmogelijkheden van het onroerend goed.

Voor het bepalen van de vraag of in een concreet geval sprake is van planschade, en zo ja, wat de omvang van de schade is en of deze voor tegemoetkoming in aanmerking komt, kent de Wet ruimtelijke ordening een aparte procedure. Belanghebbenden die menen in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in planschade kunnen, na het onherroepelijk worden van het inpassingsplan, een verzoek indienen bij Gedeputeerde Staten van Gelderland.

Een onafhankelijk commissie beoordeelt per individueel verzoek of er sprake is van planschade en of deze voor tegemoetkoming in aanmerking komt. Wanneer de verzoeker recht heeft op een tegemoetkoming in de planschade keert de provincie deze uit. De initiatiefnemer van het windpark is vervolgens verplicht de uitgekeerde planschade aan de provincie te vergoeden. Dit hebben de provincie en de initiatiefnemer afgesproken in een anterieure overeenkomst die op 25 maart 2018 gesloten is. Ten behoeve van deze anterieure overeenkomst is ook een planschaderisicoanalyse uitgevoerd.

21

Planschade wordt overigens niet altijd en niet geheel vergoed. Zo bestaat er geen grond voor vergoeding als de schadeveroorzakende ontwikkeling bij de verzoeker bekend was of bekend had kunnen zijn op het moment dat het betreffende onroerend goed werd aangekocht. In dat verband speelt mogelijk eveneens de aanwijzing van de locatie in de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel (15 maart 2012) een rol. Ook als het vergoeden van de schade op een andere wijze is verzekerd, bestaat er geen recht op planschadevergoeding. Daarnaast geldt er een 'normaal maatschappelijk risico'. Dit is een vorm van eigen risico die elke Nederlander draagt. Hierdoor blijft een deel van de planschade voor eigen rekening. Dit is vastgelegd in artikel 6.2 van de Wet ruimtelijke ordening.

Ten slotte merkt de provincie nog op dat inkomensderving en/of waardedalingen van onroerend goed geen aanleiding vormen om af te zien van het inpassingsplan voor het windpark. Dit is in beginsel slechts anders indien de hoogte van de uit te keren planschade dusdanig hoog is dat het inpassingsplan niet langer (economisch) uitvoerbaar is. De provincie heeft geen aanwijzingen dat dit het geval zou zijn.

3. Reactie op zienswijzen

1. Zienswijze-indiener 1 – College van B&W van de gemeente Maasdriel		
Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-inpassingsplan		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
1.1	Het college van de gemeente Maasdriel is van oordeel dat het plan in strijd is met een goede ruimtelijke ordening en verzoekt in dat kader geen medewerking te verlenen aan het plan.	De provincie is van mening dat het plan voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Daarbij zijn de ingediende zienswijzen en de verschillende aan het inpassingsplan ten grondslag liggende onderzoeken naar de omgevings- en milieuaspecten betrokken. De inhoudelijke beantwoording van de zienswijze is hieronder per onderdeel uitgewerkt.
1.2	Het beoogde windpark ligt in de gemeente Zaltbommel, maar de locatie betreft feitelijk de grens tussen Maasdriel en Zaltbommel. Het college acht deze locatie niet geschikt, omdat grootschalige windmoleninitiatieven niet passen binnen het kleinschalige (ruimtelijke) karakter van de Bommelerwaard. De molens zijn vanwege de enorme omvang tot op zeer grote afstand nog waarneembaar en hebben mede daarom een sterk detonerend effect hebben op de kleinschalige landelijke omgeving. Naar het oordeel van het college blijkt een passende relatie niet mogelijk is. De provincie stelt zich op het standpunt dat eigentijdse voorzieningen als windturbines passen binnen het huidige landschaps- en kwaliteitsbeeld. Volgens het college van de gemeente Maasdriel zijn er inderdaad grootschalige open landschappen waar windturbines denkbaar zijn. Het kleinschalige ruimtelijke karakter van de Bommelerwaard leent zich hier echter niet voor. De aanwezigheid van grootschalige infrastructuur maakt dat niet anders, omdat de	De provincie is zich bewust van het feit dat de locatie dicht bij het grondgebied van de gemeente Maasdriel ligt. In de milieuonderzoeken zijn de effecten onderzocht en afgewogen. Deze onderzoeken overstijgen de gemeentegrenzen en wegen de gevolgen voor het grondgebied van de gemeente Maasdriel dus volwaardig mee. Windturbines onderscheiden zich door maat en schaal van de directe omgeving. Dat de windturbines van grote afstand zichtbaar zijn, is dan ook inherent aan de realisatie van windparken. De hoogte van windturbines maakt het onmogelijk om windturbines onopvallend of onzichtbaar in het landschap te positioneren. Dit is bovendien ook geen streven vanuit het landschapsbeleid. De keuze voor een nagenoeg rechte lijnopstelling met drie identieke windturbines zorgt echter voor een rustige uitstraling van het windpark. In de planregels is een aantal vereisten met betrekking tot de maatvoering opgenomen. Voor de (maatverhouding van de) rotordiameter en de ashoogte geldt een marge. Daarnaast hebben de windturbines dezelfde draairichting. Deze vereisten borgen een goede en rustige beleving van Windpark Bommelerwaard-A2. Het windpark sluit aan op rijksweg A2 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. Dit past bij het provinciale streven om windturbines bij voorkeur te combineren met andere intensieve functies zoals grootschalige infrastructuur. Dat windturbines een ander soort omvang en impact hebben dan infrastructuur doet hier niets aan af. De

	omvang en impact van de windmolens onvergelykbaar zijn met de omvang en impact van de infrastructurele voorzieningen. Het college verzoekt het kleinschalige ruimtelijke karakter van de Bommelerwaard te erkennen en te beschermen door deze ontwikkeling niet te faciliteren.	realisatie van windturbines in aansluiting op grootschalige infrastructuur voorkomt een spreiding van intensieve functies en de milieueffecten die daarmee gepaard gaan. Bovendien kunnen windturbines bij infrastructuur de beleving van een gebied vergroten. De locatie van het windpark in de gemeente Zaltbommel heeft op basis van het provinciaal beleid geen bijzondere landschappelijke status. Ook het gebied ten oosten van het plangebied (in de gemeente Maasdriel) ontbeert zo'n status. Dit in tegenstelling tot het westelijke deel van de Bommelerwaard (in de gemeente Zaltbommel) dat aangewezen is als "Waardevol open gebied". Dit gebied ligt grotendeels ten westen van de kernen Bruchem en Kerkwijk en daardoor op een behoorlijke afstand (circa 3 kilometer) van het plangebied. Alleen het uiterste noordoostelijke deel ligt dichterbij (circa 1 kilometer). De effecten die de windturbines op het landschap hebben, zijn beschreven in het inpassingsplan en het milieueffectrapport (MER). Dit is gebeurd mede aan de hand van fotovisualisaties en de criteria waaraan op grond van artikel 2.8.1.1 lid 2 van de Omgevingsverordening Gelderland aandacht moet worden besteed in het ruimtelijk ontwerp van windturbines. De provincie is op basis van het uitgevoerde onderzoek van mening dat de beschreven effecten op deze locatie aanvaardbaar zijn.
1.3	De windturbines zullen als gevolg van geluid en slagschaduw hinder geven. Dat wordt voldaan aan Nederlandse richtlijnen betekent niet dat de gezondheid niet in het geding is. Wetenschappers hebben aangegeven dat de gezondheid van mensen in een straal van 1500 meter negatief wordt beïnvloed en hebben daar gezondheidsklachten aan verbonden.	Voor wat betreft de mogelijke effecten van windturbines op de gezondheid wordt verwezen naar paragraaf 2.5 van deze zienswijzennota.
1.4	Windmolens produceren ook laagfrequent geluid dat grotere afstanden overbrugt en nauwelijks wordt gedempt. Daardoor is dat geluid tot enkele kilometers hoorbaar. In ons omringende landen worden in dat kader andere (veel grotere) afstanden gehanteerd. Het college wil dat aansluiting wordt gezocht bij die afstanden.	Voor wat betreft het aspect laagfrequent geluid verwijst de provincie naar paragraaf 2.4 van deze zienswijzennota. Ten aanzien van de opmerking dat in het buitenland andere normen gelden wordt opgemerkt dat de provincie de ontwikkeling toetst aan de nationale wet- en regelgeving. De provincie ziet geen aanleiding om aansluiting te zoeken bij de normen die in andere landen worden gehanteerd. In dat verband kan ook worden gewezen op recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 12 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616, 107).
1.5	Zolang er nog andere locaties zijn waar geen hinder of overlast voor de omgeving zal zijn, is het college van oordeel dat er voor de huidige locatie in de Bommelerwaard	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW in 2020. De

	geen echte noodzaak is en aan dit plan geen medewerking moet worden verleend. Dat kan alleen dan anders worden als er geen andere (betere) plaatsen meer voorhanden zijn.	aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend.
1.6	De provincie heeft in reactie op vragen van het college over cumulatie van hinder aangegeven dat de situatie op plaatsen verslechtert, maar dat het woon- en leefklimaat aanvaardbaar is en dat er geen toename van fijnstofhinder zal zijn, omdat windturbines zelf geen fijnstof uitstoten. Het college geeft aan dat het gebied al zwaar wordt belast en dat er daarom geen ruimte is voor nog meer overlast. Omwonenden ondervinden overlast en hinder van de A2 en van de spoorlijn. De spoorlijn is daarnaast in beeld voor frequenter gebruik. Naast geluidshinder is er sprake van een hoge concentratie fijnstof rond de A2. Met de windmolens komt er nog meer geluidshinder en slagschaduw. De effecten van de samenkomst van die verschillende vormen van overlast is niet nader onderzocht. Er kan dus niet worden gesteld dat er nog steeds sprake is van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat, zonder dat grondig en onafhankelijk onderzoek naar is gedaan.	In het MER zijn de milieueffecten van het windpark onderzocht. Hieruit blijkt dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Om dit te verduidelijken wordt in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij de zienswijzennota) een tabel toegevoegd waarin voor het voorkeursalternatief informatie over de geluidseffecten, de slagschaduwduur en de afstand van de referentiewoningen tot de windturbines is opgenomen (naar analogie van Tabel 7.11 tot en met Tabel 7.16 in het MER). Naast de geluidseffecten van de windturbines is ook de cumulatieve geluidsbelasting in het gebied in beeld gebracht. Bij vijf referentiewoningen (overigens in de gemeente Zaltbommel) in het gebied is de kwaliteit van de akoestische omgeving volgens de methode Miedema “slecht” of “zeer slecht”. Dit komt met name door de nabij gelegen grote infrastructuur, zoals de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – ’s-Hertogenbosch. Voor de woningen met een slechte of zeer slechte kwaliteit van de akoestische omgeving geldt dat na realisatie van de windturbines geen verslechtering zal plaatsvinden op de schaal van de methode Miedema. Dit komt doordat andere geluidsbronnen maatgevend zijn. Hierdoor zullen de windturbines hier minder goed merkbaar zijn dan windturbines in stille agrarische omgevingen zonder grote infrastructuur. Bij enkele andere woningen is wel sprake van een verslechtering van de akoestische omgeving. In de gemeente Maasdriel gaan drie referentiewoningen van een “redelijk” naar een “matig” akoestisch klimaat en één woning van een “matig” naar een “tamelijk slecht” akoestisch klimaat. De provincie acht deze achteruitgang – mede gelet op het belang van het realiseren van het windpark als bijdrage aan de energiedoelstelling – niet onaanvaardbaar. Het college van de gemeente Maasdriel geeft aan dat de spoorlijn in beeld is voor frequenter gebruik. Bij de vaststelling van het ontwerp-inpassingsplan was deze

		ontwikkeling nog onvoldoende concreet. Inmiddels heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat een ontwerptracébesluit en een milieueffectrapport vastgesteld voor Spooruitbreiding Meteren - Boxtel - Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS). In de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota) is beschreven wat de gevolgen van het PHS zijn voor de berekeningen in het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2. Het PHS leidt niet tot een aanpassing van de geluidsproductieplafonds. Hoewel het PHS kan leiden tot een toename van geluid, was in het MER al uitgegaan van een maximale benutting van de bestaande geluidsproductieplafonds voor het railverkeer (worst-case). Er vindt dus geen wijziging plaats van de berekende cumulatieve geluidsbelasting. Het leidt voor de provincie dan ook niet tot andere conclusies ten aanzien van de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het windpark. Ten aanzien van slagschaduw merkt de provincie op dat te allen tijde moet worden voldaan aan de norm uit artikel 3.12 lid 1 van de Activiteitenregeling milieubeheer. Daarom worden de windturbines voorzien van een zogenoemde stilstandvoorziening die een windturbine automatisch uitschakelt op het moment dat de norm wordt overschreden. Uit het MER blijkt dat het windpark aan de norm kan voldoen. Hinder als gevolg van de windturbines kan niet geheel worden voorkomen. De geldende normen staan immers altijd een bepaalde mate van hinder toe. In paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota heeft de provincie (opnieuw) een integrale afweging van de gevolgen voor het woon- en leefklimaat gemaakt. Hierin zijn de verschillende milieueffecten samen en de cumulatie met de bestaande hinder in het gebied beoordeeld. Voor deze afweging bestaan geen normen. De provincie erkent dat in de omgeving van het windpark sprake is van een relatief hoge milieubelasting. Dit komt met name door de ligging nabij de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De windturbines zullen zorgen voor nieuwe milieueffecten. Daarom acht de provincie het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Meer informatie is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota. Naar het oordeel van de provincie zorgt de extra maatregel voor slagschaduw ervoor dat de effecten van de windturbines beperkt blijven en dat ook na realisatie van het windpark sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Dit mede
--	--	---

		gelet op het grote belang van de transitie naar duurzame energie. Een hoge concentratie fijnstof rond de A2 maakt deze afweging niet anders. Windturbines dragen bovendien – hoewel op een hoger schaalniveau – bij aan de gewenste reductie van concentraties fijnstof in de lucht. De provincie is van mening dat zij kan volstaan met de integrale afweging in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota en paragraaf 5.9 van het inpassingsplan. Een afzonderlijk onderzoek heeft bij gebrek aan normen geen meerwaarde. Ook de onafhankelijke Commissie voor de m.e.r. is van oordeel dat het MER de essentiële informatie bevat om het milieubelang volwaardig te kunnen meewegen in de besluitvorming⁷.
1.7	Het college onderschrijft de opgave voor verdere verduurzaming van de energieproductie en is zich bewust van het feit dat daar ook grote windmoleninitiatieven bij horen. Zij ziet grote windmoleninitiatieven in een locatie die zich daarvoor leent, zoals op zee en/of op locaties waar sprake kan zijn van een grotere concentratie die passen bij het karakter van het landschap. Dat is in de Bommelerwaard niet het geval. Hier ziet het college liever zonnepanelen op daken en dergelijke.	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend. De provincie juicht ook andere duurzame energie-initiatieven zoals de realisatie van zonnepanelen toe. Om de Europese en nationale doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2030 te halen, zijn alle vormen van duurzame energie nodig. Het nationale "Energieakkoord voor duurzame groei" noemt niet uitputtend: wind op land, wind op zee, bio-energie en zonne-energie. De megawatts van de Gelderse taakstelling voor wind op land zijn niet inwisselbaar met andere mogelijkheden om hernieuwbare energie op te wekken. Voor deze alternatieve energievormen bestaan zelfstandige afspraken die naast de afspraak over wind op land behaald moeten worden om te kunnen voldoen aan de energiedoelstellingen. Zie in dit verband ook recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616).

⁷ Commissie voor de m.e.r. (21 maart 2018). Windpark Bommelerwaard-A2. Toetsingsadvies over het milieueffectrapport. Geraadpleegd van <http://api.commissiemer.nl/docs/mer/p32/p3219/a3219ts.pdf>

1.8	De provincie geeft aan dat de realisatie van het windpark noodzakelijk is om de provinciale taakstelling te halen. Het college mist de onderbouwing dat de taakstelling niet op een andere (betere) plaats in de provincie kan worden behaald. Met deze werkwijze bepaalt de markt de locatie voor het behalen van de provinciale opgave en dat acht het college onjuist.	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend.
Aanpassingen besluit: - De "<u>Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen</u>" wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota. Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie: - o een tabel met informatie over de geluidseffecten, de verwachte slagschaduwduur en de afstand tot woningen van het voorkeursalternatief; en - o een beschrijving van de gevolgen van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer Meteren-Boxtel (geluid en externe veiligheid) voor het Windpark Bommelerwaard-A2. - In de <u>regels van het inpassingsplan</u> wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.		
2. Zienswijze-indiener 2 – [Geanonimiseerd] Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-inpassingsplan - ontwerp-omgevingsvergunning - ontwerp-ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
2.1	Volgens indieners bestaat een windmolenpark niet uit drie willekeurige windturbines. Indieners denken dat hier in deze omstandigheid iets anders mee bedoeld wordt. Het is geen windpark volgens de Energiewet 1998.	Op grond van de Elektriciteitswet 1998 is een windpark "een installatie voor de productie van elektriciteit met behulp van windenergie in hoofdzaak bestaande uit één of meer windturbines". Een productie-installatie is "een installatie, bestaande uit één of meer productie-eenheden, voor de opwekking van elektriciteit". Uit de parlementaire geschiedenis volgt dat het criterium is of de productie-eenheden zodanig geografisch, technisch, functioneel of organisatorisch met elkaar samenhangen dat sprake is van één productie-installatie. Deze eisen zijn niet cumulatief (Kamerstukken II 2007-2008, 31 326, nr.6, p. 5). Ook kan worden

		verwezen naar recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228 en AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). Voor wat betreft Windpark Bommelerwaard-A2 geldt het volgende: - <i>Geografische samenhang</i>: Er is sprake van een duidelijke lijnopstelling met een lengte van ongeveer 2 kilometer. Het windpark is gelegen in een gebied dat fysiek wordt afgebakend door rijksweg A2, provinciale weg N322 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De onderlinge afstanden tussen de afzonderlijke turbines zijn ingegeven door met name benodigde afstanden tot woningen en buisleidingen. Gelet op de omvang en ruimtelijke uitstraling van de windturbines liggen de windturbines in de onmiddellijke nabijheid van elkaar. Ten slotte kan nog worden gewezen op artikel 4.2.1 van de regels van het inpassingsplan. Hierin is een bandbreedte voor de windturbines vastgelegd en is bepaald dat de windturbines dezelfde omvang, uiterlijke verschijningsvorm en draairichting moeten hebben. - <i>Organisatorische samenhang</i>: De initiatiefnemers hebben zich verenigd in het Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. Er is één m.e.r.-procedure doorlopen en er is één omgevingsvergunning en één ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming aangevraagd. Bovendien geldt dat Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. verantwoordelijk is voor de realisatie van het gehele windpark. Ook maken de initiatiefnemers gezamenlijk afspraken over de exploitatiefase, zoals de gezamenlijke uitvoering van de participatieafspraken en planschadeafwikkeling. Verder kan nog worden opgemerkt dat hoewel de exacte ligging van de kabels en aansluiting op het openbaar net nog bepaald dient te worden, wel duidelijk is dat de windturbines door middel van een ondergrondse kabel (direct of indirect) in onderlinge verbinding met elkaar staan en op die manier gezamenlijk worden verbonden met het aansluitpunt op het elektriciteitsnet. Ook wordt ten minste één inkoopstation gedeeld. Op basis van het bovenstaande concludeert de provincie dat sprake is van een zodanige samenhang tussen de productie-eenheden (windturbines) dat zij samen één productie-installatie (en dus één windpark) in de zin van de Elektriciteitswet 1998 vormen.
2.2	Er is in het zoekgebied totaal draagvlak onder de bewoners en veel onrust in de directe omgeving.	De provincie vermoedt dat indieners bedoeld hebben aan te geven dat geen sprake is van draagvlak.

		De provincie is op grond van artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 verplicht om planologische medewerking te verlenen aan het initiatief, tenzij sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Uit de rechtspraak volgt dat draagvlak geen ruimtelijk relevant criterium is en dus geen reden mag zijn om de vaststelling van een inpassingsplan te weigeren. Een gebrek aan draagvlak is juridisch dan ook geen geldig argument om af te zien van planologische medewerking. De provincie kan het initiatief alleen op basis van ruimtelijke argumenten beoordelen en niet op basis van (een gebrek aan) draagvlak. Hoewel het al dan niet aanwezig zijn draagvlak juridisch geen onderdeel van de belangenafweging kan vormen, vindt de provincie het creëren van draagvlak bij omwonenden van het windpark van groot belang. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op aan door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft het thema participatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.
2.3	Indieners wonen in de Sint Antoniestraat. Men is uitgegaan van een afstand van 460 meter van de noordelijkste turbine tot de woning. Volgens indieners is het echter gebruikelijk om een afstand van minimaal viermaal de ashoogte te hanteren. In het ontwerp wordt gesproken over een ashoogte van 120 meter en dus een minimale afstand van 480 meter. Deze afstand vinden indieners – net als vele andere in de omgeving – te weinig. Indieners verwijzen naar de provincie Noord-Holland die een afstand van 600 meter aanhoudt en deze afstand in de toekomst mogelijk nog wil vergroten.	De nationale wetgeving bevat geen minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen. Ook in de “Omgevingsverordening” van de provincie Gelderland ontbreekt een dergelijke bepaling. Dat betekent dat de provincie niet gebonden is aan een bepaalde minimumafstand van windturbines tot woningen, ongeacht wat andere provincies hierover hebben geregeld. Dit volgt ook uit recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). Het bovenstaande betekent niet dat het de provincie vrijstaat windturbines nabij woningen te projecteren. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. Voor wat betreft het Windpark Bommelerwaard-A2 is de provincie van oordeel dat de gekozen turbineopstelling in combinatie met de benodigde mitigerende maatregelen voor geluid en slagschaduw een aanvaardbaar woon- en leefklimaat garanderen. Er is daarom geen noodzaak grotere afstanden tussen de windturbines en de woningen te hanteren. Overigens bedraagt de afstand van de woning van indieners tot de dichtstbijzijnde turbine (de noordelijke turbine) ongeveer 720 meter.

2.4	Volgens indieners zijn bewoners, waaronder indieners zelf, daar komen wonen in verband met de rust en het uitzicht. Door hier drie windturbines te plaatsen in combinatie met de A2 wordt het woongenot echter tenietgedaan.	Uit de Omgevingsvisie Gelderland volgt dat de voorkeur van de provincie uitgaat naar het combineren van windturbines met andere intensieve functies zoals hoofdinfrastructuur. Op deze manier wordt een spreiding van intensieve functies en de milieueffecten die daarmee gepaard gaan, voorkomen. Voor Windpark Bommelerwaard-A2 geldt dat het geprojecteerd is parallel aan rijksweg A2 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De afstand van de woning van indieners tot de A2 en de spoorlijn bedraagt respectievelijk ongeveer 360 meter en ongeveer 940 meter. Van een rustige situatie is naar het oordeel van de provincie nu al geen sprake. Een hoge geluidsbelasting is tot op zekere hoogte inherent aan wonen nabij dergelijke grote infrastructuur. De provincie stelt voorop dat de windturbines kunnen voldoen aan de geluidsnormen 41 dB L_{night} en 47 dB L_{den} uit het Activiteitenbesluit milieubeheer. Indieners wonen ten westen van de A2 daar waar de windturbines ten oosten van de A2 komen. Hierdoor zal het geluid afkomstig van de windturbines ter plaatse van de woning van indieners onder de meeste omstandigheden minder merkbaar zijn vanwege het verkeersgeluid van de A2. Naar aanleiding van zienswijzen is specifiek aandacht besteed aan de bijdrage van de windturbines aan het totale geluid in de nachtsituatie. Dit is gebeurd in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Voor woningen ten westen van de A2 geldt dat de windturbines slechts in beperkte mate bijdragen aan de cumulatieve geluidsbelasting in de nachtsituatie. Ook voor slagschaduw geldt dat de effecten ter hoogte van de woning van indieners beperkt zullen blijven. Dat blijkt uit de slagschaduwcontouren van het voorkeursalternatief in bijlage 39 van het “Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2”. Ten aanzien van het uitzicht merkt de provincie op dat de windturbines zich door maat en schaal onderscheiden van de directe omgeving. Dat de windturbines van grote afstand zichtbaar zijn, is dan ook inherent aan de realisatie van windparken. De hoogte van windturbines maakt het onmogelijk om windturbines onopvallend of onzichtbaar in het landschap te positioneren. Dit is bovendien ook geen streven vanuit het landschapsbeleid. De keuze voor een nagenoeg rechte lijnopstelling met drie identieke windturbines zorgen echter voor een rustige uitstraling van het windpark. In de planregels is een aantal vereisten met betrekking tot de maatvoering opgenomen. Voor de (maatverhouding van de) rotordiameter en de ashoogte geldt een marge. Daarnaast hebben de windturbines dezelfde draairichting. Deze vereisten borgen een goede en rustige beleving van Windpark Bommelerwaard-A2.
-----	---	--

		De provincie heeft een afweging gemaakt tussen de individuele en algemene belangen die bij het inpassingsplan betrokken zijn. Het algemeen belang dat met de realisatie van het windpark gediend is – een noodzakelijke bijdrage aan de energietransitie – weegt in dit geval zwaarder dan de wens van indiener tot een omgeving zonder uitzicht op windturbines. Aan de wet kan bovendien geen blijvend recht op vrij uitzicht worden ontleend. Ondanks het feit dat uit de uitgevoerde onderzoeken blijkt dat het windpark kan voldoen aan de relevante (sectorale) normen, is ook gekeken naar cumulatie van milieueffecten. De provincie acht het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. Omdat een gedeelte van de woning van indiener gelegen is binnen deze 720 meter-contour zal ter hoogte van deze woning geen slagschaduw optreden. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Meer informatie over deze maatregel is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota. Het is niet uitgesloten dat indieners enige hinder van het windpark zullen ondervinden. De milieueffecten van het windpark ter hoogte van de woning van indieners zijn echter relatief beperkt en worden – mede gelet op het grote belang van de transitie naar duurzame energie – door de provincie aanvaardbaar geacht.
2.5	Gemeente Zaltbommel en gemeente Maasdriel hebben aangegeven niet te willen meewerken aan de plaatsing van windturbines op hun grondgebied. Gemeente Zaltbommel heeft het principeverzoek afgewezen omdat de locatie niet geschikt is en te veel impact geeft en omdat er totaal geen draagvlak is binnen het zoekgebied. Dit is volgens indieners een duidelijk/belangrijk signaal dat niet zomaar genegeerd kan worden.	Op grond van artikel 9e, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten bevoegd een inpassingsplan vast te stellen voor de aanleg of uitbreiding van een windpark. In artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat Provinciale Staten in ieder geval toepassing geven aan deze bevoegdheid indien: - een initiatiefnemer een voornemen tot de aanleg of uitbreiding van een windpark schriftelijk bij hen meldt; en - de betrokken gemeente een aanvraag van die initiatiefnemer tot vaststelling dan wel wijziging van een bestemmingsplan voor dat voornemen heeft afgewezen. Het feit dat bestuurlijk draagvlak bij de gemeente Zaltbommel ontbreekt, maakt juist dat Provinciale Staten ingevolge artikel 9e, lid 2, Elektriciteitswet 1998 gehouden zijn toepassing te geven aan hun bevoegdheid om een inpassingsplan vast te stellen. Dat is volgens de parlementaire geschiedenis bij artikel 9e van de Elektriciteitswet 1998 alleen anders als realisatie van een windpark op de beoogde locatie in strijd zou zijn met een goede ruimtelijke ordening. In een dergelijke situatie zijn

		Provinciale Staten verplicht om een alternatieve locatie te zoeken en daarvoor een inpassingsplan vast te stellen. Nadat de gemeenteraad van Zaltbommel op 26 januari 2017 besloot om geen planologische medewerking te verlenen aan de realisatie van een windpark bij Zaltbommel, heeft de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 een verzoek tot het vaststellen van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Gelderland. Om de haalbaarheid van een windpark op deze locatie te onderzoeken is voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning – bovenop het eerder uitgevoerde planMER ten behoeve van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel en de “Windvisie Gelderland” – een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. De provincie heeft op basis van het MER geconcludeerd dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Naar het oordeel van de provincie is het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 in overeenstemming met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Gelet op het bepaalde in artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten gehouden over te gaan tot vaststelling van het inpassingsplan.
2.6	Het gebied wordt door Defensie gebruikt voor oefeningen met laagvliegende helikopters (voorbeeld: stroomstoring 12 december 2007). Indieners vragen zich af of hier rekening mee is gehouden en of Defensie al heeft gereageerd op de plannen voor windturbines.	Windpark Bommelerwaard-A2 is gelegen in laagvlieggebied Maas en Waal en onder de militaire laagvliegroute VO. De locatie van het windpark is aan het Rijk voorgelegd. Het Rijk heeft laten weten dat het laagvlieggebied en de laagvliegroute niet leiden tot beperkingen voor de windturbines. De reactie van het Rijk is terug te lezen in bijlage 5 bij het MER en gaat over het gehele zoekgebied tussen de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – ‘s-Hertogenbosch. Het Rijk heeft dit bij mail van 16 april 2018 (nogmaals) bevestigd voor wat betreft het voorkeursalternatief. Deze mail is terug te zien in bijlage 1 bij deze zienswijzennota. Overigens heeft de provincie het voorontwerp-inpassingsplan ook voor advies naar het Ministerie van Defensie gestuurd. Het ministerie heeft geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om op het plan te reageren.
2.7	Omdat de plannen voor windturbines al jaren bestaan zijn de woningen die in de omgeving te koop staan niet zo makkelijk te verkopen. Door de eventuele plaatsing van de windturbines zakt de waarde mogelijk nog verder.	Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
2.8	Indieners geven aan dat alle windturbines geluidshinder veroorzaken en dat er is aangetoond dat geluidshinder onder andere stress, angst en slapeloosheid kunnen veroorzaken. Volgens indieners is het onzin dat zij vanwege de nabije ligging van de A2 geen last zullen hebben van de	Voor wat betreft de mogelijke effecten van windturbines op de gezondheid wordt verwezen naar paragraaf 2.5 van deze zienswijzennota. Door de ligging nabij grote infrastructuur is in de huidige situatie al sprake van een hoge geluidsbelasting. Dit betekent niet dat het geluid van de windturbines in deze

	extra geluidsoverlast. Indieners vinden het onacceptabel dat zij de windturbines met nog meer geluidsoverlast op de koop moeten toe nemen.	omgeving niet hoorbaar zal zijn. Echter, de effecten zullen vanwege de reeds aanwezige geluidsbronnen wel minder merkbaar zijn dan in een landelijke omgeving zonder grote infrastructuur. Naar het oordeel van de provincie is de akoestische kwaliteit in de omgeving van het windpark niet onaanvaardbaar.
2.9	Volgens indieners zijn alternatieven onvoldoende onderzocht. Het plaatsen van de windturbines is de eenvoudigste manier om aan de duurzaamheidsdoelstelling te voldoen. Er wordt niet gekeken naar de impact die dit voor de omgeving, omwonenden en inwoners heeft. Indieners geven aan dat men het zoeken naar alternatieven als niet haalbaar en niet interessant ziet.	Het is de provincie niet duidelijk of indieners doelen op alternatieve locaties binnen het zoekgebied bij Zaltbommel dat in het MER is gehanteerd of alternatieve locaties buiten het zoekgebied, dan wel alternatieve vormen van energieopwekking. De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend. De provincie juicht ook andere duurzame energie-initiatieven zoals de realisatie van zonnepanelen toe. Om de Europese en nationale doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2030 te halen, zijn alle vormen van duurzame energie nodig. Het nationale "Energieakkoord voor duurzame groei" noemt niet uitputtend: wind op land, wind op zee, bio-energie en zonne-energie. De megawatts van de Gelderse taakstelling voor wind op land zijn niet inwisselbaar met andere mogelijkheden om hernieuwbare energie op te wekken. Voor deze alternatieve energievormen bestaan zelfstandige afspraken die naast de afspraak over wind op land behaald moeten worden om te kunnen voldoen aan de energiedoelstellingen. Zie in dit verband ook recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616).
2.10	Indieners zien dat dat omwonenden en inwoners niet serieus genomen worden. De windturbines moeten er komen, ongeacht het verzet. De omwonenden en inwoners moeten alle negatieve effecten slikken. Dat voldaan wordt aan de wet wil niet zeggen dat zij er geen last van hebben.	De provincie hecht veel waarde aan de mening van omwonenden en zal hier te allen tijde zorgvuldig naar luisteren. Het wordt dan ook betreurd dat indieners het gevoel bekruipt dat zij niet serieus worden genomen. Ondanks het feit dat het windpark kan voldoen aan de geldende milieunormen, is inderdaad niet uit te sluiten op bepaalde momenten hinder zullen ondervinden van

		het windpark. Naar het oordeel van de provincie is deze hinder echter aanvaardbaar en is geen sprake van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Daarom is de provincie is op grond van artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 verplicht om planologische medewerking te verlenen aan het windpark.
Aanpassingen besluit: - De “<u>Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen</u>” wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota. Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie: - o een analyse van de bijdrage van het windpark aan de cumulatieve geluidsbelasting tijdens de nachtsituatie; en - o de bevestiging van het Rijk dat er voor wat betreft het voorkeursalternatief geen beperkingen zijn vanuit ruimtelijke defensiebelangen. - In de <u>regels van het inpassingsplan</u> wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.		
3. Zienswijze-indiener 3 – [Geanonimiseerd] Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: geen genoemd		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
3.1	De locatie is ongeschikt omdat er te veel woningen in de omgeving staan.	De nationale wetgeving bevat geen minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen. Ook in de “Omgevingsverordening” van de provincie Gelderland ontbreekt een dergelijke bepaling. Dit betekent niet dat het de provincie vrijstaat windturbines nabij woningen te projecteren. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. Om de haalbaarheid van een windpark op deze locatie te onderzoeken is voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning – bovenop het eerder uitgevoerde planMER ten behoeve van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel en de “Windvisie Gelderland” – een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. Uit het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2 volgt dat het windpark kan voldoen aan de geldende wet- en regelgeving. Verder geldt dat de locatie past bij het provinciale streven om windturbines te combineren met andere intensieve functies, zoals grote infrastructuur. Voor wat betreft het Windpark Bommelerwaard-A2 is de provincie van oordeel dat de gekozen locatie en turbineopstelling in combinatie met de benodigde mitigerende maatregelen voor geluid en slagschaduw een aanvaardbaar woon- en leefklimaat

		voor de woningen in het gebied garanderen. Op basis van het bovenstaande concludeert de provincie dat er geen noodzaak is om te zoeken naar een alternatieve locatie voor het windpark.
3.2	Binnen het zoekgebied en de directe omgeving is zeer weinig tot geen draagvlak. Volgens indiener is draagvlak een vereiste voor het maken van een inpassingsplan.	De provincie is op grond van artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 verplicht om planologische medewerking te verlenen aan het initiatief, tenzij sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Uit de rechtspraak volgt dat draagvlak geen ruimtelijk relevant criterium is en dus geen reden mag zijn om de vaststelling van een inpassingsplan te weigeren. Een gebrek aan draagvlak is juridisch dan ook geen geldig argument om af te zien van planologische medewerking. De provincie kan het initiatief alleen op basis van ruimtelijke argumenten beoordelen en niet op basis van (een gebrek aan) draagvlak. Hoewel het al dan niet aanwezig zijn draagvlak juridisch geen onderdeel van de belangenafweging kan vormen, vindt de provincie het creëren van draagvlak bij omwonenden van het windpark van groot belang. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op aan door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft het thema participatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.
3.3	De provincie kan alleen medewerking verlenen aan een inpassingsplan als er sprake is van een windmolenpark, niet in geval van drie solitaire molens.	Op grond van de Elektriciteitswet 1998 is een windpark “een installatie voor de productie van elektriciteit met behulp van windenergie in hoofdzaak bestaande uit één of meer windturbines”. Een productie-installatie is “een installatie, bestaande uit één of meer productie-eenheden, voor de opwekking van elektriciteit”. Uit de parlementaire geschiedenis volgt dat het criterium is of de productie-eenheden zodanig geografisch, technisch, functioneel of organisatorisch met elkaar samenhangen dat sprake is van één productie-installatie. Deze eisen zijn niet cumulatief (Kamerstukken II 2007-2008, 31 326, nr.6, p. 5). Ook kan worden verwezen naar recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228 en AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). Voor wat betreft Windpark Bommelerwaard-A2 geldt het volgende: - <i>Geografische samenhang</i>: Er is sprake van een duidelijke lijnopstelling met een lengte van ongeveer 2 kilometer. Het windpark is gelegen in een gebied dat fysiek wordt afgebakend door rijksweg A2, provinciale weg N322 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De onderlinge afstanden tussen de afzonderlijke turbines zijn ingegeven door met name benodigde afstanden tot woningen en buisleidingen. Gelet op de omvang en ruimtelijke uitstraling van de windturbines liggen de windturbines in de onmiddellijke nabijheid van elkaar. Ten slotte kan nog worden gewezen op artikel 4.2.1

		van de regels van het inpassingsplan. Hierin is een bandbreedte voor de windturbines vastgelegd en is bepaald dat de windturbines dezelfde omvang, uiterlijke verschijningsvorm en draairichting moeten hebben. - <i>Organisatorische samenhang</i>: De initiatiefnemers hebben zich verenigd in het Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. Er is één m.e.r.-procedure doorlopen en er is één omgevingsvergunning en één ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming aangevraagd. Bovendien geldt dat Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. verantwoordelijk is voor de realisatie van het gehele windpark. Ook maken de initiatiefnemers gezamenlijk afspraken over de exploitatiefase, zoals de gezamenlijke uitvoering van de participatieafspraken en planschadeafwikkeling. Verder kan nog worden opgemerkt dat hoewel de exacte ligging van de kabels en aansluiting op het openbaar net nog bepaald dient te worden, wel duidelijk is dat de windturbines door middel van een ondergrondse kabel (direct of indirect) in onderlinge verbinding met elkaar staan en op die manier gezamenlijk worden verbonden met het aansluitpunt op het elektriciteitsnet. Ook wordt ten minste één inkoopstation gedeeld. Op basis van het bovenstaande concludeert de provincie dat sprake is van een zodanige samenhang tussen de productie-eenheden (windturbines) dat zij samen één productie-installatie (en dus één windpark) in de zin van de Elektriciteitswet 1998 vormen.
3.4	De gemeente Zaltbommel heeft na een uitgebreide stemmingsronde afgezien van medewerking aan het plan.	Op grond van artikel 9e, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten bevoegd een inpassingsplan vast te stellen voor de aanleg of uitbreiding van een windpark. In artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat Provinciale Staten in ieder geval toepassing geven aan deze bevoegdheid indien: - een initiatiefnemer een voornemen tot de aanleg of uitbreiding van een windpark schriftelijk bij hen meldt; en - de betrokken gemeente een aanvraag van die initiatiefnemer tot vaststelling dan wel wijziging van een bestemmingsplan voor dat voornemen heeft afgewezen. Het feit dat bestuurlijk draagvlak bij de gemeente Zaltbommel ontbreekt, maakt juist dat Provinciale Staten ingevolge artikel 9e, lid 2, Elektriciteitswet 1998 gehouden zijn toepassing te geven aan hun bevoegdheid om een inpassingsplan vast te stellen. Dat is volgens de parlementaire geschiedenis bij artikel 9e van de Elektriciteitswet 1998 alleen anders als realisatie van een windpark op de beoogde locatie in strijd zou zijn met een goede ruimtelijke ordening. In een dergelijke situatie zijn

		Provinciale Staten verplicht om een alternatieve locatie te zoeken en daarvoor een inpassingsplan vast te stellen. Nadat de gemeenteraad van Zaltbommel op 26 januari 2017 besloot om geen planologische medewerking te verlenen aan de realisatie van een windpark bij Zaltbommel, heeft de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 een verzoek tot het vaststellen van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Gelderland. Om de haalbaarheid van een windpark op deze locatie te onderzoeken is voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning – bovenop het eerder uitgevoerde planMER ten behoeve van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel en de “Windvisie Gelderland” – een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. De provincie heeft op basis van het MER geconcludeerd dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Naar het oordeel van de provincie is het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 in overeenstemming met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Gelet op het bepaalde in artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten gehouden over te gaan tot vaststelling van het inpassingsplan.
3.5	Indiener verwacht veel overlast te gaan ervaren van slagschaduw en met name het geluid vormt voor indiener een grote onzekerheid. De huidige situatie kent al een aanzienlijke geluidsbelasting als gevolg van de A2 en de spoorlijn. Het geluid van de windturbines komt hier nog bij. Volgens indiener wordt de geluidsproductie x malen groter vanwege de weerkaatsing van het geluid op de rotorbladen. Indiener heeft hier in het MER geen berekening van kunnen vinden.	De provincie stelt voorop dat de windturbines kunnen voldoen aan de geluidsnormen van 41 dB L_{night} en 47 dB L_{den} uit het Activiteitenbesluit milieubeheer en de slagschaduwnormen uit de Activiteitenregeling milieubeheer. Indiener woont op een afstand van ongeveer 370 meter tot de dichtstbijzijnde windturbine. De afstand van de woning van indiener tot de A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch bedraagt respectievelijk ongeveer 100 meter en ongeveer 690 meter. In de huidige situatie is hierdoor reeds sprake van een relatief hoge geluidsbelasting. De provincie heeft in het MER de cumulatie van geluid afkomstig van onder meer de A2, de spoorlijn en het windpark onderzocht. Dit is terug te lezen in hoofdstuk 6 van het MER. Voor de woning van indiener geldt dat de (maximale) cumulatieve geluidsbelasting als gevolg van de komst van het windpark nauwelijks verandert, omdat de geluidsbelasting op de woning van indiener wordt bepaald door het met name het geluid van de A2. Dit betekent niet dat het geluid van de windturbines in deze omgeving niet hoorbaar zal zijn. Echter, de effecten zullen vanwege de reeds aanwezige geluidsbronnen wel minder merkbaar zijn dan in een landelijke omgeving zonder grote infrastructuur. Naar het oordeel van de provincie is de akoestische kwaliteit in de omgeving van het windpark niet onaanvaardbaar.

		Naar aanleiding van zienswijzen is bovendien specifiek aandacht besteed aan de bijdrage van de windturbines aan het totale geluid in de nachtsituatie. Dit is gebeurd in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Voor woningen ten westen van de A2 geldt dat de windturbines slechts in beperkte mate bijdragen aan de cumulatieve geluidsbelasting in de nachtsituatie. De weerkaatsing van geluid van bestaande geluidsbronnen op de rotorbladen is niet onderzocht in het MER. Dit effect is verwaarloosbaar klein ten opzichte van de hoeveelheid geluid die door geluidsbronnen zelf wordt geproduceerd. Het vlak waarin de rotorbladen bewegen is weliswaar groot, maar het oppervlak van de bladen zelf is relatief klein. Daarnaast zijn de bladen gekromd, waardoor het geluid in verschillende richtingen wordt verstrooid en niet wordt geconcentreerd op één specifieke locatie. Ten slotte zullen de reflecties met name naar boven gericht zijn, omdat het grootste oppervlak van de bladen in het verticale vlak ligt en overige geluidsbronnen (met name wegverkeer op de A2) lager liggen. De provincie erkent dat in de omgeving van het windpark sprake is van een relatief hoge milieubelasting. Dit komt met name door de ligging nabij de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – ‘s-Hertogenbosch. De windturbines zullen zorgen voor nieuwe milieueffecten. Daarom acht de provincie het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indiener geen slagschaduw optreden. Meer informatie over deze maatregel is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota. Naar het oordeel van de provincie zorgt de extra maatregel voor slagschaduw ervoor dat de effecten van de windturbines beperkt blijven en dat ook na realisatie van het windpark sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Dit mede gelet op het grote belang van de transitie naar duurzame energie.
3.6	De zoon van een van de initiatiefnemers is actief voor het CDA in de gemeentepolitiek. Het is volgens indiener heel opvallend dat de molen die de meeste hinder voor de omgeving gaat opleveren, solitair geprojecteerd staat op gronden van zijn vader, de voorzitter van het windpark.	De provincie is bij de voorbereiding van het inpassingsplan, het besluit over de vergunningen en het doorlopen van de m.e.r.-procedure verplicht zich te houden aan de geldende wet- en regelgeving. Dit betekent onder meer dat de besluitvorming openbaar is, dat iedereen een zienswijze kan indienen over de ontwerp-besluiten en dat de onafhankelijke Commissie voor de m.e.r. wordt gevraagd om een advies over het opgestelde MER.

		Tijdens de voorbereiding van het MER is in beeld gebracht welke belemmeringen in het gebied aanwezig zijn. Het gaat bijvoorbeeld om de ligging van woningen, infrastructuur en buisleidingen. Op basis van deze analyse zijn drie alternatieven samengesteld. In dat verband verwijst de provincie ook naar de notitie reikwijdte en detailniveau die Gedeputeerde Staten op 11 juli 2017 hebben vastgesteld. Mede op basis van het onderzoek naar de milieueffecten in het MER is een voorkeursalternatief gemaakt. Het voorkeursalternatief vormt het uitgangspunt voor het inpassingsplan. Toegang tot de gronden vormt een belangrijk criterium voor de uitvoerbaarheid van het inpassingsplan. Dat de grond waarop de noordelijke turbine staat in eigendom is van de vader van een raadslid, is geen onderdeel van de provinciale belangenafweging. Hierbij is nog van belang dat besloten moet worden op de aanvraag zoals deze is ingediend.
3.7	Drie initiatiefnemers plukken de vruchten van het plan, grotendeels dankzij rijkssubsidies, terwijl omwonenden de lasten ervaren. Indiener wil van de provincie de toezegging dat de waardedaling van het onroerend goed / afname van woongenot wordt vergoed of dat hij de mogelijkheid krijgt om te verhuizen. Volgens indiener is dit een democratisch recht.	De provincie vindt een evenwichtige verdeling van de lusten en lasten belangrijk. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft het thema participatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota. De ontvanger van een tegemoetkoming is vanzelfsprekend vrij in de aanwending van de vergoeding en kan bijvoorbeeld ook besluiten te verhuizen.
3.8	Volgens indiener is er niet naar initiatieven gekeken die op een andere manier of elders energie duurzaam kunnen opwekken of die gericht zijn op het terugbrengen van energieverbruik. In de nieuwe woonwijken vlak bij het beoogde windpark is niets gedaan aan warmteterugwinning. Volgens indiener heeft de gemeente hier een hele grote kans onbenut gelaten, waardoor hij nu met de overlast komt te zitten.	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend.

		De provincie juicht ook andere duurzame energie-initiatieven zoals de realisatie van zonnepanelen toe. Om de Europese en nationale doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2030 te halen, zijn alle vormen van duurzame energie nodig. Het nationale “Energieakkoord voor duurzame groei” noemt niet uitputtend: wind op land, wind op zee, bio-energie en zonne-energie. De megawatts van de Gelderse taakstelling voor wind op land zijn niet inwisselbaar met andere mogelijkheden om hernieuwbare energie op te wekken. Voor deze alternatieve energievormen bestaan zelfstandige afspraken die naast de afspraak over wind op land behaald moeten worden om te kunnen voldoen aan de energiedoelstellingen. Zie in dit verband ook recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). De opmerking van indiener over warmteterugwinning bij nieuwe woonwijken neemt de provincie voor kennisgeving aan. De provincie is niet actief betrokken bij de totstandkoming van deze woonwijken. Hier ligt met name een verantwoordelijkheid voor de gemeente en voor ontwikkelaars.
Aanpassingen besluit: - De “<u>Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen</u>” wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota. Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie: - o een analyse van de bijdrage van het windpark aan de cumulatieve geluidsbelasting tijdens de nachtsituatie. - In de <u>regels van het inpassingsplan</u> wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.		
4. Zienswijze-indiener 4 – College van B&W van de gemeente Zaltbommel Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-inpassingsplan		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
4.1	Op 26 januari 2017 besloot de gemeenteraad van Zaltbommel om niet mee te werken aan het principeverzoek van Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 voor de realisatie van drie windturbines in het gebied tussen de A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. Na dit besluit heeft de vereniging zich bij de provincie gemeld. Het college van B&W betreurt het dat de provincie zich genoodzaakt acht om een inpassingsplan in procedure te brengen met als doel de realisatie van drie windturbines.	Op grond van artikel 9e, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten bevoegd een inpassingsplan vast te stellen voor de aanleg of uitbreiding van een windpark. In artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat Provinciale Staten in ieder geval toepassing geven aan deze bevoegdheid indien: - een initiatiefnemer een voornemen tot de aanleg of uitbreiding van een windpark schriftelijk bij hen meldt; en - de betrokken gemeente een aanvraag van die initiatiefnemer tot vaststelling dan wel wijziging van een bestemmingsplan voor dat voornemen heeft afgewezen.

		Het feit dat bestuurlijk draagvlak bij de gemeente Zaltbommel ontbreekt, maakt juist dat Provinciale Staten ingevolge artikel 9e, lid 2, Elektriciteitswet 1998 gehouden zijn toepassing te geven aan hun bevoegdheid om een inpassingsplan vast te stellen. Dat is volgens de parlementaire geschiedenis bij artikel 9e van de Elektriciteitswet 1998 alleen anders als realisatie van een windpark op de beoogde locatie in strijd zou zijn met een goede ruimtelijke ordening. In een dergelijke situatie zijn Provinciale Staten verplicht om een alternatieve locatie te zoeken en daarvoor een inpassingsplan vast te stellen. Nadat de gemeenteraad van Zaltbommel op 26 januari 2017 besloot om geen planologische medewerking te verlenen aan de realisatie van een windpark bij Zaltbommel, heeft de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 een verzoek tot het vaststellen van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Gelderland. Om de haalbaarheid van een windpark op deze locatie te onderzoeken is voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning – bovenop het eerder uitgevoerde planMER ten behoeve van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel en de “Windvisie Gelderland” – een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. De provincie heeft op basis van het MER geconcludeerd dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Naar het oordeel van de provincie is het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 in overeenstemming met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Gelet op het bepaalde in artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten gehouden over te gaan tot vaststelling van het inpassingsplan.
4.2	Het college heeft in de vooroverlegreactie opgemerkt dat de gemeente Zaltbommel het Gelders Energieakkoord niet heeft ondertekend. Inmiddels is dat wel gebeurd, te weten op 7 februari 2018. Het college verzoekt de provincie om de tekst van paragraaf 2.3.2 van de plantoelichting hierop aan te passen.	De provincie is verheugd met het feit dat de gemeente Zaltbommel het Gelders Energieakkoord alsnog heeft ondertekend. Paragraaf 2.3.2 van de toelichting bij het inpassingsplan wordt op dit punt aangepast.
4.3	De provincie vermeldt in het antwoord op de vooroverlegreactie van de gemeenteraad van Zaltbommel dat de provincie het participatievoorstel van de vereniging geen deel wil laten uitmaken van de anterieure overeenkomst. De provincie wil hierin alleen afspraken maken over het wettelijk kostenverhaal. Wel geeft de provincie aan dat zij er op toe zal zien dat de initiatiefnemer zich inzet om met omwonenden afspraken te maken over participatiemogelijkheden. De provincie laat het aan de	De anterieure overeenkomst met de initiatiefnemer is gesloten op 25 maart 2018. Deze overeenkomst bevat voornamelijk afspraken over het wettelijk verplichte kostenverhaal. Er zijn geen afspraken gemaakt over participatie. De provincie vindt een evenwichtige verdeling van de lusten en lasten belangrijk. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft de uitwerking van de participatie door de initiatiefnemer verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.

	initiatiefnemer over om de gemeente Zaltbommel daarbij te betrekken. Het college van B&W van de gemeente Zaltbommel vindt het te vrijblijvend klinken dat de provincie erop toeziet dat de initiatiefnemer werk maakt van participatie. Het college verzoekt de provincie dan ook met klem om concrete afspraken vast te leggen in de anterieure overeenkomst. In een dergelijke overeenkomst kunnen immers ook andere afspraken dan uitsluitend het wettelijke kostenverhaal. Indien de provincie dat niet van plan is, dan verzoekt het college om nader te motiveren hoe de provincie ervoor zorgt dat de vereniging mogelijkheden gaat bieden voor participatie van omwonenden.	De provincie is van mening dat de initiatiefnemer heeft voldaan aan de inspanningsverplichting die volgt uit de Omgevingsvisie Gelderland. Om die reden zal de provincie niet overgaan tot het maken van bindende afspraken. Overigens conformeert de initiatiefnemer zich nog grotendeels aan haar eerdere participatie- en compensatievoorstel. Dit blijkt uit de “Memo participatie / betrokkenheid omgeving” van de initiatiefnemer in bijlage 2 bij deze zienswijzennota. De enige uitzondering vormt het gebiedsfonds ten behoeve van maatschappelijke doeleinden. In eerste instantie was het doel om €0,40 per MWh af te dragen. Echter, de provincie heeft er – mede naar aanleiding van de zienswijzen – voor gekozen om geen slagschaduw toe te staan op gevoelige objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter van iedere windturbine. Deze maatregel zorgt voor een lagere elektriciteitsopbrengst en dus minder inkomsten van het windpark. De initiatiefnemer brengt dit ten laste van het gebiedsfonds. Een eerste grove inschatting wijst uit dat de afdracht aan het gebiedsfonds met ongeveer 1/3 daalt. De precieze gevolgen zijn afhankelijk van het windturbinetype en het windklimaat
4.4	Het college is verheugd om te vernemen dat de provincie expliciet in de anterieure overeenkomst opneemt dat de vereniging eventuele schade aan het openbaar gebied als gevolg van de bouwwerkzaamheden en/of het transport herstelt. Het college verwacht dat de vereniging zelf het initiatief neemt om in overleg met het college een vooropname (nulmeting) uit te voeren voorafgaand aan de bouwwerkzaamheden.	De provincie heeft op 25 maart 2018 een anterieure overeenkomst gesloten met de initiatiefnemer. In deze overeenkomst is afgesproken dat de initiatiefnemer gehouden is om voorafgaand aan de realisatie van het windpark in overleg met de gemeente Zaltbommel voor eigen rekening en risico een vooropname (nulmeting) van het openbaar gebied uit te voeren. Mede op verzoek van de gemeente Zaltbommel bevat de anterieure overeenkomst tussen de provincie en de initiatiefnemer afspraken over de uitvoering van het bouwplan, waaronder de wijze waarop wordt omgegaan met het optreden van eventuele schade aan het openbaar gebied. Om een beroep te kunnen doen op de rechten die voortvloeien uit deze afspraken, heeft de provincie de gemeente gevraagd om de rechten als een derdenbeding te aanvaarden. Dit heeft het college van B&W van de gemeente Zaltbommel op 16 april 2018 gedaan door middel van een schriftelijke mededeling aan zowel de provincie als de initiatiefnemer.
Aanpassingen besluit: - In paragraaf 2.3.2 van de <u>toelichting bij het inpassingsplan</u> wordt opgenomen dat gemeente Zaltbommel het Gelders Energieakkoord heeft ondertekend. - De “<u>Memo participatie / betrokkenheid omgeving</u>” van Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. wordt toegevoegd aan bijlage 2 van deze zienswijzennota. De initiatiefnemer beschrijft in dit memo welke inspanningen op het gebied van participatie zijn verricht en welke nog zullen worden verricht.		

5. Zienswijze-indiener 5 – [Geanonimiseerd]		
Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-inpassingsplan		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
5.1	Indieners verwijzen naar een artikel over uit Het Carillon d.d. 14 februari 2018. Het artikel heeft de kop “Genaaid”. Volgens indieners is dit precies het woord dat past bij het inpassingsplan. Ook past het woord volgens indieners bij het gevoel over hoe zij als omwonenden worden behandeld door de gemeente Zaltbommel, provincie Gelderland, Windunie, NWEA en de initiatiefnemers. Draagvlak, inspraak, uitleg over, zeggenschap, democratie, verantwoordelijkheid en er echt zijn voor de burgers. Volgens indieners is het een groot leugen en mag de slager blijkaar zijn eigen vlees keuren. De overheid schiet ernstig tekort. Indieners verwijzen naar Groningen, Schiermonnikoog, de hele windenergielobby en de strijd die zij al jaren moeten voeren om als omwonenden mee te mogen praten. Volgens indieners krijgen zij echter geen stem. Als slachtoffer van een provinciaal inpassingsplan kan nu een zienswijze over het ontwerpbesluit worden ingediend. Niet alleen de vergunningen zijn door initiatiefnemers reeds aangevraagd, maar ook de hele BV-structuur is al opgezet. Indieners vinden het een schande. Indieners denken de conclusie van de provincie al met 99,9% te kunnen voorspellen, maar hopen oprecht dat de provincie hen weet te verrassen. Indieners zijn van mening dat de provincie geen medewerking mag en kan verlenen aan een plan dat in strijd is met een goede ruimtelijke ordening. Indieners sturen een zienswijze tegen het ontwerp-inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 en tevens	De provincie betreurt het gevoel van de indieners dat zij als omwonenden niet goed zijn behandeld en dat zaken volgens hen leugenachtig zijn voorgesteld door de overheid. De provincie heeft in het proces om tot een vastgesteld inpassingsplan te komen een viertal inloopavonden georganiseerd om met geïnteresseerden in gesprek te gaan en de plannen toe te lichten. Daarnaast zijn een aantal nieuwsbrieven verzonden en was er de mogelijkheid tot keukentafelgesprekken. Het is niet helder wat indieners bedoelen met de constatering dat de slager zijn eigen vlees mag keuren. Indieners constateren terecht dat er nu een zienswijze over het ontwerpbesluit kan worden ingediend en dat dit het inpassingsplan en (een deel van) de vergunningen betreft. Dat het inpassingsplan, de omgevingsvergunning en de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming tegelijkertijd in procedure zijn gebracht, is een gevolg van het coördinatiebesluit dat Provinciale Staten op 24 mei 2017 hebben genomen. Het coördineren van de heeft als voordeel dat omwonenden op één moment op alle besluiten tegelijkertijd kunnen reageren. Voor wat betreft de rechtspersoonlijkheid van de initiatiefnemer wordt opgemerkt dat de provincie tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan verplicht is om financiële afspraken (kostenverhaal) te maken met de initiatiefnemers van het windpark. Deze afspraken konden alleen worden gemaakt met de rechtspersoon die op termijn verantwoordelijk is voor beheer en exploitatie van het Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. De provincie is van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening en ziet dan ook geen reden om af te zien van planologische medewerking. Voor de inhoudelijke afweging van de diverse milieuthema's wordt verwezen naar de beantwoording van het resterende deel van de zienswijze.

	een officiële klacht over de behandeling van burgers door de gemeente Zaltbommel en de provincie Gelderland.	
5.2	Indieners sluiten zich volledig aan bij de zienswijze van de gemeente Maasdriel.	De zienswijze van het college van de gemeente Maasdriel (zienswijze-indiener 1) is beantwoord in deze zienswijzennota. Volledigheidshalve wordt naar deze beantwoording verwezen.
5.3	In de rapporten over geluid en slagschaduw wordt uitgegaan van voorspellingen. Indieners vragen zich af hoe de provincie met deze glazen bol omgaat. Zijn deze voorspellingen reëel en onafhankelijk? Volgens indieners worden elders drie rapporten verstrekt om de onafhankelijkheid te waarborgen. De provincie moet dit controleren maar komt niet met eigen cijfers. Indieners geven aan dat het lijkt of de provincie alles slikt voor zoete koek en vragen zich af waar de conclusie van de provincie te vinden is, waar deze op is gebaseerd en of deze gebaseerd is op de feitelijke onjuistheden van Pondera.	Het akoestisch onderzoek is uitgevoerd overeenkomstig het “Reken- en meetvoorschrift windturbines”. Deze methode is beschreven in bijlage 4 van de Activiteitenregeling milieubeheer. De hoeveelheid slagschaduw is berekend met behulp van met behulp van WindPro. Dit softwareprogramma is (inter)nationaal toegepaste standaardsoftware die sectorbreed wordt gehanteerd en in rechte is geaccordeerd. Bovendien is bij de bepaling van de milieueffecten van het voorkeursalternatief uitgegaan van een worst-case turbinetype, zodat de maximale effecten in beeld zijn gebracht. De provincie acht de uitkomsten van de onderzoeken naar geluid en slagschaduw voldoende betrouwbaar om hierover een oordeel te vormen. De onderzoeken zijn tijdens de voorbereiding van het ontwerp-inpassingsplan en de ontwerp-omgevingsvergunning beoordeeld door technisch deskundige specialisten op het gebied van geluid en slagschaduw. Daarnaast was er tijdens de terinzagelegging van deze besluiten voor eenieder de mogelijkheid om op deze onderzoeken te reageren. Deze reactie van indieners geeft geen aanleiding voor twijfels over de betrouwbaarheid en kwaliteit van de onderzoeken.
5.4	Het turbinetype is nog onbekend. Dat grotere turbines voor meer overlast zullen zorgen is duidelijk. Indieners vragen af hoe de provincie hier mee omgaat. Volgens indieners is er op deze manier voor omwonenden totaal geen duidelijkheid over de overlast die zij gaan krijgen.	Het is niet wenselijk nu al een bepaald turbinetype vast te leggen, omdat windturbines constant in ontwikkeling zijn. Het zou bovendien in strijd zijn met de aanbestedingsregels om in het inpassingsplan voor te schrijven welke verschijningsvorm dan wel type de turbines moeten hebben. In dat geval zou slechts één fabrikant de turbines kunnen leveren (AbRvS 4 mei 2016, nr. 201504506/1/R6). Het inpassingsplan bevat daarom bandbreedtes voor de te realiseren windturbines. Voorbeelden zijn de regels in het inpassingsplan voor de minimale en maximale lengte van de as en de rotordiameter. Turbinetypen die niet aan deze regels voldoen, kunnen niet worden gerealiseerd. In de onderzoeken naar de gekozen turbineopstelling is binnen de bandbreedtes van het inpassingsplan uitgegaan van worst-case turbines. Daarmee zijn de maximale milieueffecten van de windturbines die het inpassingsplan mogelijk maakt, in beeld gebracht. Er kan – met inbegrip van enkele mitigerende maatregelen voor geluid, slagschaduw en natuur – te allen tijde worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor de verschillende milieuaspecten.

5.5	Volgens indieners is in het rapport onvoldoende visueel hoe storend het is dat de molens niet dezelfde afstand van elkaar hebben. Ook onvoldoende visueel is dat de molens niet op een lijn liggen en hoe de verhouding is ten opzichte van de nabijgelegen woningen die dichterbij de masthoogte bij de turbines staan. Indieners geven aan dat het visueel onmogelijk is om de impact van een groot draaiend object op zijn omgeving weer te geven. Praktijkvoorbeelden zijn er volgens indieners nog niet.	Met behulp van fotovisualisaties (bijlage 8 van het MER) is vanaf verschillende standpunten getracht een indruk te geven van een mogelijk eindbeeld. De keuze voor de standpunten van de fotovisualisaties is gebaseerd op het aantal waarnemers. Dit aantal is met name groot in de kernen Zaltbommel en Bruchem en op de A2. Dat de afstanden tussen de windturbines niet gelijk zijn en dat de windturbines niet exact op één lijn staan heeft geen belangrijke impact op het landschap. Bovendien is dit alleen vanaf specifieke standpunten duidelijk zichtbaar en niet per definitie verstorend. Verder geldt dat de zichtbaarheid van de windturbines in de directe omgeving vanwege de grootte van de windturbines inherent is aan de realisatie van windturbines. Met name de fotovisualisaties vanaf de Veilingweg, De Lucht en De Waluwe geven een goed beeld van de impact. Naast de fotovisualisaties bevatten hoofdstuk 9 en hoofdstuk 17 van het MER een beschrijving van de verwachte effecten op het landschap. Hierbij is ook aandacht besteed aan de afstanden tussen de windturbines, aan het feit dat de windturbines niet precies op één lijn liggen en aan de zichtbaarheid van de windturbines in de directe omgeving. Naar het oordeel van de provincie zijn de gevolgen voor het landschap voldoende in beeld gebracht en zijn de verwachte effecten acceptabel. Gedurende een aantal inloopbijeenkomsten, zijn dynamische visualisaties getoond van de windturbines in het geschematiseerde landschap van het gebied. Deze visualisaties konden vanaf ieder standpunt worden gemaakt.
5.6	De rapporten van Bosch & Van Rijn⁸ en Pondera (adviseur initiatiefnemer) verschillen. Waar eerder nog cirkels van 360 meter gehanteerd werden bij 80 meter hoge turbines, worden nu cirkels van 300 meter bij turbines van 120 meter hoogte gehanteerd. Indieners willen onafhankelijkheid en duidelijkheid. Ook wordt in het rapport van Bosch & Van Rijn gesproken over minimale afstanden van 350 tot 450 meter. Volgens indieners kan dit plan wettelijk dus niet.	In de rapporten zijn inderdaad andere uitgangspunten gehanteerd. Niet alleen voor wat betreft de hoogtes van de windturbines en de afstanden tot woningen, maar ook voor wat betreft de turbineposities. Ten aanzien van de afstanden van windturbines tot woningen merkt de provincie op dat het in beide rapporten gaat om vuistregels zonder wettelijke status. Aan de hand van dergelijke vuistregels kan een inschatting worden gemaakt van de (milieu)technische uitvoerbaarheid van windturbines. Hierbij kan bijvoorbeeld relevant zijn of wordt uitgegaan van een eindsituatie zonder of met mitigerende maatregelen. Er bestaat geen wettelijke minimale afstand van windturbines tot woningen. Ook de provinciale Omgevingsverordening Gelderland bevat geen minimumafstanden. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet-

⁸ Bosch & Van Rijn. *Windenergie in Zaltbommel en Maasdriel. Onderzoek naar de plaatsingsmogelijkheden. Nota voor intern overleg.* Juli 2013.

		en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. Door de toepassing van mitigerende maatregelen is een kortere afstand tot woningen mogelijk.
5.7	Volgens indieners hebben omwonenden wantrouwen door een kennisachterstand en doordat zij niet betrokken worden bij de besluitvorming. Indieners willen graag afspraken met elkaar maken en uitleg over de geluidsberekeningen in rapporten (wel op basis van werkelijke feiten en cijfers). Indieners vragen zich onder meer af wat het verschil is in berekeningen bij diverse weersomstandigheden en of er aandacht is voor de weerkaatsing van geluid bij een nat wegdek. Indieners willen duidelijkheid over de bandbreedte in alle tabellen. Daarnaast willen indieners geen aannames meer, maar metingen van de situatie vóór en de situatie na plaatsing van de windturbines.	Om de geluideffecten van de alternatieven van Windpark Bommelerwaard-A2 in kaart te brengen is een akoestisch onderzoek uitgevoerd ("Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2", bijlage 1 bij het MER). Hierbij wordt met behulp van een akoestisch rekenmodel (<i>Geomilieu</i>®) de totale geluidproductie van alle windturbines van het windpark berekend en worden de geluideffecten op de omgeving inzichtelijk gemaakt. Factoren die bij de berekening van het geluid van belang zijn en worden vertaald in het rekenmodel zijn: - De bronsterkte van de windturbines (hoeveel geluid maakt de turbine?); - De plaatsing van de turbines ten opzichte van geluidgevoelige objecten; - De aard van de omgeving (hoeveel wordt het geluid afgeschermd en gereflecteerd); - Het windklimaat op de locatie op basis van KNMI-data. In paragraaf 2.2. van het "Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2" (bijlage 1 bij het MER) is terug te vinden welke gegevens zijn gebruikt in het model. De verhardingen van de A2 zijn in de akoestische rekenmodellen beschouwd als 100% reflecterend. In de berekeningen is dus rekening gehouden met de weerkaatsing van geluid op deze verhardingen. Regen heeft geen effect op de weerkaatsingen. Voor wind is in alle richtingen rekening gehouden met meewind (worst-case), conform het wettelijk voorgeschreven reken- en meetvoorschrift voor windturbines. Het staat indieners vrij om in geval van vragen over het akoestisch onderzoek contact op te nemen met de provincie, bijvoorbeeld over de bandbreedtes in de tabellen. Ten aanzien van het verzoek om metingen merkt de provincie op dat metingen geen representatief beeld geven. Dat komt doordat de geluidsnormen een jaargemiddelde dosismaat (L_{den} en L_{night}) zijn. Metingen verhouden zich daar niet toe. De geluidsdosismaat L_{den} en L_{night} is niet voor niets onafhankelijk van het achtergrondgeluidsniveau, maar gekoppeld aan een dosis-effect relatie.
5.8	Indieners wijzen erop dat er in november geen vogelnesten zijn en dus ook niet gevonden kunnen worden. Ze	Bijlage 2 van het MER bevat een ecologisch onderzoek van Bureau Waardenburg ("Natuurtoets Windpark Bommelerwaard-A2"). Uit dit onderzoek blijkt dat gebruik is

	verzoeken de provincie om dit nogmaals op het juiste tijdstip (als vogels nesten bouwen) te controleren.	gemaakt van verschillende bronnen, waaronder een verkennend veldbezoek op 22 mei 2017 (en dus niet in november). Tijdens dit bezoek zijn het landschappelijk karakter van en de biotopen in het gehele zoekgebied in ogenschouw genomen. Hierbij was onder meer aandacht voor nesten van vogels.
5.9	Er worden mooie folders van windturbines toegevoegd in de stukken, maar indieners vragen zich af van welke ze uit moeten gaan, waarom het zo vaag is en waarom in de onderzoeken en rapporten andere windturbines worden toegepast. De keuze van welk type/merk/hoogte/MW/etc. is volgens indieners zeer noodzakelijk om te kunnen bepalen of dit windpark voldoet aan de wet. Indieners vragen zich af of de turbines geen levertijd hebben, of de initiatiefnemer de types zes weken voor plaatsing zelf mag bepalen of deze dan voldoen aan de wet. Indieners willen meer duidelijkheid over hoe de windturbines gaan werken. Ten slotte vragen indieners zich af wat de provincie doet als de realiteit anders is. Hoe gaat de provincie dan om met de vergunningen en hoe/wanneer worden indieners geïnformeerd? Of zegt de provincie dan dat zij het proces volgens de regelgeving heeft doorlopen?	Het is niet wenselijk nu al een bepaald turbinetype vast te leggen, omdat windturbines constant in ontwikkeling zijn. Het zou bovendien in strijd zijn met de aanbestedingsregels om in het inpassingsplan voor te schrijven welke verschijningsvorm dan wel type de turbines moeten hebben. In dat geval zou slechts één fabrikant de turbines kunnen leveren (AbRvS 4 mei 2016, nr. 201504506/1/R6). Het inpassingsplan bevat daarom bandbreedtes voor de te realiseren windturbines. Voorbeelden zijn de regels in het inpassingsplan voor de minimale en maximale lengte van de as en de rotordiameter. Turbinetypen die niet aan deze regels voldoen, kunnen niet worden gerealiseerd. In de onderzoeken naar de gekozen turbineopstelling is binnen de bandbreedtes van het inpassingsplan uitgegaan van worst-case turbines. Daarmee zijn de maximale milieueffecten van de windturbines die het inpassingsplan mogelijk maakt, in beeld gebracht. Er kan – met inbegrip van enkele mitigerende maatregelen voor geluid, slagschaduw en natuur – te allen tijde worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor de verschillende milieuaspecten. De initiatiefnemer moet minimaal zes weken voorafgaand aan plaatsing van de turbines de provincie informeren over het type turbines dat wordt geplaatst. Ook moet de initiatiefnemer rapportages overleggen waarin wordt aangetoond dat wordt voldaan aan de normen voor geluid, slagschaduw en externe veiligheid. Dit is vastgelegd in voorschrift 5.1 van de omgevingsvergunning. De provincie zal vervolgens vaststellen of de windturbines voldoen aan de gestelde kaders. Alleen als dit het geval is, mogen de turbines worden geplaatst. De provincie kan zo nodig overgaan tot handhaving.
5.10	Volgens indieners lopen alternatief 1a en 1b en het voorkeursalternatief (27 september 2017) door elkaar in allerlei onderzoeken en vergunningaanvragen. Ook is de afstand tot woningen door deze varianten onduidelijk. Indieners geven aan dat de afstanden tot woningen en effecten hiervan toch echt anders worden. Indieners willen weten wat zij kunnen verwachten. Indieners willen ook meer duidelijkheid over het aantal omwonenden en bedrijven. Ahlmann wordt in de rapporten	De provincie kan de opmerking dat alternatief 1a en 1b en het voorkeursalternatief door elkaar lopen in onderzoeken en vergunningaanvragen niet plaatsen. In het MER zijn de alternatieven in de hoofdstukken waar de verschillende milieueffecten zijn beoordeeld steeds afzonderlijk beschreven en in een tabel samengevat. In hoofdstuk 17 van het MER is de beoordeling van het voorkeursalternatief voor alle milieueffecten beschreven. De initiatiefnemer heeft de vergunningaanvragen gebaseerd op het voorkeursalternatief. Paragraaf 7.9 van het MER bevat een tabel waarin voor alternatief 1 tot en met 3 de effecten van geluid en slagschaduw en de afstand van de referentiepunten tot de

	bijvoorbeeld niet genoemd terwijl dit een kantoor is waar veel mensen werken. Dit kantoorpand valt binnen de 404 meter. Indieners vragen zich af waarom dit bedrijfspand niet worden meegenomen in de onderzoeken.	turbines zijn gegeven. Voor het voorkeursalternatief wordt een vergelijkbare tabel toegevoegd in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Het is de provincie niet duidelijk wat indieners bedoelen met het verzoek om meer duidelijkheid over het aantal omwonenden en bedrijven. Hoe dan ook, Tabel 17.4 en Tabel 17.9 van het MER bevatten een overzicht van het aantal woningen binnen respectievelijk de geluidscontouren en de slagschaduwcontouren (zonder mitigatie). Ten aanzien van het bedrijf Ahlmann (Sint Antoniestraat 9, Bruchem) merkt de provincie op dat het hier gaat om een beperkt kwetsbaar object in de zin van het Besluit externe veiligheid inrichtingen. Hieraan is (impliciet) aandacht besteed in paragraaf 12.3 en paragraaf 17.3.7 van het MER. Op grond van artikel 3.15a lid 2 Activiteitenbesluit milieubeheer mogen er geen beperkt kwetsbare objecten in de zin van het Besluit externe veiligheid inrichtingen aanwezig zijn binnen de 10⁻⁵-risicocontour van een windturbine. Voor Windpark Bommelerwaard-A2 is de 10⁻⁵-risicocontour vastgesteld op 60 meter. De bedrijfsgebouwen van Ahlmann liggen op een afstand van ongeveer 400 meter van de noordelijke windturbine en daarmee ruim buiten de 10⁻⁵-risicocontour voor beperkt kwetsbare objecten (en bovendien ook buiten de 10⁻⁶-risicocontour voor kwetsbare objecten). Er is ook geen reden om aan te nemen dat de effecten van geluid en slagschaduw ter hoogte van Ahlmann zullen leiden tot een onaanvaardbare situatie.
5.11	Indieners verwijzen naar een rapport van KEMA met betrekking tot de beoordeling van de effecten op de radarpost Herwijnen. Dit rapport zegt volgens indieners weer iets anders. Uit het rapport volgt dat bij het huidige beleid de windturbines een ashoogte van maximaal 80 meter dienen te hebben in verband met de ligging van de radarpost in Herwijnen. Indieners vragen zich af wat nu de waarheid is en verzoeken om meer duidelijkheid/onderzoek naar de maximale hoogte van 80 meter zoals in dit onderzoek staat.	Onderzoeksbureau TNO heeft tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan voor het voorkeursalternatief (120 meter ashoogte, 120 meter rotordiameter) een radarverstoringsonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek is opgenomen in bijlage 7 van het MER. De analyse is onder meer uitgevoerd voor de gevechtsleidingsradar op de nieuwe locatie in Herwijnen. Uit het onderzoek blijkt dat de detectiekans en het maximumbereik van de radar binnen de normen blijven. Dit is op 12 september 2017 bevestigd door het Rijk. Het Rijk heeft dit bij mail van 16 april 2018 (nogmaals) bevestigd voor wat betreft het voorkeursalternatief. Deze mail is terug te zien in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Er is dus geen aanleiding om de maximale hoogte van de windturbines te beperken tot 80 meter.
5.12	Indieners zijn van mening dat inpassing op grond van artikel 9.2 van de Elektriciteitswet uit 1998 alléén niet acceptabel is. Volgens indieners wordt draagvlak in deze wet meerdere malen en ook in diverse contexten genoemd. In 1998 waren er nog geen 180 meter hoge windturbines. De impact van 180 meter hoge windturbines op de omgeving was daarom	De provincie onderschrijft de constatering van indieners dat windturbines de afgelopen jaren steeds groter zijn geworden. Hoewel de Elektriciteitswet 1998 in 1998 in werking is getreden, is nog steeds sprake van geldend recht. De wet is gedurende de afgelopen twintig jaar bovendien meerdere keren gewijzigd en geactualiseerd. Zo zijn artikel 9e (vaststelling inpassingsplan) en artikel 9f (coördinatie) van de Elektriciteitswet 1998 pas in 2010 in werking getreden.

	in die tijd niet in te schatten. Volgens indieners is draagvlak in deze tijd daarom een must. Indieners verwijzen naar een bijlage met een rapport van KEMA. Hierin is te zien dat de grootte van windturbines in de afgelopen 20 jaar is toegenomen. Ook noemt indiener het NPBO.	De provincie is op grond van artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 verplicht om planologische medewerking te verlenen aan het initiatief, tenzij sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Uit de rechtspraak volgt dat draagvlak geen ruimtelijk relevant criterium is en dus geen reden mag zijn om de vaststelling van een inpassingsplan te weigeren. Een gebrek aan draagvlak is juridisch dan ook geen geldig argument om af te zien van planologische medewerking. De provincie kan het initiatief met andere woorden alleen op basis van ruimtelijke argumenten beoordelen en dus niet op basis van (een gebrek aan) draagvlak. Hoewel het al dan niet aanwezig zijn draagvlak dus geen onderdeel van de belangenafweging kan vormen, vindt de provincie het creëren van draagvlak bij omwonenden van het windpark van groot belang. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op aan door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft het thema participatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.
5.13	Indieners geven aan dat er geen draagvlak is. De gemeenteraad van Zaltbommel zegt 'nee' en er is ook geen draagvlak bij omwonenden. Dit is een officiële klacht. Indieners vragen zich af wie zich een windturbine op een afstand van 266 – 335 – 350 meter tot een woning kan voorstellen zonder maatschappelijk draagvlak. De provincie schrijft in nieuwsbrief 13 dat uit de rechtspraak van de Raad van State volgt dat draagvlak niet ruimtelijk relevant is. Indieners vragen zich af wanneer de Raad van State dit voor dit project heeft besloten en waarom indieners hier niets van af wisten. Dit is een officiële klacht.	De provincie is op grond van artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 verplicht om planologische medewerking te verlenen aan het initiatief, tenzij sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Uit de rechtspraak volgt dat draagvlak geen ruimtelijk relevant criterium is en dus geen reden mag zijn om de vaststelling van een inpassingsplan te weigeren. Een gebrek aan draagvlak is juridisch dan ook geen geldig argument om af te zien van planologische medewerking. De provincie kan het initiatief alleen op basis van ruimtelijke argumenten beoordelen en niet op basis van (een gebrek aan) draagvlak. De Raad van State heeft niet specifiek voor Windpark Bommelerwaard-A2 geoordeeld dat draagvlak niet ruimtelijk relevant is. De Raad van State spreekt zich immers pas uit tijdens de beroepsprocedure van een project. Het gaat dan ook om een vaste lijn in de rechtspraak van de Raad van State. Een voorbeeld is de uitspraak over het bestemmingsplan voor Windpark De Veenwieken (AbRvS, 20 december 2017, ECLI:NL:RVS:2017:3504). Hoewel het al dan niet aanwezig zijn draagvlak juridisch geen onderdeel van de belangenafweging kan vormen, vindt de provincie het creëren van draagvlak bij omwonenden van het windpark van groot belang. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op aan door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft het thema participatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.

5.14	Volgens indieners is de provinciale inpassing niet van toepassing op dit plan. Het betreft immers geen windpark van minimaal 5 MW. De noordelijke windmolen staat solitair (uitspraak welstand) en sluit niet aan bij de twee zuidelijke turbines en de andere twee plannen. Als indieners het goed begrepen hebben uit het vergunningaanvraag, krijgt de solitaire windturbine zelfs een eigen verdeelstation.	Op grond van de Elektriciteitswet 1998 is een windpark “een installatie voor de productie van elektriciteit met behulp van windenergie in hoofdzaak bestaande uit één of meer windturbines”. Een productie-installatie is “een installatie, bestaande uit één of meer productie-eenheden, voor de opwekking van elektriciteit”. Uit de parlementaire geschiedenis volgt dat het criterium is of de productie-eenheden zodanig geografisch, technisch, functioneel of organisatorisch met elkaar samenhangen dat sprake is van één productie-installatie. Deze eisen zijn niet cumulatief (Kamerstukken II 2007-2008, 31 326, nr.6, p. 5). Ook kan worden verwezen naar recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228 en AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). Voor wat betreft Windpark Bommelerwaard-A2 geldt het volgende: - <i>Geografische samenhang</i>: Er is sprake van een duidelijke lijnopstelling met een lengte van ongeveer 2 kilometer. Het windpark is gelegen in een gebied dat fysiek wordt afgebakend door rijksweg A2, provinciale weg N322 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De onderlinge afstanden tussen de afzonderlijke turbines zijn ingegeven door met name benodigde afstanden tot woningen en buisleidingen. Gelet op de omvang en ruimtelijke uitstraling van de windturbines liggen de windturbines in de onmiddellijke nabijheid van elkaar. Ten slotte kan nog worden gewezen op artikel 4.2.1 van de regels van het inpassingsplan. Hierin is een bandbreedte voor de windturbines vastgelegd en is bepaald dat de windturbines dezelfde omvang, uiterlijke verschijningsvorm en draairichting moeten hebben. - <i>Organisatorische samenhang</i>: De initiatiefnemers hebben zich verenigd in het Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. Er is één m.e.r.-procedure doorlopen en er is één omgevingsvergunning en één ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming aangevraagd. Bovendien geldt dat Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. verantwoordelijk is voor de realisatie van het gehele windpark. Ook maken de initiatiefnemers gezamenlijk afspraken over de exploitatiefase, zoals de gezamenlijke uitvoering van de participatieafspraken en planschadeafwikkeling. Verder kan nog worden opgemerkt dat hoewel de exacte ligging van de kabels en aansluiting op het openbaar net nog bepaald dient te worden, wel duidelijk is dat de windturbines door middel van een ondergrondse kabel (direct of indirect) in onderlinge verbinding met elkaar staan en op die manier gezamenlijk worden verbonden met het aansluitpunt op het elektriciteitsnet. Ook wordt ten minste één inkoopstation gedeeld.
------	--	--

		Op basis van het bovenstaande concludeert de provincie dat sprake is van een zodanige samenhang tussen de productie-eenheden (windturbines) dat zij samen één productie-installatie (en dus één windpark) in de zin van de Elektriciteitswet 1998 vormen.
5.15	Volgens indieners krijgen omwonenden geen eerlijk speelveld en wordt om de gedragscodes heen gewerkt. Dit is niet de juiste gang van zaken want de gedragscode is er met een reden. Indieners geven aan dat de provincie en de initiatiefnemer door middel van een provinciaal inpassingsplan proberen de getroffen een gedragscode van NWEA op te leggen. Hier is reeds een discussie met de Windunie over geweest. Aan de gedragscode van NWEA wordt naar de mening van indieners echter niet voldaan. Zij werden en worden niet betrokken bij de planvorming.	Voorop staat dat de provincie Gelderland zich niet heeft gebonden aan de gedragscode van de NWEA. Wel is in de Omgevingsvisie Gelderland opgenomen dat gedragscodes zoals die van de NWEA dienen als inspiratiebron. De gedragscode van de NWEA waarnaar de indieners verwijzen, is dan ook met name bedoeld voor initiatiefnemers van windprojecten. Voor klachten over de naleving van de gedragscode door de initiatiefnemer verwijst de provincie indieners dan ook naar de NWEA. De provincie is vanaf begin 2017 betrokken bij het project Windpark Bommelerwaard-A2. Dit was nadat de raad van de gemeente Zaltbommel het verzoek om planologische medewerking afwees. Naar het oordeel van de provincie is de omgeving tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan voldoende betrokken. Voorbeelden zijn nieuwsbrieven, inloopbijeenkomsten, fietsen met de Commissie voor de m.e.r. en de mogelijkheid van keukentafelgesprekken. Daarnaast waren er de wettelijke inspraakmomenten tijdens de terinzagelegging van de notitie reikwijdte en detailniveau en het ontwerp-inpassingsplan. Verder wordt opgemerkt dat de provincie een evenwichtige verdeling van de lusten en lasten belangrijk vindt. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft de uitwerking van de participatie door de initiatiefnemer verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.
5.16	Een provinciaal inpassingsplan voor windmolens op land is hier op deze locatie niet van nationaal belang. Een inpassing is volgens indieners wettelijk dus niet mogelijk. Andere locaties in Gelderland zijn onvoldoende onderzocht. Het waarom van deze locatie is volgens indieners niet onderbouwd. Indieners verwijzen in dat kader ook naar een bijlage waarin wordt ingegaan op de rechtsgeldigheid van wettelijke regelingen met betrekking tot windenergie en op de bevoegdheden omtrent de vaststelling van inpassingsplannen voor windmolens op land.	De provincie stelt voorop dat voor een provinciaal inpassingsplan geen nationaal belang, maar een provinciaal belang vereist is. Het provinciaal belang voor windparken van 5 tot 100 MW volgt uit artikel 9e lid 1 van de Elektriciteitswet 1998, nog daargelaten de inhoud van het provinciale beleid. De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de

		alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend.
5.17	Naar de mening van indieners werkt de provincie te graag mee aan de ingediende plannen van initiatiefnemers om aan de afspraken met Den Haag te voldoen. De toen nog zoeklocatie staat in het rood op veiligheid en afstand tot woningen. De provincie heeft duidelijk hele andere belangen. Als de gemeente Zaltbommel 'nee' zou zeggen, lag er immers al een plan B klaar. Indieners verwijzen in dat verband naar een brief van de initiatiefnemer aan omwonenden. Hierin staat onder meer dat de initiatiefnemer zich tot de provincie zou wenden indien de gemeenteraad zou besluiten om geen medewerking te verlenen. Indieners vragen om respect voor hun belangen en de schade die zij lijden met de komst van grote windturbines op deze locatie.	Het Rijk en het InterProvinciaal Overleg (IPO) hebben afgesproken om in 2020 6000 MW windenergie op land te realiseren. De bijdrage van de provincie Gelderland aan deze opgave bedraagt 230,5 MW. In het akkoord is afgesproken dat locaties die nodig zijn voor deze 230,5 MW ruimtelijk gereserveerd worden. De provincie Gelderland heeft de ruimtelijke reserveringen voor windenergie in 2014 opgenomen in een deeluitwerking van de Omgevingsvisie Gelderland, te weten de "Windvisie Gelderland". Aan de ruimtelijke reserveringen in de Omgevingsvisie Gelderland ligt een planMER (en bijbehorende aanvulling) ten grondslag. De locatie in Zaltbommel is één van deze locaties. In het planMER zijn de thema's veiligheid en woningen voor deze locatie negatief beoordeeld. In het planMER is tevens opgenomen dat de verwachting is dat de omvang van de effecten van windmolens op woningen en veiligheid door maatregelen en keuzes in plaatsing kunnen worden gemitigeerd. Op grond van artikel 9e, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten bevoegd een inpassingsplan vast te stellen voor de aanleg of uitbreiding van een windpark. In artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat Provinciale Staten in ieder geval toepassing geven aan deze bevoegdheid indien: - een initiatiefnemer een voornemen tot de aanleg of uitbreiding van een windpark schriftelijk bij hen meldt; en - de betrokken gemeente een aanvraag van die initiatiefnemer tot vaststelling dan wel wijziging van een bestemmingsplan voor dat voornemen heeft afgewezen. Het feit dat bestuurlijk draagvlak bij de gemeente Zaltbommel ontbreekt, maakt juist dat Provinciale Staten ingevolge artikel 9e, lid 2, Elektriciteitswet 1998 gehouden zijn toepassing te geven aan hun bevoegdheid om een inpassingsplan vast te stellen. Dat is volgens de parlementaire geschiedenis bij artikel 9e van de Elektriciteitswet 1998 alleen anders als realisatie van een windpark op de beoogde locatie in strijd zou zijn met een goede ruimtelijke ordening. In een dergelijke situatie zijn

		Provinciale Staten verplicht om een alternatieve locatie te zoeken en daarvoor een inpassingsplan vast te stellen. Nadat de gemeenteraad van Zaltbommel op 26 januari 2017 besloot om geen planologische medewerking te verlenen aan de realisatie van een windpark bij Zaltbommel, heeft de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 een verzoek tot het vaststellen van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Gelderland. Om de haalbaarheid van een windpark op deze locatie te onderzoeken is voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning – bovenop het eerder uitgevoerde planMER ten behoeve van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel en de “Windvisie Gelderland” – een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. De provincie heeft op basis van het MER geconcludeerd dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Naar het oordeel van de provincie is het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 in overeenstemming met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Gelet op het bepaalde in artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten gehouden over te gaan tot vaststelling van het inpassingsplan.
5.18	Indieners geven aan dat het Verdrag van Aarhus geschonden wordt. Volgens indieners hebben zij het recht om op een goede manier tijdig te worden betrokken bij de besluitvorming en om de belangenafweging op inhoud door een rechter te laten toetsen.	Het Verdrag van Aarhus gaat over de toegankelijkheid van milieu-informatie, inspraak bij de besluitvorming en toegang tot de rechter. De Europese Richtlijn 2003/35/EG (m.e.r.-richtlijn) strekt ter implementatie van de verplichtingen die voortvloeien uit het Verdrag van Aarhus. De relevante bepalingen van de m.e.r.-richtlijn zijn geïmplementeerd in de Nederlandse wet- en regelgeving. De provincie is bij de voorbereiding van het inpassingsplan, het besluit over de vergunningen en het doorlopen van de m.e.r.-procedure verplicht zich te houden aan de geldende wet- en regelgeving. Dit betekent onder meer dat iedereen een zienswijze heeft kunnen indienen over het ontwerp-inpassingsplan en het MER. Ook tijdens de voorbereiding van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel van de gemeente Zaltbommel en de Omgevingsvisie Gelderland en de “Windvisie Gelderland” van de provincie was er de mogelijkheid om zienswijzen in te dienen. Na vaststelling van het inpassingsplan en de vergunningen voor Windpark Bommelerwaard-A2 staat voor belanghebbenden die een zienswijze hebben ingediend beroep open bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Naar het oordeel van de provincie hebben indieners voldoende gelegenheid tot tijdige inspraak. Ook hebben zij na de besluitvorming toegang tot een onafhankelijke rechter. Van schending van het Verdrag van Aarhus is geen sprake. In dat verband kan ook worden verwezen naar recente rechtspraak van de Afdeling

		bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616 en AbRvS, 4 april 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1146).
5.19	Indieners geven aan dat de nieuwbouwwoningen in De Waluwe op dit moment worden verkocht/verhuurd zonder dat zij worden geïnformeerd over de mogelijke komst van drie windturbines. Ook deze woningen zullen zicht hebben op en overlast krijgen van de noordelijke turbine. Zij zullen te maken kunnen krijgen met waardedaling. Indieners verwijzen in dat verband ook naar de visualisatie vanuit De Waluwe. Volgens indieners heeft de gemeente Zaltbommel niet voor niets 'nee' gezegd tegen de turbines op deze plaats.	De windturbines zullen zich door maat en schaal onderscheiden van de directe omgeving en dus ook zichtbaar zijn in De Waluwe. De hoogte van windturbines maakt het onmogelijk om windturbines onopvallend of onzichtbaar in het landschap te positioneren. Aangezien de dichtstbijzijnde woningen in De Waluwe op ongeveer 900 meter van de noordelijke windturbine liggen, zijn andere milieu effecten op deze woningen niet te verwachten. De provincie is van mening dat van (potentiële) kopers van woningen verwacht mag worden dat zij nagaan of er nog relevante ruimtelijke ontwikkelingen in de omgeving spelen. Hiertoe kan indien gewenst ook informatie worden ingewonnen bij de overheid. De provincie heeft tot op heden op diverse manieren (website, nieuwsbrieven, publicatie in kranten, informatieavonden en ruimtelijkeplannen.nl) kenbaar gemaakt dat op de locatie ten zuidoosten van De Waluwe een plan voor een windpark wordt voorbereid.
5.20	Volgens indieners hebben de initiatiefnemers nooit draagvlak willen creëren en geven initiatiefnemers aan niet meer met indieners te willen communiceren. Indieners vragen zich af of dit misschien alleen maar een argument is om niet met indieners te hoeven communiceren. Indieners verwijzen in dat verband naar een bijlage waarin aandacht is voor de vergoedingen die omwonenden van windturbines krijgen. Daarnaast verwijzen indieners naar een mailwisseling met de initiatiefnemer en een mailwisseling tussen de initiatiefnemer en een andere omwonende van het windpark.	De provincie kan de communicatie tussen initiatiefnemers en indieners niet alleen beoordelen op basis van de bijgevoegde documenten omdat zij slechts een deel van de communicatie weergeven. Niettemin betreurt de provincie het ervaren gebrek aan communicatie tussen indieners en initiatiefnemers. Voor wat betreft het thema participatie en compensatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.
5.21	Omdat de communicatie zeer moeizaam verloopt hebben indieners de gemeente Zaltbommel meerdere malen gevraagd om een mediationtraject. Indieners zijn van mening dat, indien dit slechte plan wordt doorgezet, vooraf nog steeds veel afspraken met elkaar gemaakt moeten worden. De gemeente vindt dat indieners hiervoor bij de provincie moeten zijn, aangezien het een provinciale aangelegenheid geworden is. Indieners vragen of de provincie bereid is om te bemiddelen. Indieners vinden het van groot belang dat de initiatiefnemers communiceren met alle omwonenden.	De provincie voelt zich niet de aangewezen partij om te bemiddelen tussen indieners en de initiatiefnemer. Het is niet logisch dat het bevoegd gezag van een project bemiddelt tussen de initiatiefnemer en de omwonenden van een project. De provincie verschilt van mening voor wat betreft de opmerking van indieners dat inloopavonden niet zinvol zijn. Inloopavonden vormen een belangrijk onderdeel van de voorbereiding van het besluitvormingsproces. Op inloopavonden is het mogelijk om met elkaar in gesprek te gaan, informatie toe te lichten en suggesties te doen. De provincie betreurt dat personele wijzigingen in het projectteam worden beschouwd als opzettelijk. Naar mening van de provincie heeft de overdracht van informatie en taken transparant plaatsgevonden.

	Inloopavonden waar zaken opgelegd worden door de provincie en de initiatiefnemers hebben geen zin (rapport EZ door NLVOW). Die hebben indieners nog bozer gemaakt en bevorderen het wantrouwen (zeker ook het steeds opzettelijk wijzigen van de contactpersonen bij de provincie). Indieners geven aan dat de provincie duidelijk aan de kant van de initiatiefnemer staat en dat indieners voor de provincie alleen maar nimby's zijn.	De provincie verwerpt de stelling van indieners dat de provincie aan de kant van de initiatiefnemer staat. Initiatiefnemer heeft een aanvraag voor het realiseren van een windpark ingediend. De provincie beoordeelt objectief of realisering van het park ter plaatse uit het oogpunt van een goede ruimtelijke ordening aanvaardbaar is.
5.22	De werkgroep (op initiatief van CDA-wethouder) met omwonenden is gestrand. Indieners verwijzen in dat verband naar een mail van de initiatiefnemer naar enkele omwonenden. Alleen mensen die afstand van bezwaren hebben genomen middels een intentieverklaring worden nog op de hoogte gehouden. Indieners geven aan dat deze attitude zeker geen draagvlak bij de omwonenden creëert. De voorzitter van Windpark Bommelerwaard-A2 heeft indieners als omwonenden nooit gesproken. Er zijn enkel brieven verstuurd met wat, als, dan. Indieners verwijzen in dit verband naar een brief die zij van de initiatiefnemer hebben ontvangen en een document over vergoedingen aan omwonenden van het windpark. Volgens indieners heeft de voorzitter nooit duidelijk en concreet met hen als omwonenden willen praten. Hij zit duidelijk alleen aan het roer en doet niets met inbreng en zorgen van zijn omgeving. Indieners geven aan dat zij de afgelopen jaren veel personen voorbij hebben zien komen, bij de gemeente maar ook bij de provincie. Indieners vragen of dit de manier is om onder verantwoordelijkheden uit te komen. Indieners benoemen de slechte communicatie naar omwonenden door de gemeente Zaltbommel. Naar omwonenden uit Maasdriel was deze communicatie helemaal slecht. Volgens indieners kwamen er geen of ontwijkende antwoorden op hun vragen. Er was veel onduidelijkheid over het proces en de mogelijkheid tot inspreken. Indieners kregen steeds minimale spreektijd van	De provincie kan de communicatie tussen initiatiefnemers en indieners niet alleen beoordelen op basis van de bijgevoegde documenten omdat zij slechts een deel van de communicatie weergeven. Niettemin betreurt de provincie het ervaren gebrek aan communicatie tussen indieners en initiatiefnemers. De provincie is vanaf begin 2017 betrokken bij het project Windpark Bommelerwaard-A2. Dit was nadat de raad van de gemeente Zaltbommel het verzoek om planologische medewerking afwees. Naar het oordeel van de provincie is de omgeving tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan voldoende betrokken. Hierbij is met alle relevante betrokkenen gecommuniceerd. Dit is onder meer gebeurd door middel nieuwsbrieven, inloopbijeenkomsten, fietsen met de Commissie voor de m.e.r. en de mogelijkheid van keukentafelgesprekken. Daarnaast waren er de wettelijke inspraakmomenten tijdens de terinzagelegging van de notitie reikwijdte en detailniveau en het ontwerp-inpassingsplan. De provincie heeft in de communicatie geen onderscheid gemaakt tussen bewoners van de gemeente Zaltbommel en bewoners van de gemeente Maasdriel dan wel op andere wijze. Volledigheidshalve merkt de provincie nog op dat de initiatiefnemer in de "Memo participatie / betrokkenheid omgeving" (Bijlage 2 bij deze zienswijzennota) onder meer aandacht heeft besteed aan de wijze waarop zij de omgeving in het vervolgtraject wil betrekken.

	5 minuten of helemaal niks, terwijl de provincie een kwartier krijgt en initiatiefnemers een half uur. Dit is geen eerlijk speelveld. Volgens indieners lopen omwonenden altijd achter de feiten aan. Dit is een klacht.	
5.23	Volgens indieners maakt de hoeveelheid aan digitale dossiers alles erg onoverzichtelijk. De vraag blijft of zij alles wel hebben gezien. Provincie en gemeente bieden geen ondersteuning en laten omwonenden in de kou staan. De omwonenden behoren de provincie en gemeente toch te kunnen vertrouwen. Volgens indieners gaat hier nu in het hele proces al jaren iets faliekant mis. Dit is een klacht.	De provincie betreurt dat indieners de hoeveelheid aan dossiers als onoverzichtelijk ervaren. De provincie is echter van mening dat de opbouw van de dossiers navolgbaar is, met het MER als hoofddocument en daarbij de bijlagen als onderbouwing. Ook is in het MER een samenvatting opgenomen met de belangrijkste conclusies. De provincie heeft een viertal inloopavonden georganiseerd om omwonenden de mogelijkheid te bieden in gesprek te gaan met en vragen te stellen aan medewerkers van de provincie. Het is de provincie dan ook niet duidelijk op welke wijze zij omwonenden in de kou laat staan.
5.24	Indieners geven aan dat de nieuwsbrieven van de provincie maar gedeeltelijk worden ontvangen. Van initiatiefnemers horen zij helemaal niets meer. Dat terwijl er nu juist afspraken met elkaar gemaakt zouden moeten worden. Indieners geven aan dat alles toch al duidelijk is voor de provincie, het merendeel van de vergunningen is immers al aangevraagd.	De provincie betreurt dat indieners de nieuwsbrieven slechts gedeeltelijk hebben ontvangen. Provinciale Staten hebben bij aanvang van het proces een coördinatiebesluit genomen. Dit houdt in dat het inpassingsplan en de benodigde vergunningen tegelijkertijd worden voorbereid en bekendgemaakt. Het besluit van Provinciale Staten is op de voorgeschreven wijze gecommuniceerd. Daarnaast heeft de provincie onder meer vier inloopbijeenkomsten georganiseerd, meerdere nieuwsbrieven gestuurd en is de mogelijkheid van keukentafelgesprekken geboden. Van gebrekkige informatie is naar het oordeel van de provincie dan ook geen sprake. Ten slotte merkt de provincie op dat het haar – afgezien van de afspraken over participatie en compensatie – niet duidelijk is welke afspraken indieners willen maken met de initiatiefnemer. Het staat indieners desalniettemin vanzelfsprekend vrij hierover contact op te nemen met de initiatiefnemer.
5.25	Omgevingsparticipatie, een mooi woord, maar volgens indieners is hier tot op de dag van vandaag niets aan gedaan. Alleen maar plannen, maar de omwonenden worden niet betrokken bij het maken van deze plannen. Indieners hebben geen inbreng en er wordt niet besproken wat zij willen. Indieners vragen zich af of dit acceptabel is voor de provincie. De gemeente Zaltbommel stelde nog voorwaarden. Indieners vragen of de initiatiefnemers en de provincie omwonenden zo mogen buitensluiten in hun plannen.	De initiatiefnemers van het windpark Bommelerwaard-A2 hebben in een vroegtijdig stadium de plannen voor het windpark besproken met de gemeente Zaltbommel en directe omwonenden in het zoekgebied. Voor wat betreft het thema participatie verwijst de provincie verder naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota. De provincie is vanaf begin 2017 betrokken bij het project Windpark Bommelerwaard-A2. Dit was nadat de raad van de gemeente Zaltbommel het verzoek om planologische medewerking afwees. Naar het oordeel van de provincie is de omgeving tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan voldoende betrokken. Hierbij is met alle relevante betrokkenen gecommuniceerd. Dit is onder meer gebeurd door middel nieuwsbrieven, inloopbijeenkomsten, fietsen met de

		Commissie voor de m.e.r. en de mogelijkheid van keukentafelgesprekken. Daarnaast waren er de wettelijke inspraakmomenten tijdens de terinzagelegging van de notitie reikwijdte en detailniveau en het ontwerp-inpassingsplan.
5.26	Indieners verwijzen naar bespreekpunten uit een rapport van EZ. Indieners hebben deze punten eerder voorgelegd bij de provincie, maar deze zijn nog niet besproken. Indieners vragen zich af wanneer de provincie deze punten samen met hen en de initiatiefnemers wilt bespreken. Indieners geven aan uiteraard vooraf afspraken met elkaar te willen maken.	Indieners verwijzen naar een rapport “Omgevingsparticipatie bij windenergie op land, lessen uit de praktijk” opgesteld door NLVOW (20 oktober 2017), in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. Het rapport van de NLVOW is (aldus de opstellers) nadrukkelijk geschreven vanuit het perspectief van omwonenden en draagt daarmee bij aan het verbeteren van het beeld hoe, in een samenwerking van alle betrokken partijen met de omgeving, een betere acceptatie kan worden verkregen voor windenergie op land. De NLVOW erkent (op blz. 1) ook dat het realiseren van windenergie op land bij kan dragen aan de verduurzaming van de Nederlandse energievoorziening. Het rapport beoogt overheden, ontwikkelaars, en vooral omwonenden praktische “gereedschappen” aan te reiken bij het realiseren van windenergie op land (zie blz. 2). In het rapport wordt een <i>toolbox</i> aangereikt waar onder andere een checklist onderdeel van uitmaakt. Deze checklist bevat een groot aantal punten die bij gesprekken tussen ontwikkelaars/exploitanten van windparken en omwonenden met regelmaat terugkomt. Daarbij wordt ook aangegeven dat niet in elke situatie alle punten relevant zijn, maar dat de inventarisatie als checklist zeker nuttig kan zijn. Het rapport van de NLVOW is recent verschenen. Van belang is om vast te stellen wat de rol van de provincie is in het proces voor het Windpark Bommelerwaard-A2. Gelet op het bepaalde in de Elektriciteitswet 1998 beoordeelt de provincie de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het plan. Dit gebeurt op basis van de onderzoeken die voor de relevante milieuaspecten zijn uitgevoerd en binnen de kaders van de geldende wet- en regelgeving. Naast de ruimtelijke afweging in het inpassingsplan, worden de milieueffecten bovendien beoordeeld in het kader van de verlening van de omgevingsvergunning en de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming. Op basis van de Omgevingsvisie Gelderland stelt de provincie bovendien vast of de initiatiefnemer voldoende inspanningen heeft gedaan om participatie vorm en inhoud te geven. De omgevingsparticipatie zoals in het NLVOW-document wordt voorgesteld is in elementen terug te vinden in het provinciale proces om tot een inpassingsplan te komen: - Er zijn voorlichtings- en inloopbijeenkomsten georganiseerd waar omwonenden hun standpunt kon toelichten

		- Informatie wordt verspreid via nieuwsbrieven en het beantwoorden van informatieve vragen via de website - Er is een mogelijkheid geboden om een keukentafelgesprek te voeren De initiatiefnemers van het Windpark Bommelerwaard-A2 zijn verantwoordelijk voor de mogelijkheden om te kunnen participeren in de dorpsmolen. Meer informatie hierover is terug te lezen in paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota. De inhoudelijke thema's uit de checklist van het rapport zijn voor zover relevant opgenomen in het inpassingsplan, de vergunningen en in MER. Indieners waren in de gelegenheid om te reageren op de opzet van het MER (notitie reikwijdte en detailniveau), het MER zelf, het ontwerp-inpassingsplan en de ontwerp-vergunningen. Het is de provincie niet duidelijk over welke specifieke punten indieners meer informatie willen en afspraken willen maken. Het staat indieners vrij om hierover contact op te nemen met de provincie.
5.27	Indieners geven aan dat windturbines een levertijd van X maanden hebben en vragen zich af hoe het dan mogelijk is dat zij zes weken van tevoren pas kunnen horen om welke hoogte, hoeveel MW en welk type het gaat en op welke afstand van hun woning de windturbines komen. De indieners vragen zich af hoe te zien en te weten is of deze turbines aan alle geluidsnormen voldoen en of een vergunning wel verleend had mogen worden. Indieners komen met een voorbeeld: onderzoek naar turbines van 4 MW is niet gedaan, terwijl initiatiefnemer wel om medewerking aan deze turbines heeft gevraagd. Indieners eisen meer duidelijkheid over de keuze. Dit is een klacht.	Het is niet wenselijk nu al een bepaald turbinetype vast te leggen, omdat windturbines constant in ontwikkeling zijn. Het zou bovendien in strijd zijn met de aanbestedingsregels om in het inpassingsplan voor te schrijven welke verschijningsvorm dan wel type de turbines moeten hebben. In dat geval zou slechts één fabrikant de turbines kunnen leveren (AbRvS 4 mei 2016, nr. 201504506/1/R6). Het inpassingsplan bevat daarom bandbreedtes voor de te realiseren windturbines. Voorbeelden zijn de regels in het inpassingsplan voor de minimale en maximale lengte van de as en de rotordiameter. Turbinetypen die niet aan deze regels voldoen, kunnen niet worden gerealiseerd. In de onderzoeken naar de gekozen turbineopstelling is binnen de bandbreedtes van het inpassingsplan uitgegaan van worst-case turbines. Daarmee zijn de maximale milieueffecten van de windturbines die het inpassingsplan mogelijk maakt, in beeld gebracht. Er kan – met inbegrip van enkele mitigerende maatregelen voor geluid, slagschaduw en natuur – te allen tijde worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor de verschillende milieuaspecten. De provincie merkt ten slotte nog op dat er geen directe relatie bestaat tussen het vermogen (hoeveelheid MW) en de mate waarin milieueffecten optreden. Voor de milieueffecten zijn met name de afmetingen en het bronvermogen relevant.
5.28	Volgens indieners schrijft de provincie of de initiatiefnemer: “periodieke handhaving op mitigerende maatregelen”. Indieners willen meer duidelijkheid over wat wordt bedoeld met periodiek en hoe de dunne grens van de wet	In artikel 3.14 van het Activiteitenbesluit milieubeheer is bepaald dat een windturbine eenmaal per kalenderjaar door een deskundige moet worden gecontroleerd op noodzakelijke beveiligingen, onderhoud en reparaties. De deskundige moet onafhankelijk zijn en de controles moeten worden vastgelegd in een logboek. Aldus

	gecontroleerd gaat worden. Dat geldt ook voor de bouwfase. Het gaat dan onder meer om plaatsbepaling, locatiecheck kadaster, juiste type en een vast aanspreekpunt. Indieners vragen zich af hoe hun klachten worden behandeld en binnen welk tijdsbestek. Indieners willen vooraf afspraken over de snelheid en wijze van handhaving. In het inpassingsplan is hierover niets concreets omschreven. Indieners stellen de provincie en de gemeente Zaltbommel aansprakelijk voor alle schade en al het leed indien het windpark niet voldoet aan de veiligheid, wetgeving, handhaving en mogelijke andere toekomstige tekortkomingen. Indieners geven aan dat de provincie niet weekomt door alleen maar de gekleurde en eenzijdige rapporten van initiatiefnemers over te nemen. Zoals al eerder is aangegeven moeten alle mogelijke scenario's en omstandigheden onderzocht worden. Indieners geven aan dat de provincie een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft voor alle burgers in het land en de provincie. De provincie moet staan voor onafhankelijkheid.	kan het bevoegd gezag controleren of steeds aan de uitgangspunten van de vergunning wordt voldaan. Als bij de controle wordt geconstateerd of indien het redelijk vermoeden bestaat dat een onderdeel of onderdelen van de windturbine een gebrek bezitten, waardoor de veiligheid voor de omgeving in het geding is, wordt de windturbine onmiddellijk buiten bedrijf gesteld en het bevoegd gezag daaromtrent geïnformeerd. De windturbine wordt pas weer in bedrijf genomen nadat alle gebreken zijn hersteld. Ten slotte is nog van belang dat ook de bewoners van de drie molenaarswoningen toezicht houden op het windpark. Zij kunnen de windturbines zo nodig handmatig stilzetten. Voor wat betreft bouw wordt opgemerkt dat de aanvang van bepaalde werkzaamheden steeds tijdig van tevoren aan de omgevingsdienst gemeld moeten worden (zie de voorschriften in de vergunning). Bij de uitvoering van de werkzaamheden wordt telkens gecontroleerd of de uitvoering geheel conform de bouwaanvraag én de vergunning plaatsvindt. Is dit niet het geval dan wordt handhavend opgetreden. Ook het gereed zijn van de windturbines moet vooraf worden gemeld. Dan zal wederom worden gecontroleerd of geheel aan de vergunning wordt voldaan. Tenslotte wordt opgemerkt dat eventuele klachten van omwonenden tijdens de bedrijfsfase (het in gebruik zijn van de windturbines) serieus worden genomen. Doorgaans wordt contact opgenomen met de vergunninghouder en een reactie gevraagd op de inhoud van de klacht. Indien nodig en wenselijk zal ook ter plaatse een controle worden uitgevoerd. Indien er sprake is van een overtreding van de regels en/of een afwijking van de bij de vergunning behorende aanvraag, dan zal handhavend worden opgetreden. Verzoeken tot handhaving dienen te worden gericht aan de Omgevingsdienst Rivierenland. Vooraf afspraken maken over snelheid en wijze van handhaving is niet mogelijk. Dit is een verantwoordelijkheid van de omgevingsdienst. Deze zaken kunnen ook niet in een inpassingsplan worden vastgelegd. In geval van eventuele schade als gevolg van het windpark kan een verzoek om schadevergoeding worden ingediend. Specifiek voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota. De provincie is verantwoordelijk voor de deskundige beoordeling door haar specialisten van de milieueffecten die in het MER zijn onderzocht. Ook de
--	--	--

		Commissie voor de m.e.r. heeft als onafhankelijk orgaan het MER beoordeeld. De Commissie voor de m.e.r. is van oordeel dat het MER alle noodzakelijke informatie voor de besluitvorming bevat. Meer hierover is terug te lezen in Hoofdstuk 4 van deze zienswijzennota. Ten slotte merkt de provincie op dat het eenieder in de te volgen procedure om tot een vastgesteld inpassingsplan te komen vrij staat om kennis te nemen van alle onderzoeken en de provincie kritisch te bevragen op de inhoudelijke beoordeling en onderbouwing van milieueffecten in het MER.
5.29	In de onderzoeken wordt gesproken over een identificatieafstand van 404 meter. Deze afstand geeft een risico aan. Dit risico is voor indieners niet te accepteren. Woningen binnen deze afstand zou de overheid niet moeten willen. Een afstand van 400 meter en een afstand van vier keer de masthoogte zijn dus echt de minimale afstanden tot woningen. Volgens indieners beweerde de provincie dit ook altijd. Indieners verwijzen in dat verband naar een aantal documenten over de afstand van windturbines tot gevoelige objecten, waaronder ook een passage uit de Omgevingsvisie Gelderland.	Het Handboek Risicozonering Windturbines adviseert om een identificatieafstand te hanteren waarbinnen het veiligheidsrisico voor objecten en infrastructuur moet worden onderzocht. De identificatieafstand is gebaseerd op de maximale generieke werpafstand die plaatsvindt als windturbines tweemaal het nominale toerental draaien (ook wel 'overtuieren' genoemd). Voor Windpark Bommelerwaard-A2 is de identificatie worst-case in beeld gebracht en berekend op 404 meter. Wanneer binnen deze afstand geen gevoelige objecten aanwezig zijn, kan elk veiligheidsrisico worden uitgesloten. Indien zich binnen deze afstand wél gevoelige objecten bevinden moet nagegaan worden of realisering van het park uit een oogpunt van externe veiligheid aanvaardbaar is. De risico's voor de objecten en infrastructuur die binnen deze afstand liggen, zijn daarom geanalyseerd. Op grond van artikel 3.15a lid 1 Activiteitenbesluit milieubeheer mogen er geen kwetsbare objecten – zoals woningen – in de zin van het Besluit externe veiligheid inrichtingen aanwezig zijn binnen de 10^{-6}-risicocontour van een windturbine. Voor Windpark Bommelerwaard-A2 is de 10^{-6}-risicocontour vastgesteld op 180 meter. Binnen deze risicocontour liggen geen kwetsbare objecten (zoals woningen) en wordt dus voldaan aan de norm uit het Activiteitenbesluit milieubeheer. Anders dan indieners lijken te stellen, heeft de provincie Gelderland geen regels voor minimale afstanden van woningen tot windturbines. Het document waarnaar indieners verwijzen bevat een vuistregel op basis waarvan een belemmeringenkaart voor windenergie in Gelderland is gemaakt. De werkelijk aan te houden afstand van woningen tot windturbines is als gezegd afhankelijk van de specifieke situatie.
5.30	Indieners geven aan dat de veiligheidszone ook over de gemeentegrens heengaat. Volgens indieners getuigt de gekozen plaats van slecht nabuurschap en worden de belangen van inwoners van Maasdriel onevenredig geschaad. Goed nabuurschap betekent niet alleen met elkaar praten, maar ook elkaar geen schade berokkenen.	De effecten van de windturbines op de omgeving zijn voor wat betreft de gemeente Maasdriel op dezelfde manier onderzocht als voor de gemeente Zaltbommel. Dat betekent onder meer dat er ook in de gemeente Maasdriel geen woningen of andere kwetsbare objecten binnen de 10^{-6}-risicocontour van de windturbines liggen. Zoals reeds eerder aangegeven is de provincie gehouden aan het verlenen van

	Indieners verwijzen nog naar de factchecker over windenergie van de SER, d.d. 4 oktober 2017. In deze factchecker spreekt de SER over afstanden van minimaal 400 meter tot woningen. Indieners vinden een inpassingsplan voor het windpark bij Zaltbommel dan ook niet te begrijpen.	planologische medewerking, tenzij het plan in strijd is met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Daarvan is naar het oordeel van de provincie geen sprake. De Sociaal-Economische Raad (SER) adviseert de regering en het parlement over de hoofdlijnen van het te voeren sociaal-economisch beleid. Ook biedt de SER een platform om sociaal-economische vraagstukken te bespreken. Omdat over duurzame energie soms verhitte discussies worden gevoerd, die bovendien, naar eigen zeggen van de SER, niet altijd op feiten zijn gebaseerd heeft de SER een online Factchecker Energieakkoord gelanceerd. Deze bevat door onafhankelijke wetenschappers geformuleerde antwoorden op veelbesproken kwesties rond onder meer windenergie. In aflevering 3 van de Factchecker Energieakkoord, met de titel: <i>Stelling: omwonenden hebben vooral overlast en weinig profijt van windmolens</i> is het volgende vermeld: “[...] Volgens de wet mag een windturbine of windpark gemiddeld over een jaar niet boven een bepaald geluidsniveau uitkomen ter plaatse van een woonhuis van ‘een derde’. Op specifieke momenten mag deze waarde dus echter wel hoger zijn. Deze geluidsnorm leidt er in de praktijk toe dat een afstand van minimaal 400 meter tot huizen wordt aangehouden. In Duitsland, België en Denemarken is deze afstand minimaal 800 meter. [...]”. Uit de tekst van de Factchecker Energieakkoord (en de bronvermeldingen) blijkt dat in Nederland voor wat betreft geluid dient te worden getoetst aan de wettelijke normen van artikel 3.14a van het Activiteitenbesluit milieubeheer. Deze bedragen ten hoogste 47 dB L_{den} en 41 dB L_{night} op de gevel van woningen, tenzij die liggen op een gezoneerd industrieterrein. Deze feitelijke grondslag vertaalt zich volgens de Factchecker Energieakkoord in de praktijk naar een minimale afstand van 400 meter tot woningen. Ten overvloede wordt vermeld dat dit laatste dus niet de wettelijke norm betreft, maar de gangbare praktijk. Buiten het feit dat het hier niet gaat om een wettelijke minimumafstand, is door de toepassing van mitigerende maatregelen (bijvoorbeeld een stil windturbinetype of geluidmodi) ook een kortere afstand tot woningen mogelijk.
5.31	Indieners geven aan dat Welkoop vuurwerk verkoopt. Volgens Google ligt dit bedrijf binnen de 404 meter-zone. Indieners verwijzen in dit verband naar een afbeelding waaruit zou blijken dat het bedrijf op 387 meter afstand van de windturbine zou liggen.	De vuurwerkopslag is grotendeels gelegen binnen de identificatieafstand van de noordelijke windturbine. Dat blijkt uit afbeelding Figuur 7.4 van de “Analyse externe veiligheid Windpark Bommelerwaard-A2” (bijlage 3 bij het MER). In paragraaf 7.6.3 van dat onderzoek is specifiek aandacht besteed aan de mogelijke gevolgen van het windpark voor de vuurwerkopslag op Van Voordenpark 3.

	In het rapport ligt de vuurwerkbunker buiten de 404 meter-zone. Indieners willen duidelijkheid over de precieze afstand.	De vuurwerkopslag heeft een standaard veiligheidsafstand van 8 meter. De vuurwerkopslag kan alleen getroffen worden door windturbines bij het scenario bladworp bij overtoeren. De kans van optreden van dit scenario is zodanig klein (5×10^{-6}) en het invloedsgebied is zodanig groot (cirkel met straal van 404 meter) dat de kans dat de vuurwerkopslag geraakt wordt extreem klein is. De risicotoevoeging van de windturbines aan de vuurwerkopslag wordt verwaarloosbaar geacht. De standaard veiligheidsafstand van de vuurwerkopslag hoeft niet te worden aangepast.
5.32	Indieners vragen zich af hoe verzekeraars met de verhoogde risico's omgaan. Zijn huizen, bedrijven en mensen nog onder dezelfde voorwaarden te verzekeren? En zo niet, wie is dan verantwoordelijk/aansprakelijk voor deze kosten/schade/planschade/gezondheidsrisico's? Moeten de initiatiefnemers en iedereen binnen de vuistregel van vier keer de masthoogte (dit is de afstand die landelijk wordt gehanteerd) melding maken bij verzekeraars? Een autoverzekeringspremie is immers ook plaatsgebonden. Indieners willen meer duidelijkheid.	Het is niet aan de provincie om zich uit te spreken over de voorwaarden waaronder huizen, bedrijven en mensen kunnen worden verzekerd. De provincie adviseert indieners om hierover contact op te nemen met een verzekeraar. Uit de onderzoeken blijkt dat aan alle relevante normen kan worden voldaan. Dit blijkt ook uit de "Analyse externe veiligheid Windpark Bommelerwaard-A2" (bijlage 4 bij het MER). Er zijn geen belangrijke risico's te verwachten. Naar het oordeel van de provincie is sprake van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
5.33	Het gezondheidsrisico op een afstand minder dan 400-480 (vier keer de masthoogte) is niet onderzocht. Indieners achten meer onderzoek/duidelijkheid hierover zeer wenselijk.	Voor wat betreft de mogelijke effecten van windturbines op de gezondheid wordt verwezen naar paragraaf 2.5 van deze zienswijzennota. Naar het oordeel van de provincie zijn de milieueffecten van het windpark voldoende in beeld gebracht. Ook de Commissie voor de m.e.r. heeft geoordeeld dat de milieueffecten volledig zijn behandeld.
5.34	Indieners geven aan dat de acceptatie van omwonenden zijn grens heeft bereikt. Indieners noemen achtereenvolgens: verbreding viaduct N322, lichthinder, toename geluid, verbreding A2 die niet voldoet aan de norm, enorme toename laagvliegerverkeer Defensie, verlichting Van der Valk (geen handhaving), het project PHS Meteren-Boxtel, uitbreiding van megastallen, stankoverlast (geen handhaving), fijnstof en Q-koorts. Indieners verwijzen in dat verband nog naar een bijlage met informatie over fijnstof bij Zaltbommel en over de A2.	In het gebied is inderdaad een aantal intensieve functies aanwezig. Hierdoor is de milieubelasting al relatief hoog. Dit is echter inherent aan gebied nabij dergelijke grote infrastructuur. De provincie heeft er in haar beleid bewust voor gekozen om windparken bij voorkeur te combineren met intensieve functies. Op deze manier beperkt zij een verdere spreiding van milieueffecten. De provincie stelt voorop dat uit het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2 blijkt dat aan alle relevante normen kan worden voldaan. Voor zover relevant heeft de provincie tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan ook rekening gehouden met de bestaande milieusituatie in het gebied. Het gaat dan met name om het geluid afkomstig van de rijksweg A2, de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch en de provinciale weg N322. Daarnaast is in het MER aandacht voor de mate waarin

		windturbines zorgen voor een verspreiding van het fijnstof. Overigens zijn windturbines volgens de provincie juist van belang om de luchtkwaliteit in Nederland (weliswaar op grotere schaal) te verbeteren. De opwekking van windenergie is immers schoon. De staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat heeft een ontwerp-tracébesluit en een milieueffectrapport vastgesteld voor Spooruitbreiding Meteren - Boxtel - Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS). Deze ontwikkeling was bij de vaststelling van het ontwerp-inpassingsplan nog onvoldoende concreet. In de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota) is beschreven wat de gevolgen van het PHS zijn voor de berekeningen in het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2. Het PHS leidt niet tot een aanpassing van de geluidsproductieplafonds. Hoewel het PHS kan leiden tot een toename van geluid, was in het MER al uitgegaan van een maximale benutting van de bestaande geluidsproductieplafonds voor het railverkeer (worst-case). Er vindt dus geen wijziging plaats van de berekende cumulatieve geluidsbelasting. Het leidt voor de provincie dan ook niet tot andere conclusies ten aanzien van de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het windpark. In verschillende zienswijzen is gewezen op de overlast als gevolg van het laagvliegverkeer van Defensie. Hieraan is aandacht besteed in de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Doordat het laagvlieggebied en de laagvliegroute erg groot zijn, is de bijdrage van de oefeningen aan de gemiddelde geluidsbelasting in de omgeving van het windpark verwaarloosbaar. Daarnaast geldt dat de momenten waarop gevlogen wordt zeer tijdelijk zijn (enkele dagen, binnen bepaalde tijdsloten). Hierdoor zal het geluid van de oefeningen niet terug te zien zijn in de gemiddelde cumulatieve geluidsbelasting. Om die reden is dit ook niet berekend. Dit neemt niet weg dat dergelijke oefeningen op het moment dat ze plaatsvinden wel degelijk als hinderlijk kunnen worden ervaren. Indieners noemen daarnaast nog een aantal andere factoren (verlichting, megastallen, stankoverlast en Q-koorts). Deze factoren dragen mogelijk ook bij aan de hinder die indieners ervaren. De provincie is echter van mening dat de effecten hiervan niet dusdanig onderscheidend zijn voor het bepalen van de milieukwaliteit dat hier nog afzonderlijk onderzoek naar had moeten worden gedaan. Indieners wonen ten westen van de A2 daar waar de windturbines ten oosten van de A2 komen. Hierdoor zal het geluid afkomstig van de windturbines ter plaatse van de
--	--	--

		woning van indieners onder de meeste omstandigheden minder merkbaar zijn vanwege het verkeersgeluid van de A2. Naar aanleiding van zienswijzen is specifiek aandacht besteed aan de bijdrage van de windturbines aan het totale geluid in de nachtsituatie. Dit is gebeurd in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Voor woningen ten westen van de A2 geldt dat de windturbines slechts in beperkte mate bijdragen aan de cumulatieve geluidsbelasting in de nachtsituatie. Ondanks het feit dat uit de uitgevoerde onderzoeken blijkt dat het windpark kan voldoen aan de relevante (sectorale) normen, is ook gekeken naar cumulatie van milieueffecten. De provincie acht het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indieners geen slagschaduw optreden. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Meer informatie over deze maatregel is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota. Naar het oordeel van de provincie zorgt de extra maatregel voor slagschaduw ervoor dat de effecten van de windturbines beperkt blijven en dat ook na realisatie van het windpark sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Dit mede gelet op het grote belang van de transitie naar duurzame energie.
5.35	Andere windparkaanvragen in de gemeente Maasdriel krijgen nu nog even geen kans. De vraag is hoe lang dit nog gaat duren met dit college en de nieuwe gemeenteraadsverkiezingen. Indieners maken zich grote zorgen. Volgens indieners is dit niet de juiste plaats en de juiste weg voor deze grote turbines. Indieners vragen zich af of de provincie echt waakt voor hun veiligheid of dat de provincie zich alleen houdt aan het proces.	De provincie is op de hoogte van de initiatieven voor windenergie in de gemeente Maasdriel. Om die reden besteedt hoofdstuk 18 van het MER aandacht aan de mogelijke effecten van windturbines in Maasdriel in combinatie met het geplande windpark in de gemeente Zaltbommel. Er is nu echter nog geen concreet plan voor windenergie in Maasdriel in voorbereiding. Het is op dit moment dan ook niet aan de provincie om uitspraken te doen over de ruimtelijke aanvaardbaarheid hiervan.
5.36	Indieners geven aan dat het in het rapport natuurbescherming staat dat de locatie van Windpark Bommelerwaard-A2 ook in de Windvisie van de provincie Gelderland is aangegeven als geschikt zoekgebied. Indieners zien in de Windvisie echter alleen dat deze zoeklocatie op veiligheid en woningen totaal niet geschikt wordt bevonden. Ook verwijzen indieners naar een passage uit de aanvulling op het planMER bij de Windvisie waarin staat dat vanwege de beperkte ruimte voor grote	Tijdens de voorbereiding van de “Windvisie Gelderland” heeft de provincie op een relatief globaal niveau onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor windenergie in het gebied tussen rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – ’s-Hertogenbosch. De onderzochte turbineopstelling scoorde inderdaad negatief op de aspecten “Woningen” en “Veiligheid”. Daarbij moet worden opgemerkt dat in het MER voor de “Windvisie Gelderland” is uitgegaan van een andere locatie van de windturbines, namelijk aan de westzijde van het zoekgebied, dicht bij de kern Bruchem en het tankstation op verzorgingsplaats De Lucht.

	windturbines vooralsnog is uitgegaan van vier windturbines in de 2 MW-klasse. Indieners geven aan dat zij een mail van de provincie hebben over vuistregels en afstanden tot woningen in verband met de veiligheid. Deze afstand zou volgens de provincie 400 meter bedragen. Ook is er een mail van een onderzoeksbureau die spreekt over een afstand van vier keer de masthoogte. Indieners verwijzen in dat verband ook naar een passage uit de Omgevingsvisie Gelderland. Indieners vragen zich af hoe het mogelijk is dat de provincie wil meewerken aan een plan dat vraagt om 2,5 tot 3,5 MW (tot 4 MW-vergunning) windturbines. De dichtstbijzijnde woning staat op circa 300 meter. De wieken draaien hier op een afstand van 266 meter van de woning. Indieners verwijzen hierbij naar een afbeelding waarin de afstand tussen een woning en een windturbine is berekend. De initiatiefnemers wonen verder van de windturbine af dan getroffen. Afstanden van 480 meter (vier keer de masthoogte) of 300 meter of zelfs 266 meter zijn een heel groot verschil. Voor indieners is dit niet te accepteren. In dat verband verwijzen zij nog naar een aantal artikelen waarin (onder meer) aandacht wordt besteed aan de (veiligheids)afstanden van windturbines tot andere gevoelige objecten.	In het MER bij de “Windvisie Gelderland” is in algemene zin aangegeven dat mitigerende maatregelen voor geluid en slagschaduw de effecten op woningen kunnen beperken. Ook extra inspanningen voor participatie kunnen een rol spelen. Daarnaast kan voor veiligheid het effecten worden teruggebracht door middel van een goede plaatsingsstrategie van de individuele turbines of door aanvullende risicoberekeningen. Voor Zaltbommel is dan met name een goede ligging ten opzichte van de aanwezige buisleiding van belang. Voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning is een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. Het opgestelde MER bevat gedetailleerd onderzoek naar drie locatiealternatieven. Hierin is ook rekening gehouden met de resultaten uit het eerdere globale MER voor de “Windvisie Gelderland”. Het voorkeursalternatief kenmerkt zich door een betere ligging ten opzichte van met name de buisleiding en de kern Bruchem. Dat nu wordt uitgegaan van een vermogen van 2,5 MW tot 4 MW maakt geen verschil. Er is immers geen directe relatie tussen het vermogen en de mate waarin milieueffecten optreden. Milieueffecten worden met name bepaald door de afmetingen van windturbines en bijvoorbeeld ook het bronvermogen. Deze elementen zijn turbineafhankelijk. De milieuonderzoeken zijn uitgevoerd op basis van een worst-case windturbine. Zoals reeds eerder aangegeven is de afstand van 400 meter tussen windturbines en woningen een indicatieve vuistregel en is deze afstand niet vastgelegd in een wettelijke norm. De provincie is van mening dat de milieueffecten (waaronder de gevolgen voor de veiligheid) voldoende en volledig zijn onderzocht.
5.37	Indieners geven aan dat de onderzoeken geen inzicht geven in de hoeveelheid woningen tot windturbines. Alleen de dichtstbijzijnde woning wordt vermeld en onderzocht. Er zijn echter meer getroffen. Het voorkeursalternatief is anders dan alternatief 1. Indieners vinden dat er meer duidelijkheid moet komen over de afstanden.	Het is de provincie niet geheel duidelijk wat indieners bedoelen. Voor het MER is een aantal referentiepunten bepaald. Er is gekozen voor deze referentiepunten omdat deze gezien hun ligging ten opzichte van de windturbines representatief zijn voor de andere woningen in het omliggende gebied. De provincie is zich er terdege van bewust dat de milieueffecten van de windturbines zich niet beperken tot deze referentiepunten. Dat blijkt onder meer uit het feit dat in het MER de aantallen woningen binnen de geluidscontouren (Tabel 17.4) en slagschaduwcontouren (Tabel 17.9) in beeld zijn gebracht. Het voorkeursalternatief wijkt beperkt af van alternatief 1. De noordelijke turbine is circa 26 meter naar het zuiden verschoven en de zuidelijke turbine ligt circa 43 meter westelijker. In het MER zijn de milieueffecten van het voorkeursalternatief in

		beeld gebracht. In de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota) is een tabel toegevoegd waaruit de afstand van de verschillende referentiepunten tot de dichtstbijzijnde windturbine blijkt. Overigens kan de afstand van de windturbines tot andere objecten ook worden gemeten op www.ruimtelijkeplannen.nl .
5.38	Indieners vinden dat er meer duidelijkheid moet komen over de te verwachten hoeveelheid slagschaduw voor alle woningen binnen de 1200-1440 meter. Ook willen indieners weten wat de stilstandvoorziening precies inhoudt. Als indieners het goed begrijpen wordt helemaal niets stilgezet indien 365 dagen de slagschaduw per woning onder de 20 minuten zou zijn, ook al woon je binnen een afstand van 1200-1440 meter van de top van de mast. Slagschaduw met een minimum van 27 uur en een maximum van 27 uur is voor de bewoners van de Sint Antoniestraat niet te accepteren. De minimale afstand van (400 meter – vier keer de mashoogte) tot woningen is niet alleen vanwege het geluid ontstaan maar ook vanwege veiligheid en slagschaduw. Indieners vinden het bijzonder dat slagschaduw gemeten wordt vanuit de top van de mast. Volgens indieners ontstaat slagschaduw door de draaiende rotorbladen en de stand van de zon en zullen de meetpunten van de totale diameter dus afhankelijk van de stand van de zon moeten zijn. Indieners vragen zich af of de meting van Pondera wel overeenkomt met de praktijk en werkelijkheid.	De provincie ziet geen aanleiding om voor iedere woning binnen de slagschaduwcontouren in beeld te brengen wat de verwachte hoeveelheid slagschaduw is. In bijlage 39 van het “Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2” (bijlage 1 van het MER) is door middel van isolijnen aangegeven waar de totale verwachte jaarlijkse hinderduur 0, 5 of 15 uur bedraagt. Een stilstandvoorziening is een voorziening die de windturbine automatisch afschakelt indien ter plaatse van gevoelige objecten (zoals woningen) slagschaduw optreedt, voor zover de afstand tussen de turbine en de woning minder bedraagt dan twaalf maal de rotordiameter (in casu: maximaal 1440 meter) en gemiddeld meer dan 17 dagen per jaar gedurende meer dan 20 minuten slagschaduw kan optreden. Zoals beschreven in de beantwoording van onderdeel 5.34 treft de provincie uit oogpunt van een goede ruimtelijke ordening een aanvullende voorziening voor slagschaduw. Deze houdt in dat geen slagschaduw is toegestaan op gevoelige objecten en functies (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter van iedere windturbine. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indieners geen slagschaduw optreden. Ten aanzien van de afstand van 400 meter tussen windturbines en woningen merkt de provincie op dat het hier gaat om een vuistregel. Deze afstand is niet vastgelegd in een wettelijke norm. Voor wat betreft de wijze van meten geeft de provincie aan dat bij de berekening van de slagschaduw is uitgegaan van de totale rotordiameter, de ashoogte en de positie van de turbine ten opzichte van de woningen. Vervolgens is op grond van deze gegevens en de baan van de zon per dag gekeken óf en zo ja, bij welke woningen slagschaduw zou kunnen worden veroorzaakt en hoe lang. In tegenstelling tot wat indieners beweren is dus het gehele rotorvlak betrokken bij de slagschaduwanalyse.
5.39	De stabiliteit in het Europese stroomnet is in gevaar. Bij te veel of geen wind treden er ongewenste fluctuaties op (conventionele centrales moeten dit opvangen met extra	De netbeheerders hebben een zeer hoge leveringszekerheid en voorzien in netuitbreiding en het beheersen van strategische risico's zoals onderbrekingen in de elektriciteitsvoorziening. De dagelijkse fluctuaties in vraag en aanbod van elektriciteit zijn veel groter dan de fluctuaties in de elektriciteitsopbrengst van windturbines. Het

	CO₂-uitstoot). Dit heeft grootschalige stroomuitval tot gevolg. Indieners geven aan dat er op dit moment een teveel aan energie is in Nederland. Op de provinciale weg N348 (Deventer-Zutphen) is vaak overdag de verlichting aan en 's nachts de verlichting uit. Dit komt door een overcapaciteit aan energie op het net. Indieners vragen zich dan ook af wat de provincie bedoelt met duurzaam, milieubewust en windturbines van noodzakelijk nationaal belang. Indieners willen graag meer duidelijk. Is hier voor dit plan ook over nagedacht? Kan het net de extra energietoevoer aan? Is windenergie op deze plaats noodzakelijk voor het nationaal belang, nu Duitsland ook een groot overschot aan energie heeft? Wat gaan initiatiefnemers/netbeheerder bij overcapaciteit doen? Indieners willen afspraken over de schadeafhandeling bij stroomuitval. Indieners vinden het bijzonder te horen dat er nu na tien jaar (na stroomuitval) ineens een ondergrondse elektriciteitskabel vanuit Wamel op moet komen. Indieners vragen zich af of de opgewekte windenergie toch niet in de Bommelerwaard blijft en hoe het dan zit met de gemeentelijke doelstelling? Indieners geven aan dat in dat geval net zo goed windenergie van zee en/of Duitsland (waar ze meer rekening houden met omwonenden) gehaald kan worden. Indieners geven aan dat in Deventer (provincie Overijssel) ook een elektriciteitskabel uit Warnsveld (provincie Gelderland) moest komen. De kosten bedragen 5 miljoen euro. De gemeentelijke doelstelling gaat ook hier de provinciegrens over.	elektriciteitsnet heeft bovendien voldoende capaciteit om de fluctuaties op te vangen. Windenergie vormt immers maar een relatief klein deel van het totale aanbod op het elektriciteitsnet. Zie in dit verband ook een recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616) TenneT is voornemens een nieuwe ondergrondse kabelverbinding aan te leggen tussen Zaltbommel en Wamel. Dit is nodig om de betrouwbaarheid van het elektriciteitsnetwerk rondom Zaltbommel te vergroten. Op deze manier komt het gebied in geval van een storing niet zonder stroom te zitten. De aanleg van de betreffende kabelverbinding staat los van het plan voor Windpark Bommelerwaard-A2. Meer informatie over de nieuwe ondergrondse kabelverbinding is te vinden op: https://www.tennet.eu/nl/ons-hoogspanningsnet/onshore-projecten-nederland/zaltbommel/. Het windpark is voorzien op grondgebied van de gemeente Zaltbommel en draagt dus bij aan de doelstelling van de gemeente Zaltbommel en die van de provincie Gelderland. De netbeheerder is verder verantwoordelijk voor de stroomvoorziening binnen en buiten de Bommelerwaard. De provincie adviseert dan ook om in geval van eventuele schade als gevolg van stroomuitval contact op te nemen met de netbeheerder. Ten slotte merkt de provincie op dat het niet duidelijk is wat de relatie is tussen de elektriciteitskabel van Deventer naar Warnsveld en het plan voor Windpark Bommelerwaard-A2. De initiatiefnemer van dit windpark is immers verantwoordelijk voor (de kosten) van de aansluiting op het elektriciteitsnet. De provincie neemt de opmerking daarom voor kennisgeving aan.
5.40	Indieners willen graag weten of de twee windturbines in Deventer ook meetellen voor de provinciale doelstelling. Daarnaast willen indieners weten wat de begrotingskosten voor de kabel uit Wamel zijn. Dit is een WOB-verzoek.	Alleen windturbines op het grondgebied van de provincie Gelderland dragen bij aan de Gelderse taakstelling voor windenergie. De afhandeling van het WOB-verzoek doorloopt een afzonderlijke procedure en staat in deze procedure niet ter discussie.

5.41	Mitigerende maatregelen zijn de oplossing voor alle zaken die wettelijk niet kunnen. Het tijdelijk stilzetten van een turbine lost de overlast van de draaiende turbine echter niet op. Indieners geven aan dat de tabellen vast kunnen kloppen, aangezien dit jaargemiddelden en aannames zijn. Alleen wordt de geluidsoverlast op het moment zelf er niet minder door. Indieners vinden mitigerende maatregelen dan ook grote leugens en zoethouders.	Mitigerende maatregelen worden getroffen om de milieueffecten te beperken tot binnen de wettelijke normen. Voor wat betreft het thema geluid geldt inderdaad dat de normen jaargemiddelden betreffen. Het staat op dit moment nog niet vast welk soort mitigerende maatregelen wordt getroffen. In het MER is gerekend met de toepassing van geluidsmodi. Dat wil zeggen dat de snelheid van de rotorbladen wordt beperkt waardoor de geluidsproductie afneemt. Een ander mogelijkheid is de realisatie van een stiller windturbintype. Het stilzetten van de windturbines om te voldoen aan de geluidsnormen ligt niet voor de hand. De provincie betreurt het dat indieners mitigerende maatregelen beschouwen als leugens en zoethouders. Hoewel de windturbines op het ene moment beter hoorbaar zijn dan op het andere moment, zal de gemiddelde geluidsbelasting te allen tijde aan de normen moeten voldoen. De piekgeluiden van windturbines zijn niet dusdanig hoog dat sprake is van een onaanvaardbare situatie. De geluidsnorm biedt voldoende bescherming.
5.42	Volgens indieners is de veiligheid van werknemers van initiatiefnemer en initiatiefnemers zelf ook in het geding. Indieners geven aan dat gelijke gevallen niet gelijk worden behandeld (artikel 1 Grondwet). Indieners vragen zich af of de initiatiefnemer en zijn werknemers bij Aannemersbedrijf Van der Lee ook niet beschermd moeten worden in hun veiligheid. Deze vallen immers ook binnen de 404 meter-zone. Indieners vragen zich verder af of economische gewin van initiatiefnemers boven veiligheid van initiatiefnemers en werknemers staat? Wil de overheid dat? Moet de overheid de veiligheid van burgers niet beschermen? Geadviseerd wordt immers om je niet onder de turbine te begeven. Indieners vragen zich af of verzekeraars een en ander accepteren en of de werknemers op de hoogte zijn van de risico's of dat zij ook net als bewoners van het zoekgebied intentieverklaringen tekenen. Indieners verwijzen in dat verband naar een mail van de initiatiefnemer naar enkele omwonenden.	De identificatieafstand van 404 meter beschrijft de contour waarbinnen het veiligheidsrisico voor objecten en infrastructuur moet worden onderzocht. Het MER bevat een analyse van de risico's voor de objecten en infrastructuur die binnen deze afstand liggen. Aannemingsbedrijf Van der Lee B.V. op Vlierdseweg 2 in Bruchem ligt binnen de identificatieafstand van de zuidelijke windturbine. Dit bedrijf is een beperkt kwetsbaar object in de zin van het Besluit externe veiligheid inrichtingen. Op grond van artikel 3.15a lid 2 Activiteitenbesluit milieubeheer mogen er geen beperkt kwetsbare objecten in de zin van het Besluit externe veiligheid inrichtingen aanwezig zijn binnen de 10⁻⁵-risicocontour van een windturbine. Voor Windpark Bommelerwaard-A2 is de 10⁻⁵-risicocontour vastgesteld op 60 meter. De bedrijfsgebouwen van Van der Lee B.V. liggen niet binnen deze risicocontour. Het inpassingsplan duidt drie woningen van de initiatiefnemers in het zoekgebied aan als "woning in de sfeer van het windturbinepark". Hoewel voor deze woningen geen specifieke normen gelden, liggen alle drie de molenaarswoningen buiten de 10⁻⁶-risicocontour (180 meter) die voor reguliere woningen geldt. De provincie is van mening dat sprake is van een aanvaardbare situatie, zowel voor de initiatiefnemers als voor de werknemers van Aannemingsbedrijf Van der Lee B.V.

		Welke voorwaarden verzekeraars stellen en of werknemers al dan niet intentieverklaringen tekenen is niet aan de provincie. Bovendien is dat niet relevant voor de beoordeling of sprake is van een goede ruimtelijke ordening.
5.43	Indieners vragen zich af of twee initiatiefnemers onder de sfeer van de inrichting uit proberen te komen. Indieners verwijzen in dat verband naar een passage uit bijlage 1 van het MER. Hier staat dat enkele woningen die in eerste instantie werden beschouwd als woning in de sfeer van de inrichting, nu worden beschouwd als reguliere woningen. Volgens indieners is deze wijziging onjuist. Het blijven immers woningen van initiatiefnemers. De betreffende initiatiefnemers wonen veel verder van een turbine dan de meeste omwonenden (op een afstand van 575 en 670 en dus meer dan vier keer de masthoogte), terwijl de omwonenden er niet vrijwillig voor kiezen. Volgens indieners draagt dit niet bij aan het vertrouwen en draagvlak. Indieners verzoeken de provincie om goed na te gaan wat nu wel en niet woningen van initiatiefnemers zijn. Dit is van groot belang voor de mogelijkheden in het gebied en net er buiten. Indieners verwijzen in dat verband ook naar de aanvraag voor een plan in Maasdriel, dat bij de provincie al maanden bekend zou zijn.	Voor de woningen die behoren tot de sfeer van de inrichting (molenaarswoningen) geldt dat hier sprake is van een bijzondere relatie tussen de eigenaren/bewoners en het windpark. De bewoners/eigenaars van de molenaarswoningen hebben specifieke functies met betrekking tot de exploitatie van het windpark. Zo voeren zij het technische beheer van de windturbines uit, houden zij toezicht op de goede werking van het windturbinepark en zorgen zij voor het onderhoud van het omliggende terrein. Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. heeft hierover privaatrechtelijke afspraken gemaakt met de betreffende bewoners/eigenaren van de molenaarswoningen. Meer informatie hierover is terug te lezen in paragraaf 5.1 van de toelichting bij het inpassingsplan. De provincie heeft de twee woningen waar indieners op wijzen in eerste instantie ook beschouwd als molenaarswoningen. Hoewel de bewoners/eigenaren van deze woningen ook onderdeel zijn van het initiatief hebben zij geen bijzondere functie in relatie tot de exploitatie van het windpark. Daarom is een aanduiding op de verbeelding van het inpassingsplan voor deze woningen niet aan de orde. Nu de woningen niet worden beschouwd als molenaarswoningen, geldt voor deze woningen de normering voor reguliere woningen. Het is niet duidelijk wat de relatie is met de aanvraag voor een windpark in Maasdriel. Bovendien is hier nog geen sprake van concrete planvoorbereiding, zodat hier in het inpassingsplan voor Windpark Bommelerwaard-A2 geen rekening mee hoeft te worden gehouden.
5.44	Indieners geven aan dat de fijnstofanalyse een aanname is (glazen bol). Indieners willen drie onafhankelijke onderzoeken/metingen vóór en na plaatsing. Een windturbine heeft invloed op de diverse luchtlagen. Aangezien de norm voor fijnstof in het gebied al erg hoog is, is een check van groot belang. Indieners verwijzen in dat verband naar een afbeelding met informatie over de hoeveelheid fijnstof in het gebied. Indieners willen handhaving op fijnstof en hierover vooraf afspraken maken als de windturbines in de praktijk wel invloed hebben op de verspreiding van het fijnstof. Indieners stellen de provincie aansprakelijk indien zij medewerking	In algemene zin kan worden opgemerkt dat windturbines een effect hebben op de verspreiding van fijnstof doordat de wind in de zog achter de windmolen een hogere mate van turbulentie bevat met als gevolg dat het verspreidingsgebied vergroot kan worden. Het maakt hierbij echter wel uit op welke manier de fijnstof wordt uitgestoten. De fijnstofuitstoot door verkeer bevat een grote hoeveelheid decentrale bronnen op een lage hoogte. De verticale afstand tussen de bron (verkeer op maaiveldniveau), de ontvangers (woningen op maaiveldniveau) en de turbines (bladen die hoog boven de grond bewegen) is dusdanig groot dat van een significant negatief effect geen sprake kan zijn. Bij fabrieksschoorstenen van industriële centrales is de verticale afstand kleiner, waardoor de kans op verspreiding toeneemt. In de directe omgeving van het Windpark Bommelerwaard-A2 bevinden zich echter geen industriële schoorstenen.

	verleent aan dit plan en verder geen stappen onderneemt om de luchtkwaliteit te verbeteren.	De kans is dus erg klein dat het windpark een effect heeft op de plaatselijke fijnstofconcentraties. Daarnaast merkt de provincie nog op dat windturbines (weliswaar op grotere schaal) zorgen voor een afname van totale fijnstofuitstoot doordat de vraag naar fossiele energie kleiner wordt. Dit blijkt ook uit hoofdstuk 13 en paragraaf 17.3.8 van het MER. Volgens de provincie zijn extra onderzoeken of metingen niet nodig.
5.45	Indieners geven aan dat de verbrede A2 veel geluid weerkaatst, zeker bij regen en een bepaalde windrichting en windsnelheid. Indieners kunnen hierover niets terugvinden in de rapporten, terwijl dit wel degelijk van belang zou zijn voor de geluidsberekeningen. Indieners verwijzen in dat verband naar een bericht van het Nationaal Kritisch Platform Windenergie en willen berekeningen op basis van reële cijfers.	Om de geluideffecten van de alternatieven van Windpark Bommelerwaard-A2 in kaart te brengen is een akoestisch onderzoek uitgevoerd ("Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2", bijlage 1 bij het MER). Hierbij wordt met behulp van een akoestisch rekenmodel (<i>Geomilieu</i>®) de totale geluidproductie van alle windturbines van het windpark berekend en worden de geluideffecten op de omgeving inzichtelijk gemaakt. Factoren die bij de berekening van het geluid van belang zijn en worden vertaald in het rekenmodel zijn: - De bronsterkte van de windturbines (hoeveel geluid maakt de turbine?); - De plaatsing van de turbines ten opzichte van geluidgevoelige objecten; - De aard van de omgeving (hoeveel wordt het geluid afgeschermd en gereflecteerd); - Het windklimaat op de locatie op basis van KNMI-data. In paragraaf 2.2. van het "Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2 (bijlage 1 bij het MER) is terug te vinden welke gegevens zijn gebruikt in het model. De verhardingen van de A2 zijn in de akoestische rekenmodellen beschouwd als 100% reflecterend. In de berekeningen is dus rekening gehouden met de weerkaatsing van geluid op deze verhardingen. Regen heeft geen effect op de weerkaatsingen. Voor wind is in alle richtingen rekening gehouden met meewind (worst-case), conform het wettelijk voorgeschreven reken- en meetvoorschrift voor windturbines.
5.46	Indieners geven aan dat het Programma Hoogfrequent Spoor niet is meegenomen in de geluidsberekeningen. Indieners verzoeken om hier alsnog onderzoek naar te doen.	Bij de vaststelling van het ontwerp-inpassingsplan was deze ontwikkeling nog onvoldoende concreet. Inmiddels heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat een ontwerp-tracébesluit en een milieueffectrapport vastgesteld voor Spooruitbreiding Meteren - Boxtel - Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS). In de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota) is beschreven wat de gevolgen van het PHS zijn voor de berekeningen in het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2.

		Het PHS leidt niet tot een aanpassing van de geluidsproductieplafonds. Hoewel het PHS kan leiden tot een toename van geluid, was in het MER al uitgegaan van een maximale benutting van de bestaande geluidsproductieplafonds voor het railverkeer (worst-case). Er vindt dus geen wijziging plaats van de berekende cumulatieve geluidsbelasting. Het leidt voor de provincie dan ook niet tot andere conclusies ten aanzien van de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het windpark.
5.47	Indieners geven aan dat de windturbines volgens de Windunie qua geluid weinig invloed hebben op de omgeving, omdat de geluidbelasting op deze locatie al hoog is. Dit statement maakt indieners erg boos, omdat de windturbines in de nacht wel degelijk van invloed zullen zijn. Indieners vragen zich af hoe rapporten zo geschreven kunnen zijn, of de provincie hier medewerking aan gaat verlenen en hoe het zit met het geluidsplafond. Indieners geven aan dat de maximale waarden van de rapporten van initiatiefnemers al worden overschreden. Volgens indieners kan de provincie niet anders dan de aanvraag verwerpen.	Het is niet zo dat het geluid van de windturbines in deze omgeving niet hoorbaar zal zijn. Echter, de effecten zullen vanwege de reeds aanwezige geluidbronnen wel minder merkbaar zijn dan in een landelijke omgeving zonder grote infrastructuur. Dit wordt mede inzichtelijk gemaakt door de berekende cumulatieve geluidbelastingen. Deze zijn weliswaar berekend in een gemiddelde over het gehele etmaal (L_{den}), maar in dit gemiddelde is de nachtperiode meer dan acht keer zwaarder meegewogen dan de dagperiode. Wanneer de turbines alleen in de nacht tot een significante verhoging zouden leiden, dan zou dit duidelijk tot uitdrukking komen in de analyse van de cumulatieve geluidbelastingen. Naar aanleiding van zienswijzen is specifiek aandacht besteed aan de bijdrage van de windturbines aan het totale geluid in de nachtsituatie. Dit is gebeurd in de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Voor woningen ten westen van de A2 geldt dat de windturbines slechts in beperkte mate bijdragen aan de cumulatieve geluidsbelasting in de nachtsituatie. Het is niet duidelijk wat indiener bedoelt met het geluidsplafond. Daarnaast is het de provincie niet duidelijk wat indieners bedoelen met de opmerking dat de maximale waarden van de rapporten van initiatiefnemers al worden overschreden. In het MER is in beeld gebracht wat de geluidseffecten van het windpark zijn. Hieruit blijkt dat het windpark met mitigerende maatregelen (bijvoorbeeld de toepassing van geluidmodi) kan voldoen aan de L_{night}-norm van 41 dB en de L_{den}-norm van 47 dB. Naar het oordeel van de provincie leidt het windpark bovendien ook in combinatie met bestaande geluidsbronnen niet tot een onaanvaardbare situatie.
5.48	In de rapporten wordt gekeken naar het geluid op de gevel van de woning, maar niet naar het geluid binnen de woning en het geluid in de tuin. Er zal dus verschil in overlast ontstaan door verschil in isolatie.	Het MER bevat inderdaad alleen informatie over de geluidsniveaus op de gevels van woningen. De reden is dat de geluidsnormen in het Activiteitenbesluit milieubeheer uitgaan van een bepaalde maximale geluidsbelasting op de gevel. De inrichting en geluidswering van een woning kunnen per woning verschillen. Wanneer het geluid van de windturbines op de gevel de L_{night}-norm van 41 dB en de L_{den}-norm van 47 dB niet overschrijdt, kan er van uit worden gegaan dat de windturbines niet leiden tot onacceptabele geluidseffecten binnen woningen. Het is

		daarom niet zinvol en bovendien erg lastig om voor iedere woning de binnenwaarde van de geluidsbelasting in beeld te brengen. Voor wat betreft het geluidsniveau in de tuin geldt dat deze vergelijkbaar zal zijn met het geluidsniveau op de gevel. Vanwege de ligging nabij rijksweg A2 is de verwachting dat de windturbines slechts onder bepaalde omstandigheden hoorbaar zullen zijn.
5.49	Indieners geven aan dat laagfrequent geluid belangrijk is. Hoewel hier weinig onderzoek over is, zorgt dit voor de meeste hinder en klachten. Indieners geven aan dat zij de leden van de NLVOW hierover hebben gesproken. Indieners willen vooraf duidelijke afspraken met over hoe hiermee moet worden omgegaan.	Voor wat betreft het aspect laagfrequent geluid verwijst de provincie naar paragraaf 2.4 van deze zienswijzennota.
5.50	Indieners geven aan dat de plaatsing van drie windturbines gevolgen heeft voor de vliegroute over de Bommelerwaard en vragen zich af wat deze gevolgen zijn. Datzelfde geldt voor politiehelikopters, traumahelikopters, hulpverlening en ballonvaarders. Met betrekking tot hulpverlening wordt verwezen naar de veiligheid van indieners en naar mogelijke bedrijfsongevallen op het industriegebied/bedrijventerrein, zoals bij chemische fabriek Sachem). Indieners vragen zich af of iedereen hiervan op de hoogte is. Indieners geven aan dat traumahelikopters nog wel eens boven Zaltbommel cirkelen om een landingsplaats te vinden. De noordelijke turbine (dicht bij bedrijventerrein en woningen) kan erg hinderlijk zijn en de aanvliegtijd verlengen. Dat is een gezondheidsrisico. Indieners vragen of dit is onderzocht. De windturbines zijn maximaal 180 meter hoog, terwijl de vlieghoogtes van piloten die op zicht vliegen vaak lager is. Bij mist en regenachtig weer zou dit voor gevaarlijke situaties kunnen zorgen (net als nu nog steeds de wegversmallingen op de Parallelweg in Bruchem). Ook kunnen de turbines volgens indieners een storend element opleveren voor de in ontwikkeling zijnde instrumentnaderingsprocedures.	De provincie gaat ervan uit dat indieners voor wat betreft de vliegroute doelen op de ligging in het laagvlieggebied Maas en Waal en onder laagvliegroute VO. De locatie van het windpark is aan het Rijk voorgelegd. Het Rijk heeft laten weten dat het laagvlieggebied en de laagvliegroute niet leiden tot beperkingen voor de windturbines. De reactie van het Rijk is terug te lezen in bijlage 5 bij het MER en gaat over het gehele zoekgebied tussen de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. Het Rijk heeft dit bij mail van 16 april 2018 (nogmaals) bevestigd voor wat betreft het voorkeursalternatief. Deze mail is terug te zien in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Overigens heeft de provincie het voorontwerp-inpassingsplan ook voor advies naar het Ministerie van Defensie gestuurd. Het ministerie heeft geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om op het plan te reageren. Ten aanzien van het overige vliegverkeer merkt de provincie op dat het ruimtebeslag van de windturbines niet zodanig is dat sprake is van belangrijke belemmeringen voor de bereikbaarheid door de lucht. Bovendien zijn er, gelet op de relatieve openheid van het gebied, voldoende mogelijkheden voor hulpdiensten om in geval van noodsituaties in het gebied te landen. Specifiek voor omstandigheden waarin sprake is van verminderd zicht (mist, neerslag en avond/nacht) merkt de provincie op dat de windturbines ten behoeve van de luchtvaartveiligheid worden uitgerust met obstakelverlichting. Aangezien zich in de nabije omgeving van het windpark geen vliegveld bevindt, zijn belangrijke effecten voor instrumentbenaderingsprocedures niet te verwachten. Bovendien geldt dat Luchtverkeersleiding Nederland en het Rijk tijdens de

		voorbereiding van het plan hebben laten weten dat er geen belemmeringen zijn voor de realisatie van het windpark. In dat verband kan ook worden verwezen naar bijlage 5 bij het MER.
5.51	De initiatiefnemer zegt in een krantenartikel dat de gemeente weinig ruimtelijke kwaliteit toekent aan dit gebied. Indieners verwijzen echter naar een antwoordnota waarin de gemeente aangeeft dat – hoewel het gebied wordt doorsneden door de A2 en de spoorlijn – het gebied zicht kenmerkt door zijn openheid en het deel uitmaakt van een groter open komgebied in de Bommelerwaard.	De provincie erkent dat het gebied een zekere landschappelijke waarde heeft. Er is sprake van een grootschalig, vrij open en vlak landschap. De openheid van het gebied is echter niet dusdanig dat daaraan een bijzondere status als “Waardevol open gebied” is toegekend, noch in de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel noch in de Omgevingsvisie Gelderland. Dit in tegenstelling tot het westelijke deel van de Bommelerwaard. Het bovenstaande neemt niet weg dat de effecten op het landschap zorgvuldig dienen te worden onderzocht. In het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2 is dan ook rekening gehouden met de ligging in en nabij een komgebied. De provincie is van mening dat met de gekozen turbineopstelling sprake is van een zorgvuldige inpassing van het landschap. Door de relatief grote afstand tussen de verschillende turbines is het effect op de openheid beperkt. In dat verband kan ook worden verwezen naar een recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 4 april 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1146).
5.52	Indieners geven aan dat de omgeving door dit plan volledig en maximaal wordt belast. De noord- en zuidgrenzen worden volledig gebruikt. Er is ruim twee kilometer nodig voor slechts drie windturbines. Volgens indieners is dit door omwonenden ruimtelijk niet gewenst en zorgt de provincie op deze manier voor de meeste overlast bij een zo groot mogelijk aantal omwonenden.	Aan het voorkeursalternatief ligt een zorgvuldige afweging ten grondslag. Deze afweging is beschreven in hoofdstuk 17 van het MER. Het gebied tussen de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch leent zich niet voor een windpark met (aanzienlijk) kortere afstanden tussen de afzonderlijke windturbines. In Afbeelding 4.1 van het MER is te zien dat de ruimte voor windenergie relatief beperkt is. De huidige turbineopstelling zorgt ervoor dat effecten op de openheid ter plaatse zoveel mogelijk beperkt blijven. Bovendien zou een windpark met hogere dichtheden leiden tot een grotere cumulatie van milieueffecten.
5.53	De noordelijke turbine staat in alle varianten, maar vooral in het voorkeursalternatief, in het verlengde van de Sint Antoniestraat. Dit is volgens indieners geen wenselijk straatbeeld en erg beeldbepalend voor bewoners in deze straat. Indieners geven aan dat de windturbine erg dominant aanwezig is en verwijst in dat verband naar een afbeelding. Volgens indieners is er geen inspraak of overleg met omwonenden geweest over de locatie en het voorkeursalternatief. Dit is niet volgens de gedragscode. Indieners geven aan dat de NWEA hierover is	In het voorkeursalternatief is de noordelijke turbine ten opzichte van de overige drie locatiealternatieven 26 meter in zuidelijke richting verschoven. Op deze manier kan de 10⁻⁶-risicocontour over bedrijventerrein Van Voordenpark – mede op verzoek van de gemeente Zaltbommel – volledig worden uitgesloten. Dit zorgt er overigens niet voor dat de turbine exact in het verlengde van de Sint Antoniestraat komt te staan. Desalniettemin begrijpt de provincie de zorgen van indieners ten aanzien van de dominante aanwezigheid van de windturbines. Tegelijkertijd is de provincie van mening dat windturbines zich door hun maat en schaal dusdanig onderscheiden van de directe omgeving, dat het onmogelijk is om ze onopvallend in het landschap te positioneren. De provincie heeft een afweging gemaakt tussen de individuele en

	geïnformeerd. De NWEA geeft echter aan dat er gesprekken en inloopavonden zijn geweest. Volgens indieners is dit totaal iets anders dan overleg, inspraak en het creëren van draagvlak, zoals is opgenomen in de gedragscode van NWEA.	algemene belangen die bij het inpassingsplan betrokken zijn. Het algemeen belang dat met de realisatie van het windpark gediend is – een noodzakelijke bijdrage aan de energietransitie – weegt in dit geval zwaarder dan de wens van indiener tot een omgeving zonder uitzicht op windturbines. Aan de wet kan bovendien geen blijvend recht op vrij uitzicht worden ontleend. Voorop staat dat de provincie Gelderland zich niet heeft gebonden aan de gedragscode van de NWEA. Wel is in de Omgevingsvisie Gelderland opgenomen dat gedragscodes zoals die van de NWEA dienen als inspiratiebron. De gedragscode van de NWEA waarnaar de indieners verwijzen, is dan ook met name bedoeld voor initiatiefnemers van windprojecten. Voor klachten over de naleving van de gedragscode door de initiatiefnemer verwijst de provincie indieners dan ook naar de NWEA. De provincie is vanaf begin 2017 betrokken bij het project Windpark Bommelerwaard-A2. Dit was nadat de raad van de gemeente Zaltbommel het verzoek om planologische medewerking afwees. Naar het oordeel van de provincie is de omgeving tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan voldoende betrokken. Voorbeelden zijn nieuwsbrieven, inloopbijeenkomsten, fietsen met de Commissie voor de m.e.r. en de mogelijkheid van keukentafelgesprekken. Daarnaast waren er de wettelijke inspraakmomenten tijdens de terinzagelegging van de notitie reikwijdte en detailniveau en het ontwerp-inpassingsplan.
5.54	Indieners geven aan dat de afstanden van de woningen tot het voorkeursalternatief niet zijn weergegeven.	In de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota) is een tabel toegevoegd waaruit de afstand van de verschillende referentiepunten tot de dichtstbijzijnde windturbine blijkt. Overigens kan de afstand van de windturbines tot andere objecten ook worden gemeten op www.ruimtelijkeplannen.nl .
5.55	De middelste turbine staat veel te dicht op het gasleidingnet. Indieners willen dat de precieze afstand in kaart wordt gebracht (praktijk/in werkelijkheid/maatvoering door Kadaster). Volgens indieners worden de randen van de wet opgezocht, omdat de minimale afstand 180 meter zou moeten bedragen. Indieners geven aan dat de veiligheid in het geding komt en verwijst hierbij naar een aantal artikelen waarin (onder meer) aandacht wordt besteed aan de (veiligheids)afstanden van windturbines tot andere gevoelige objecten.	De mogelijke effecten van het windpark voor de buisleidingen in het gebied zijn onderzocht in het MER. Uit het "Handboek risicozonering windturbines" volgt dat de effecten en plaatsing acceptabel zijn indien de windturbines worden geplaatst op een afstand van de ashoogte + ½ rotordiameter of de maximale werpafstand bij nominaal toerental. Voor wat betreft Windpark Bommelerwaard-A2 geldt dat de ashoogte + ½ rotordiameter maximaal (120+60=) 180 meter bedraagt en de maximale werpafstand bij nominaal toerental 159 meter bedraagt. Voor beide waarden kent het inpassingsplan bindende regels. Omdat de maximale tiphoogte de hoogste van beide waarden heeft is bij de bepaling van de effecten van het windpark op de buisleidingen van deze afstand uitgegaan.

		Uit het MER volgt dat geen van de drie windturbines gepositioneerd is binnen de toetsafstand van 180 meter tot de buisleidingen. Dit betekent dat de windturbines geen additioneel risico vormen voor de faalfrequentie van de buisleidingen en er geen additioneel risico te verwachten is op de omgeving. De Gasunie heeft het inpassingsplan beoordeeld. De conclusie is dat het plan voldoet aan de eisen die Gasunie stelt.
5.56	Volgens indieners zijn de afstanden van de windturbines tot de woningen onacceptabel. Hierbij verwijzen indieners naar de factchecker over windenergie van de SER, d.d. 4 oktober 2017. De Inktfordseweg 5, 7 en 9 liggen op een afstand van respectievelijk 350, 335 en 355 meter. De zuidelijke windturbine staat veel te dicht op diverse woningen. De dichtstbijzijnde woning staat op een afstand van 266-205-303 meter. De veiligheidscontour gaat, net als bij de middelste windturbine, over de gemeentegrens heen. Volgens indieners komt de veiligheid in het geding. Voor het voorkeursalternatief zijn de afstanden tot woningen niet weergegeven.	Er bestaat geen wettelijke minimale afstand van windturbines tot woningen. Ook de provinciale Omgevingsverordening Gelderland bevat geen minimumafstanden. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. Voor wat betreft het Windpark Bommelerwaard-A2 is de provincie van oordeel dat de gekozen turbineopstelling in combinatie met de benodigde mitigerende maatregelen voor geluid en slagschaduw een aanvaardbaar woon- en leefklimaat garanderen. De veiligheid komt niet in het geding. Er is daarom geen noodzaak grotere afstanden tussen de windturbines en de woningen te hanteren. In de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota) is een tabel toegevoegd waaruit de afstand van de verschillende referentiepunten tot de dichtstbijzijnde windturbine blijkt.
5.57	Indieners geven aan dat het zoekgebied op basis van onderzoek naar relatief kleine windturbines (4 x 2 MW) is opgenomen in de Windvisie. Deze locatie scoorde toen al negatief op de aspecten woningen en veiligheid. Indiener verwijst in dat verband naar een aantal onderzoeken naar de locatie, waaronder de aanvulling op het planMER bij de Windvisie. Indieners vragen zich af op basis van welke wettelijke punten de provincie nu toch wil meewerken aan een inpassingsplan voor drie windturbines van 2,5-4 MW en 100/150 tot 120/180 meter hoogte.	In het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2 is voor de verschillende milieueffecten uitgegaan van een worst-case turbine. Zoals opgemerkt bij 5.35 is er geen directe relatie tussen het vermogen en de mate waarin milieueffecten optreden. De locatie ligt relatief dicht bij woningen en zones of inrichtingen met gevaarlijke stoffen. Daarom scoorde de locatie negatief op de criteria "Woningen" en "Veiligheid". In het MER bij de "Windvisie Gelderland" is in algemene zin aangegeven dat mitigerende maatregelen voor geluid en slagschaduw de effecten op woningen kunnen beperken. Ook extra inspanningen voor participatie kunnen een rol spelen. Daarnaast kan voor veiligheid het effecten worden teruggebracht door middel van een goede plaatsingsstrategie van de individuele turbines of door aanvullende risicoberekeningen. Voor Zaltbommel is dan met name een goede ligging ten opzichte van de aanwezige buisleiding van belang.

		De provincie heeft er in overleg met de initiatiefnemer voor gekozen om voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning een zelfstandige m.e.r.-procedure te doorlopen. In het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2 zijn verschillende alternatieven (locatie en hoogte) onderzocht. Hierbij is rekening gehouden met de resultaten uit het MER voor de "Windvisie Gelderland". Meer informatie over de onderzochte alternatieven is terug te lezen in paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Uit het opgestelde MER voor Windpark Bommelerwaard-A2 volgt dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Naar het oordeel van de provincie is het inpassingsplan in overeenstemming met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Daarom is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Provinciale Staten moeten op grond van artikel 9e lid 2 van de Elektriciteitswet 1998 toepassing geven aan hun bevoegdheid om een provinciaal inpassingsplan vast te stellen.
5.58	Indieners geven aan dat er in de regio relatief weinig wind is en vragen zich af of het plan alleen winstgevend te krijgen is met zulke grote windturbines? Daarnaast vragen indieners zich af of de provincie wettelijk verplicht is om mee te werken aan deze hoogte van de turbines. Volgens indieners was dat één van de voorwaarden voor het verzoek van de initiatiefnemers.	Er is rekening gehouden met het windklimaat. Windpark Bommelerwaard-A2 is gelegen in een zogenoemd IEC 2-categorie gebied. De windturbines die het inpassingsplan mogelijk maakt passen bij de windcondities in een dergelijk gebied. De initiatiefnemers maken de afweging of de investering in het windpark Bommelerwaard voldoende baten oplevert. Daarin wordt gerekend met de reële situatie op locatie van het windpark en de bijdrage vanuit de SDE subsidie. Het is niet aan de provincie om deze afweging te maken, anders dan vast te stellen dat het inpassingsplan economisch uitvoerbaar is en dat er redelijkerwijs van mag worden uitgegaan dat het inpassingsplan binnen de planperiode wordt gerealiseerd. Voor wat betreft de verplichting van de provincie om planologische medewerking te verlenen kan worden verwezen naar paragraaf 2.3 van deze zienswijzennota. Waar het om gaat is dat de provincie moet beoordelen of realisering van het windpark op de aangevraagde locatie uit een oogpunt van een goede ruimtelijke ordening aanvaardbaar is. De provincie heeft geoordeeld dat aan deze voorwaarde is voldaan, zodat medewerking verleend moet worden aan realisering van dit initiatief. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat het windpark een belangrijke bijdrage levert aan de provinciale taakstelling van 230,5 MW in 2020.
5.59	Volgens indieners ging het in een eerder stadium om hele andere soorten windturbines. In dat verband verwijzen indieners naar een artikel uit weekblad De Toren d.d. 10 augustus 2006. Indieners vragen zich af wat er met dit plan is gebeurd of dit het begin is geweest om op basis van dit	De locatie bij Zaltbommel is een van de locaties die de provincie ruimtelijk heeft gereserveerd in de Omgevingsvisie Gelderland. Realisatie van een windpark op deze locatie is dus nodig om de provinciale taakstelling van 230,5 MW wind op land in 2020 te halen. Volledigheidshalve verwijst de provincie naar paragraaf 2.2 van

	soort windmolens dit gebied/deze locatie in de Omgevingsvisie Gelderland en de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel op te nemen. Indieners geven aan dat de techniek niet stilstaat. Windturbines zonder wieken en dus zonder geluid en slagschaduw zijn misschien wel de toekomst voor windenergie op land in Nederland (VORTEX).	deze zienswijzennota. In de betreffende paragraaf is aandacht voor de alternatievenafweging die heeft plaatsgevonden. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend. De provincie neemt de informatie over windturbines zonder wieken en dus zonder geluid en slagschaduw voor kennisgeving aan.
5.60	Het huidige plan van de initiatiefnemers past en kan wettelijk niet. Indieners dragen hiervoor verschillende argumenten aan: - De windturbines hebben geen onderling verband. De drie turbines staan ver uit elkaar (750 meter en 1250 meter); - De turbines staan niet op een rechte lijn in de omgeving (ook niet gezien vanaf de snelweg wat leidt tot een verstorend beeld). Er is geen eenheid met infrastructuur en de zigzaglijn heeft geen relatie met zijn natuurlijke omgeving; - De huidige opstelling zorgt voor een maximale belasting van de omgeving en daardoor ook voor de omwonenden. Het plan zorgt ervoor dat een maximaal aantal omwonenden overlast gaan ervaren en dat is niet acceptabel. - Initiatiefnemers en omwonenden zijn niet tot een goede overeenstemming gekomen. De werkgroep, op verzoek van gemeente Zaltbommel (CDA-wethouder), die daar onderzoek naar deed leidde niet tot overeenstemming. Het gevolg is een slecht, ruimtelijk lelijk plan, met zeer minimale mogelijkheden zonder draagvlak van gemeente Zaltbommel en de omgeving. In dat verband verwijzen indieners ook naar een mail van de initiatiefnemer aan enkele omwonenden.	Het gebied tussen de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch leent zich niet voor een windpark met (aanzienlijk) kortere afstanden tussen de afzonderlijke windturbines. In Afbeelding 4.1 van het MER is te zien dat de ruimte voor windenergie relatief beperkt is. De huidige turbineopstelling zorgt ervoor dat effecten op de openheid ter plaatse zoveel mogelijk beperkt blijven. Bovendien zou een windpark met hogere dichtheden leiden tot een grotere cumulatie van milieueffecten. Dat de afstanden tussen de windturbines niet gelijk zijn en dat de windturbines niet exact op één lijn staan heeft geen belangrijk impact op het landschap. Bovendien is dit alleen vanaf specifieke standpunten duidelijk zichtbaar en niet per definitie verstorend. Naast de fotovisualisaties bevatten hoofdstuk 9 en hoofdstuk 17 van het MER een beschrijving van de verwachte effecten op het landschap. Hierbij is ook aandacht besteed aan de afstanden tussen de windturbines, aan het feit dat de windturbines niet precies op één lijn liggen en aan de zichtbaarheid van de windturbines in de directe omgeving. Naar het oordeel van de provincie zijn de gevolgen voor het landschap voldoende in beeld gebracht en zijn de verwachte effecten acceptabel. Zoals reeds eerder opgemerkt is de provincie zich bewust van het feit dat in het gebied reeds sprake is van een relatief hoge milieubelasting. Dit is echter inherent aan de directe omgeving van grote infrastructuur als rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. Hoewel de windturbines gepaard gaan met aanvullende milieueffecten, zal dit naar het oordeel van de provincie niet leiden tot onaanvaardbare overlast. Het geluid afkomstig van de windturbines zal onder de meeste omstandigheden minder merkbaar zijn vanwege het verkeersgeluid van de A2. Ten aanzien van slagschaduw geldt dat het inpassingsplan wordt voorzien van een regel die slagschaduw op gevoelige objecten (zoals woningen) in een contour

		met een straal van 720-meter rondom de windturbines verbiedt. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indianers geen slagschaduw optreden. De provincie betreurt dat initiatiefnemers en omwonenden niet tot een goede overeenstemming zijn gekomen.
5.61	Indianers vragen zich af waar elders in Nederland deze turbines (100 en 120 meter masthoogte) op deze afstanden (295-303 meter / 266 meter) van woningen van niet-initiatiefnemers staan. Fabrikant Lagerweij zegt dit type windturbine niet te hebben. In dat verband verwijzen indianers naar een mailwisseling met Lagerweij. Indianers krijgen het idee dat zij de eerste zijn en dat dit een proefproject is. Indianers willen echter geen proefkonijn zijn omdat voorwaarden ontbreken. Indianers willen dat de provincie rekening houdt met landelijke/Europese afspraken-richtlijnen met betrekking tot veilige afstanden tot woningen. Daarnaast willen indianers eenheid in randvoorwaarden van een goede ruimtelijke ordening. In dat verband verwijzen indianers naar een document (bron ontbreekt) over minimale afstanden van windturbines tot woningen met aandacht voor de situatie in Noord-Holland. Volgens indianers is het bovendien reëler om bij het bepalen van de afstand van woningen tot windturbines uit te gaan van de afstand tot een draaiende rotor in plaats van de mast. De rotor komt immers dichterbij dan de mast. Indianers verwijzen in dat verband naar een afbeelding waarin de afstanden tot een mast en een rotor met elkaar worden vergeleken.	Een van de gebruikte voorbeeldturbines betreft de Lagerweij L100 2,5MW. Dit is een bij Lagerweij beschikbaar turbintype. Omdat in het MER zoveel mogelijk van een worst-case-benadering is uitgegaan, kunnen de gehanteerde masthoogtes mogelijk iets afwijken van de masthoogtes die Lagerweij standaard levert. Er is echter zeker geen sprake van een experiment. Het definitieve turbintype wordt in een later stadium gekozen. Dit betreft in elk geval een type dat past binnen de onderzochte bandbreedtes. Zoals reeds eerder opgemerkt is er geen wettelijke afstand van windturbines tot woningen. De provincie Gelderland heeft, in tegenstelling tot de provincie Noord-Holland, geen normen voor minimale afstanden. Er bestaat voor de provincie geen reden om aan te sluiten bij deze door de provincie Noord-Holland gehanteerde minimumnormen. Zie in dat verband ook een recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). Bij woningen dient sprake te zijn van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. De milieunormen voor windturbines vormen een kader voor de beoordeling van de milieueffecten van de windturbines. Deze normen zeggen nog niets over de milieueffecten van de windturbines in combinatie met milieueffecten van andere bronnen of de effecten in relatie tot het specifieke karakter van een gebied. De afweging of sprake is van een goede ruimtelijke ordening is een bredere afweging, waarbij ook rekening wordt gehouden met de bestaande omstandigheden in en karakteristieken van een gebied. Een dergelijke afweging moet dan ook specifiek voor een gebied worden gemaakt. In Nederland bestaan geen normen voor cumulatieve milieueffecten in relatie tot gebiedseigenschappen.

		De provincie is het niet eens met indiener dat het reëler is om bij de afstand van woningen tot windturbines uit te gaan van de afstand tot een draaiende rotor in plaats van de mast. De afstand van de rotor tot een woning wisselt door de stand van de rotorbladen op de wind. Deze afstand is dus niet constant. Daarom wordt gekozen voor de vaste afstand van de mast tot woningen. Deze methodiek wordt bijvoorbeeld ook toegepast voor het berekenen van de risicocontouren van het windpark.
5.62	Indieners hebben vanuit hun woning zicht op de drie draaiende turbines. Zij hebben immers een glazen wand van circa 21 strekkende meter. De continu draaiende beweging van roteren van 50 of 60 meter zal voor veel onrust zorgen.	Indieners wonen op een afstand van ongeveer 480 meter van de noordelijke windturbine. De middelste en zuidelijke turbine staan op afstanden van respectievelijk ongeveer 1,4 kilometer en ongeveer 2,1 kilometer. Ter hoogte van de woning van indieners zal dus met name de noordelijke turbine effect hebben. In dat verband kan nog gewezen op artikel 4.2.1 van de regels van het inpassingsplan. Hierin is onder meer vastgelegd dat de windturbines dezelfde omvang, uiterlijke verschijningsvorm en draairichting moeten hebben. Dit draagt bij aan een rustig beeld. De zichtbaarheid, ook op grote afstand, is inherent aan de hoogte van windturbines. Het is niet mogelijk om windturbines onopvallend in het landschap te plaatsen. De provincie heeft een afweging gemaakt tussen de individuele en algemene belangen die bij het inpassingsplan betrokken zijn. Het algemeen belang dat met de realisatie van het windpark gediend is – een noodzakelijke bijdrage aan de energietransitie – weegt in dit geval zwaarder dan de wens van indiener tot een omgeving zonder uitzicht op windturbines. Aan de wet kan bovendien geen blijvend recht op vrij uitzicht worden ontleend.
5.63	Indieners geven aan dat toeristen en recreanten vaak voor de natuur en rust naar de Bommelerwaard komen. De windturbines zullen van grote afstand te zien zijn en zorgen voor een niet-natuurlijk landschap. Toeristen zullen daardoor andere plaatsen de voorkeur gaan geven. Indieners vragen zich af of dat is wat de provincie wil.	Nog afgezien van de vraag of toeristen de Bommelerwaard vanwege de windturbines zullen mijden, kent de provincie een groter belang toe aan de grootschalige realisatie van duurzame energie. Bovendien is de provincie op basis van de uitgevoerde onderzoeken van mening dat onderhavige locatie geschikt is en past bij het provinciale streven om windturbines te combineren met andere intensieve functies zoals snelwegen en spoorwegen.
5.64	Naar de mening van indieners hebben de windturbines afmetingen die meer bij een stad horen. Zo heeft de Euromast in Rotterdam een hoogte van 180 meter. Het verbaast indieners daarom dat de provincie wil meewerken aan een plan voor drie windturbines in Zaltbommel en vier in Maasdriel.	De provincie deelt de mening van indieners niet. Windturbines zijn bij uitstek bouwwerken die in het buitengebied te vinden zijn. Het realiseren van windturbines ter plaatse past ook bij het provinciale beleid om windturbines bij voorkeur te combineren met andere intensieve functies zoals grootschalige infrastructuur. Dat windturbines een ander soort omvang en impact hebben dan infrastructuur doet hier niets aan af. De realisatie van windturbines in aansluiting op grootschalige infrastructuur voorkomt een spreiding van intensieve functies en de milieueffecten die daarmee gepaard gaan. Bovendien kunnen windturbines bij infrastructuur de beleving van een gebied vergroten.

		De voorgenomen (maximale) grootte van de windturbines bij Zaltbommel wijkt bovendien niet in belangrijke mate af van andere windparken die op dit moment in ontwikkeling zijn. Op basis van de uitgevoerde milieuonderzoeken concludeert de provincie dat Windpark Bommelerwaard-A2 inpasbaar is. Van provinciale planologische medewerking aan windturbines in de gemeente Maasdriel is op dit moment geen sprake.
5.65	Indieners geven aan dat de plannen voor turbines in Maasdriel de plannen voor Zaltbommel hinderen en vragen zich af waarom er haast gemaakt wordt. Indieners pleiten voor een goed gedegen plan, omdat de windturbines er 30 jaar staan.	Van windturbines in de gemeente Maasdriel is op dit moment geen sprake. Er zijn wel signalen over initiatieven. Aangezien nog geen sprake is van concrete besluitvorming kan niet worden gesproken van een autonome ontwikkeling. Formeel hoeft Windpark Bommelerwaard-A2 dan ook geen rekening te houden met de nieuwe initiatieven. Desalniettemin is in hoofdstuk 18 van het MER onderzoek gedaan naar de milieueffecten van windturbines in de gemeente Maasdriel in aanvulling op het voorkeursalternatief voor Windpark Bommelerwaard-A2. De conclusie van het onderzoek is dat windturbines in Maasdriel milieutechnisch uitvoerbaar zijn maar wel zullen leiden tot aanvullende milieueffecten. Een eventueel toekomstig plan voor windenergie in de gemeente Maasdriel zal rekening moeten houden met onderhavig inpassingsplan voor Windpark Bommelerwaard-A2. Het is op dit moment niet aan de provincie om uitspraken te doen over de ruimtelijke aanvaardbaarheid hiervan.
5.66	Indieners geven aan dat de effecten van de noordelijke turbine op de N322 niet zijn onderzocht. Deze provinciale weg ligt op een verhoogd traject. Indieners vragen zich af wat de verhoudingen ten opzichte van elkaar zijn (drie alternatieven en het voorkeursalternatief). Daarnaast vragen indieners zich af of dit verstoring voor wegverkeer geeft en of dat de reden is dat de noordelijke turbine in het voorkeursalternatief in zuidelijke richting is verschoven en daardoor dicht bij de woningen is komen te staan.	De (mast van de) noordelijke windturbine is gepositioneerd op ongeveer 120 meter afstand van de provinciale weg N322. Aangezien een halve rotordiameter maximaal 60 meter bedraagt kan geen sprake zijn van overdraai. Ook de verhoogde ligging van de N322 zal niet van invloed zijn op het uitvoeren van de rijtaak van weggebruikers. Gezien de grootte zijn de windturbines al van grote afstand zichtbaar. Hierdoor zal niet of nauwelijks sprake zijn van een schrikeffect of ernstige afleiding. Ten slotte kan nog worden gewezen op de “Beleidsregel voor het plaatsen van windturbines op, in of over rijkswaterstaatswerken”. Hoewel het hier gaat om rijksbeleid is reeds aanvaard dat provincies en gemeenten hierbij mogen aansluiten. Op grond van de beleidsregel dienen windturbines met rotordiameter groter dan 60 meter te worden geplaatst op ten minste een halve rotordiameter van de weg. Hieraan wordt in het kader van Windpark Bommelerwaard-A2 voldaan. Er worden geen belangrijke effecten voor wegverkeer verwacht.

		In het voorkeursalternatief is de noordelijke turbine ten opzichte van de overige drie locatiealternatieven 26 meter in zuidelijke richting verschoven. Op deze manier kan de 10 ⁻⁶ -risicocontour over bedrijventerrein Van Voordenpark – mede op verzoek van de gemeente Zaltbommel – volledig worden uitgesloten. De verschuiving staat dus los van de ligging ten opzichte van de N322.
5.67	In een advies wordt genoemd het aanbrengen van beplanting rondom de mast zodat een natuurlijker verloop van hoogte ontstaat. Indieners vragen zich af of dit advies bindend is, hoe dit gaat gebeuren en wie hier verantwoordelijk voor is.	De provincie vermoedt dat indieners doelen op het advies van “de Paauwen PenProducten” over verkeersveiligheidsaspecten (bijlage 3.1 bij het MER). Het betreft hier een aanbeveling. De aanleg van de beplanting is echter niet noodzakelijk om de verkeersveiligheid te waarborgen. De provincie heeft hier dan ook geen afspraken met de initiatiefnemer over gemaakt. De aanleg van de beplanting is wel mogelijk binnen de bestemming “Bedrijf – Windturbinepark” (artikel 4 lid d van de Regels) en binnen de aanduiding “vrijwaringszone – windturbine” (artikel 7.3.1 lid e van de Regels) van het inpassingsplan.
5.68	Indieners geven aan dat het rendement van de drie turbines niet in verhouding staat tot de impact op het landschap en het stadsbeeld. De historische stad Zaltbommel in het kenmerkende laagland van de Waal is volgens indieners dusdanig bijzonder dat het nut van de turbines niet opweegt tegen het verlies aan schoonheid.	Tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan is onderzoek gedaan naar de gevolgen van het windpark voor het landschap. Hierbij is ook rekening gehouden met de bijzondere status van beschermd stadsgezicht en de kwaliteiten van het landschap (met name de openheid). Het beschermde stadsgezicht van Zaltbommel ligt op een afstand van 2 kilometer tot de dichtstbijzijnde windturbine. De afstand tot het beschermde stadsgezicht is hierdoor dusdanig groot dat er geen wezenlijke beïnvloeding van de (beleving van de) cultuurhistorische waarden optreedt. Zo geeft de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) in haar erfgoedvisie op windturbines in algemene zin aan dat bij een afstand tussen de 1.800 à 2.000 meter van windturbines tot aan een beschermd stads- of dorpsgezicht het sterke contrast van de visuele dominantie van de turbine en het grote contrast in schaal met nabije dorpen en het omringende landschap blijkt te worden afgezwakt. In de toelichting op het aanwijzingsvoorstel van het beschermd stadsgezicht Zaltbommel wordt aangegeven dat het doel van de aanwijzing was om de karakteristieke en met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteiten van het gebied te onderkennen als een zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen <i>binnen</i> het gebied. Het aanwijzingsbesluit is dus vooral intern gericht en bevestigt de conclusie dat er geen sprake is van een wezenlijke beïnvloeding van het beschermd stadsgezicht. Ten aanzien van de ligging in het landschap kan worden aangegeven dat de provincie van mening is dat met de gekozen turbineopstelling sprake is van een zorgvuldige inpassing van het landschap. Het windpark markeert het open gebied

		(de lager gelegen komgronden) waarin het wordt geplaatst, juist doordat het gebied wordt geflankeerd door (wat hoger gelegen) grootschalige infrastructuur. De keuze voor een nagenoeg rechte lijnopstelling met drie identieke windmolens sluit aan bij de sobere en doelmatige hoofdopzet van de lager gelegen komgronden. Door de relatief grote afstand tussen de verschillende turbines is het effect op de openheid in het gebied beperkt. Ten slotte merkt de provincie op dat de windturbines een belangrijke bijdrage leveren aan de opwekking van duurzame energie in de gemeente Zaltbommel. Met het windpark kunnen immers zo'n 7.000 tot 8.000 huishoudens van stroom worden voorzien. Dit staat gelijk aan ongeveer 65% tot 75% van alle huishoudens in de gemeente Zaltbommel. De provincie ziet daarom geen reden een groter belang toe te kennen aan de beperkte aantasting van het landschap.
5.69	Indieners noemen planschade, waardeverlies van woning en overlast, maar volgens indieners steekt niemand van de provincie zijn nek voor hen uit. Voorstellen en duidelijkheid ontbreken. Indieners geven aan dat de gedeputeerde stoere woorden spreekt en dat hij zijn verantwoordelijkheid durft te nemen door het plan erdoor te duwen. Echter, als je A zegt moet je ook B zeggen. Indieners verzoeken te komen met een net voorstel. Zij zijn bekend met het voorstel van 3000 euro bruto van initiatiefnemers aan inwoners van het zoekgebied. Echter, indieners wonen buiten het zoekgebied op een nog nader exact te horen afstand en hebben geen voorstel van de provincie of de initiatiefnemers ontvangen. Het plan hiervoor ligt nu bij de provincie. Indieners verwijzen in dat verband naar een brief van de initiatiefnemer aan indieners waarin onder meer informatie is opgenomen over het participatieplan van de initiatiefnemer. Indieners zeggen echter niets aan een participatieplan te hebben en wensen overleg en afspraken. De provincie speelt het spel nu niet eerlijk. De lusten en lasten worden niet eerlijk verdeeld. Indieners vragen zich af of de provincie hieraan meewerkt. Dit is een klacht.	De provincie interpreteert deze vraag als een verzoek om helderheid over compensatie door initiatiefnemers in aanvulling op de wettelijk verplichte planschade. Meer informatie over planschade is te vinden in paragraaf 5.11 van deze zienswijzennota. Voor wat betreft het thema participatie en compensatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.

5.70	Indieners geven aan dat de WOZ-waarde van hun woning in januari 2018 zonder bijzondere onderbouwing met 100.000 euro is gedaald, terwijl deze in 2015 ook al een keer met 80.000 euro is gedaald. Indieners vragen zich af welk spel hier door de overheid wordt gespeeld en of er al wordt ingespeeld op de toekomst. Dit creëert wantrouwen. Indieners eisen vooraf duidelijkheid over de vermindering van de WOZ-waarde van hun woning over een periode van 30 jaar en over de planschade die van toepassing is. Indieners verwijzen in dat verband naar een reactie van het Nationaal Kritisch Platform Windenergie op de nota Windenergie in Zaltbommel en Maasdriel van juni 2013. Hierin is onder meer aandacht voor planschade en verlagingen van de WOZ-waarde. Indieners willen actie van de provincie en/of de gemeente. Door de locatie aan te wijzen als zoeklocatie voor windenergie hebben indieners als omwonenden direct al te maken gekregen met waardevermindering en het moeilijk tot niet verkopen van woningen/bedrijven. Indieners vragen zich af wie hier aansprakelijk voor is. Ze eisen duidelijkheid over het tijdsbestek waarin een en ander wordt afgehandeld. Voorkomen moet worden dat de ene de schuld legt bij de ander en dat indieners naar hun schadevergoeding kunnen fluiten. Indieners verwijzen in dat verband naar een rapport van Bosch & Van Rijn⁹, waarin onder meer aandacht is voor planschade en gevolgen voor de WOZ-waarde. Indieners vragen zich af of zij, net als de Groningers, jaren moeten wachten op een vergoeding. Zijn het alleen de initiatiefnemers die baat hebben bij een provinciaal inpassingsplan? Zijn zij nog aansprakelijk voor eventuele toegekende planschade of neemt de provincie deze rol nu over?	De aanpassing van een WOZ-waarde is een verantwoordelijkheid van de gemeente. De provincie verzoekt indiener dan ook contact met de gemeente op te nemen om inzicht te krijgen in de oorzaak van de wijziging van de WOZ-waarde en in eventuele toekomstige wijzigingen. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
------	---	--

⁹ Bosch & Van Rijn. *Windenergie in Zaltbommel en Maasdriel. Onderzoek naar de plaatsingsmogelijkheden. Nota voor intern overleg.* Juli 2013.

5.71	De initiatiefnemer schrijft dat indieners gedurende 17 dagen meer dan 20 minuten slagschaduw mogen krijgen op ons huis (= meer dan 340 minuten, maar hoeveel meer?) en voor de overige dagen niet meer dan 20 minuten per dag ($365 - 17 = 348 \times \text{maximaal } 20 \text{ minuten} = 6960 \text{ minuten} = 116 \text{ uur}$). Dit is totaal anders dan de richtlijnen. Indieners verwijzen in dat verband naar een brief van de initiatiefnemer aan indieners, naar de factchecker van de SER en naar de ontwerp-omgevingsvergunning. Indieners geven aan dat dit geen vertrouwen schept. Pondera spreekt over een voorgestelde hoeveelheid slagschaduw van 6 uur. Dat is dan wel een heel groot leugen. Indieners vragen zich af wat de sleutel is voor potentieel en verwacht en of deze reëel is. Indieners verwijzen in dat verband naar een bericht van het Nationaal Kritisch Platform Windenergie. Is de slagschaduwduur 6 uur of 340 minuten of 119:38 uur of 25:55 uur. Indieners zijn van mening dat de provincie hier geen goedkeuring aan kan geven. Alle slagschaduw is overlast. Pondera zegt dat 70 woningen (gemiddeld 154 mensen) meer dan zes uur slagschaduw per jaar krijgen. Indieners willen weten hoeveel meer. Indieners zijn het bovendien niet eens met de wijze van berekeningen. De berekeningen zouden zijn uitgevoerd op basis van een gevelvlak van 8x5 meter. De woning van indieners is echter een langgerekte bungalow waardoor dit niet reëel is. Ook wordt er veel in de tuin gewerkt en geleefd, waar indieners ook slagschaduw kunnen ervaren. Indieners willen een berekening van de werkelijke slagschaduw voor de woning. Indieners lezen elders over een maximum van 64 dagen slagschaduw. In dat verband verwijzen indieners naar een	De slagschaduwnorm uit artikel 3.12 van de Activiteitenregeling milieubeheer luidt als volgt: <i>“Ten behoeve van het voorkomen of beperken van slagschaduw en lichtschittering is de windturbine voorzien van een automatische stilstandvoorziening die de windturbine afschakelt indien slagschaduw optreedt ter plaatse van gevoelige objecten voorzover de afstand tussen de windturbine en de gevoelige objecten minder dan 12 maal de rotordiameter bedraagt en gemiddeld meer dan 17 dagen per jaar gedurende meer dan 20 minuten per dag slagschaduw kan optreden en voorzover zich in de door de slagschaduw getroffen uitwendige scheidingsconstructie van gevoelige gebouwen of woonwagens ramen bevinden. De afstand geldt van een punt op ashoogte van de windturbine tot de gevel van het gevoelige object.”</i> Pondera heeft in het slagschaduwonderzoek conservatief een slagschaduwduur van maximaal 6 uur per jaar aangehouden. De norm uit de Activiteitenregeling milieubeheer laat (in theorie) immers een grotere hoeveelheid slagschaduw toe. Aan de hand van deze maximale slagschaduwduur van 6 uur is in beeld gebracht hoeveel woningen er binnen de slagschaduwcontouren liggen. Deze berekeningsmethode is algemeen aanvaard. In bijlage 17.10 van het MER is beschreven wat de verwachte hoeveelheid slagschaduw ter hoogte van de verschillende referentiepunten is. Daarnaast is in bijlage 39 van het “Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2” (bijlage 1 bij het MER) door middel van isolijnen aangegeven waar de totale verwachte jaarlijkse hinderduur 0, 5 of 15 uur bedraagt. De verwachte slagschaduwduur is berekend door enkele correcties toe te passen op de potentiële duur, een nauwkeurig te berekenen theoretisch maximum. De correcties betreffen meteogegevens die bepaald zijn op basis van gemiddelden over twintig jaar. De verwachting is dat deze gemiddelden hier in de toekomst over langere perioden niet in belangrijke mate van af zullen wijken. Het is voor de provincie niet duidelijk waar is terug te vinden dat 70 woningen meer dan zes uur slagschaduw per jaar krijgen. Hoe dan ook, tabel 17.9 van het MER bevat een overzicht van het aantal woningen binnen de slagschaduwcontouren. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat het gaat om 38 woningen. In werkelijkheid zal dit aantal overigens lager uitvallen, omdat geen rekening is gehouden met mitigatie.
------	--	---

	rapport van Bosch & Van Rijn¹⁰. Er is daarom duidelijkheid over regelgeving en/of advies/richtlijnen nodig.	Wanneer en hoeveel slagschaduw er exact optreedt is niet op voorhand aan te geven. Windturbines moeten echter te allen tijde voldoen aan de norm uit de Activiteitenregeling milieubeheer. Daarom worden ze voorzien van een stilstandvoorziening die de windturbine automatisch afschakelt indien ter plaatse van gevoelige objecten (zoals woningen) slagschaduw optreedt die de norm overschrijdt. Ten aanzien van de wijze waarop de hoeveelheid slagschaduw is berekend merkt de provincie het volgende op. In de berekening is ervan uitgegaan dat de gehele gevel uit raam bestaan en dat dit raam altijd geheel is gericht naar elke turbine die slagschaduw veroorzaakt. Dit zal in het algemeen dus leiden tot een behoorlijke overschatting, waardoor het effect van een grotere gevel deels of wellicht geheel zou kunnen worden gecompenseerd. De ervaring is dat grotere gevels over het algemeen niet leiden tot een sterke toename van de jaarlijkse hoeveelheid slagschaduw. Verder is van belang dat de berekeningen zijn bedoeld om aan de hand van een (worst-case) voorbeeldturbine aan te geven wat de effecten van slagschaduw zijn en of de benodigde stilstandvoorziening niet zou leiden tot een onrendabele situatie. Op het moment dat de initiatiefnemer een keuze maakt voor de definitieve turbine zal een meer specifieke berekening worden gedaan waarmee wordt bepaald op welke tijden de turbine stil zal moeten worden gezet. Indien noodzakelijk kan op dat moment nog met afwijkende randvoorwaarden rekening worden gehouden. Zoals beschreven in de beantwoording van onderdeel 5.34 treft de provincie uit oogpunt van een goede ruimtelijke ordening een aanvullende voorziening voor slagschaduw. Deze houdt in dat geen slagschaduw is toegestaan op gevoelige objecten en functies (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter van iedere windturbine. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indieners geen slagschaduw optreden. Ten aanzien van slagschaduw in de tuin merkt de provincie op dat dat hiervoor geen normen zijn. Wel moet in het kader van een goede ruimtelijke ordening worden beoordeeld of sprake is van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Doordat geen slagschaduw mag optreden op de woning van indieners zal ook in de tuin niet of nauwelijks sprake zijn van slagschaduw. Naar het oordeel van de provincie is dan ook sprake van een aanvaardbare situatie.
--	---	--

¹⁰ Bosch & Van Rijn. *Windenergie in Zaltbommel en Maasdriel. Onderzoek naar de plaatsingsmogelijkheden. Nota voor intern overleg.* Juli 2013.

5.72	De mitigerende maatregel voor slagschaduw (stilstand) zou volgens de initiatiefnemer van de Windunie maar 2% rendementsverlies geven. Indieners vragen zich af wanneer deze mitigerende maatregelen in werking treden. Een rendementsverlies van 2% is verwaarloosbaar. Indieners zijn van mening dat de hinder dan ook makkelijk naar nul uren kan. Zo is er geen slagschaduw/overlast. Indieners vragen zich af of windenergie wel rendabel genoeg is in deze regio. Volgens indieners krijgen VWO 6-leerlingen dit nu uitgelegd tijdens de scheikunde-les. Indieners verwijzen in dat verband naar een passage uit de leerstof. Als de provincie deze drie turbines gaat plaatsen dan willen indieners een aanpassing van het lesmateriaal, want een plan op deze plaats is volgens indieners niet uit te leggen. Ook de factchecker van de SER klopt dan niet meer.	Mitigatie voor slagschaduw is verplicht op basis van artikel 3.12 lid 1 van de Activiteitenregeling milieubeheer. Deze bepaling geldt vanaf het moment dat de windturbine in werking is. De windturbines moeten bij normoverschrijding automatisch worden uitgeschakeld. De provincie mag in het inpassingsplan alleen verplichtingen opleggen die zij uit oogpunt van een goede ruimtelijke ordening noodzakelijk acht. Zoals beschreven in de beantwoording van onderdeel 5.34 treft de provincie uit oogpunt van een goede ruimtelijke ordening een aanvullende voorziening voor slagschaduw. Deze houdt in dat geen slagschaduw is toegestaan op gevoelige objecten en functies (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter van iedere windturbine. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indieners geen slagschaduw optreden. Het Windpark Bommelerwaard-A2 zal bij het Rijk een SDE-subsidie aanvragen. Deze subsidie bestaat uit een compensatie die de overheid betaalt per kWh voor het verschil tussen de kostprijs van windstroom en de prijs voor elektriciteit op de 'vrije markt'. De SDE subsidie is een instrument van de rijksoverheid om de transitie naar duurzame energie te bespoedigen. De provincie gaat niet over het al dan niet aanpassen van lesmateriaal of de factchecker van de SER.
5.73	Indieners vragen zich af of zij 365 dagen slagschaduw van 20 minuten en 17 dagen onbeperkt, 365 dagen geluidsoverlast van gemiddeld 47 dB L_{den} en 41 dB L_{night} (harde knallen compenseren met stilte), 30-50% waardevermindering van een woning en horizonvervuiling mogen bezorgen bij wie indieners maar willen. Indieners verwijzen in dat verband naar een reactie van het Nationaal Kritisch Platform Windenergie op de nota Windenergie in Zaltbommel en Maasdriel van juni 2013 en naar de factchecker van de SER.	De provincie heeft zich bij de voorbereiding van de verschillende besluiten gehouden aan de geldende wet- en regelgeving. Hoewel indieners hinder van het windpark kunnen ondervinden, wordt deze hinder – mede gelet op het grote belang van de grootschalige realisatie van duurzame energie – aanvaardbaar geacht en zal de realisatie van het windpark naar het oordeel van de provincie niet leiden tot strijd met een goede ruimtelijke ordening. Wanneer indieners menen in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in planschade kunnen zij, na het onherroepelijk worden van het inpassingsplan, een verzoek indienen bij Gedeputeerde Staten van Gelderland. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
5.74	Indieners zijn van mening dat een eigen maatschappelijk risico van 2% in deze situatie onacceptabel is. De overheid moet een doelstelling halen en duwt de turbines door de strot. Ook geven indieners aan dat over eventuele schadevergoedingen belasting betaald zou moeten worden. Indieners vragen of de provincie dit fair en reëel vinden om op deze manier het geld weer te laten terugvloeien in de	In artikel 6.2 lid 2 onder a van de Wet ruimtelijke ordening is het normaal maatschappelijk risico bij planschade vastgesteld op ("in ieder geval") 2% van de waardevermindering van een onroerende zaak. Dit geldt dus niet alleen voor windenergieprojecten. Overigens heeft de initiatiefnemer in haar participatieplan opgenomen dat zij 1% van dit normaal maatschappelijk risico voor haar rekening neemt. Voor wat betreft het thema participatie en compensatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.

	eigen portemonnee? Indieners noemen het een sigaar uit eigen doos. Dit is een officiële klacht.	Een schadevergoeding wordt niet beschouwd als inkomen waarover inkomstenbelasting verschuldigd is.
5.75	Indieners geven aan dat initiatiefnemers aandachtspunten zeggen te hebben voor geluid, slagschaduw, vergoedingen en participatie. Indieners vragen waar dit terug te vinden is. Verder geven indieners aan geen aandachtspunten te willen maar vaste afspraken met elkaar.	Het is de provincie niet geheel duidelijk welke aandachtspunten indieners bedoelen.
5.76	Als indieners de SER-factchecker moeten geloven en de berekening “vergoedingen omwonenden” (die zij hebben gekregen van mensen uit het zoekgebied) ernaast leggen, dan zit er wel een heel groot verschil tussen de feiten. Volgens indieners is de initiatiefnemer hierdoor voor hen een onbetrouwbare partner en wordt zeker geen draagvlak gecreëerd. Indieners vragen of de overheid meewerkt aan het duperen van omwonenden. Daarnaast geven zij aan dat de vergoeding voor mensen buiten het zoekgebied nog altijd niet duidelijk is, terwijl er buiten het zoekgebied genoeg mensen zouden wonen die overlast gaan ervaren. In dat verband verwijzen indieners naar de SER-factchecker.	Het is de provincie niet helder wat indieners bedoelen met de SER-factchecker in relatie tot informatie over vergoedingen omwonenden. De provincie constateert dat in de SER-factchecker informatie is gegeven over de wijze waarop omwonenden kunnen delen in profijt van de windmolens. Participatie en compensatie zijn in beginsel een aangelegenheid van de initiatiefnemer. Voor wat betreft het thema participatie en compensatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota. Verder merkt de provincie nog het volgende op. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
5.77	Indieners geven aan dat zij als omwonenden geen zicht krijgen op het verwachte rendement. Er is veel onduidelijkheid over het type turbine en de mitigerende maatregelen. Volgens de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 zou de stroom duurder worden dan bij de standaardleveranciers. Ook is er geen zicht op bouwkosten en onderhoud. De vergoedingen zijn niet op de werkelijkheid gebaseerd en er is geen draagvlak. Indieners vragen zich af waarom zij dan zouden willen participeren met eigen geld (als je dat al zou hebben). Volgens indieners is er immers geen basis van vertrouwen in een eerlijke en open communicatie, waar er begrip is en geluisterd wordt naar belangen van de omwonenden. Indieners vermoeden dat de windturbine met de meeste mitigerende maatregelen de dorpsmolen voor de dorpsgek	Het is niet wenselijk nu al een bepaald turbinetype vast te leggen, omdat windturbines constant in ontwikkeling zijn. Het zou bovendien in strijd zijn met de aanbestedingsregels om in het inpassingsplan voor te schrijven welke verschijningsvorm dan wel type de turbines moeten hebben. In dat geval zou slechts één fabrikant de turbines kunnen leveren (AbRvS 4 mei 2016, nr. 201504506/1/R6). Het inpassingsplan bevat daarom bandbreedtes voor de te realiseren windturbines. Voorbeelden zijn de regels in het inpassingsplan voor de minimale en maximale lengte van de as en de rotordiameter. Turbinetypen die niet aan deze regels voldoen, kunnen niet worden gerealiseerd. In de onderzoeken naar de gekozen turbineopstelling is binnen de bandbreedtes van het inpassingsplan uitgegaan van worst-case turbines. Daarmee zijn de maximale milieueffecten van de windturbines die het inpassingsplan mogelijk maakt, in beeld gebracht. Er kan – met inbegrip van enkele mitigerende maatregelen voor geluid, slagschaduw en natuur – te allen tijde worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor de verschillende milieuaspecten. Ten aanzien van de mitigerende maatregelen merkt de provincie op dat deze deels afhankelijk zijn van het turbinetype.

	wordt. Volgens indieners is dit geen schadeloosstelling. Alleen met gezond boerenverstand kom je er niet. Indieners verwijzen in dat verband naar een CDA-verkiezingsposter, waarop de zoon van een van de initiatiefnemers staat afgebeeld.	Het is aan de initiatiefnemers om te bepalen of de opbrengst van het windpark voldoende rendement biedt op de investering. Voor de provincie is slechts van belang of redelijkerwijs te verwachten is dat de bestemmingen waarin het inpassingsplan voorziet, binnen tien jaar worden verwezenlijkt. Het is de provincie niet duidelijk wat de indiener bedoelt met de constatering dat de stroom duurder zou worden dan bij standaardleveranciers. Dit is bovendien niet van belang voor de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het plan. De provincie begrijpt daarnaast niet wat de indiener bedoelt met de constatering over bouwkosten en onderhoud, vergoedingen en draagvlak in relatie tot participatie met eigen geld. De initiatiefnemer is op dit moment met De Windcentrale in gesprek over de exploitatie van de dorpsmolen. Deze organisatie was ook aanwezig op de inloopbijeenkomst van 18 december 2017. Onder welke condities participatie mogelijk is en welke afspraken er tussen de exploitant en de participanten moeten worden gemaakt is nog niet bekend. Zodra hier meer duidelijkheid over is, zal de initiatiefnemer hierover communiceren. De provincie is van mening dat de dorpsmolen een goede mogelijkheid biedt om de lusten en lasten van de windturbines meer in evenwicht te brengen. Het staat indieners echter natuurlijk volledig vrij om hier al dan niet in te investeren. Het is de provincie niet helder wat indiener bedoelt met de CDA-verkiezingsposter en bijbehorende opmerkingen.
5.78	Als de windturbines er komen en laagfrequent geluid, geluid en slagschaduw voldoen niet aan de dan geldende norm, wie vergoedt dan de kosten voor het isoleren van de woning en de automatische zonwering? Indieners stellen de provincie hiervoor aansprakelijk.	Het in werking hebben van de windturbines is alleen toegestaan indien voldaan wordt aan de geldende wet- en regelgeving, zoals onder meer vastgelegd in onderhavig inpassingsplan, het Activiteitenbesluit milieubeheer en de Activiteitenregeling milieubeheer. Zo nodig kan een handhavingverzoek worden ingediend.
5.79	Het advies van de Commissie voor de m.e.r. was om een westelijke variant te onderzoeken. In de ogen van indieners is dit onvoldoende onderzocht en is het advies dus niet opgevolgd. Er is gekeken naar een noordelijke variant en niet naar een westelijke. De provincie heeft in 2004 al een onderzoek gedaan naar een westelijke variant en de locatie Wilderman. Indieners verwijzen in dat verband naar een	De Commissie voor de m.e.r. heeft de provincie op basis van het concept van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark Bommelerwaard-A2 geadviseerd in het MER onderzoek ook een alternatief aan de westzijde van het plangebied op te nemen. In de notitie reikwijdte en detailniveau in paragraaf 3.2.3 zijn alle alternatieven nader uitgewerkt. Voor een westelijke variant is gekeken naar een variant aan de noordwestzijde van het plangebied en een variant waarin drie windturbines over de hele westelijke zijde van het plangebied verspreid staan. Er is gekozen voor de variant waarin de windturbines aan de noordwestzijde staan, omdat de windturbines dan allemaal op

	uitsnede uit een rapport van KEMA en een krantenartikel van Trouw¹¹. Volgens indieners is een westelijke variant blijkbaar te lastig omdat de initiatiefnemers daar geen eigen grond hebben. Ruimtelijke invulling voor een goed en gedegen plan is om die reden dan ook niet mogelijk. Het advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt in de wind geslagen. Indieners geven aan dat diverse varianten onderzocht behoren te worden, zodat zo min mogelijk overlast wordt veroorzaakt. Dit dient niet te gebeuren op basis van grondeigendom van de initiatiefnemers.	minimaal 300 meter van woningen staan. Bij een verspreide opstelling zou een turbine aan de zuidzijde op een afstand van ongeveer 235 meter van een drietal woningen komen te staan. Deze afstand maakt het onwaarschijnlijk dat een windturbine op die locatie technisch uitvoerbaar is. Ten aanzien van de opmerking van indieners over het grondeigendom merkt de provincie op dat grondeigendom (of medewerking van grondeigenaren) vanzelfsprekend belangrijk is voor de uitvoerbaarheid van een ruimtelijk plan. Overigens waren de turbines van alternatief 3 (noordwestzijde) niet allemaal gepositioneerd op gronden van de initiatiefnemer. De Commissie voor de m.e.r. heeft in haar advies over het MER geoordeeld dat de milieueffecten uitgebreid en volledig zijn behandeld. Het MER brengt de effecten ook onder de normen van wet- en regelgevingen in beeld. Hiermee is een volledig beeld van de te verwachten milieugevolgen gegeven. Daarnaast zijn volgens de Commissie realistische en zinvolle alternatieven onderzocht die op een aantal onderdelen onderscheidend zijn ten opzichte van elkaar. Het MER levert hiermee relevante keuzes aan voor de besluitvorming.
5.80	Indieners vinden een vergunning voor 30 jaar een grote fout. Ze vragen zich af waarom dat zo lang moet. Dit is volgens hen niet wenselijk. Indieners geven aan dat de economische levensduur veel minder is en dat de techniek niet stilstaat. Een en ander is alleen in het belang van de initiatiefnemer, niet in het belang van de burgers. Dit is een klacht. Het inpassingsplan, op deze plaats, zonder draagvlak bij de omgeving, met binnen die 30 jaar waarschijnlijk nieuwe Europese wetgeving ter bescherming van de veiligheid van omwonenden. Indieners willen dat het windpark altijd aan de (dan) geldende wet moet blijven voldoen.	Indieners doelen met de opmerking over een vergunning voor 30 jaar waarschijnlijk op de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming. Vanzelfsprekendheid is de duur van de gebruiksfase afhankelijk van de economische levensduur van de windturbines. Deze hangt af van het type turbine, de opstelling en lokale omstandigheden. Doorgaans wordt de economische levensduur gesteld op circa 25 jaar. Dit gebeurt onder meer op basis van turbine-certificaten (garantie leverancier) en ontwerpeisen. In het inpassingsplan en de omgevingsvergunning kan geen rekening worden gehouden met mogelijke toekomstige wetgeving. Nieuwe wetgeving voorziet bovendien doorgaans in overgangsrecht.
5.81	Indieners geven aan dat windturbines helemaal niet zo duurzaam zijn. Ze zijn zelfs erg belastend voor het milieu. Indieners verwijzen naar een krantenartikel van Trouw¹², een mailbericht van de NLVOW, een opiniestuk van de	In de door indieners aangehaalde documenten wordt met name gewezen op de problematiek omtrent de winning van neodymium. Dit aardmetaal wordt gebruikt voor de permanent magneten in windturbines met een 'direct drive' mechanisme (zonder tandwielkast). Het is op voorhand echter niet te zeggen of het windpark zal

¹¹ Leeuwen, F. van (3 april 2012). Windmolenparken passen niet in Nederland. *Trouw*.

¹² Staver, F. (19 januari 2018). Zo duurzaam zijn die windmolens niet. *Trouw*.

	NLVOW¹³ en een rapport van de Groene Rekenkamer¹⁴. Indieners vinden dit onacceptabel en niet passend in een natuurlijke omgeving. Volgens indieners moet de maatschappij dit niet op zijn geweten hebben. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is zeer wenselijk.	bestaan uit direct drive windturbines. Er is immers nog geen keuze gemaakt voor een windturbintype. Los daarvan merkt de provincie op dat het al dan niet toepassen van neodymium niet relevant is voor het beoordelen van de ruimtelijke aanvaardbaarheid van een windpark op de beoogde locatie. De provincie ziet het als een verantwoordelijkheid voor het Rijk om zo nodig algemene regels te stellen aan het gebruik van (schadelijke) mineralen voor windturbines. Daarnaast is het met name aan windturbinefabrikanten zelf om ervoor te zorgen dat windturbines en de daartoe behorende onderdelen op een maatschappelijk verantwoorde wijze worden geproduceerd.
5.82	Alles lijkt van tevoren al bedacht te zijn. Overleggen en goedkeuren is niet meer nodig. Dit wordt van tevoren gewoon per mail bevestigd. Indieners verwijzen in dat verband naar een mail van de provincie, waarin informatie staat over een GS-besluit voordat het GS-besluit genomen is. Indieners geven aan dat de provincie 's avonds na de presentatie van het plan aan de gemeenteraad van Zaltbommel gezellig met de initiatiefnemer het Zaltbommelse stadscafé ingaat met de initiatiefnemer. Ook rijden ze daarna gezellig samen naar huis. Indieners geven aan dat het prima is dat ze elkaar goed kennen, maar op deze manier hebben indieners grote twijfels met betrekking tot de integriteit en belangenbehartiging van de provincie naar haar burgers. Dit is de kat op het spek binden. Naar de mening van indieners creëert de provincie zo geen gelijk speelveld. Dit is erg onprofessioneel.	Vlak voor de besluitvorming over de NRD was inderdaad sprake van een voorbarige e-mail naar indieners. Deze mail is per abuis gestuurd, waar de provincie destijds ook haar excuus voor heeft aangeboden. De provincie betreurt de stelling van indieners dat alles van tevoren bedacht lijkt te zijn. Ook de mening over de wijze van samenwerking tussen initiatiefnemer en provincie wordt betreurd. De provincie vindt een zorgvuldige voorbereiding van besluiten van groot belang. Daarbij horen onder meer een open en eerlijke communicatie naar de omgeving en de mogelijkheid voor omwonenden om hun mening over de plannen te geven. Om die reden zijn bijvoorbeeld vier inloopbijeenkomsten georganiseerd en diverse nieuwsbrieven gestuurd. Verder was er de mogelijkheid van een keukentafelgesprek met de provincie en om met de Commissie voor de m.e.r. door het gebied te fietsen.
5.83	Indieners geven aan dat de geplande locatie voor windenergie is ontstaan uit vriendjespolitiek. Mogelijkheden op alternatieve locaties zijn onvoldoende "echt" onderzocht. Volgens indieners hebben oud-wethouder CDA, wethouder CDA en gemeenteraadslid CDA (tevens een van de initiatiefnemers) het de initiatiefnemers gegund. Indieners verwijzen in dat verband ook naar een CDA-	De provincie is bij de voorbereiding van het inpassingsplan, het besluit over de vergunningen en het doorlopen van de m.e.r.-procedure verplicht zich te houden aan de geldende wet- en regelgeving. Dit betekent onder meer dat de besluitvorming openbaar is, dat iedereen een zienswijze kan indienen over de ontwerp-besluiten en dat de onafhankelijke Commissie voor de m.e.r. wordt gevraagd om een onafhankelijk en objectief advies over het opgestelde MER.

¹³ Klein Kranenburg, H. (23 februari 2018). *Mensenrechten en duurzaamheid*. NLVOW.

¹⁴ Groene Rekenkamer (november 2013). *Windenergie in Nederland. De dodelijke keerzijde van windenergie*.

	verkiezingsposter waarop de zoon van een van de initiatiefnemers staat afgebeeld en de tekst “Goed voor elkaar”.	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding ‘windenergie locaties’. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Ten behoeve van het inpassingsplan en de omgevingsvergunning voor Windpark Bommelerwaard-A2 is een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen, waarin drie locatiealternatieven in het gebied tussen rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – ‘s-Hertogenbosch zijn onderzocht. Mede op basis van de milieueffecten is een voorkeursalternatief gekozen. Dit alternatief vormt het uitgangspunt voor het inpassingsplan. Toegang tot de gronden waarop de windturbines zijn gepositioneerd vormt vanzelfsprekend een belangrijk criterium voor de uitvoerbaarheid van het inpassingsplan. Dat de grond waarop de noordelijke turbine staat in eigendom is van de vader van een raadslid, is geen onderdeel van de provinciale belangenafweging. Hierbij is nog van belang dat besloten moet worden op de aanvraag zoals deze is ingediend.
5.84	Volgens indieners lijkt het alsof er nu geen weg meer terug is. Er zijn al zoveel kosten, rapporten en onderzoeken door gemeente, overheid en initiatiefnemers gemaakt. Het zou een groot verlies zijn, maar ... Indieners verwijzen in dat verband ook naar een krantenartikel over het windpark met de titel “Windmolen vraagt lange adem”. Indieners vragen of zij, de omwonenden van deze drie grote windturbines, wel alles moeten verliezen. De plek waar zij zich thuis en veilig voelen en waar ze rust vinden. Gaat de provincie dat met dit inpassingsplan van hen afpakken? Indieners roept de overheid op om haar verantwoording en zorg voor een nette en passende oplossing te nemen.	De provincie neemt kennis van deze opmerking door indieners. In het MER wordt vastgesteld dat het windpark kan voldoen aan de geldende milieunormen. Dit neemt niet weg dat indieners hinder van het windpark kunnen ondervinden. Echter, naar het oordeel van de provincie is deze hinder – mede gelet op het grote belang van de grootschalige realisatie van duurzame energie – aanvaardbaar en is geen sprake van strijd met een goede ruimtelijke ordening.
5.85	De initiatiefnemers hebben de vergunning op 8 november 2017 aangevraagd bij de omgevingsdienst Rivierenland. Indieners vragen zich af of dit handelen met voorkennis is. Het ontwerp-inpassingsplan was toen immers nog niet	Er is geen sprake van handelen met voorkennis. Dat het inpassingsplan, de omgevingsvergunning en de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming tegelijkertijd in procedure zijn gebracht, is een gevolg van het coördinatiebesluit dat Provinciale Staten op 24 mei 2017 hebben genomen. Coördinatie van meerdere

	definitief. Ook hebben de initiatiefnemers al diverse BV's aangemaakt. Indieners vragen waarom deze haast nodig is. Zijn alle toezeggingen mondeling al door de provincie gedaan? Is dit handelen met voorkennis? Indieners geven aan dat er veel wantrouwen is. Dat heeft de provincie als overheid gecreëerd door zo met de democratie om te gaan. Indieners vragen nogmaals waarom deze haast nodig is. Is de provincie bang dat het straks niet meer mag/kan op deze manier? Snel nog alles willen regelen voordat de nieuwe wet burgerparticipatie er is, wetende dat de provincie nu al niet volgens deze richtlijnen werkt. Is de provincie bang voor het Nederlands Platform voor Burgerparticipatie en Overheid? Is de provincie bang dat de subsidie straks anders is en het voor de initiatiefnemers niet meer interessant is. De kabel die speciaal voor dit park wordt aangelegd uit Wamel heeft vertraging. De gemeente Maasdriel houdt het nog even op. Een Keniaans gezegde luidt: "Wie snel wil gaan, gaat alleen. Wie ver wil gaan, gaat samen!" Indieners horen graag waar de voorkeur van de provincie naar uitgaat.	besluiten heeft als voordeel dat omwonenden op één moment op alle besluiten tegelijkertijd kunnen reageren. Voor wat betreft de rechtspersoonlijkheid van de initiatiefnemer wordt opgemerkt dat de provincie tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan verplicht is om financiële afspraken (kostenverhaal) te maken met de initiatiefnemers van het windpark. Deze afspraken konden alleen worden gemaakt met de rechtspersoon die op termijn verantwoordelijk is voor beheer en exploitatie van het Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. De initiatiefnemer heeft de provincie op 9 februari 2017 verzocht om planologische medewerking. Zoals reeds eerder opgemerkt is de provincie gehouden aan planologische medewerking, tenzij sprake is van strijd van een goede ruimtelijke ordening. Nu hiervan naar het oordeel van de provincie geen sprake is bereidt de provincie een inpassingsplan voor. Hierbij is de provincie gebonden aan wettelijke procedures die bijvoorbeeld een vaste termijn voor het indienen van zienswijzen voorschrijven. Van haast is volgens de provincie geen sprake. Ten aanzien van de kabel uit Wamel merkt de provincie op dat deze kabel los staat van het plan voor Windpark Bommelerwaard-A2. Anders dan reclamanten suggereren is realisering van deze kabel niet nodig voor de uitvoerbaarheid van het park. TenneT is voornemens een nieuwe ondergrondse kabelverbinding aan te leggen tussen Zaltbommel en Wamel. Dit is nodig om de betrouwbaarheid van het elektriciteitsnetwerk rondom Zaltbommel te vergroten. Op deze manier komt het gebied in geval van een storing niet zonder stroom te zitten. Meer informatie over de nieuwe ondergrondse kabelverbinding is te vinden op: https://www.tennet.eu/nl/ons-hoogspanningsnet/onshore-projecten-nederland/zaltbommel/.
5.86	In de vergunningaanvraag staan de bouwkosten en projectkosten op nul euro. Indieners vragen zich af hoe dit kan? Is dit valsheid in geschrifte of heeft de provincie hier een verklaring voor? Indieners verwijzen in dat verband naar een uitsnede van de vergunningaanvraag. Indieners vragen wat dit project de gemeente Zaltbommel aan OZB en bouwleges oplevert en of hier onderlinge afspraken over worden gemaakt. Dit is een WOB-verzoek.	De opgave van de bouw- en projectkosten is bedoeld om de leges te kunnen berekenen. Het komt een enkele keer voor dat deze kosten bij de vergunningaanvraag nog niet (goed genoeg) bekend zijn. In dat geval wordt € 0 opgegeven. Dat is hier ook het geval: het is immers nog niet bekend welk type windturbine geplaatst zal gaan worden. In een later stadium, in ieder geval ruim voor aanvang van de bouwwerkzaamheden, moeten de bouw- en projectkosten worden opgegeven. Een en ander is ook beschreven in de toelichting op de aanvraag van de omgevingsvergunning. De leges voor omgevingsvergunningen zijn vastgelegd in de "Legesverordening provincie Gelderland 2018". De exacte hoogte van de leges wordt bepaald op basis van de bouwkosten. Uit de toelichting op de aanvraag van de omgevingsvergunning

		indicatie blijkt dat de kosten van de aanleg van een windturbine op ongeveer 850 euro per kW opgesteld vermogen worden geschat. De leges zijn niet dusdanig hoog dat de financiële uitvoerbaarheid van het inpassingsplan in het geding komt. De afhandeling van het WOB-verzoek doorloopt een afzonderlijke procedure en staat in deze procedure niet ter discussie.
5.87	Indieners lezen over een kostenverplichting voor de gemeente Zaltbommel. Wat houdt deze verplichting en waar gaat dit ten koste van?	Het is de provincie niet duidelijk welke kostenverplichting indieners bedoelen.
5.88	Indieners vragen zich af wat de totale planschade is die de provincie heeft geraamd. Daarnaast vragen zij hoe deze wordt bepaald, wie deze afhandelt en wie aansprakelijk is voor deze en toekomstige (nieuwe wetgeving) kosten? En op welke termijn? Indieners verwijzen in dit verband naar een uitsnede uit een rapport van Bosch & Van Rijn ¹⁵ .	Op basis van een planschaderisicoanalyse is de totale planschade voor het Windpark Bommelerwaard-A2 geraamd op een bedrag van 380.000 euro. Deze inschatting is gemaakt door een vergelijking van het geldende planologische regime met het planologische regime dat ontstaat als gevolg van het inpassingsplan. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie verder naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
5.89	Indieners willen meer duidelijkheid over de totale kosten die gemeente en provincie gemaakt hebben voor Windpark Bommelerwaard-A2. Indieners verwijzen in dat verband naar een adviesnota voor het college van B&W van 6 december 2011. Dit is een WOB-verzoek. Indieners willen dit weten in het kader van een eerlijke, open en transparante communicatie.	De kosten die de provincie heeft gemaakt en zal maken voor het inpassingsplan bestaan uit drie onderdelen: - de kosten voor het begeleiden van de procedures van het inpassingsplan, de omgevingsvergunning en de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming. Dit betreft ook de toetsing van de onderzoeken en de advisering door de Commissie voor de m.e.r.; - de kosten voor planschade als gevolg van het inpassingsplan; - de kosten voor (eventuele) aanpassing van infrastructuur in het gebied waar de windturbines worden gerealiseerd. De initiatiefnemer is verplicht om de gemaakte publieke kosten te vergoeden. Hiertoe hebben de provincie en Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. op 25 maart 2018 een anterieure overeenkomst gesloten. Ten aanzien van het WOB-verzoek merkt de provincie op dat zij indieners heeft gevraagd om het verzoek te verduidelijken. De afhandeling van het WOB-verzoek doorloopt een afzonderlijke procedure en staat in deze procedure niet ter discussie.
5.90	Indieners willen geen aannames meer. Bij het inpassingsplan voor de verbreding van de N322 was dit ook niet reëel. Berekeningen werden gemaakt met achterhaalde cijfers. Dit hebben de verantwoordelijke medewerkers van de provincie zelf erkend. De waarden in de tabellen zijn ver	De provincie betreurt de ervaringen die indieners hebben naar aanleiding van het inpassingsplan voor de verbreding van de N322. De opmerkingen van indieners hebben echter geen gevolgen voor het in voorbereiding zijnde inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2.

¹⁵ Bosch & Van Rijn. *Windenergie in Zaltbommel en Maasdriel. Onderzoek naar de plaatsingsmogelijkheden. Nota voor intern overleg.* Juli 2013.

	achterhaald en worden ruimschoots overtroffen door de werkelijke waarden. Die zitten al aan de intensiteit van de tabellen voor over 5 jaar. Indieners hebben wel degelijk te maken met geluidstoename. Wat heeft de provincie toen gedaan? Was de provincie er toen voor hen? Alleen een lichtscherm waar het licht doorheen gaat en waarvan de beplanting dood is. Een geluidscherm langs de rijbaan kon volgens de provincie en een geluidscherm om de tuin van indieners was voor eigen rekening.	
5.91	Mocht het plan wettelijk niet passen, dan kan de gedeputeerde waarschijnlijk de wet nog wel aanpassen. Rijkswaterstaat doet dat immers ook met de geluidsnorm voor de A2. Zo werkt de overheid, maar indieners vinden dat niet normaal.	Het is niet geheel duidelijk wat indieners bedoelen. De vaststelling van wetten geschiedt door de regering en de Staten-Generaal gezamenlijk (artikel 81 Grondwet). Mogelijk doelen indieners op het aanpassen van geluidsproductieplafonds. Voor windturbines bestaan deze echter niet. De geluidsnormen voor windturbines zijn vastgelegd in het Activiteitenbesluit milieubeheer. Dit is een algemene maatregel van bestuur die bij koninklijk besluit (door de regering) is vastgesteld (artikel 89 lid 1 Grondwet). Een gedeputeerde is niet bevoegd om de geluidsnormen voor windturbines te wijzigen. Dit gebeurt door de regering, op voordracht van de betrokken minister.
5.92	Indieners vragen hoe een windturbine op 266 meter van een woning wettelijk en maatschappelijk verantwoord kan zijn. De gedeputeerde zegt zich te moeten houden aan de energiewet uit het jaar 1998. Indieners wijzen de gedeputeerde erop dat deze wet 20 jaar oud is. Indieners doen een beroep op de waarden en normen van de gedeputeerde in het jaar 2018. Indieners verzoeken de provincie om geen medewerking meer te verlenen aan zo'n slecht plan.	Er bestaat geen wettelijke minimale afstand van windturbines tot woningen. Ook de provinciale Omgevingsverordening Gelderland bevat geen minimumafstanden. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. Hoewel de Elektriciteitswet 1998 ongeveer twintig jaar geleden in werking is getreden, is deze wet nog steeds actueel. Dat blijkt alleen al uit de wijzigingen die recent nog zijn doorgevoerd (http://wetten.overheid.nl/BWBR0009755/2016-07-01/0/informatie).
5.93	Indieners geven aan dat het plan bekostigd zou worden uit de ODE, die wordt opgebracht door huishoudens en het MKB. Het is erg zuur als je hier dan als huishouden niets over te zeggen hebt. Indieners betalen dus in feite mee aan	Iedereen die energie afneemt betaalt de heffing opslag duurzame energie (ODE). De opbrengsten hiervan worden gebruikt om de productie van duurzame energie te stimuleren. Dat gebeurt via de subsidieregeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+).

	hun eigen overlast, daling woongenot en onverkoopbare huis. Tot op heden heeft de provincie niets voor indieners gedaan. De provincie creëert geen enkel draagvlak bij indieners, er wordt geen enkele handreiking gedaan en door middel van het inpassingsplan negeert de provincie de democratie. De provincie krijgt “de dikke vinger” van indieners.	De initiatiefnemer zal voor Windpark Bommelerwaard-A2 een SDE+-subsidie aanvragen. De subsidie bestaat uit een compensatie die de overheid betaalt per kWh voor het verschil tussen de kostprijs van windstroom en de prijs voor elektriciteit op de ‘vrije markt’. Dat indieners niet eigenstandig kunnen bepalen op welke wijze de door hen afgedragen heffingen worden ingezet geldt niet specifiek voor de ODE-heffing maar is inherent aan het belastingstelsel. De provincie betreurt het dat indieners constateren dat de provincie niets voor hen heeft gedaan en dat door middel van het inpassingsplan de democratie wordt genegeerd. Naar het oordeel van de provincie heeft zij de omgeving voldoende betrokken en geeft zij uitvoering en houdt zij zich aan de relevante (democratisch tot stand gekomen) wet- en regelgeving. Daarnaast geldt dat de besluitvorming over het inpassingsplan geschiedt door Provinciale Staten, de volksvertegenwoordiging van de provincie Gelderland. Het is de provincie dan ook niet duidelijk op welke zij de democratie negeert.
<i>Indieners hebben hun zienswijze bij bericht van 5 april 2018 aangevuld.</i>		
5.94	Indieners verzoeken om het artikel “Windmolens zijn stoorzenders voor het hart” uit het Hartbrug Magazine van april 2018 te betrekken bij de besluitvorming over het inpassingsplan. In het artikel wordt verwezen naar een artikel in de Duitse Allgemeine Zeitung. Het gaat over een recent Duits onderzoek waaruit zou blijken dat windturbines ultrasoon geluid veroorzaken en dat dit geluid onder meer de hartspeer verzwakt en het risico op vaatvernauwingen verhoogt. Volgens indieners wordt hier gelet op de huidige afstanden geen rekening mee gehouden.	Voor wat betreft de mogelijke effecten van windturbines op de gezondheid wordt verwezen naar paragraaf 2.5 van deze zienswijzennota. Er is geen algemeen aanvaard wetenschappelijk bewijs over een direct verband tussen ultrasoon geluid en effecten op de gezondheid. Op dit moment gelden er in Nederland dan ook geen specifieke normen voor ultrasoon geluid of minimumafstanden van windturbines tot woningen. De provincie ziet geen aanleiding voor een andere afweging. Overigens kan ook uit het betreffende artikel in de “Allgemeine Zeitung” worden afgeleid dat vervolgonderzoek nodig is.
Aanpassingen besluit: - De “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota. Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie: - o een tabel met informatie over de geluidseffecten, de verwachte slagschaduwduur en de afstand tot woningen van het voorkeursalternatief; - o een beschrijving van de gevolgen van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer Meteren-Boxtel (geluid en externe veiligheid) voor het Windpark Bommelerwaard-A2; - o een analyse van de bijdrage van het windpark aan de cumulatieve geluidsbelasting tijdens de nachtsituatie; - o een beschrijving van de relevantie van de geluidseffecten van het laagvliegverkeer voor de berekende cumulatieve geluidsbelasting; - o de bevestiging van het Rijk dat er voor wat betreft het voorkeursalternatief geen beperkingen zijn vanuit ruimtelijke defensiebelangen; - De “Memo participatie / betrokkenheid omgeving” van Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. wordt toegevoegd aan bijlage 2 van deze zienswijzennota. De initiatiefnemer beschrijft in dit memo welke inspanningen op het gebied van participatie zijn verricht en welke nog zullen worden verricht.		

- In de regels van het inpassingsplan wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine;

6. Zienswijze-indiener 6 – [Geanonimiseerd]

Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht:

- ontwerp-inpassingsplan
- ontwerp-omgevingsvergunning
- ontwerp-ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming

Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
6.1	Er wordt gesproken over een windmolenpark. Indieners vragen zich af of in geval van drie willekeurige turbines ook sprake is van een windmolenpark. In de beleving van indieners is een windmolenpark toch iets meer dan deze drie willekeurige turbines.	Op grond van de Elektriciteitswet 1998 is een windpark “een installatie voor de productie van elektriciteit met behulp van windenergie in hoofdzaak bestaande uit één of meer windturbines”. Een productie-installatie is “een installatie, bestaande uit één of meer productie-eenheden, voor de opwekking van elektriciteit”. Uit de parlementaire geschiedenis volgt dat het criterium is of de productie-eenheden zodanig geografisch, technisch, functioneel of organisatorisch met elkaar samenhangen dat sprake is van één productie-installatie. Deze eisen zijn niet cumulatief (Kamerstukken II 2007-2008, 31 326, nr.6, p. 5). Ook kan worden verwezen naar recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228 en AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). Voor wat betreft Windpark Bommelerwaard-A2 geldt het volgende: - <i>Geografische samenhang</i>: Er is sprake van een duidelijke lijnopstelling met een lengte van ongeveer 2 kilometer. Het windpark is gelegen in een gebied dat fysiek wordt afgebakend door rijksweg A2, provinciale weg N322 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De onderlinge afstanden tussen de afzonderlijke turbines zijn ingegeven door met name benodigde afstanden tot woningen en buisleidingen. Gelet op de omvang en ruimtelijke uitstraling van de windturbines liggen de windturbines in de onmiddellijke nabijheid van elkaar. Ten slotte kan nog worden gewezen op artikel 4.2.1 van de regels van het inpassingsplan. Hierin is een bandbreedte voor de windturbines vastgelegd en is bepaald dat de windturbines dezelfde omvang, uiterlijke verschijningsvorm en draairichting moeten hebben. - <i>Organisatorische samenhang</i>: De initiatiefnemers hebben zich verenigd in het Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. Er is één m.e.r.-procedure doorlopen en er is één omgevingsvergunning en één ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming aangevraagd. Bovendien geldt dat

		Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. verantwoordelijk is voor de realisatie van het gehele windpark. Ook maken de initiatiefnemers gezamenlijk afspraken over de exploitatiefase, zoals de gezamenlijke uitvoering van de participatieafspraken en planschadeafwikkeling. Verder kan nog worden opgemerkt dat hoewel de exacte ligging van de kabels en aansluiting op het openbaar net nog bepaald dient te worden, wel duidelijk is dat de windturbines door middel van een ondergrondse kabel (direct of indirect) in onderlinge verbinding met elkaar staan en op die manier gezamenlijk worden verbonden met het aansluitpunt op het elektriciteitsnet. Ook wordt ten minste één inkoopstation gedeeld. Op basis van het bovenstaande concludeert de provincie dat sprake is van een zodanige samenhang tussen de productie-eenheden (windturbines) dat zij samen één productie-installatie (en dus één windpark) in de zin van de Elektriciteitswet 1998 vormen.
6.2	De locatie is erg ongelukkig gekozen omdat er in de directe omgeving van de geplande turbines op korte afstand woningen en bedrijven liggen. Indieners wonen zelf aan de Sint Antoniestraat te Bruchem, dicht bij de meest noordelijke windturbine. De beoogde turbine staat letterlijk tegenover de voordeur van indieners geprojecteerd. De provincie schijnt in het verleden al aangegeven te hebben dat het zoekgebied niet geschikt is.	De nationale wetgeving bevat geen minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen. Ook in de “Omgevingsverordening” van de provincie Gelderland ontbreekt een dergelijke bepaling. Dit betekent niet dat het de provincie vrijstaat windturbines nabij woningen te projecteren. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. Om de haalbaarheid van een windpark op deze locatie te onderzoeken is voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning – bovenop het eerder uitgevoerde planMER ten behoeve van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel en de “Windvisie Gelderland” – een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. Uit het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2 volgt dat het windpark kan voldoen aan de geldende wet- en regelgeving. Verder geldt dat de locatie past bij het provinciale streven om windturbines te combineren met andere intensieve functies, zoals grote infrastructuur. Voor wat betreft het Windpark Bommelerwaard-A2 is de provincie van oordeel dat de gekozen locatie en turbineopstelling in combinatie met de benodigde mitigerende maatregelen voor geluid en slagschaduw een aanvaardbaar woon- en leefklimaat voor de woningen in het gebied garanderen. Op

		basis van het bovenstaande concludeert de provincie dat er geen noodzaak is om te zoeken naar een alternatieve locatie voor het windpark. De opmerking dat de provincie in het verleden al eens schijnt te hebben aangegeven dat het zoekgebied niet geschikt is, kan de provincie niet volgen. Provinciale Staten hebben op 12 november 2014 de “Windvisie Gelderland” vastgesteld. Hierin wijst de provincie verschillende locaties voor windenergie aan. Deze locaties zijn nodig om de provinciale taakstelling van 230,5 MW in 2020 te halen. De locatie van Zaltbommel is een van de windenergielocaties.
6.3	Volgens indieners is er binnen het zoekgebied totaal geen draagvlak onder de bewoners. Er is dan ook veel onrust bij de bewoners en directe omwonenden.	De provincie betreurt dat de onrust en het gebrek aan draagvlak bij omwonenden. Ten aanzien van de onrust merkt de provincie op dat zij ernaar streeft de omgeving zo zorgvuldig en volledig mogelijk te informeren over het voornemen van een windpark. Daartoe zijn inloopbijeenkomsten georganiseerd en nieuwsbrieven verstuurd. Ook is de mogelijkheid van keukentafelgesprekken geboden. De provincie is op grond van artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 verplicht om planologische medewerking te verlenen aan het initiatief, tenzij sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Uit de rechtspraak volgt dat draagvlak geen ruimtelijk relevant criterium is en dus geen reden mag zijn om de vaststelling van een inpassingsplan te weigeren. Een gebrek aan draagvlak is juridisch dan ook geen geldig argument om af te zien van planologische medewerking. De provincie kan het initiatief alleen op basis van ruimtelijke argumenten beoordelen en niet op basis van (een gebrek aan) draagvlak. Hoewel het al dan niet aanwezig zijn draagvlak juridisch geen onderdeel van de belangenafweging kan vormen, vindt de provincie het creëren van draagvlak bij omwonenden van het windpark van groot belang. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op aan door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft het thema participatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota.
6.4	De gemeente Maasdriel heeft al in een vroeg stadium aangegeven niet te willen meewerken aan het plaatsen van windturbines op hun grondgebied. De beoogde turbines staan nu niet op grond van de gemeente Maasdriel, maar wel tegen de gemeentegrens van Maasdriel aan. Volgens indieners is dit zeer creatief maar heeft dit wel flinke gevolgen voor de directe omwonenden in de gemeente Maasdriel	Op grond van artikel 9e, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten bevoegd een inpassingsplan vast te stellen voor de aanleg of uitbreiding van een windpark. In artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat Provinciale Staten in ieder geval toepassing geven aan deze bevoegdheid indien: - een initiatiefnemer een voornemen tot de aanleg of uitbreiding van een windpark schriftelijk bij hen meldt; en - de betrokken gemeente een aanvraag van die initiatiefnemer tot vaststelling dan wel wijziging van een bestemmingsplan voor dat voornemen heeft afgewezen.

	De gemeente Zaltbommel heeft inmiddels ook besloten om geen medewerking te verlenen aan de mogelijke turbines en heeft het principeverzoek dan ook afgewezen. De gemeente vindt de locatie niet geschikt omdat de turbines te veel impact geven en er totaal geen draagvlak is binnen het zoekgebied. Volgens indieners is dit een duidelijk/belangrijk signaal, dat niet zomaar genegeerd kan worden.	Het feit dat bestuurlijk draagvlak bij de gemeente Zaltbommel ontbreekt, maakt juist dat Provinciale Staten ingevolge artikel 9e, lid 2, Elektriciteitswet 1998 gehouden zijn toepassing te geven aan hun bevoegdheid om een inpassingsplan vast te stellen. Dat is volgens de parlementaire geschiedenis bij artikel 9e van de Elektriciteitswet 1998 alleen anders als realisatie van een windpark op de beoogde locatie in strijd zou zijn met een goede ruimtelijke ordening. In een dergelijke situatie zijn Provinciale Staten verplicht om een alternatieve locatie te zoeken en daarvoor een inpassingsplan vast te stellen. Nadat de gemeenteraad van Zaltbommel op 26 januari 2017 besloot om geen planologische medewerking te verlenen aan de realisatie van een windpark bij Zaltbommel, heeft de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 een verzoek tot het vaststellen van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Gelderland. Om de haalbaarheid van een windpark op deze locatie te onderzoeken is voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning – bovenop het eerder uitgevoerde planMER ten behoeve van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel en de “Windvisie Gelderland” – een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. De mogelijke milieueffecten van het windpark op grondgebied van de gemeente Maasdriel zijn in het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2 volwaardig in beeld gebracht. De provincie heeft op basis van het MER geconcludeerd dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Naar het oordeel van de provincie is het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 in overeenstemming met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Gelet op het bepaalde in artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten gehouden over te gaan tot vaststelling van het inpassingsplan.
6.5	Bewoners in het buitengebied, waaronder indieners, hebben gekozen om in het buitengebied te gaan wonen in verband met de rust en het uitzicht. Door het plaatsen van drie windturbines wordt het woongenot van bewoners om diverse redenen compleet tenietgedaan. Dit alles door een particulier initiatief. Het verwondert indieners dan ook dat de afstand van de woningen van initiatiefnemers hoogstwaarschijnlijk groter is dan de afstand tot woningen van niet-initiatiefnemers. Het komt er volgens indieners op neer dat de initiatiefnemers flinke financiële lusten hebben en de niet-initiatiefnemers/omwonenden alle lasten moeten dragen.	Indieners wonen op een afstand van ongeveer 60 meter tot rijksweg A2. De afstand tot de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch bedraagt ongeveer 650 meter. Hierdoor is naar het oordeel van de provincie nu al geen sprake van een rustige situatie. Door de relatief hoge geluidsbelasting in de huidige situatie zullen de geluidseffecten van de windturbines minder merkbaar zijn vanwege het verkeersgeluid van de A2. De afstand tot de beoogde locatie van de noordelijke windturbine is ongeveer 440 meter. De middelste en zuidelijke windturbine liggen op afstanden van respectievelijk 1,3 kilometer en 2 kilometer. Ter hoogte van de woning van indieners zal dus met name de noordelijke turbine goed zichtbaar zijn. De zichtbaarheid van grote afstand is inherent aan de hoogte van windturbines. Het is niet mogelijk om windturbines onopvallend in het landschap te plaatsen. De provincie heeft een

		afweging gemaakt tussen de individuele en algemene belangen die bij het inpassingsplan betrokken zijn. Het algemeen belang dat met de realisatie van het windpark gediend is – een noodzakelijke bijdrage aan de energietransitie – weegt in dit geval zwaarder dan de wens van indiener tot een omgeving zonder uitzicht op windturbines. Aan de wet kan bovendien geen blijvend recht op vrij uitzicht worden ontleend. De provincie vindt een evenwichtige verdeling van de lusten en lasten belangrijk. De Omgevingsvisie Gelderland stuurt hier actief op door de mogelijkheid tot participatie als eis te stellen. Voor wat betreft het thema participatie verwijst de provincie naar paragraaf 2.9 van deze zienswijzennota. Voor wat betreft de afstanden van de woningen van de initiatiefnemers tot de windturbines kan worden aangegeven dat drie van deze woningen in het inpassingsplan zijn aangewezen als molenaarswoningen. Deze woningen, die een specifieke functie hebben met betrekking tot de exploitatie van het windpark, liggen op een afstand van ongeveer 310, 380 en 250. Deze afstand is korter dan de afstand van de molens tot aan de meeste woningen van derden. De andere initiatiefnemers wonen inderdaad op een grotere afstand van het windpark.
6.6	In het ontwerp is bij de meest noordelijke windturbine uitgegaan van een afstand van 430 à 440 meter afstand van de woning van indieners, letterlijk tegenover de voordeur van indieners. Volgens indieners is het echter gebruikelijk om minimaal een afstand van viermaal de ashoogte aan te houden. In het ontwerp wordt gesproken over turbines met een ashoogte van 120 meter. Dit betekent dus een minimale afstand van 480 meter. Zelfs deze afstand is, naar de mening van indieners en vele anderen, veel te weinig. De provincie Noord-Holland houdt een minimale afstand van 600 meter aan en er zijn zelfs al geluiden om de minimale afstand tot woningen nog verder te vergroten. De afstand wordt nu berekend vanaf een gevoelig object tot het hart van de mast. De turbine heeft wieken van 60 meter lengte. Haal hier de wieklengte nog een keer van af en er resteert een afstand van 370 à 380 meter hemelsbreed.	De door indieners genoemde afstand van viermaal de ashoogte betreft slechts een vuistregel. De nationale wetgeving bevat geen minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen. Ook in de Omgevingsverordening van de provincie Gelderland ontbreekt een dergelijke bepaling. Dat betekent dat de provincie niet gebonden is aan een bepaalde minimumafstand van windturbines tot woningen, ongeacht wat andere provincies hierover hebben geregeld. Dit volgt ook uit recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). Het bovenstaande betekent niet dat het de provincie vrijstaat windturbines nabij woningen te projecteren. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. De provincie geeft de voorkeur aan het berekenen van de afstand van woningen tot de mast van windturbines, omdat dit het enige vaste punt van de windturbines is. De rotorbladen draaien immers mee met de stand van de wind. Dit is ook overeenkomstig de landelijke wet- en regelgeving. Dit neemt overigens niet weg dat

	De afstand wordt in het ontwerp berekend vanaf de bestaande woningen. Deze woningen staan op percelen met een woonbestemming. Indieners vragen of het dan niet zo moet zijn dat de afstand moet worden gemeten vanaf de grens van de woonbestemming en niet vanaf de woning. De woningen mogen immers volgens het bestemmingsplan worden uitgebreid. Theoretisch zouden de turbine in de toekomst dus nog dichterbij de woningen kunnen komen te liggen.	de wieken van de turbines onder bepaalde omstandigheden inderdaad dichterbij komen dan de berekende afstand tot de mast. Gelet op het feit dat er geen wettelijke minimumafstanden van woningen tot windturbines bestaan, is de vraag of zou moeten worden gemeten tot de grens van de woonbestemming of tot de woning niet relevant. De in het MER genoemde afstanden zijn overigens bedoeld om een indruk te geven van de afstand van de windturbines tot nabij gelegen woningen. Omdat voor de aspecten geluid, slagschaduw en externe veiligheid woningen (dus niet woonbestemmingen) leidend zijn, is hier voor het in beeld brengen van de afstanden bij aangesloten.
6.7	In het ontwerp wordt gesproken over turbines met een ashoogte van 120 meter. De tiphoogte is dan 180 meter. Indieners geven aan dat omwonenden waarschijnlijk niet door hebben hoe hoog dit is. Indieners maken een vergelijking met de hoogte van bouwwerken in de nabije omgeving en die al van grote afstand te zien zijn: - Nieuwe watertoren: 38 meter (windturbine bijna 5 keer zo hoog) - Sint-Maartenskerk: 70 meter (windturbine ruim 2,5 keer zo hoog) - Martinus Nijhoffbrug: 80 meter (windturbine ruim 2 keer zo hoog) Indieners leggen ook nog de vergelijking met de Euromast in Rotterdam. Deze is 185 meter hoog en dus vergelijkbaar met een turbine van 180 meter. De turbines komen op een afstand van een paar honderd meter van woningen. Indieners vinden het onaanvaardbaar en onbegrijpelijk als dit wordt toegestaan.	De provincie deelt de mening van indieners niet. Windturbines zijn bij uitstek bouwwerken die in het buitengebied te vinden zijn. De voorgenomen (maximale) grootte van de windturbines bij Zaltbommel wijkt bovendien niet in belangrijke mate af van andere windparken die op dit moment in ontwikkeling zijn. Windturbines onderscheiden zich door maat en schaal van de directe omgeving. Dat de windturbines van grote afstand zichtbaar zijn, is dan ook inherent aan de realisatie van windparken. De hoogte van windturbines maakt het onmogelijk om windturbines onopvallend of onzichtbaar in het landschap te positioneren. Dit is bovendien ook geen streven vanuit het landschapsbeleid. De keuze voor een nagenoeg rechte lijnopstelling met drie identieke windturbines zorgen echter voor een rustige uitstraling van het windpark. In de planregels is een aantal vereisten met betrekking tot de maatvoering opgenomen. Voor de (maatverhouding van de) rotordiameter en de ashoogte geldt een marge. Daarnaast hebben de windturbines dezelfde draairichting. Deze vereisten borgen een goede en rustige beleving van Windpark Bommelerwaard-A2.
6.8	Alle turbines veroorzaken slagschaduw die kan oplopen tot op een enorme afstand. Bezien vanuit de woning van indieners staat er een turbine letterlijk tegenover de voordeur (oost), in de voortuin en op een paar honderd meter afstand. Indieners geven aan dat tijdens een informatiebijeenkomst is aangetoond en gevisualiseerd dat bij de woning van indieners en alle burens van de straat elke vroege ochtend bij zonsopkomst slagschaduw van de turbine valt. Aangezien zich aan de oostkant van de woning van indieners een slaapkamer en de woonkamer bevindt,	Voor het aspect slagschaduw geldt dat de windturbine te allen tijde moeten voldoen aan de norm uit artikel 3.12 lid 1 van de Activiteitenregeling milieubeheer. Daarom worden de windturbines voorzien van een zogenoemde stilstandvoorziening die een windturbine automatisch uitschakelt op het moment dat de norm wordt overschreden. In de omgeving van het windpark is sprake van een relatief hoge milieubelasting. Dit komt met name door de ligging nabij de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De windturbines zullen zorgen voor nieuwe milieueffecten. Daarom acht de provincie het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om

	betekent dit dus onrustig wakker worden met alle gevolgen (gezondheid) van dien.	een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indieners geen slagschaduw optreden. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Meer informatie over deze maatregel is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota. Naar het oordeel van de provincie zorgt de extra maatregel voor slagschaduw ervoor dat de effecten van de windturbines beperkt blijven en dat ook na realisatie van het windpark sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Dit mede gelet op het grote belang van de transitie naar duurzame energie.
6.9	Alle turbines veroorzaken geluidshinder: geluid van de rotorbladen en laagfrequent geluid. Indieners geven aan dat er is aangetoond dat geluidshinder onder andere stress, angst en slapeloosheid kunnen veroorzaken. Het idee dat indieners daar geen extra last van hebben omdat zij toch al bij de A2 en de spoorlijn wonen is volgens indieners onzin, omdat de windturbines wel degelijk extra geluidsoverlast veroorzaken. Indieners wonen op een locatie die al geluidsoverlast van de A2 en het spoor heeft, maar dat betekent niet dat indieners de geluidsoverlast van de windturbines ook maar voor lief moeten nemen. Indieners verwachten dat de geluidsoverlast door de windturbines flink zal toenemen. Dit vinden indieners onacceptabel.	Hinder als gevolg van de windturbines kan niet geheel worden voorkomen. De geldende normen staan immers altijd een bepaalde mate van hinder toe. Voor het aspect geluid geldt dat er (in algemene zin) veel onderzoek is gedaan naar geluid en de effecten van blootstelling aan geluid. Op basis hiervan zijn relaties bepaald tussen de hinderbeleving en de blootstelling aan geluidsniveaus. Dit zijn dosis-effectrelaties waarbij met de mate van blootstelling een bepaalde mate van effect gepaard gaat. Deze relaties vormen de basis voor de geluidswetgeving in Nederland. De wetgever heeft bij de keuze van de normen voor windturbinegeluid een afweging gemaakt tussen de bescherming tegen hinder en het maatschappelijk belang dat wordt gediend met de aanleg van windturbines. De geluidsnormen voor windturbines zijn vastgelegd in het Activiteitenbesluit milieubeheer. Uit het MER blijkt dat het voorkeursalternatief – met inbegrip van mitigerende maatregelen – kan voldoen aan de L_{den}-norm van 47 dB en de L_{night}-norm van 41 dB uit het Activiteitenbesluit milieubeheer. Ter hoogte van de woning van indieners is reeds sprake van een hoge geluidsbelasting. Dat komt met name door de ligging nabij de rijksweg A2. Dit betekent niet dat het geluid van de windturbines in deze omgeving niet hoorbaar zal zijn. Echter, de effecten zullen vanwege de reeds aanwezige geluidsbronnen wel minder merkbaar zijn dan in een landelijke omgeving zonder grote infrastructuur. Dit blijkt ook uit de berekende cumulatieve geluidsbelasting voor de woning van indieneer (zie tabel 17.7 van het MER). Ter hoogte van de woning van indieners bedraagt de cumulatieve geluidsbelasting zowel in de huidige als in de toekomstige situatie 70 dB. Er zal dan ook nauwelijks sprake zijn van een verslechtering van het akoestisch klimaat.

		Naar aanleiding van zienswijzen is bovendien specifiek aandacht besteed aan de bijdrage van de windturbines aan het totale geluid in de nachtsituatie. Dit is gebeurd in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Voor woningen ten westen van de A2 geldt dat de windturbines slechts in beperkte mate bijdragen aan de cumulatieve geluidsbelasting in de nachtsituatie. Naar het oordeel van de provincie is geen sprake van een onaanvaardbare situatie.
6.10	Doordat er zelfs al plannen zijn voor het plaatsen van eventuele windturbines zijn de woningen in de directe omgeving al gedaald in waarde. Volgens indieners staan in de directe omgeving diverse woningen te koop waar geen geïnteresseerden voor zijn omdat de kans aanwezig is dat er windturbines komen. Indieners geven aan dat de waarde van de omliggende woningen nog verder zal dalen op het moment dat de windturbines er werkelijk wonen.	De provincie betreurt eventuele waardedalingen en de door indieners gestelde onverkoopbaarheid van huizen als gevolg van (de voorbereiding van) het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
6.11	In het betreffende gebied en daaromheen leven veel verschillende dieren. Door het plaatsen van de turbines zullen onder andere vleermuizen, ooievaars, zilverreigers en weidevogels een negatief effect ondervinden. Volgens indieners is het gebied juist zo mooi omdat steeds meer van deze dieren gezien worden.	Tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan is onderzoek gedaan naar de effecten van de windturbines op de natuur, waaronder ook vleermuizen en vogels. De resultaten hiervan zijn opgenomen in de “Natuurtoets Windpark Bommelerwaard-A2” (bijlage 2 bij het MER). Hoewel enige negatieve effecten niet kunnen worden uitgesloten, kan worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving. Specifiek voor vleermuizen is het nodig om aanvullende maatregelen te treffen. Daarom schrijft de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming een stilstandvoorziening voor.
6.12	Defensie gebruikt het gebied voor laagvlieg oefeningen. Indieners vragen zich af of hier rekening mee is gehouden en of Defensie al heeft gereageerd op de plannen voor de windturbines.	Windpark Bommelerwaard-A2 is gelegen in laagvlieggebied Maas en Waal en onder de militaire laagvliegroute VO. De locatie van het windpark is aan het Rijk voorgelegd. Het Rijk heeft laten weten dat het laagvlieggebied en de laagvliegroute niet leiden tot beperkingen voor de windturbines. De reactie van het Rijk is terug te lezen in bijlage 5 bij het MER en gaat over het gehele zoekgebied tussen de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – ‘s-Hertogenbosch. Het Rijk heeft dit bij mail van 16 april 2018 (nogmaals) bevestigd voor wat betreft het voorkeursalternatief. Deze mail is terug te zien in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Overigens heeft de provincie het voorontwerp-inpassingsplan ook voor advies naar het Ministerie van Defensie gestuurd. Het ministerie heeft geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om op het plan te reageren.
6.13	Naar de mening van indieners is er onvoldoende onderzocht of er alternatieven zijn. Het plaatsen van een aantal windturbines is natuurlijk de eenvoudigste manier om aan de duurzaamheidsdoelstelling te kunnen doen. Daar staat	Het is de provincie niet duidelijk of indieners doelen op alternatieve locaties binnen het zoekgebied bij Zaltbommel dat in het MER is gehanteerd of alternatieve locaties buiten het zoekgebied, dan wel alternatieve vormen van energieopwekking.

	volgens indieners tegenover dat deze turbines wel de grootst mogelijke impact op de inwoners, omwonenden en de omgeving hebben. Volgens indieners worden alternatieven aan de kant geschoven en wordt er snel gezegd dat deze niet haalbaar of interessant zijn.	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend. De provincie juicht ook andere duurzame energie-initiatieven zoals de realisatie van zonnepanelen toe. Om de Europese en nationale doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2030 te halen, zijn alle vormen van duurzame energie nodig. Het nationale "Energieakkoord voor duurzame groei" noemt niet uitputtend: wind op land, wind op zee, bio-energie en zonne-energie. De megawatts van de Gelderse taakstelling voor wind op land zijn niet inwisselbaar met andere mogelijkheden om hernieuwbare energie op te wekken. Voor deze alternatieve energievormen bestaan zelfstandige afspraken die naast de afspraak over wind op land behaald moeten worden om te kunnen voldoen aan de energiedoelstellingen. Zie in dit verband ook recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616).
6.14	Indieners hebben de laatste jaren het gevoel gehad dat de beoogde turbines hen worden opgedrongen en dat zij alle negatieve effecten moeten slikken. Dat voldaan wordt aan 'wettelijke normen' wil niet zeggen dat indieners er geen last van hebben.	De provincie betreurt het gevoel van indieners en heeft begrip voor de zorgen van indieners. Hoewel aan de wettelijke normen wordt voldaan, kunnen indieners hinder van de windturbines gaan ondervinden. De provincie is echter van mening dat deze hinder – mede gelet op het grote belang van de grootschalige realisatie van duurzame energie – aanvaardbaar is en er geen sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening.
Aanpassingen besluit: - De "<u>Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen</u>" wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota. Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie: - o een analyse van de bijdrage van het windpark aan de cumulatieve geluidsbelasting tijdens de nachtsituatie. - In de <u>regels van het inpassingsplan</u> wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.		

7. Zienswijze-indiener 7 – [Geanonimiseerd]		
Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-inpassingsplan - ontwerp-omgevingsvergunning - ontwerp-ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
7.1	De mast van de woning staat gepland op 300 meter vanaf de achterzijde van het woonhuis van indiener. Hier is tevens de slaapkamer. Dat betekent dat de punt van de wijk bij oosten- en westenwind op 240 meter van de woning van indiener draait. Indiener maakt zich zorgen over de veiligheid.	Tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan is onderzoek gedaan naar het aspect externe veiligheid (zie bijlage 3 bij het MER). Op grond van artikel 3.15a lid 1 Activiteitenbesluit milieubeheer mogen er geen kwetsbare objecten in de zin van het Besluit externe veiligheid inrichtingen aanwezig zijn binnen de 10^{-6} -risicocontour van een windturbine. Voor Windpark Bommelerwaard-A2 is de 10^{-6} -risicocontour vastgesteld op 180 meter. De woning van indiener ligt op ongeveer 300 meter van de zuidelijke windturbine en ligt daarmee ruim buiten de 10^{-6} -risicocontour. Er wordt voldaan aan de norm uit het Activiteitenbesluit milieubeheer. De omstandigheid dat de wijk bij bepaalde windrichtingen dichterbij komt, doet hier niets aan af. Los van het feit dat deze afstand nog steeds groter is dan 180 meter, is de stand van de wiken verdisconteerd in artikel 3.15a van het Activiteitenbesluit milieubeheer. De veiligheid ter hoogte van de woning van indiener is niet in het geding.
7.2	Als het gaat om jaargemiddelde geluidsniveau, zoals beschreven in de rapporten van Pondera, gaan de windturbines ver over de geluidsnormen heen. Er moeten volgens indiener veel mitigerende maatregelen genomen worden om binnen de normen te blijven. Indiener vraagt wie dit gaat handhaven. Hier heeft indiener vooralsnog geen duidelijk antwoord op gekregen.	Artikel 3.14a, eerste lid van het Activiteitenbesluit milieubeheer bevat regels over de maximale geluidsbelasting van windturbines. Om aan deze regels te kunnen voldoen zijn inderdaad mitigerende maatregelen nodig. Welke mitigerende maatregelen voor geluid getroffen worden is op dit moment nog niet bekend. Dat is afhankelijk van het turbinetype dat uiteindelijk gekozen wordt. Het bevoegd gezag (in dit geval: college van Gedeputeerde Staten) is verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van deze regels door de initiatiefnemer. Dit gebeurt in samenwerking met de Omgevingsdienst Rivierenland. Zo nodig wordt handhavend opgetreden. Omdat de geluidsnorm een jaargemiddelde is, is het niet mogelijk om de geluidsbelasting op een woning direct door middel van immissiemetingen vast te stellen. Handhaving van de jaargemiddelde normen vindt plaats op basis van verplichte registraties van de windturbinedata. De provincie kan deze registraties, eventueel naar aanleiding van een verzoek om handhaving, opvragen. Op basis van de registraties is het mogelijk om de ontwikkeling van de jaargemiddelde geluidsnormen te monitoren.
7.3	Het is volgens indiener bewezen dat de woningen die op een afstand van ongeveer 300 meter van een windturbine staan, met 20% in waarde dalen. Indiener vreest dat hij zijn	Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in

	woning niet meer verkocht kan krijgen met een windturbine zo dicht bij zijn woning.	planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
7.4	Indiener maakt zich zorgen over de lichtverontreiniging in de nacht. Dit in verband met de continue verlichting bovenop de windturbines.	De verlichting wordt aangebracht voor de luchtvaartveiligheid en moet voldoen aan de voorschriften die zijn gegeven door de Inspectie voor de Leefomgeving en Transport (IL&T) en in de internationale burgerluchtvaartregelgeving. In de omgevingsvergunning is vastgelegd dat de initiatiefnemer uiterlijk zes weken voor de oprichting van het windpark een verlichtingsplan moet indienen. Uit het verlichtingsplan moet blijken dat niet meer verlichting wordt toegepast dan voor de luchtvaartveiligheid noodzakelijk is, dan wel op welke manier voorkomen wordt dat lichthinder op leefniveau plaatsvindt (door bijvoorbeeld het aanbrengen van een afscherming die neerwaartse lichthinder kan voorkomen). De windturbines mogen niet eerder in gebruik genomen worden dan nadat het verlichtingsplan is goedgekeurd door de IL&T. Gelet op het feit dat de verlichting primair is gericht op het luchtruim zal van onaanvaardbare lichthinder voor omwonenden of van aanzienlijke visuele effecten geen sprake zijn. Bovendien gelden voor het gebied geen specifieke eisen gesteld in een verordening, bestemmingsplan of beleidsregel ten aanzien van een bescherming van de duisternis of het donkere landschap.
7.5	Voor wat betreft slagschaduw geldt dat de windturbine voor indier op een zeer ongunstige plaats staat. Er zullen veel mitigerende maatregelen moeten worden getroffen om de maximaal toegestane hoeveelheid slagschaduw niet te overschrijden. Indiener vraagt zich dan ook af of het plaatsen van de windturbines nog wel rendabel is.	Voor het aspect slagschaduw geldt dat de windturbine te allen tijde moeten voldoen aan de norm uit artikel 3.12 lid 1 van de Activiteitenregeling milieubeheer. Daarom worden de windturbines voorzien van een zogenoemde stilstandvoorziening die een windturbine automatisch uitschakelt op het moment dat de norm wordt overschreden. In de omgeving van het windpark is sprake van een relatief hoge milieubelasting. Dit komt met name door de ligging nabij de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De windturbines zullen zorgen voor nieuwe milieueffecten. Daarom acht de provincie het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indierers geen slagschaduw optreden. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Meer informatie over deze maatregel is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota. De initiatiefnemer heeft de gevolgen van de mitigerende maatregelen voor de energieopbrengst zorgvuldig in beeld gebracht. Er is geen aanleiding om aan te

		nemen dat de mitigerende maatregelen de energieopbrengst dusdanig beperken dat het windpark niet langer rendabel is.
7.6	Volgens indiener is er in de afgelopen jaren al heel veel aandacht geweest voor de windturbineplannen. Dit heeft voor veel onrust gezorgd. Plaatsing op de beoogde plek doordrukken zal de onrust doen toenemen en de afkeer tegen 'de overheid' of 'de politiek' doen groeien. Indiener verzoekt de provincie om de wettelijke grenzen niet precies op te zoeken maar extra zorgvuldigheid te betrachten door een strengere geluidsnorm te hanteren. Indiener vraagt de provincie daarom om de geluidsnorm niet volledig "op te vullen". Bebouwing binnen een afstand van 300 meter tot een windturbine is niet acceptabel. Volgens indiener zijn er in Nederland genoeg gebieden te vinden waar een grotere afstand tot bebouwing te vinden is. Het kan naar de mening van indiener niet zo zijn dat hij geconfronteerd wordt met een te grootschalig windpark, omdat hier 'toevallig' een aantal grondposities beschikbaar zijn.	De provincie betreurt de onrust. De provincie merkt op dat zij ernaar streeft de omgeving zo zorgvuldig en volledig mogelijk te informeren over het voornemen van een windpark. Daartoe zijn onder meer inloopbijeenkomsten georganiseerd en nieuwsbrieven verstuurd en is de mogelijkheid tot een keukentafelgesprekken geboden. Er bestaat geen wettelijke minimale afstand van windturbines tot woningen. Ook de provinciale Omgevingsverordening Gelderland bevat geen minimumafstanden. De provincie moet te allen tijde een aanvaardbaar woon- en leefklimaat kunnen garanderen. Daarvoor dient in ieder geval te worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor milieueffecten, zoals geluid, slagschaduw en veiligheid. De minimaal aan te houden afstand tussen windturbines en woningen wordt dus in feite bepaald door de omvang en reikwijdte van de milieueffecten. Ten aanzien van het verzoek om een strengere geluidsnorm merkt de provincie het volgende op. Indiener woont op een afstand van minder dan 10 meter van de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De afstand tot rijksweg A2 bedraagt ongeveer 700 meter. Door de ligging nabij grote infrastructuur is in de huidige situatie al sprake van een hoge geluidsbelasting. Dit betekent niet dat het geluid van de windturbines in deze omgeving niet hoorbaar zal zijn. Echter, de effecten zullen vanwege de reeds aanwezige geluidsbronnen wel minder merkbaar zijn dan in een landelijke omgeving zonder grote infrastructuur. Dit blijkt ook uit de berekende cumulatieve geluidsbelasting voor de woning van indiener (zie tabel 17.7 van het MER). Ter hoogte van de woning van indieners bedraagt de cumulatieve geluidsbelasting zowel in de huidige als in de toekomstige situatie 73 dB. Er zal dan ook nauwelijks sprake zijn van een verslechtering van het akoestisch klimaat. Naar het oordeel van de provincie leidt de realisatie van het windpark niet tot een onaanvaardbare situatie. Strengere geluidsnormen zijn daarom niet noodzakelijk en maken bovendien nauwelijks verschil voor de totale geluidsbelasting ter hoogte van de woning van indiener. De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de

		alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend.
Aanpassingen besluit: - In de <u>regels van het inpassingsplan</u> wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.		
8. Zienswijze-indiener 8 – [Geanonimiseerd]		
Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-inpassingsplan		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
8.1	Indiener heeft de stappen die tot nu toe zijn gezet met ongelooft en verbazing gevolgd. Pas eind 2016 is indiener als direct omwonende, maar woonachtig in de gemeente Maasdriel, door buurtgenoten uit de gemeente Zaltbommel op de hoogte gebracht van de toen al vergevorderde plannen. Indiener geeft aan dat geluidshinder, fijnstof en slagschaduw niet stoppen bij de gemeentegrens, maar informatie kennelijk wel. Daar komt bij dat door de ligging ten oosten van de molens de inwoners van Maasdriel meer overlast zullen ervaren dan de inwoners van de gemeente Zaltbommel.	De provincie is in 2017 door de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 verzocht om planologische medewerking bij het realiseren van het windpark. Dit was aansluitend op de afwijzing van de gemeente Zaltbommel om dit planologisch mogelijk te maken. Vanaf het moment dat de provincie besloot om een inpassingsplan voor te bereiden, heeft zij zich ingespannen om hierover te communiceren met de omgeving. In paragraaf 2.10 van deze zienswijzennota is een overzicht gegeven van deze inspanningen. De provincie betreurt het dat indiener van de zienswijze van mening is dat deze laat betrokken is geraakt bij de ontwikkelingen. Toch is de provincie van mening dat zij alles heeft gedaan dat redelijkerwijs van haar verwacht mag worden bij het informeren van de omgeving over het initiatief van de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2. Daarbij is geen beperking gemaakt tot de gemeentegrens van de gemeente Zaltbommel. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat de bekendmakingen van de notitie reikwijdte en detailniveau, het coördinatiebesluit en de ontwerpbesluiten zijn gepubliceerd in een huis-aan-huisblad (Het Carillon) dat verschijnt in de gemeente Maasdriel. Ook de uitnodiging voor de informatieavond op 18 december 2017 is hierin gepubliceerd. Een ander voorbeeld is de mogelijkheid die iedereen heeft om zich te abonneren op de nieuwsbrief.

8.2	Toen de gemeente Zaltbommel, tot grote opluchting van indiener, afzag van het plan voor windmolens op de onderhavige locatie, leek de situatie voor indiener duidelijk. Windmolens op deze locatie kunnen niet. Wettelijk niet en moreel niet. In de gemeenteraad is, voorafgaand aan de stemming, gezegd: "Wij weten dat wanneer wij hierin meegaan, wij het leven van de omwonenden een beetje verpesten!" Volgens indiener kan niemand dit op z'n geweten hebben. Een buurtgenoot niet, een gemeente niet, maar ook zeker een provincie niet.	Op grond van artikel 9e, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten bevoegd een inpassingsplan vast te stellen voor de aanleg of uitbreiding van een windpark. In artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat Provinciale Staten in ieder geval toepassing geven aan deze bevoegdheid indien: - een initiatiefnemer een voornemen tot de aanleg of uitbreiding van een windpark schriftelijk bij hen meldt; en - de betrokken gemeente een aanvraag van die initiatiefnemer tot vaststelling dan wel wijziging van een bestemmingsplan voor dat voornemen heeft afgewezen. Het feit dat bestuurlijk draagvlak bij de gemeente Zaltbommel ontbreekt, maakt juist dat Provinciale Staten ingevolge artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 gehouden zijn toepassing te geven aan hun bevoegdheid om een inpassingsplan vast te stellen. Dat is volgens de parlementaire geschiedenis bij artikel 9e van de Elektriciteitswet 1998 alleen anders als realisatie van een windpark op de beoogde locatie in strijd zou zijn met een goede ruimtelijke ordening. In een dergelijke situatie zijn Provinciale Staten verplicht om een alternatieve locatie te zoeken en daarvoor een inpassingsplan vast te stellen. Nadat de gemeenteraad van Zaltbommel op 26 januari 2017 besloot om geen planologische medewerking te verlenen aan de realisatie van een windpark bij Zaltbommel, heeft de Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2 een verzoek tot het vaststellen van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Gelderland. Om de haalbaarheid van een windpark op deze locatie te onderzoeken is voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning – bovenop het eerder uitgevoerde planMER ten behoeve van de Structuurvisie Buitengebied Zaltbommel en de "Windvisie Gelderland" – een zelfstandige m.e.r.-procedure doorlopen. De provincie heeft op basis van het MER geconcludeerd dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Naar het oordeel van de provincie is het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 in overeenstemming met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Gelet op het bepaalde in artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten gehouden over te gaan tot vaststelling van het inpassingsplan.
8.3	De provincie geeft aan dat zij niet anders kan, gezien de belangen in de Elektriciteitswet 1998. Er zijn allerlei onderzoeken uitgevoerd om te kijken of het geheel planologisch haalbaar is. Geluid, slagschaduw, veiligheid, natuurwaarden, cultuurhistorie, water, vogels, vleermuizen	Hoewel de Elektriciteitswet 1998 voor het eerst is vastgesteld in 1998 (<i>Stb.</i> 1998, 427), is deze wet nadien met regelmaat geactualiseerd. De regelgeving volgt daarbij de relevante ontwikkelingen. Ook de ontwikkelingen op het gebied van energietransitie, zoals het ontstaan van windmolens, maakten daar deel van uit.

	etc. Naar de mening van indiener is het meest belangrijke aspect, te weten “medemenselijkheid”, helaas niet meegenomen. Op dit vlak schiet het plan volgens indiener dramatisch tekort. Dat wat voor de gemeente Zaltbommel medebepalend was, blijkt tot nu toe voor de provincie van geen of ondergeschikt belang te (kunnen) zijn. Dit op basis van een wet uit 1998. Twintig jaar geleden bestonden er nog helemaal geen windmolens met een tiphoogte van 180 meter.	Zoals in paragraaf 2.3 van deze zienswijzennota is aangegeven, is de provincie verplicht om medewerking te verlenen aan de totstandkoming van een inpassingsplan voor de realisatie van het Windpark Bommelerwaard-A2. De provincie kan in dit geval alleen dan planologische medewerking weigeren, indien sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening. De provincie heeft op basis van het MER geconcludeerd dat voldaan kan worden aan de relevante milieunormen. Naar het oordeel van de provincie is het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 in overeenstemming met de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Gelet op het bepaalde in artikel 9e, tweede lid van de Elektriciteitswet 1998 zijn Provinciale Staten daarom gehouden over te gaan tot vaststelling van het inpassingsplan. Hoewel indiener daarbij graag zou hebben gezien dat het onderdeel ‘medemenselijkheid’ zou worden getoetst bij het oordeel van de provincie, wordt vastgesteld dat dit onderdeel geen (ruimtelijk relevant) toetsonderdeel is binnen de relevante wet- en regelgeving. Daarmee kan de provincie, ook als zij sympathiek staat ten opzichte van dit argument, dit niet meenemen in haar oordeel om te komen tot het al dan niet vaststellen van een inpassingsplan.
8.4	Navraag bij de betrokkenen tijdens de inloopavond van 5 maart 2018 leverde alleen het antwoord op dat er nu eenmaal andere, zwaarder wegende belangen zijn. Als hiermee bedoeld wordt op het behalen van de doelstellingen voor duurzame energie, dan wil indiener opmerken dat er vooralsnog geen onderzoek gedaan is naar andere locaties binnen de (omliggende) gemeenten en/of binnen de provincie, waar windturbines beduidend minder belastend zullen zijn. Daar komt bij dat een andere locatie al snel rendabeler zal zijn, gelet op de hoeveelheid mitigerende maatregelen. Ook is er volgens indiener niet gekeken naar andere bronnen van duurzame energie. Indiener geeft aan dat de provincie nu de wens/doelstelling van vier agrariërs volgt en haar doel hierop aanpast. Dit lijkt indiener de omgekeerde volgorde. Maak uw doel kenbaar en zoek daar de passende locatie bij. Ga uit van het aantal MW dat deze turbines zouden toevoegen aan de transitiedoelstelling en plaats ze op een kaart van de provincie/gemeente. Indiener is ervan overtuigd dat er een	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding ‘windenergie locaties’. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend. De provincie juicht ook andere duurzame energie-initiatieven zoals de realisatie van zonnepanelen toe. Om de Europese en nationale doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2030 te halen, zijn alle vormen van duurzame energie nodig. Het nationale “Energieakkoord voor duurzame groei” noemt niet uitputtend: wind op land, wind op zee, bio-energie en zonne-energie. De megawatts van de Gelderse taakstelling voor wind op land zijn niet inwisselbaar met andere

	aantal locaties gevonden kunnen worden die minder overlast geven.	mogelijkheden om hernieuwbare energie op te wekken. Voor deze alternatieve energievormen bestaan zelfstandige afspraken die naast de afspraak over wind op land behaald moeten worden om te kunnen voldoen aan de energiedoelstellingen. Zie in dit verband ook recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616).
8.5	Als met zwaarder wegende belangen het financiële aspect wordt bedoeld, verzoekt indiener de procedure te stoppen en niet nog meer tijd en geld aan deze onmenselijke voornemens te verspillen. Dit laatste aspect kan indiener zich echter niet voorstellen. Indiener geeft aan dat in een land met democratisch gekozen bestuursraden het financiële plaatje van een enkeling toch nooit boven het welbevinden van velen kan gaan.	Zoals in paragraaf 2.3 van deze Zienswijzennota is beschreven, is de provincie gehouden planologische medewerking te verlenen aan een initiatief tot realisatie van een windpark in het geval het gemeentelijk bevoegd gezag geweigerd heeft haar medewerking daaraan te verlenen en het plan niet in strijd is met een goede ruimtelijke ordening. Zoals elders in de beantwoording van deze zienswijze is betoogd, is geen sprake van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Financiële aspecten zijn bij de vaststelling van een inpassingsplan in zoverre van belang dat enkel wordt gezien of de financiële uitvoerbaarheid van het inpassingsplan voldoende is geborgd. Paragraaf 7.2 van het inpassingsplan besteedt aandacht aan dit aspect. Daarbij stelt de provincie vast dat het inpassingsplan in voldoende mate economisch uitvoerbaar is. Het wegen van financiële belangen van de Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. bij de realisatie van het windpark in relatie tot de plicht van de provincie om planologische medewerking te verlenen is niet aan de orde. Evenmin is aan de orde dat de provincie zich een oordeel moet vormen over de financiële motieven van de initiatiefnemer in relatie tot het welbevinden van velen (in de omgeving van het windpark). Het welbevinden (van de omgeving) wordt door de provincie zelfstandig getoetst door na te gaan of geldende wet- en regelgeving aan de realisatie van het windpark in de weg staan en zich een oordeel te vormen of voldaan wordt aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening.
8.6	Indiener geeft aan dat inwoners van hun democratisch gekozen provincie bestuur mogen verwachten dat ze gesteund worden en hulp krijgen wanneer er in hun provincie zaken spelen die hen schade berokkenen. In dit geval blijkt vanuit de provincie niets van enige hulp of steun. De inwoners moesten zelf het “mega-dossier” doorworstelen en met argumenten komen waarom dit plan geen doorgang kan vinden. Naar de mening van indiener had dit ook een taak van de provincie moeten zijn. Indiener verzoekt de provincie de inwoners te beschermen tegen een wet uit 1998. Ook verzoekt indiener de provincie de gaten in het	Zoals bij deze zienswijze eerder is opgemerkt en in paragraaf 2.3 van deze zienswijzennota nader is beschreven, is de provincie gehouden planologische medewerking te verlenen aan een initiatief tot realisatie van een windpark in het geval het gemeentelijk bevoegd gezag geweigerd heeft haar medewerking daaraan te verlenen en het plan niet in strijd is met een goede ruimtelijke ordening. Zoals elders in de beantwoording van deze zienswijze is betoogd, is geen sprake van strijd met een goede ruimtelijke ordening. De provincie heeft bij de vorming van haar oordeel kennis genomen van de resultaten van de verschillende milieuonderzoeken die ten grondslag liggen aan het milieueffectrapport. Bij deze onderzoeken (en het MER) is in beeld gebracht wat de milieueffecten zijn voor de omgeving als gevolg van de realisatie van het Windpark

	plan te vinden en te stemmen tegen medewerking. De provincie is er voor de inwoners.	Bommelerwaard-A2. Dit geschiedt mede ter behartiging van de belangen van de omgeving. Ook leidt het daaruit verworven beeld, daar waar nodig, tot het vaststellen van mitigerende maatregelen om schade of onevenredige aantasting van de belangen van de omgeving weg te nemen of te beperken. Van bescherming tegen een wet uit 1998 is geen sprake. Hoewel de Elektriciteitswet 1998 ongeveer twintig jaar geleden in werking is getreden, is deze wet nog steeds actueel. Dat blijkt alleen al uit de wijzigingen die recentelijk nog zijn doorgevoerd (http://wetten.overheid.nl/BWBR0009755/2016-07-01/0/informatie).
8.7	Dat het passen en meten is om deze drie windturbines op dit kleine stukje grond in te passen, blijkt volgens indiener wel uit het feit dat er voortdurend met locaties geschoven moest worden, omdat anders de aspecten veiligheid, geluid en/of slagschaduw in het geding zouden komen. Indiener geeft aan dat allereerst werd gerekend met de norm vier keer de masthoogte (toen nog uitgaande van een mastlengte van 100 meter). Toen dat niet lukte werden het cirkels van 360 meter. Dat lukte ook niet en daarna is bepaald dat de afstand “niet relevant” is. De cirkels werden kleiner en kleiner terwijl de windmolens gaandeweg steeds hoger en hoger werden om zo een voldoende rendement te halen na instelling van alle mitigerende maatregelen. Indiener geeft aan dat er in Nederland geen regels gelden voor de minimale afstand van turbine tot woonhuis. Er zijn echter provincie die onder andere ook uit “medemenselijkheid” wél minimale afstanden hanteren, afhankelijk van de hoogte van de turbinemast. Zo zijn ze er zeker van dat ze binnen alle overlast gevende normen blijven. De SER-factchecker geeft aan dat er in de praktijk een afstand van 400 meter gehanteerd wordt. Volgens indiener is deze afstand in Duitsland, België en Denemarken minimaal 800 meter. Deze normen resulteren volgens het RIVM in een percentage van ernstig gehinderden binnenshuis van 9% van de bewoners waar de geluidsbelasting gelijk is aan de wettelijke norm. Door het feit dat deze regels in Nederland niet als wettelijke maatstaf	Voor wat betreft de opmerkingen van indiener over de veranderende cirkels in relatie tot de inpassing van de windmolens, gaat de provincie er, gelet op de context van de zienswijze, van uit dat deze doelt op een contour die de minimale afstand van windturbines tot woningen weergeeft. Hierop wordt verderop in dit antwoord nader ingegaan. Voor de afwegingen over het betrekken van het onderdeel ‘medemenselijkheid’ verwijst de provincie naar dat wat hierover in onderdeel 8.3 is vermeld. In aanvulling daarop wordt nog opgemerkt dat de provincie niet gebonden is aan een bepaalde minimumafstand van windturbines tot woningen, ongeacht wat andere provincies hierover hebben geregeld. Dit volgt ook uit de uitspraak AbRvS 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS;2018:616. De Sociaal-Economische Raad (SER) adviseert de regering en het parlement over de hoofdlijnen van het te voeren sociaal-economisch beleid. Ook biedt de SER een platform om sociaal-economische vraagstukken te bespreken. Omdat over duurzame energie soms verhitte discussies worden gevoerd, die bovendien, naar eigen zeggen van de SER, niet altijd op feiten zijn gebaseerd heeft de SER een online Factchecker Energieakkoord gelanceerd. Deze bevat door onafhankelijke wetenschappers geformuleerde antwoorden op veelbesproken kwesties rond onder meer windenergie. In aflevering 3 van de Factchecker Energieakkoord, met de titel: <i>Stelling: omwonenden hebben vooral overlast en weinig profijt van windmolens</i> is het volgende vermeld: “[...] Volgens de wet mag een windturbine of windpark gemiddeld over een jaar niet boven een bepaald geluidsniveau uitkomen ter plaatse van een woonhuis van ‘een derde’. Op specifieke momenten mag deze waarde dus echter wel hoger zijn. Deze geluidsnorm leidt er in de praktijk toe dat een afstand van minimaal 400 meter tot huizen wordt aangehouden. In Duitsland, België en Denemarken is deze afstand minimaal 800 meter. [...]”.

	gelden, maar alleen als “voorkeursdoelstelling”, zorgt dit plan voor een onleefbare situatie voor omwonenden. Indiener vindt ook hier dat “medemenselijkheid” een leidend gegeven zou moeten zijn.	Uit de tekst van de Factchecker Energieakkoord (en de bronvermeldingen) blijkt dat in Nederland voor wat betreft geluid dient te worden getoetst aan de wettelijke normen van artikel 3.14a van het Activiteitenbesluit milieubeheer. Deze bedragen ten hoogste 47 dB L_{den} en 41 dB L_{night} op de gevel van woningen, tenzij die liggen op een gezoneerd industrieterrein. Deze feitelijke grondslag vertaalt zich volgens de Factchecker Energieakkoord in de praktijk naar een minimale afstand van 400 meter tot woningen. Ten overvloede wordt vermeld dat dit laatste dus niet de wettelijke norm betreft, maar de gangbare praktijk. Buiten het feit dat het hier niet gaat om een wettelijke minimumafstand, is door de toepassing van mitigerende maatregelen (bijvoorbeeld een stil windturbinetype of geluidmodi) ook een kortere afstand tot woningen mogelijk. In artikel 4.4.1, onder b van de Regels van het inpassingsplan Windpark Bommelerwaard-A2 is geborgd dat de geluidsbelasting op woningen zoals die door indiener worden bedoeld niet meer mag bedragen dan de wettelijke norm en dat een omgevingsvergunning voor het bouwen of gebruiken uitsluitend mag worden verleend als aan de wettelijke normen kan worden voldaan. Daarmee is het niet nodig om een voor verschillende woningen subjectieve (praktijk)afstand als criterium aan te houden, maar kan worden getoetst aan de objectiveerbare (wettelijke) normen. Dat de Factchecker ook inzicht biedt in de praktijkafstanden (op basis van de in die respectieve landen geldende normen) doet er niet aan af dat voor de ontwikkeling van windparken op Nederlands grondgebied wordt getoetst aan in Nederland geldende wettelijke normen. De wettelijke normen voor geluid zijn er mede op gericht om de leefbaarheid voor de omgeving te verzekeren. Uit het MER blijkt dat kan worden voldaan aan de geluidsnormen in het Activiteitenbesluit milieubeheer. Naar het oordeel van de provincie er geen reden om aan te nemen dat het realiseren van het windpark leidt tot een onleefbare situatie voor de omwonenden. In dat kader wordt bovendien nog gewezen op paragraaf 2.9 bij deze Zienswijzennota, waarin bijzondere aandacht is geschonken aan de gezondheidseffecten van windenergie.
8.8	De meest zuidelijke molen, met een tiphoogte van 180, staat volgens indiener gepland op 295 meter van een woonhuis. Het bijbehorende grondgebied is een evenwijdig aan het spoor gelegen lange smalle strook die zich uitstrekt richting de windturbine. Omdat gerekend is met een pijlpunt	De provincie toetst en borgt bij de totstandkoming van het inpassingsplan dat de milieueffecten van de realisatie van het windpark voldoen aan de geldende wet- en regelgeving voor windenergie. Ook wordt beoordeeld of er sprake is van een goede ruimtelijke ordening. De provincie is van mening dat ook na realisatie van Windpark Bommelerwaard-A2 sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat.

	op de woning, zullen de bewoners plus de daar aanwezige dieren, gebruikmakend van hun tuin, op een nog kortere afstand van de turbine verblijven. Het einde van dit grondgebied ligt op een afstand van ongeveer 160 meter van de windmolen. Dat is een stuk minder dan de totale hoogte van de turbine. Deze specifieke situatie zou ook in de overwegingen om dit plan goed te keuren meegenomen moeten worden. Volgens indiener is dit een wel heel extreme situatie.	Hiertoe worden waar nodig mitigerende maatregelen getroffen met als doel om onaanvaardbare hinder te voorkomen. Dit oordeel geldt ook voor de zuidelijke windturbine en de woningen die in de omgeving van deze windturbine liggen. Daarmee is er naar het oordeel van de provincie geen sprake van een extreme situatie. Hierbij wordt nog opgemerkt dat er in Nederland geen specifieke normen voor tuinen bestaan.
8.9	Indiener geeft aan dat in het geluidrapport wordt gesteld dat de geluidsnorm van 47 dB L_{den} een bovengrens is en, aangezien hier niet aan voldaan kan worden, mitigerende maatregelen moeten worden getroffen. Deze norm is een gemiddelde waarde, waardoor de exploitant kan zorgen dat hij er precies aan voldoet door de molen enige tijd stil te zetten. Omwonenden moeten dan een groot deel van de tijd te veel geluid accepteren dat in de resterende tijd door stilstand weer wordt weggewerkt. Volgens indiener vinden handhaving en controle achteraf plaats, nota bene door belanghebbenden. Indiener geeft aan dat er gelukkig een uitspraak van de Raad van State is die stelt dat er geen planologische medewerking kan worden verleend indien zonder mitigerende maatregelen niet aan de norm voldaan kan worden. Windturbines moeten zo geplaatst worden dat ze zonder mitigerende maatregelen aan de geluidsnorm kunnen voldoen. Indiener verwijst in dat verband naar https://www.nkpw.nl/2015/10/04/kunstgrepen-geluidsvoorschriften-niet-toegestaan/. Uit het rapport dat in dit gebied niet voldaan kan worden, omdat er mitigerende maatregelen nodig zijn om aan de geluidsnorm van 47 dB L_{den} te voldoen.	De provincie deelt de opvatting dat er een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, ECLI:NL:RVS:2015:2982, 23 september 2015) is die stelt dat er geen planologische medewerking kan worden verleend indien zonder mitigerende maatregelen niet aan de norm voldaan kan worden niet. In het geval waaraan indiener refereert waren de akoestische gevolgen van een windturbintype met een ashoogte van 100 meter onderzocht, terwijl het inpassingsplan een (hoger) windturbintype met een ashoogte van 105 meter mogelijk maakte. In het specifieke geval was bovendien duidelijk dat bij het onderzochte type windturbine met een masthoogte van 100 meter reeds mitigerende maatregelen nodig waren om aan de wettelijke normen te voldoen. Doordat de akoestische gevolgen van het windturbintype met een masthoogte van 105 meter niet waren onderzocht, was het volgens de Raad van State niet inzichtelijk of deze windturbine tot een overschrijding van de wettelijke normen zou leiden. In het geval van het Windpark Bommelerwaard-A2 zijn voor het akoestisch onderzoek wél de akoestische effecten van het volgens het inpassingsplan maximaal te realiseren windturbintype met juiste masthoogte (120 meter) in beeld gebracht. Het betreft bovendien een realistische worst-case benadering. Daar waar indiener stelt dat de norm een jaargemiddelde waarde betreft, heeft indiener gelijk. Anders dan indiener stelt zal dat er echter niet toe hoeven te leiden dat gedurende een groot deel van de tijd te veel geluid moet worden geaccepteerd. Bij het werken met een gemiddelde zal een surplus aan geluid immers gecompenseerd moeten worden door een onderschrijding van het geluidsniveau. Bovendien geldt ook hier dat er sprake is van een realistische worst-case benadering, waardoor het geluidniveau van het te realiseren windturbintype in de praktijk ook mee kan vallen ten opzichte van de onderzochte situatie. Hierbij is nog van belang dat deze in artikel 3.14a Activiteitenbesluit milieubeheer opgenomen

		normstelling waarin wordt gewerkt met een jaargemiddelde, ingevolge vaste rechtspraak is geaccepteerd. Zie in dit verband bijvoorbeeld recente rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 4 april 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1146). De controle en handhaving vindt gedeeltelijk vooraf en gedeeltelijk achteraf plaats. Voor nu is van belang dat de te realiseren windturbines worst-case zijn onderzocht. Uit het onderzoek blijkt dat het windpark kan voldoen aan de relevante geluidsnormen. Daarnaast moet de initiatiefnemer op basis van voorschrift 5.1 van de omgevingsvergunning Uiterlijk 6 weken voor oprichting van het uiteindelijk te plaatsen windturbine type aantonen dat met het uiteindelijk te plaatsen windturbine type wordt voldaan aan deze geluidsnorm.
8.10	Ondanks alle mitigerende maatregelen is de geluidsbelasting bij één woning (Vliedseweg 4) 47,18 dB L_{den}. Volgens indiener moet er ergens een grens getrokken worden in wat wel en niet is toegestaan. De grens ligt hier op 47 dB L_{den} en niet op 47 dB L_{den} en een beetje. Bovendien is vastgesteld dat windturbines als gevolg van slijtage na verloop van tijd nog meer geluid zullen gaan produceren. Indiener geeft aan dat in het rapport letterlijk staat: “De normering van windturbines wijkt af van die van andere geluidbronnen in die zin dat voor windturbinegeluid één grenswaarde geldt. Indien het geluidniveau onder deze grenswaarde ligt dan wordt aan de norm voldaan, boven deze grenswaarde wordt niet voldaan.” Dit is volgens indiener een hele duidelijke regel. Daar komt bij dat in de betreffende woning een jong gezin met een baby woont. Aangezien jonge kinderen gevoeliger zijn voor geluid lijkt het indiener daarom absoluut onwenselijk om kinderen aan deze te hoge geluidsbelasting bloot te stellen.	Indiener stelt zich terecht op het standpunt dat er voor wat betreft geluidsbelasting voldaan moet worden aan de wettelijke normering van 47 dB L_{den}. Voor het bepalen van de geluidsbelasting maakt ook het Reken- en meetvoorschrift geluid 2012 onderdeel uit van het wettelijk kader. In artikel 1.3, eerste lid van het Reken- en meetvoorschrift geluid 2012 staat de volgende afrondingsregel: “De door berekening of meting bepaalde waarde van de geluidsbelasting wordt afgerond naar het dichtstbijzijnde gehele getal, waarbij een halve eenheid wordt afgerond naar het even getal.” Daarmee wordt dus 47,49 nog afgerond naar 47 dB en voldoet aan de norm, terwijl 47,50 afgerond 48 dB bedraagt. Over de toename van het geluid in de tijd als gevolg van slijtage wordt opgemerkt dat het geluid van windturbines bijna geheel afkomstig is van de beweging van turbinebladen door de lucht. Mocht er al slijtage van mechanische onderdelen optreden (met onderhoud is ook dat minimaal) dan heeft dit dus vrijwel geen effect op de geluidemissie. Los daarvan zal steeds voldaan moeten worden aan de in artikel 3.14a van het Activiteitenbesluit milieubeheer opgenomen normstelling. Indien dit door slijtage niet meer mogelijk is, dienen maatregelen getroffen te worden om te voorkomen dat de turbine wordt stilgezet. Er gelden geen geluidsnormen voor (jonge) kinderen. Bij het vaststellen van de norm is rekening gehouden met de hinderlijkheid van windturbinegeluid. Dit is onder meer gebeurd op basis van enquêtes. De wetgever heeft geen aanleiding gezien om specifiek voor kinderen afzonderlijke geluidsnormen vast te stellen. Bovendien geldt dat ervaren hinder, ongeacht de leeftijd, erg subjectief is. Dit hangt bijvoorbeeld ook af van de houding die iemand heeft ten opzichte van de windturbines.
8.11	Dat de geluidsnormen niet voor molenaarswoningen gelden moet naar het oordeel van indiener iets nauwkeuriger	De geluidsnormen uit het Activiteitenbesluit milieubeheer bevatten maximumnormen voor het geluid op de gevel van gevoelige objecten. Binnen het kader van dit

	overwogen worden. In het geval van de meest zuidelijke windmolen kan, ondanks mitigerende maatregelen, niet aan de geluidsnorm voldaan worden. De geluidsbelasting bedraagt hier 48,04 dB L_{den}. Nu zou indiener dit op zich geen probleem vinden, maar in dit specifieke geval wel. Ook hier woont immers een gezin met een nog thuiswonend kind. In het rapport wordt gesproken over een aanvaardbaar woon- en leefklimaat omdat de bewoners een functie in relatie tot het windpark hebben en omdat de bewoners (economisch) profijt hebben. Hierdoor zou de geluidsbelasting als minder hinderlijk worden ervaren. Indiener is van mening dat het voor kinderen niet minder hinderlijk wordt. Volgens indiener geldt dit ook voor de werknemers op dit terrein. Indiener vraagt ze af of er voor de provincie ook niet zoiets als een morele zorgplicht geldt.	inpassingsplan gaat het dan om woningen van derden. Een molenaarswoning is een woning behorend tot de sfeer van de inrichting. Dergelijke woningen worden op grond van het Activiteitenbesluit milieubeheer niet beschouwd als gevoelige objecten. Op molenaarswoningen zijn de geluidsnormen van het Activiteitenbesluit milieubeheer, net als op reguliere bedrijfswoningen, dus niet van toepassing. In het antwoord op onderdeel 8.10 is aangegeven dat de wetgever geen aanleiding heeft gezien om specifieke geluidsnormen vast te stellen voor kinderen. Het bedrijf bij de molenaarswoning is (los van het feit dat sprake is van een molenaarswoning) geen gevoelig object in de zin van het Activiteitenbesluit milieubeheer, waardoor voor het bedrijf niet de geluidsnormen gelden die voor woningen zijn vastgesteld. Naar het oordeel van de provincie is een geluidsbelasting van 48 dB ter hoogte van de molenaarswoning bij de zuidelijke windturbine echter niet dusdanig hoog dat niet langer sprake is van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Zowel voor de bewoners als voor de werknemers is sprake van een acceptabele geluidsbelasting.
8.12	Wat betreft de cumulatie van geluidsbronnen zijn in de berekeningen de geluidsbronnen industrie, wegverkeer en railverkeer meegenomen. Er wordt gesteld dat er geen relevante autonome ontwikkelingen zijn die van invloed kunnen zijn op de cumulatieve geluidsbelasting. Indiener geeft aan dat het railverkeer en het zwaar goederentransport in de komende jaren sterk geïntensiveerd zal worden. Dit zal ook 's nachts zorgen voor een toename van geluid. Indiener verwijst in dat verband naar het MER dat is opgesteld voor PHS Meteren-Boxtel. Daarnaast is er volgens indiener geen rekening gehouden met de geluidsbron luchtvaart. Het gebied is aangemerkt als laagvlieg-oefengebied (Maas-Waal) voor defensie. Sinds de sluiting van vliegbasis Soesterberg is het merendeel van de luchtmacht-helikopters gestationeerd op de basis Gilze-Rijen. Dit heeft geleid tot een aanzienlijke verhoging van het aantal vlieg oefeningen boven dit gebied, zowel overdag als 's nachts. Volgens indiener heeft de gemeente Zaltbommel deze kwestie ook al aangekaart bij defensie. Het feit dat deze geluidsbron niet is meegenomen in het cumulatieonderzoek zorgt er naar de mening van indiener	De provincie stelt voorop dat de windturbines kunnen voldoen aan de geluidsnormen 41 dB L_{night} en 47 dB L_{den} uit het Activiteitenbesluit milieubeheer. In het gebied zijn inderdaad een aantal intensieve functies aanwezig. Hierdoor is de milieubelasting al relatief hoog. Dit is echter inherent aan een gebied nabij dergelijke grote infrastructuur. De provincie heeft er in haar beleid bewust voor gekozen om windparken bij voorkeur te combineren met intensieve functies. Op deze manier beperkt zij een verdere spreiding van milieueffecten. De provincie heeft – voor zover wezenlijk relevant – tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan rekening gehouden met de bestaande milieusituatie in het gebied. Het gaat dan met name om het geluid afkomstig van de rijksweg A2, de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch en de provinciale weg N322. Bij de vaststelling van het ontwerp-inpassingsplan was deze ontwikkeling nog onvoldoende concreet. Inmiddels heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat een ontwerp-tracébesluit en een milieueffectrapport vastgesteld voor Spooruitbreiding Meteren - Boxtel - Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS). In de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota) is beschreven wat de gevolgen van het PHS zijn voor de berekeningen in het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2. Het PHS leidt niet tot een aanpassing van de geluidsproductieplafonds. Hoewel het PHS kan leiden tot een toename van geluid,

	voor dat geen juiste inschatting is gemaakt van de verslechtering van de akoestische kwaliteit. Er wordt aangegeven dat de drie windturbines zorgen voor een toename van de geluidshinder, maar dat dit valt binnen de inschatting van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Indiener is van mening dat zonder rekening te houden met alle geluidsbronnen onmogelijk de conclusie kan worden getrokken dat de situatie “aanvaardbaar” is. Volgens indiener is de regio al dermate zwaar belast met geluid dat een verdere toename (ook door het spoor) tot een onaanvaardbare situatie leidt.	was in het MER al uitgegaan van een maximale benutting van de bestaande geluidsproductieplafonds voor het railverkeer (worst-case). Er vindt dus geen wijziging plaats van de berekende cumulatieve geluidsbelasting. Het leidt voor de provincie dan ook niet tot andere conclusies ten aanzien van de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het windpark. In verschillende zienswijzen is gewezen op de overlast als gevolg van het laagvliegverkeer van Defensie. Hieraan is aandacht besteed in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Doordat het laagvlieggebied en de laagvliegroute erg groot zijn, is de bijdrage van de oefeningen aan de gemiddelde geluidsbelasting in de omgeving van het windpark verwaarloosbaar. Daarnaast geldt dat de momenten waarop gevlogen wordt zeer tijdelijk zijn (enkele dagen, binnen bepaalde tijdsloten). Hierdoor zal het geluid van de oefeningen niet terug te zien zijn in de gemiddelde cumulatieve geluidsbelasting. Om die reden is dit ook niet berekend. Dit neemt niet weg dat dergelijke oefeningen op het moment dat ze plaatsvinden wel degelijk als hinderlijk kunnen worden ervaren. Naar aanleiding van zienswijzen is bovendien specifiek aandacht besteed aan de bijdrage van de windturbines aan het totale geluid in de nachtsituatie. Dit is gebeurd in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). De bijdrage van de windturbines aan de cumulatieve geluidsbelasting in de nachtsituatie is met name groot voor de woningen in het zoekgebied. Dit geldt in iets mindere mate ook voor de woningen direct ten oosten van de spoorlijn. Desalniettemin kan worden voldaan aan de L_{night}-norm van 41 dB en is geen sprake van een onaanvaardbare situatie. De provincie erkent dat in de omgeving van het windpark sprake is van een relatief hoge milieubelasting. Dit komt met name door de ligging nabij de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De windturbines zullen zorgen voor nieuwe milieueffecten. Daarom acht de provincie het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. Aangezien indiener op ongeveer 490 meter afstand van de dichtstbijzijnde windturbine woont, zal ter hoogte van de woning van indiener geen slagschaduw optreden. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Meer informatie over deze maatregel is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota.
--	--	---

		Naar het oordeel van de provincie zorgt de extra maatregel voor slagschaduw ervoor dat de effecten van de windturbines beperkt blijven en dat ook na realisatie van het windpark sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Dit mede gelet op het grote belang van de transitie naar duurzame energie.
8.13	Binnen de gemeente Maasdriel is er voor dit plan geen draagvlak, onder andere omdat het plan niet past in het kleinschalige (ruimtelijke) karakter van de Bommelerwaard. Hier sluit indiener zich volledig bij aan. Het rapport geeft aan: “De windturbines worden geplaatst in een nagenoeg rechte lijn die bestaande infrastructuur volgt. De onderlinge afstand tussen de windturbines zijn min of meer gelijk, wat bijdraagt aan de herkenbaarheid van de opstelling als geheel.” Indiener geeft aan dat de welstandscommissie Het Gelders Genootschap dit toch echt anders interpreteert. In het advies van de welstandscommissie staat letterlijk: “Het relatief grote verschil in afstand tussen de windturbines zorgt voor een onrustig beeld in dit open landschap.” Het feit dat dit een adviesrapport is maakt dat het voor de beoordeling van deze locatie als niet relevant terzijde geschoven kan worden. Volgens indiener leverde navraag ook hierbij het antwoord: “Er zijn nu eenmaal andere, zwaarder wegende belangen. Een advies is niet bindend, dus kan genegeerd worden.”	Het advies over welstand betreft zoals indiener zelf ook aangeeft, een niet bindend advies, waarvan de provincie gemotiveerd kan afwijken. Desniettemin zijn de aanbevelingen uit het advies wel inhoudelijk beschouwd. Alles overwegend heeft dit er toe geleid dat naar het oordeel van de provincie aan andere belangen meer waarde mag worden toegekend. Deze afwegingen betreffen onder meer: • de leveringszekerheid door Gasunie met betrekking tot de zich in het gebied bevindende buisleiding is beter bij het gekozen voorkeursalternatief; • bij het gekozen voorkeursalternatief zijn minder mitigerende maatregelen nodig; • de beschikbaarheid van gronden voor de realisatie van het windpark lag complexer bij het door het Gelders Genootschap aangedragen alternatief en zou daarmee kunnen leiden tot meer complexe procedures en hogere (maatschappelijke) kosten. Daarmee is het voorkeursalternatief meer doelmatig. Indiener merkt op dat de welstandcommissie constateert dat ‘het relatief grote verschil in afstand tussen de turbines zorgt voor een onrustig beeld in dit openlandschap’. Dit geldt alleen indien landschappelijk op het laagste niveau wordt gekeken. Hier staat tegenover dat de relatief grote afstand tussen de turbines ervoor zorgt dat niet of nauwelijks sprake is van een aantasting van de openheid in het gebied. Op een hoger landschappelijk niveau beschouwd zijn de verschillen tussen de alternatieven minder nadrukkelijk aanwezig. Gelet op de eerder genoemde argumenten en de beperkte verschillen in landschappelijke impact, is de provincie van mening dat in redelijkheid is gekozen voor het huidige voorkeursalternatief. Er is geen sprake van strijd met een goede ruimtelijke ordening. Hierbij weegt ook het grote belang van de transitie naar duurzame energie mee. Overigens heeft het advies van de welstandscommissie onder meer betrekking op de situering van de windturbines. Uit rechtspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State volgt echter dat een welstandstoets geen betrekking mag hebben op het bouwvolume, de situering en de maatvoering als toegestaan in een ruimtelijk plan (ECLI:NL:RVS:2018:1146). In zoverre hoeft de provincie het advies dan ook niet te volgen.

8.14	Indiener geeft aan dat vanaf de middelste windturbine gerekend de zuidelijke molen op ongeveer 780 meter afstand staat en de molen in het noorden op ongeveer 1,2 kilometer afstand. De provincie kan medewerking verlenen aan een windpark met minimaal 5 MW. De drie molens in dit gebied worden volgens indiener bij elkaar opgeteld omdat de aanvraag in één keer is gedaan. Het plan was ook om een windpark met drie molens en een opbrengst van 7,5 MW te realiseren. Echter, door de beperkte ruimte in het gebied is nu een situatie ontstaat waarbij het feitelijk gaat over een “windpark” met twee molens én één apart geplaatste molen, met bovendien twee aparte inkoopstations (transformatorhuisjes). De onderlinge afstanden zijn niet gelijk en de molens kunnen niet in een rechte lijn staan. Volgens indiener vervalt hierdoor de bevoegdheid van Provinciale Staten (artikel 9e van de Elektriciteitswet 1998).	Op grond van de Elektriciteitswet 1998 is een windpark “een installatie voor de productie van elektriciteit met behulp van windenergie in hoofdzaak bestaande uit één of meer windturbines”. Een productie-installatie is “een installatie, bestaande uit één of meer productie-eenheden, voor de opwekking van elektriciteit”. Uit de parlementaire geschiedenis volgt dat het criterium is of de productie-eenheden zodanig geografisch, technisch, functioneel of organisatorisch met elkaar samenhangen dat sprake is van één productie-installatie. Deze eisen zijn niet cumulatief (Kamerstukken II 2007-2008, 31 326, nr.6, p. 5). Ook kan worden verwezen naar recente uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS, 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228 en AbRvS, 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:616). Voor wat betreft Windpark Bommelerwaard-A2 geldt het volgende: - <i>Geografische samenhang</i>: Er is sprake van een duidelijke lijnopstelling met een lengte van ongeveer 2 kilometer. Het windpark is gelegen in een gebied dat fysiek wordt afgebakend door rijksweg A2, provinciale weg N322 en spoorlijn Utrecht – ’s-Hertogenbosch. De onderlinge afstanden tussen de afzonderlijke turbines zijn ingegeven door met name benodigde afstanden tot woningen en buisleidingen. Gelet op de omvang en ruimtelijke uitstraling van de windturbines liggen de windturbines in de onmiddellijke nabijheid van elkaar. Ten slotte kan nog worden gewezen op artikel 4.2.1 van de regels van het inpassingsplan. Hierin is een bandbreedte voor de windturbines vastgelegd en is bepaald dat de windturbines dezelfde omvang, uiterlijke verschijningsvorm en draairichting moeten hebben. - <i>Organisatorische samenhang</i>: De initiatiefnemers hebben zich verenigd in het Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. Er is één m.e.r.-procedure doorlopen en er is één omgevingsvergunning en één ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming aangevraagd. Bovendien geldt dat Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. verantwoordelijk is voor de realisatie van het gehele windpark. Ook maken de initiatiefnemers gezamenlijk afspraken over de exploitatiefase, zoals de gezamenlijke uitvoering van de participatieafspraken en planschadeafwikkeling. Verder kan nog worden opgemerkt dat hoewel de exacte ligging van de kabels en aansluiting op het openbaar net nog bepaald dient te worden, wel duidelijk is dat de windturbines door middel van een ondergrondse kabel (direct of indirect) in onderlinge verbinding met elkaar staan en op die manier gezamenlijk worden verbonden met het aansluitpunt op het elektriciteitsnet. Ook wordt ten minste één inkoopstation gedeeld.
------	---	--

		Op basis van het bovenstaande concludeert de provincie dat sprake is van een zodanige samenhang tussen de productie-eenheden (windturbines) dat zij samen één productie-installatie (en dus één windpark) in de zin van de Elektriciteitswet 1998 vormen.
8.15	In het rapport wordt gesteld dat er geen wetenschappelijk bewijs is dat windturbines gezondheidsklachten veroorzaken. Indiener wil dit graag bestrijden. Volgens indiener zijn er zeker onderzoeken gedaan naar gezondheidsaspecten met betrekking tot het geluid van windturbines. Indiener verwijst naar een onderzoek van Dr. Nina Pierpont, waaraan op de volgende website een passage is gewijd: http://burenvandageweide.nl/haalbaarheid/wind-turbine-syndrome .	In het MER zijn de milieueffecten van Windpark Bommelerwaard-A2 in beeld gebracht. Het gaat onder meer om de effecten van geluid, slagschaduw en externe veiligheid. In hoofdstuk 15 van het MER is bovendien aandacht besteed aan wetenschappelijke literatuur over de relatie tussen windturbines en gezondheid. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt vooralsnog dat windturbinegeluid kan leiden tot hinder bij omwonenden. Deze hinder treedt over het algemeen op bij hogere geluidsniveaus van de windturbines. Ook blijkt dat weerstand (emotionele spanning, angst voor overlast) tegen de ontwikkeling het gevoel van hinder door de windturbines vergroot. In het MER worden de effecten van de windturbines getoetst aan de normen voor onder meer geluid en slagschaduw. De normen die zijn opgesteld voor onder meer geluid en slagschaduw hebben tot doel om mensen te beschermen tegen onaantvaardbare hinder. Hinder staat echter niet gelijk met effecten op de gezondheid. Een recent rapport van het RIVM en de GGD met de titel "Health effects related to wind turbine sound" uit 2017 bevat een overzicht van de conclusies van recente wetenschappelijke onderzoeken met betrekking tot de gezondheidseffecten van het geluid van windturbines. Een van de conclusies is dat er onvoldoende overtuigend wetenschappelijk bewijs is voor een directe relatie tussen gezondheidsrisico's en het geluid van windturbines, anders dan bij andere geluidsbronnen. Langdurige ergernis over de hinder van windturbines en het gevoel dat de kwaliteit van de leefomgeving is verminderd of zal verminderen kunnen negatieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid. Dat is echter niet uniek voor windturbines, maar geldt ook voor andere stressoren. Het door indiener aangehaalde onderzoek van de Amerikaanse arts Pierpont over het windturbinesyndroom is binnen wetenschappelijke kring bekritiseerd als zijnde een zwakke studie. Het onderzoek is gebaseerd op klachten van 38 mensen uit tien families uit verschillende landen die in de omgeving van een windturbine wonen (300 tot 1500 meter). De conclusies worden niet gedeeld door verschillende andere studies die windturbines en gezondheidseffecten met elkaar in verband brachten. De voornaamste punten van kritiek op het onderzoek van Pierpont betreffen: • de steekproef is te klein om een statistisch effect te vinden;

		• de studie bevatte geen controlegroep, waardoor geen validatie van de relatie heeft plaats gevonden; • de studie is niet gebaseerd op metingen, maar op telefonische interviews. Er werden 23 mensen geïnterviewd en via deze personen werden ook de symptomen verzameld van de overige 15 personen. De symptomen werden bovendien door de proefpersonen zelf gerapporteerd, zonder tussenkomst van een medisch specialist; • er is geen onderzoek gedaan naar de gezondheidshistorie van de proefpersonen. Een aantal van de proefpersonen zou al gezondheidsproblemen hebben voor de bouw van de windturbines; • de <i>peer review</i> is uitsluitend door kennissen van Pierpont uitgevoerd. Geen van deze mensen heeft een achtergrond in akoestiek, epidemiologie of geneeskunde. Daarmee biedt het onderzoek onvoldoende aanknopingspunten om de eerder genoemde conclusies van het RIVM en GGD in twijfel te trekken. Ook de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ziet geen aanleiding om aan de conclusies van het RIVM te twijfelen (AbRvS 21 februari 2018, ECLI:NL:RVS:208:616).
8.16	Daarnaast zijn er volgens indieners onderzoeken uitgevoerd met betrekking tot het effect van laagfrequent geluid op de gezondheid van dieren. Bij proefdieren zijn verschillende gezondheidseffecten gevonden (verminderingen, onvruchtbaarheid, vroeggeboortes, hoge bloeddruk etc.). Volgens indiener mag de provincie het risico dat dezelfde gezondheidsklachten op de lange termijn ook wel eens voor mensen kunnen gaan gelden niet achterwege laten in de beoordeling van dit project. Indiener verwijst naar de volgende bevindingen: - Algemeen: https://wcfm.org/2014/03/31/windfarms-vertebrates-and-reproduction/; - Kippen: http://www.windturbinesyndrome.com/2011/animals-too-suffer-from-wind-turbinesyndrome/; - Varkens: http://en.friends-against-wind.org/health/wind-turbine-and-meat-quality-of-pigs/; - Schapen: https://wcfm.org/2015/04/02/wind-farms-deformities/;	Voor wat betreft het aspect laagfrequent geluid op de mens verwijst de provincie naar paragraaf 2.4 van deze zienswijzennota. Ten aanzien van mogelijke effecten op de gezondheid van dieren merkt de provincie op dat er geen (algemeen aanvaarde) wetenschappelijke onderzoeken beschikbaar zijn op basis waarvan een causaal verband blijkt tussen windturbines en effecten op de gezondheid van dieren. Dergelijke signalen komen ook niet naar voren uit de praktijk waarin talrijke situaties bestaan met veehouderijen in de directe nabijheid van windturbines. Uit het nalezen van de door indiener aangedragen bevindingen over de effecten van laagfrequent geluid op de gezondheid van dieren kan naar de mening van de provincie niet worden geconcludeerd dat er een causaal verband aanwezig is tussen (laagfrequent) geluid en (chronische) gezondheidsproblemen bij de onderscheiden diersoorten. Daarvoor is de opzet (verkenkend onderzoek), dan wel de schaal van het onderzoek waaraan wordt gerefereerd, niet toereikend. Daarbij wordt bovendien opgemerkt dat ook in (recente) rechtspraak van de Raad van State wordt vastgesteld dat (met betrekking tot paarden) er geen sprake is van een aangetoond causaal verband tussen (laagfrequent) geluid en gezondheidsklachten (AbRvS, 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228 en AbRvS, 4

	- Nerts: http://www.windturbinesyndrome.com/2014/4-wind-turbines-1600-miscarriages-at-mink-farm-denmark/?var=cna; - Ganzen: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24597302; en - Ratten: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23632742. Aangezien er in en rondom het plangebied een groot aantal boerderijen met vooral kippen, koeien en paarden gelegen zijn, is dit volgens indiener een aspect dat meegenomen moet worden. Indiener geeft daarnaast aan dat op een afstand van nog geen 500 meter vanaf de meest zuidelijke windturbine het onderzoekscentrum van het bedrijf Cargill Animal Nutricion Innovation Center gevestigd is. Hier worden onderzoeken en testen uitgevoerd op het gebied van diervoeders, zowel voor het welbevinden van de dieren als het terugdringen van de milieubelasting door methaan. Indiener geeft aan dat de windturbines zeker een verstoring van het onderzoek zullen geven en mogelijk schade zullen toebrengen aan de jonge dieren waarmee gewerkt wordt.	april 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1146). Daarmee lijkt de vrees voor het bestaan van onaanvaardbare hinder voor boerderijen waar paarden worden gehouden in de omgeving van het windpark niet te rechtvaardigen. Van het Cargill Animal Nutricion Innovation Center in Velddriel is geen zienswijze ontvangen die er op wijst dat deze onderneming niet aanvaardbare effecten zal ondervinden van het windpark bij de uitvoering van onderzoeken en testen voor diervoeders. Daarom mag de provincie er vooralsnog van uitgaan dat hiervoor geen nadere overwegingen bij de besluitvorming vereist zijn.
8.17	Indiener geeft aan dat het plaatsen van de drie windturbines de woon-, werk en leefomgeving van de omwonenden dusdanig zal aantasten dat sommigen vrezen te moeten gaan verhuizen. Voor meerdere bewoners is leven met deze overlast zowel fysiek als mentaal ondragelijk. Dit geldt tevens voor indiener en haar dochter. Diegenen die niet kunnen of willen verhuizen – vanwege waardedaling en onverkoopbaarheid van hun woningen omdat hun werk gekoppeld is aan deze regio – worden volgens indiener gedwongen om deze overlast te accepteren. De SER-factchecker zegt hierover: “Er zijn gemeenten en rechters die verzoeken tot verlaging van de WOZ-waarde van onroerend goed nabij windprojecten hebben gehonoreerd. Daarbij gaat het meestal om	Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota. De ontvanger van een tegemoetkoming is vanzelfsprekend vrij in de aanwending van de vergoeding en kan bijvoorbeeld ook besluiten te verhuizen. Indiener refereert bij het beschrijven van de omvang van de waardedalingen aan de Factchecker van de Sociaal-Economische Raad (SER). De SER adviseert de regering en het parlement over de hoofdlijnen van het sociaaleconomisch beleid. Ook biedt de SER een platform om sociaaleconomische vraagstukken te bespreken. Omdat over duurzame energie soms verhitte discussies gevoerd worden die bovendien, naar eigen zeggen van de SER, niet altijd op feiten zijn gebaseerd, heeft de SER een online Factchecker Energieakkoord uitgegeven. Deze bevat door

	percentages van 10 tot 30 procent met een enkele uitschieter van 50 procent.” Volgens indiener gaat het hier om “diefstal”. De initiatiefnemers nemen niet alleen het woongenot van indiener af, maar raken indiener ook financieel én nemen een risico met de gezondheid en het welbevinden van indiener. Indiener geeft aan dat het bedrag dat eventueel aan planschade uitgekeerd zal worden nooit een pleister op deze bloedende wond kan zijn. Volgens indiener kan het niet zo zijn dat een provincie die kan laten gebeuren.	onafhankelijke wetenschappers geformuleerde antwoorden op veelbesproken kwesties rond onder meer windenergie. In aflevering 3 van de Factchecker Energieakkoord, met de titel <i>Stelling: omwonenden hebben vooral overlast en weinig profijt van windmolens</i> is het volgende vermeld: ‘Hoeveel invloed windturbines (of de plannen om een windproject te bouwen) hebben op de waarde van woningen is niet eenvoudig vast te stellen. Er zijn gemeenten en rechters die verzoeken tot verlaging van de WOZ-waarde van onroerend goed nabij windprojecten hebben gehonoreerd. Daarbij gaat het meestal om percentages van 10 tot 30 procent met een enkele uitschieter van 50 procent’. Hieruit blijkt dat het bepalen van de invloed van windturbines op de waarde van woningen niet gemakkelijk is vast te stellen en dat er geen vaste lijn of beleid is aan de hand waarvan dit eenduidig kan worden vastgesteld. Een eventuele waardedaling kan een gevolg zijn van meerdere factoren. De in het antwoord genoemde percentages zien bovendien alleen op de WOZ-waarde van de woning, een waarde die niet altijd de actuele verkoopwaarde van een woning betreft. De WOZ-waarde vormt mede de basis voor gemeentelijke en waterschapslasten met betrekking tot de onroerende zaak. De vaststelling van een WOZ-waarde is een verantwoordelijkheid van de gemeente. De provincie verzoekt indiener dan ook contact met de gemeente op te nemen in geval van eventuele vragen over de WOZ-waarde.
8.18	Indiener is van mening dat de effecten op de hoogte van de windmolens (180 meter) en de nieuwe radarpost van defensie in Herwijnen onvoldoende zijn onderbouwd/toegelicht in dit plan. Daarnaast wordt er uitgegaan van contouren van 75 kilometer, terwijl deze windturbines zelfs binnen de 15 kilometer-cirkel voor verstoring vallen, waar andere beperkingen gelden met betrekking tot de hoogte van windmolens. Hier wordt volgens indiener echter niet over gesproken. Er wordt alleen gesproken over verstoring op 1000 voet. In de ogen van indiener is deze berekening onvoldoende toegelicht. Indiener geeft aan uiteraard geen expert te zijn in dit soort berekening. Echter, wanneer indiener artikel 2.4 en bijlage 10 van de Regeling algemene regels ruimtelijke	De provincie deelt de mening van indiener niet. In relatie tot de bouwhoogte van de windturbines en de radarpost van het ministerie van Defensie kan het volgende worden opgemerkt. In artikel 2.4 van de Regeling algemene regels ruimtelijke ordening (hierna: Rarro) is aangegeven welke bouwhoogten binnen de betreffende radarverstoringengebieden van de radarposten zoals verbeeld in bijlage 8.4 van de Rarro in beginsel maximaal zijn toegestaan. De contouren van 15 en 75 kilometer rondom radarposten geven aan waar de bouwhoogtebeperking geldt (en wanneer een radartoets moet worden uitgevoerd, wanneer daarvan wordt afgeweken). Verder geeft artikel 2.5 van de Rarro aan dat er een beoordeling van de radarverstoring moet plaatsvinden wanneer de bouwhoogtebeperkingen zoals opgenomen in art. 2.4 van de Rarro worden overschreden. Artikel 2.6 tweede lid van het Rarro geeft vervolgens de hoogte waarop getoetst moet worden. Voor Windpark Bommelerwaard-A2 geldt dat de bouwhoogte wordt overschreden en derhalve een toets moet worden uitgevoerd. Deze toets geldt voor een hoogte van 1000 voet (artikel 2.6, tweede lid, onder a van de Rarro).

	ordening leest, krijgt zij het gevoel dat dit onderwerp in het rapport op z'n zachtst gezegd onvoldoende is onderbouwd. Indiener geeft bovendien aan dat in de mail ter controle of er beperkingen zijn ten aanzien van de laagvliegroute VO en laagvlieggebied Maas en Waal geschreven is dat de hoogte van de windturbines nog niet bekend is. Indiener wil graag weten of het ontbreken van beperkingen, zoals verwoord in de mails in Bijlage 5 van het MER, ook geldt als het specifiek gaat over windturbines met een tiphoogte van 180 meter.	Voor Windpark Bommelerwaard-A2 is een beoordeling op grond van de regels van de Rarro uitgevoerd en aanvaardbaar geacht door het ministerie van Defensie. Dat concludeert dat windturbines in het plangebied van Windpark Zaltbommel niet van invloed zijn op de laagvliegroute en het laagvlieggebied. Deze conclusie geldt voor het gehele plangebied, ongeacht de hoogte of opstelling van de windturbines. Het Rijk heeft dit bij mail van 16 april 2018 (nogmaals) bevestigd voor wat betreft het voorkeursalternatief. Deze mail is terug te zien in de "Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen" (bijlage 1 bij deze zienswijzennota)
8.19	Indiener geeft aan dat de hoogte van de windturbines ervoor zorgt dat vanwege de (vlieg)veiligheid verlichting aangebracht moet worden. Volgens indiener draagt dit bij aan de hinder/overlast die de omgeving van de windturbines zal ervaren. Het blijft dus een opeenstapeling van hinderfactoren in deze toch al zwaar belaste omgeving.	De verlichting wordt aangebracht voor de luchtvaartveiligheid en moet voldoen aan de voorschriften die zijn gegeven door de Inspectie voor de Leefomgeving en Transport (IL&T) en in de internationale burgerluchtvaartregelgeving. In de omgevingsvergunning is vastgelegd dat de initiatiefnemer uiterlijk zes weken voor de oprichting van het windpark een verlichtingsplan moet indienen. Uit het verlichtingsplan moet blijken dat niet meer verlichting wordt toegepast dan voor de luchtvaartveiligheid noodzakelijk is, dan wel op welke manier voorkomen wordt dat lichthinder op leefniveau plaatsvindt (door bijvoorbeeld het aanbrengen van een afscherming die neerwaartse lichthinder kan voorkomen). De windturbines mogen niet eerder in gebruik genomen worden dan nadat het verlichtingsplan is goedgekeurd door de IL&T. Gelet op het feit dat de verlichting primair is gericht op het luchtruim zal van onaanvaardbare lichthinder voor omwonenden of van aanzienlijke visuele effecten geen sprake zijn. Bovendien gelden voor het gebied geen specifieke eisen gesteld in een verordening, bestemmingsplan of beleidsregel ten aanzien van een bescherming van de duisternis of het donkere landschap.
8.20	In het rapport staat het volgende: "Vanuit hinder, landschap en veiligheid biedt de toepassing van de kleinere windturbines (a-alternatieven) de voorkeur over grotere windturbines. Vanuit (significant hogere) elektriciteitsopbrengst biedt de toepassing van grotere turbines (b-alternatieven) juist de voorkeur over kleinere turbines". Indiener kan zich niet voorstellen dat Provinciale Staten een hogere elektriciteitsopbrengst kiezen boven hinder, landschap en veiligheid. Indiener vraagt zich af hoe	Er is gekozen voor de grotere windturbines, omdat uit het MER blijkt dat de milieueffecten tussen de kleine en grote varianten relatief beperkt zijn (voor alle varianten is mitigatie voor geluid en slagschaduw noodzakelijk), terwijl grotere turbines tot een fors hogere duurzame elektriciteitsopbrengst (ruim 30%) leiden. Dit is van groot belang voor de gewenste transitie naar duurzame energie. Het is aan de provincie om alle belangen af te wegen en te toetsen of het voorkeursalternatief past binnen de geldende wet- en regelgeving. De provincie is van mening dat dit het geval is.

	het dan kan zijn dat in dit plan wordt uitgegaan van turbines met een tiphoogte van 180 meter.	
8.21	Er is nog geen definitieve keuze gemaakt voor een specifiek type windmolen. Indiener wil daarom iets in overweging geven waarmee veruit de meeste belangen zijn gediend. Zowel die van de initiatiefnemers, de provincie, de gemeenten, het milieu, het dierenwelzijn, het open karakter van de Bommelerwaard en zeker ook de omgeving. Dit jaar (2018) komt er een grotere variant van de al bestaande Vortex Bladeless windmolen op de markt. Dit is een windmolen zonder wieken, zonder slagschaduw en zonder geluid. Het beeld is een hoge paal in het landschap. De nieuwe windturbines zijn de helft (53%) goedkoper dan de turbinevarianten met wieken en hebben amper onderhoud nodig (80% kostenbesparing). Ook het veiligheidsaspect weegt hier volgens indiener zwaar in het voordeel van een windmolen zonder wieken. Per molen is de energieopbrengst iets minder (30%), maar doordat er geen rekening hoeft te worden gehouden met draaiende wieken, kunnen er meer molens op korte afstand van elkaar geplaatst worden. Met twee van deze Bladeless-windmolens zijn de kosten om te bouwen lager, het onderhoud véél lager en de opbrengst groter. Indiener verzoekt de provincie, met nadruk, dit type windmolen in de overwegingen te betrekken, omdat alle partijen bij zo'n oplossing gebaat zijn. Indiener verwijst in dat verband nog naar: - http://www.vortexbladeless.com/ - https://www.want.nl/vortex-bladeless-windmolen-zonder-wieken-zet-trillingen-om-in-stroom/ - https://www.onlineenergievergelijker.nl/windmolen-zonder-wieken-vortex-bladeless/	Het is niet wenselijk nu al een bepaald turbinetype vast te leggen, omdat windturbines constant in ontwikkeling zijn. Het zou bovendien in strijd zijn met de aanbestedingsregels om in het inpassingsplan voor te schrijven welke verschijningsvorm dan wel type de turbines moeten hebben. In dat geval zou slechts één fabrikant de turbines kunnen leveren (AbRvS 4 mei 2016, nr. 201504506/1/R6). Het inpassingsplan bevat daarom bandbreedtes voor de te realiseren windturbines. Voorbeelden zijn de regels in het inpassingsplan voor de minimale en maximale lengte van de as en de rotordiameter. Turbinetypen die niet aan deze regels voldoen, kunnen niet worden gerealiseerd. De provincie waardeert de inspanning van indiener om inzicht te verschaffen in de ontwikkeling in de techniek van windturbines en zal Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. wijzen op deze innovatie.
8.22	Samenvattend verzoekt indiener de provincie geen medewerking te verlenen aan het inpassingsplan. Daartoe worden de volgende redenen genoemd:	In het vorenstaande is ingegaan op deze samenvattend door reclamant genoemde aspecten. Korthedshalve wordt naar de weerlegging daarvan verwezen. Naar het oordeel van de provincie blijft ook na realisatie van Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. sprake van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat.

	- er zijn binnen de gemeente/provincie andere, meer rendabele locaties zijn om de doelstellingen te halen; - er zijn nog andere vormen van duurzame energieopwekking voor handen zijn; - er kan ondanks mitigerende maatregelen niet aan de geluidsnormen kan worden voldaan; - er is geen juist beeld gegeven van de gecumuleerde geluidsbronnen; - er staat een molen van 180 meter gepland op 295 meter afstand van een woning; - met betrekking tot de radarpost Herwijnen is er in het rapport geen onderbouwing; - er is bij beide gemeenten én omwonenden geen draagvlak; - het is erg discutabel of het hier wel om een windpark van minimaal 5 MW gaat; - er is een bewezen gezondheidsrisico's voor mens en dier; - er is sprake van een opeenstapeling van hinder veroorzakende factoren in een toch al (te) zwaar belast gebied; - vanwege medemenselijke overwegingen en compassie. Indiener verzoekt de provincie om de inwoners van de provincie te beschermen tegen zo veel overlast en verlies van woon- en leefklimaat. De provincie wordt gevraagd om te zoeken naar alternatieven voor het behalen van de energiedoelstelling.	
Aanpassingen besluit: - De “<u>Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen</u>” wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota. Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie: - o een beschrijving van de gevolgen van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer Meteren-Boxtel (geluid en externe veiligheid) voor het Windpark Bommelerwaard-A2; - o een analyse van de bijdrage van het windpark aan de cumulatieve geluidsbelasting tijdens de nachtsituatie; en - o de bevestiging van het Rijk dat er voor wat betreft het voorkeursalternatief geen beperkingen zijn vanuit ruimtelijke defensiebelangen. - In de <u>regels van het inpassingsplan</u> wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.		

9. Zienswijze-indiener 9 – S. van Oord (DAS) namens J. van Namen-van Oers VOF en [Geanonimiseerd]

Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht:

- ontwerp-inpassingsplan
- ontwerp-omgevingsvergunning

Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
9.1	Indiener geeft aan eerder een zienswijze tegen de conceptnotitie reikwijdte en detailniveau naar voren te hebben gebracht. Daarnaast geeft indiener aan dat wat betreft de invloed van het windpark op de bedrijfsvoering van de champignonkwekerij, in de beantwoording van deze zienswijze wordt verwezen naar nader onderzoek dat volgt in het MER. Indiener verwijst naar een passage in paragraaf 14.2.5 “Bedrijfsvoering van nabijgelegen bedrijfspanden” in het MER en geeft aan dat de betreffende passage de bezwaren zoals verwoord in de eerdere zienswijze niet weerlegt. Daarom gelden deze bezwaren nog steeds. Dat er geen effecten worden verwacht op de bedrijfsvoering van bedrijven in de omgeving is volgens indiener een miskenning van de specifieke bedrijfsvoering bij het kweken van champignons. Dit in relatie tot de afstand tot het perceel van cliënten en voorkomende windrichting. Indiener geeft aan dat cliënt een champignonkwekerij aan de Veilingweg 23a exploiteert. Een champignon stelt hoge eisen aan het klimaat. Volgens indiener is een juiste klimaatsturing met weinig schommelingen van belang voor een goede productie en kwaliteit van champignons. Tijdens de groei van champignons wordt warmte, vocht en CO₂ afgegeven aan de cellucht. De warmte is afkomstig van de composten van de champignons en kan men sturen door koeling van de celluchttemperatuur en als de buitenlucht geschikt is (voldoende koud) met verse lucht. De afvoer van vocht gaat	In paragraaf 14.2.5 van het MER is aandacht besteed aan de invloed van het windpark op de bedrijfsvoering van nabijgelegen bedrijfspanden. Hier is opgemerkt dat een van de mogelijke effecten een verandering van de meteorologische omstandigheden in de directe omgeving van de windturbines is. Dit is met name relevant voor bedrijven die afhankelijk zijn van verversing van de binnenlucht met buitenlucht. In het MER is beschreven dat de verandering van de meteorologische omstandigheden (minder wind, meer turbulentie) met name optreedt in het vlak direct achter de rotor. In het geval van Windpark Bommelerwaard-A2 gaat het dus om een hoogte tussen de minimaal 50 meter en maximaal 180 meter. De afname van de windsnelheid in het vlak achter de rotor wordt ‘aangevuld’ met wind van grotere hoogte, waarna het eerdere windprofiel weer is hersteld. Op maaiveldniveau is een verandering van het windklimaat niet of nauwelijks aan de orde. Op het moment dat de turbulentie daalt (dus onder de rotor), is het effect op de wind nog verwaarloosbaar klein. Het bedrijf van indiener ligt op een afstand van ongeveer 630 meter. Het bedrijf beschikt niet over een luchtinlaat die hoger is dan 50 meter. Effecten op de bedrijfsvoering van indiener zijn hierdoor niet aannemelijk. De zienswijze geeft geen aanleiding voor een andere conclusie. Overigens is de provincie verder ook van mening dat een groot belang moet worden toegekend aan de realisatie van de windturbines. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met inkomensderving van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.

	eveneens door verversing van de cellucht met buitenlucht (wanneer vochtinhoud buiten lager is dan in de cel) of door mechanische ontvochting. Mechanische ontvochting houdt tegelijkertijd koelen (tot onder het dauwpunt) en vervolgens verwarmen. De sturing van het CO₂-gehalte gebeurt in de champignonenteelt door middel van verversing met buitenlucht. Afhankelijk van het teeltstadium kan de maximale verversing oplopen tot 20 m³/uur/m². De klimaatunits (koelen/verwarmen/verversen/bevochtigen) worden gestuurd door een klimaatcomputer. Indiener geeft aan dat windmolens het klimaat kunnen beïnvloeden. De windmolens mengen lucht van hogere luchtlagen met lagere luchtlagen waardoor in ieder geval de luchttemperatuur en de relatieve luchtvochtigheid van de lucht veranderen. Wanneer de wind richting de kwekerij staat heeft dit volgens indiener invloed op de luchttemperatuur en de relatieve luchtvochtigheid van de verversingslucht van de champignonkwekerij. Indiener geeft aan dat windmolens de teelt van champignons kunnen beïnvloeden. In de zomermaanden zouden de windmolens een positieve invloed kunnen hebben op het klimaat door een lagere temperatuur van de verversingslucht, maar ook een negatief effect wanneer de luchtvochtigheid van de lucht zou toenemen. In de wintermaanden wordt de lucht in de meeste situaties kouder en droger. Dit betekent volgens indiener meer verwarming en het gebruik van bevochtiging. Indiener geeft aan dat op dit moment soms waterbevochtiging wordt gebruikt, maar straks heeft men daarnaast stroombevochtiging nodig om de gewenste waarden te bereiken. Een te lage of te hoge luchtvochtigheid in de teeltcel kan volgens indiener grote invloed hebben op het aantal stuks en daarmee de productie en de kwaliteit van de champignons.	
--	--	--

9.2	Indiener geeft aan dat het voornoemde een aanzienlijke jaarlijkse kostenverhoging tot gevolg heeft. In dat verband verwijst indiener naar een onderbouwing van AdVisie, een deskundige op het gebied van champignonenteelt. Hierin heeft AdVisie een inschatting gemaakt van de extra kosten als gevolg van de klimaatsverandering. Indiener is van mening dat de genoemde bezwaren betrokken moeten worden. De bezwaren kunnen worden weggenomen door alternatieve posities te kiezen dan wel door cliënten te compenseren voor de extra kosten waarmee zij geconfronteerd zullen worden.	De provincie volgt de bezwaren van indiener ten aanzien van de invloed van windturbines op de champignonenteelt niet. Deze bezwaren geven dan ook geen aanleiding om te kiezen voor alternatieve turbineposities. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met inkomensderving van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
9.3	Indiener geeft verder aan dat cliënten in de privéhoedanigheid een wezenlijke aantasting van hun woon- en leefklimaat vrezen wegens onder meer slagschaduw en geluidsoverlast en zien zulks niet rechtens niet weerlegd in de ontwerpbesluiten. De windturbines hebben volgens indiener gevolgen voor de waarde van de opstal. Hier maken de ontwerpbesluiten geen melding van. Naar het oordeel van indiener is dit onzorgvuldig en in strijd met het motiveringsbeginsel, ook in termen van uitvoerbaarheid.	De woning van indieners staat op een afstand van ongeveer 690 meter. Ten aanzien van geluid merkt de provincie op dat uit bijlage 30 en bijlage 31 van het “Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2” (bijlage 1 bij het MER) blijkt dat de woning van indieners na mitigerende maatregelen ruim buiten de relevante geluidscontouren liggen, zowel voor L_{den} als voor L_{night}. Voor wat betreft slagschaduw geldt dat uit bijlage 39 van het “Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2” (bijlage 1 bij het MER) volgt dat de verwachte jaarlijkse hoeveelheid slagschaduw ter hoogte van de woning van indieners tussen de 5 en 15 uur ligt. Dit is nog zonder mitigerende maatregelen. Er dient immers te allen tijde worden voldaan aan de slagschaduwnorm uit artikel 3.12 lid 1 Activiteitenregeling milieubeheer. In de omgeving van het windpark is sprake van een relatief hoge milieubelasting. Dit komt met name door de ligging nabij de rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De windturbines zullen zorgen voor nieuwe milieueffecten. Daarom acht de provincie het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. Door deze maatregel zal ter hoogte van de woning van indieners geen slagschaduw optreden. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Meer informatie over deze maatregel is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota. Naar het oordeel van de provincie zorgt de extra maatregel voor slagschaduw ervoor dat de effecten van de windturbines beperkt blijven en dat ook na realisatie

		van het windpark sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Dit mede gelet op het grote belang van de transitie naar duurzame energie. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota. Volledigheidshalve merkt de provincie nog op dat in paragraaf 7.2 van de toelichting bij het inpassingsplan ook aandacht is voor het onderwerp planschade. Van strijd met het motiveringsbeginsel is dus geen sprake. Tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan is een inschatting gemaakt van de verwachte hoogte van de uit te keren tegemoetkomingen in planschade. De zienswijze van indieners geeft geen aanleiding om aan te nemen dat de vast te stellen tegemoetkomingen in dusdanig hoog zijn dat de uitvoerbaarheid van het inpassingsplan in het geding komt.
9.4	Indiener verzoekt de provincie op grond van het voorgaande niet over te gaan tot vaststelling van het provinciaal inpassingsplan, althans niet in de huidige vorm. Daarnaast verzoekt indiener de provincie niet over te gaan tot vergunningverlening.	De zienswijze van indiener geeft voor de provincie geen aanleiding om af te zien van vaststelling van het plan en/of verlening van vergunningen.
Aanpassingen besluit: - In de <u>regels van het inpassingsplan</u> wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.		
10. Zienswijze-indiener 10 – [Geanonimiseerd]		
Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: geen genoemd		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
10.1	Indieners geven aan dat sprake is van een gebied waar alles al krap op elkaar staat. Zij noemen in dat kader ook de A2 en de spoorlijn. Indieners vinden windmolens met een dergelijke grootte c.q. omtrek van de wieken om de windturbines rendabel te krijgen op deze locatie niet kunnen. Een andere reden is de geluidsoverlast en slagschaduw die zullen optreden.	De provincie is het met indieners eens dat op de beoogde locatie van het windpark reeds sprake is van een relatief hoge milieubelasting. Dat komt met name door de ligging nabij rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. De provincie heeft er in haar beleid bewust voor gekozen om windparken bij voorkeur te combineren met andere intensieve functies. Op deze manier beperkt zij een verdere spreiding van milieueffecten. Indieners wonen op een afstand van ongeveer 420 meter van de zuidelijke windturbine. Tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan zijn de effecten van het windpark zorgvuldig onderzocht. Dit geldt bijvoorbeeld geluidseffecten en

		slagschaduw. Uit de onderzoeken blijkt dat ter hoogte van de woning van indieners – met inbegrip van mitigerende maatregelen – voldaan kan worden aan de relevante normen. Gelet op de bestaande milieubelasting in het gebied acht de provincie het – mede naar aanleiding van de zienswijzen – noodzakelijk om een aanvullende maatregel te treffen. De maatregel houdt in dat op gevoelige functies en objecten (waaronder woningen) binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine geen slagschaduw is toegestaan. Hierdoor zal ter hoogte van de woning van indieners geen slagschaduw optreden. De maatregel wordt vastgelegd in de regels van het inpassingsplan. Meer informatie over deze maatregel is opgenomen in paragraaf 2.6 van deze zienswijzennota. Naar het oordeel van de provincie zorgt de extra maatregel voor slagschaduw ervoor dat de effecten van de windturbines beperkt blijven en dat ook na realisatie van het windpark sprake blijft van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Dit mede gelet op het grote belang van de transitie naar duurzame energie.
10.2	Volgens indieners komt hier nog bij dat op het spoortraject Eindhoven-Utrecht meer treinen komen te rijden. Hierdoor gaan zij van de gele zone van de geluidsnorm naar de oranje zone van de geluidsnorm.	Bij de vaststelling van het ontwerp-inpassingsplan was deze ontwikkeling nog onvoldoende concreet. Inmiddels heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat een ontwerp-tracébesluit en een milieueffectrapport vastgesteld voor Spooruitbreiding Meteren - Boxtel - Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS). In de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota) is beschreven wat de gevolgen van het PHS zijn voor de berekeningen in het MER voor Windpark Bommelerwaard-A2. Het PHS leidt niet tot een aanpassing van de geluidsproductieplafonds. Hoewel het PHS kan leiden tot een toename van geluid, was in het MER al uitgegaan van een maximale benutting van de bestaande geluidsproductieplafonds voor het railverkeer (worst-case). Er vindt dus geen wijziging plaats van de berekende cumulatieve geluidsbelasting. Het leidt voor de provincie dan ook niet tot andere conclusies ten aanzien van de ruimtelijke aanvaardbaarheid van het windpark.
10.3	Verder geven indieners aan dat zij in een laagvlieggebied van defensie wonen. Door de sluiting van vliegbasis Soesterberg komen deze toestellen te staan op vliegbasis Gilze-Rijen. Laatstgenoemde vliegbasis maakt gebruik van het laagvlieggebied ter hoogte van de Bommelerwaard. Dit zorgt voor meer geluidsoverlast. Dit wordt stilzwijgend door de maag van indieners geduwd. Indieners vinden het daarom ook maar goed dat de	In verschillende zienswijzen is gewezen op de overlast als gevolg van het laagvliegverkeer van Defensie. Hieraan is aandacht besteed in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Doordat het laagvlieggebied en de laagvliegroute erg groot zijn, is de bijdrage van de oefeningen aan de gemiddelde geluidsbelasting in de omgeving van het windpark verwaarloosbaar. Daarnaast geldt dat de momenten waarop gevlogen wordt zeer tijdelijk zijn (enkele dagen, binnen bepaalde tijdsloten). Hierdoor zal het geluid van de oefeningen niet terug te zien zijn in de gemiddelde cumulatieve geluidsbelasting. Om die reden is dit ook niet berekend. Dit neemt niet weg dat dergelijke oefeningen

	gemeente Zaltbommel dit heeft opgemerkt en vragen heeft gesteld.	op het moment dat ze plaatsvinden wel degelijk als hinderlijk kunnen worden ervaren.
10.4	Indieners hopen dat de provincie iets passends met deze zienswijze doet en tot inkeer komt. Naar het oordeel van indieners is het te veel voor een klein uniek gebied dat is opgesloten tussen Maas en Waal.	De effecten van het windpark zijn zorgvuldig onderzocht. Uit de onderzoeken blijkt dat voldaan kan worden aan alle relevante normen. Hoewel het windpark enige hinder kan veroorzaken, leidt dit niet tot een onaanvaardbare situatie. Het inpassingsplan is dan ook niet in strijd met een goede ruimtelijke ordening.
Aanpassingen besluit: - De “<u>Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen</u>” wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota. Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie: - o een tabel met informatie over de geluidseffecten, de verwachte slagschaduwduur en de afstand tot woningen van het voorkeursalternatief; en - o een beschrijving van de relevantie van de geluidseffecten van het laagvliegverkeer voor de berekende cumulatieve geluidsbelasting. - In de <u>regels van het inpassingsplan</u> wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.		
11. Zienswijze-indiener 11 – [Geanonimiseerd] Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-inpassingsplan		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
11.1	In het plan wordt uitgegaan van plaatsing van drie windturbines in de gemeente Zaltbommel. Indieners geven aan dat de turbines een enorme hoogte van 180 meter krijgen. Dat is drie keer zo hoog als de toren van Zaltbommel. Indieners wonen vlak bij de windturbines, te weten aan de Peperstraat in Bruchem. Daardoor zullen de windturbines vanuit hun huis en te zien zijn, zowel overdag als 's nachts.	Windturbines onderscheiden zich door maat en schaal van de directe omgeving. Dat de windturbines van grote afstand zichtbaar zijn, is dan ook inherent aan de realisatie van windparken. De hoogte van windturbines maakt het onmogelijk om windturbines onopvallend of onzichtbaar in het landschap te positioneren. Dit is bovendien ook geen streven vanuit het landschapsbeleid. De keuze voor een nagenoeg rechte lijnopstelling met drie identieke windturbines zorgen echter voor een rustige uitstraling van het windpark. In de planregels is een aantal vereisten met betrekking tot de maatvoering opgenomen. Voor de (maatverhouding van de) rotordiameter en de ashoogte geldt een marge. Daarnaast hebben de windturbines dezelfde draairichting. Deze vereisten borgen een goede en rustige beleving van Windpark Bommelerwaard-A2.
11.2	Indieners geven aan dat windturbines laagfrequent geluid produceren. Dat overbrugt grote afstanden. Hierdoor kan het geluid tot op enkele kilometers hoorbaar zijn, zeker gezien de hoogte van de turbines.	Voor wat betreft het aspect laagfrequent geluid verwijst de provincie naar paragraaf 2.4 van deze zienswijzennota. De provincie onderkent dat het realiseren van een windpark hinder mee kan brengen voor de (directe) omgeving. Wettelijke normen voor onder meer slagschaduw en geluid moeten de omgeving beschermen zodat er geen niet

	Indieners geven aan dat er weer een extra geluidsbron bij komt. Dit naast het geluid van snelweg A2, het spoor, het laagvlieggebied van Defensie en de sportvelden bij de Watertoren. Ook zullen indieners last krijgen van slagschaduw.	acceptabele hinder ontstaat voor (mensen in) de omgeving. In het milieueffectrapport (MER) is onderzocht wat de gevolgen zijn van de windturbines voor de omgeving. De provincie heeft – voor zover wezenlijk relevant – tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan rekening gehouden met de bestaande milieusituatie in het gebied. Het gaat dan met name om het geluid afkomstig van de rijksweg A2, de spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch en de provinciale weg N322. In verschillende zienswijzen is gewezen op de overlast als gevolg van het laagvliegverkeer van Defensie. Hieraan is aandacht besteed in de “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” (bijlage 1 bij deze zienswijzennota). Doordat het laagvlieggebied en de laagvliegroute erg groot zijn, is de bijdrage van de oefeningen aan de gemiddelde geluidsbelasting in de omgeving van het windpark verwaarloosbaar. Daarnaast geldt dat de momenten waarop gevlogen wordt zeer tijdelijk zijn (enkele dagen, binnen bepaalde tijdsloten). Hierdoor zal het geluid van de oefeningen niet terug te zien zijn in de gemiddelde cumulatieve geluidsbelasting. Om die reden is dit ook niet berekend. Dit neemt niet weg dat dergelijke oefeningen op het moment dat ze plaatsvinden wel degelijk als hinderlijk kunnen worden ervaren. Indiener noemt daarnaast nog de sportvelden. Deze factor draagt mogelijk ook bij aan de hinder die indiener ervaart. De provincie is echter van mening dat de effecten hiervan niet dusdanig onderscheidend zijn voor het bepalen van de milieukwaliteit dat hier nog afzonderlijk onderzoek naar had moeten worden gedaan. Het is niet uitgesloten dat indieners in de toekomst enige hinder van de windturbines zullen ondervinden in de vorm van geluid, slagschaduw of een ander uitzicht. Hoewel de milieubelasting (met name geluidssituatie) in de omgeving van het windpark in de huidige situatie al relatief hoog is, leidt de komst van het windpark naar het oordeel van de provincie niet tot een onaanvaardbare situatie. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat indiener woont ten westen van de rijksweg A2, daar waar de windturbines oostelijk van die weg worden gerealiseerd. Bovendien woont indiener op een afstand van ongeveer 1,2 kilometer van de dichtstbijzijnde turbine. Hierdoor zal het (laagfrequent) geluid afkomstig van de windturbines ter plaatse van de woning van indiener onder de meeste omstandigheden minder merkbaar zijn vanwege het verkeersgeluid van de rijksweg A2 en de afstand tot de windturbines.
11.3	Indieners geven aan dat wetenschappers onderzoek hebben gedaan naar onder andere geluid en slagschaduw. Hieruit kwam naar voren dat de gezondheid van mensen binnen een straal van 1500 meter negatief wordt beïnvloed.	Voor wat betreft de mogelijke effecten van windturbines op de gezondheid wordt verwezen naar paragraaf 2.5 van deze zienswijzennota.

11.4	De windturbines worden geplaatst op eigen terrein van de initiatiefnemers. Hierdoor kan overlast voor die bewoners én de medewerkers van die bedrijven optreden. Indieners vragen zich af hoe het zit met de Arbowet en het risico op ongelukken.	Voor wat betreft geluid wordt hier opgemerkt dat het Activiteitenbesluit milieubeheer geluidsnormen bevat voor het geluid op de gevel van gevoelige objecten. Binnen het kader van dit inpassingsplan gaat het dan om woningen van derden. Een molenaarswoning is een woning behorend tot de sfeer van de inrichting. Dergelijke woningen worden op grond van het Activiteitenbesluit milieubeheer niet beschouwd als gevoelige objecten. Op molenaarswoningen zijn de geluidsnormen van het Activiteitenbesluit milieubeheer, net als op reguliere bedrijfswoningen, dus niet van toepassing. Alleen bij de zuidelijke molenaarswoning kan niet worden voldaan aan de geluidsnormen. Naar het oordeel van de provincie is een geluidsbelasting van 48 dB echter niet dusdanig hoog dat niet langer sprake is van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Zowel voor de bewoners als voor de werknemers is sprake van een acceptabele geluidsbelasting. Voor de andere twee molenaarswoningen geldt dat aan de geluidsnormen voor reguliere woningen kan worden voldaan. Ten aanzien van slagschaduw geldt dat geen onaanvaardbare effecten worden verwacht. Daarbij is nog van belang dat de verblijfstijd van werknemers relatief beperkt is en slagschaduw alleen op specifieke momenten optreedt. Het milieueffectrapport (MER) bevat bovendien een analyse van de risico's voor de objecten en infrastructuur op het gebied van externe veiligheid. Het inpassingsplan duidt de woningen van de initiatiefnemers in het zoekgebied aan als "woning in de sfeer van het windturbinepark". Deze woningen vallen buiten de bescherming van het Activiteitenbesluit milieubeheer. Wel moet in het kader van een goede ruimtelijke ordening beoordeeld worden of ter plaatse van deze woningen sprake is van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Aangezien alle drie de molenaarswoningen buiten de voor reguliere woningen geldende 10⁻⁶-risicocontour (180 meter) liggen, is de provincie van mening dat sprake is van een aanvaardbare situatie, zowel voor de bewoners als voor de werknemers. Met betrekking tot de Arbowet (Arbeidsomstandighedenwet) en het risico op (arbeidsgerelateerde) ongelukken wordt opgemerkt dat deze wet ook na de realisatie van het windpark op de arbeidsverhoudingen tussen werkgevers en werknemers van toepassing blijft. Het realiseren van het windpark brengt daarin geen verandering.
11.5	Volgens indieners komt het welzijn van dieren in gevaar.	Over het welzijn van dieren in relatie tot het welzijn (inclusief de gezondheid) van dieren zijn meerdere artikelen en rapporten geschreven. De provincie is niet bekend met een wetenschappelijk verantwoord causaal (oorzakelijk) verband tussen windenergie en onaanvaardbare effecten ervan op het welzijn van dieren. Dergelijke

		signalen komen ook niet naar voren uit de praktijk waarin talrijke situaties bestaan met veehouderijen in de directe nabijheid van windturbines. Overigens is tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan onderzoek uitgevoerd naar de gevolgen van het windpark voor beschermde dier- en plantsoorten. De resultaten van dit onderzoek zijn terug te lezen in de “Natuurtoets Windpark Bommelerwaard-A2” (bijlage 2 bij het MER). Uit het onderzoek blijkt dat voldaan kan worden aan de relevante wet- en regelgeving.
11.6	Indieners geven aan dat er volgens hen meerdere geschiktere locaties zijn dan de locaties die nu in het plan zijn opgenomen.	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding ‘windenergie locaties’. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend.
11.7	Indieners geven aan dat de windturbines hun leef- en woonomgeving verder aantasten. Bovendien zal de waarde van hun woning hierdoor verminderen.	De provincie onderkent dat het realiseren van een windpark in de omgeving van omwonenden ertoe kan leiden dat zij ervaren dat hun persoonlijk woon- en leefgenot wordt aangetast. Het bestaan van een redelijke mate van hinder kan echter niet altijd voorkomen worden. Ter bescherming van het voorkomen van onredelijke hinder gelden daarom wettelijke normen voor onder meer geluid en slagschaduw. Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
11.8	Indieners geven aan dat zij nu aan alle kanten vrij uitzicht hebben. Door de plaatsing van de windturbines zal dit zeer sterk afnemen. Bovendien is het een bewegend object en past het niet in het landschap. Indieners hebben er destijds juist voor gekozen om in een dorp te gaan wonen en hebben zich helemaal aanpast. Indieners geven daarnaast aan dat de zondagsrust hierdoor verstoord zal worden.	Uit de Omgevingsvisie Gelderland volgt dat de voorkeur van de provincie uitgaat naar het combineren van windturbines met andere intensieve functies zoals hoofdinfrastructuur. Voor Windpark Bommelerwaard-A2 geldt dat het geprojecteerd is parallel aan rijksweg A2 en de spoorlijn Utrecht – ’s-Hertogenbosch. De afstand van de woning van indieners tot de A2 bedraagt ongeveer 800 meter. Van een rustige situatie is naar het oordeel van de provincie nu al geen sprake. Een hoge geluidsbelasting is tot op zekere hoogte inherent aan wonen nabij dergelijke grote infrastructuur.

		Bovendien woont indiener op een afstand van ongeveer 1,2 kilometer van de dichtstbijzijnde turbine. Hierdoor zal het geluid afkomstig van de windturbines ter plaatse van de woning van indiener onder de meeste omstandigheden minder merkbaar zijn vanwege het verkeersgeluid van de rijksweg A2 en de afstand tot de windturbines. Ten aanzien van het uitzicht merkt de provincie op dat de windturbines zich door maat en schaal onderscheiden van de directe omgeving. Dat de windturbines van grote afstand zichtbaar zijn, is dan ook inherent aan de realisatie van windparken. De hoogte van windturbines maakt het onmogelijk om windturbines onopvallend of onzichtbaar in het landschap te positioneren. Dit is bovendien ook geen streven vanuit het landschapsbeleid. De keuze voor een nagenoeg rechte lijnopstelling met drie identieke windturbines zorgen echter voor een rustige uitstraling van het windpark. In de planregels is een aantal vereisten met betrekking tot de maatvoering opgenomen. Voor de (maatverhouding van de) rotordiameter en de ashoogte geldt een marge. Daarnaast hebben de windturbines dezelfde draairichting. Deze vereisten borgen een goede en rustige beleving van Windpark Bommelerwaard-A2. De provincie heeft een afweging gemaakt tussen de individuele en algemene belangen die bij het inpassingsplan betrokken zijn. Het algemeen belang dat met de realisatie van het windpark gediend is – een noodzakelijke bijdrage aan de energietransitie – weegt in dit geval zwaarder dan de wens van indiener tot een omgeving zonder uitzicht op windturbines. Aan de wet kan geen blijvend recht op vrij uitzicht worden ontleend. De provincie ziet niet hoe de zondagsrust verstoord zal worden anders dan door de beleving van hinder. Deze aspecten zijn hiervoor in het antwoord nader aan de orde gesteld.
11.9	Volgens indieners zou het plaatsen van de windturbines voor de provincie mooi uitkomen voor het halen van haar taakstelling. Het lijkt indieners echter stug dat er geen andere locaties zijn waarop de windturbines beter in de omgeving passen.	De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota.

		Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend.
11.10	In de ogen van indieners hebben de initiatiefnemers een zakelijk belang, aangezien het gaat om een 'zakelijk' project. Voor hen is het een verdienmodel, waarbij zij 'gebruikmaken' van de taakstelling van de provincie. Zij werken dus niet alleen uit het oogpunt van duurzaamheid.	Indiener stelt terecht dat Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. een zakelijk belang heeft bij het realiseren van het windpark en niet alleen uit een oogpunt van duurzaamheid werkt. Het hebben van een zakelijk motief is echter geen belemmerende voorwaarde bij het ontwikkelen van een windpark. De initiatieven van private partijen (al dan niet met winstoogmerk) dragen bij aan de gewenste transitie naar duurzame energie. Zo heeft de provincie een taakstelling van 230,5 MW windenergie in 2020. Het bovenstaande neemt overigens niet weg dat elk initiatief om een windpark te realiseren dient te voldoen aan alle geldende wet- en regelgeving.
11.11	Indieners geven ten slotte aan dat zij niet tegen windturbines of een zakelijk initiatief zijn. Zij zijn echter van mening dat de locatie slecht gekozen is en dat het vooralsnog niet duidelijk is wat voor soort windturbines er precies komen. Dit wordt pas in een later stadium beslist. Indieners vinden het dan ook vreemd dat de provincie al wel een standpunt heeft ingenomen zonder te weten wat er precies komen en wat de gevolgen daarvan zijn.	Het is niet wenselijk nu al een bepaald turbinetype vast te leggen, omdat windturbines constant in ontwikkeling zijn. Het zou bovendien in strijd zijn met de aanbestedingsregels om in het inpassingsplan voor te schrijven welke verschijningsvorm dan wel type de turbines moeten hebben. In dat geval zou slechts één fabrikant de turbines kunnen leveren (AbRvS 4 mei 2016, nr. 201504506/1/R6). Het inpassingsplan bevat daarom bandbreedtes voor de te realiseren windturbines. Voorbeelden zijn de regels in het inpassingsplan voor de minimale en maximale lengte van de as en de rotordiameter. Turbinetypen die niet aan deze regels voldoen, kunnen niet worden gerealiseerd. In de onderzoeken naar de gekozen turbineopstelling is binnen de bandbreedtes van het inpassingsplan uitgegaan van worst-case turbines. Daarmee zijn de maximale milieueffecten van de windturbines die het inpassingsplan mogelijk maakt, in beeld gebracht. Er kan – met inbegrip van enkele mitigerende maatregelen voor geluid, slagschaduw en natuur – te allen tijde worden voldaan aan de geldende wet- en regelgeving voor de verschillende milieuaspecten.
Aanpassingen besluit: - De “<u>Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen</u>” wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota. Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie: - o een beschrijving van de relevantie van de geluidseffecten van het laagvliegverkeer voor de berekende cumulatieve geluidsbelasting.		
12. Zienswijze-indiener 12 – [Geanonimiseerd] Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-inpassingsplan		

Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
12.1	Indiener geeft aan dat het plan in strijd is met een goede ruimtelijke ordening. Het plan beoogt het plaatsen van drie windmolens op de grens van Maasdriel. De beoogde turbines komen in het zichtgebied van de woonruimte en werkruimte van indiener. Indiener geeft aan dat zij gedurende de hele dag de roterende hoge windturbines zal zien en horen. Ondanks het feit dat wordt voldaan aan de richtlijnen, kan dit toch gezondheidsklachten veroorzaken.	De provincie deelt de stelling dat sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening niet. Indiener woont op ongeveer 830 meter van de dichtstbijzijnde turbine. Tijdens de voorbereiding van het inpassingsplan zijn de effecten van het windpark zorgvuldig onderzocht. Uit de onderzoeken blijkt dat ter hoogte van de woning van indieners – met inbegrip van mitigerende maatregelen – voldaan kan worden aan de relevante normen, waaronder de normen voor geluid. Zo geldt voor de woning van indiener dat de L_{night}-waarde (norm: 41 dB) en de L_{den}-waarde (norm: 47 dB) na mitigatie respectievelijk 34 dB en 40 dB bedragen. De provincie erkent dat het windpark duidelijk zichtbaar zal zijn vanaf de bebouwing op het perceel van indiener. Deze zichtbaarheid is echter inherent aan de hoogte van windturbines. Het is niet mogelijk om windturbines onopvallend in het landschap te plaatsen. Hoewel het uitzicht van indiener verandert, acht de provincie de positie van de windturbines ten opzichte van het perceel van indiener acceptabel. Voor wat betreft de mogelijke effecten van windturbines op de gezondheid wordt verwezen naar paragraaf 2.5 van deze zienswijzennota.
12.2	Volgens indiener zijn windturbines niet passend binnen het kleinschalig landschap in de Bommelerwaard. De windturbines zullen hierdoor een negatief gevolg krijgen op de bedrijfsvoering van indiener, het exploiteren van een B&B en het ontvangen van groepen. Indiener geeft aan recent veel in deze tak te hebben geïnvesteerd. Toeristen en recreanten gaan elders verblijven. Indiener verwacht dan ook een flinke inkomstenderving. Dit kan leiden tot een faillissement van het familiebedrijf van indiener.	Het is niet geheel duidelijk waarom indiener de windturbines op de beoogde locatie niet vindt passen. De locatie van het windpark in de gemeente Zaltbommel heeft op basis van het provinciaal beleid geen bijzondere landschappelijke status. Het windpark bij Zaltbommel sluit aan op rijksweg A2 en spoorlijn Utrecht – 's-Hertogenbosch. Dit past bij het provinciale streven om windturbines bij voorkeur te combineren met andere intensieve functies zoals grootschalige infrastructuur. De realisatie van windturbines in aansluiting op grootschalige infrastructuur voorkomt een spreiding van intensieve functies en de milieueffecten die daarmee gepaard gaan. De effecten die de windturbines op het landschap hebben, zijn beschreven in het inpassingsplan en het MER. Dit is gebeurd mede aan de hand van de criteria waaraan volgens de Omgevingsverordening Gelderland aandacht moet worden besteed in het ruimtelijk ontwerp van windturbines. De provincie is op basis van het uitgevoerde onderzoek van mening dat de beschreven effecten op deze locatie aanvaardbaar zijn.

		Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met inkomstenderving hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
12.3	Indiener geeft aan dat er voldoende locaties voor windturbines zijn waar geen hinder en overlast wordt veroorzaakt voor de omgeving. Er zou dan geen noodzaak zijn om de windturbines op de huidige locaties te plaatsen. Indiener verzoekt dan ook om het plan niet vast te stellen.	De provincie deelt de mening van indiener niet. Nederland is erg dichtbevolkt. Locaties waar windturbines niet of nauwelijks tot hinder leiden zijn schaars. De locatie bij Zaltbommel heeft in de Omgevingsvisie Gelderland de aanduiding 'windenergie locaties'. Deze locaties zijn door de provincie ruimtelijk gereserveerd voor het behalen van de provinciale taakstelling van 230,5 MW. De aanwijzingen zijn onder andere gebaseerd op basis van uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar de milieueffecten. Milieueffecten hebben een prominente rol gespeeld in het onderzoek dat is verricht naar de diverse potentiële locaties en de afweging tussen de alternatieven. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.2 van deze zienswijzennota. Los daarvan is de provincie van mening dat het windpark voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Om die reden is (nieuw) onderzoek naar alternatieve locaties voor windenergie niet noodzakelijk. Hierbij is nog van belang dat de provincie moet beslissen op basis van de aanvraag zoals die is ingediend.
Aanpassingen besluit: Geen.		
13. Zienswijze-indiener 13 – Windpark Bommelerwaard-A2 B.V.		
Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht: - ontwerp-ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
13.1	Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. kan zich niet verenigen met de beargumentering van de in de ontheffing opgenomen stilstandvoorziening voor vleermuizen. In de beargumentering wordt gesteld dat gezien de beperkte onderzoeksinspanning niet kan worden uitgesloten dat bij een inventarisatie, die meer uren in beslag zou nemen en meer in de lijn van de windmolens, het berekende aantal slachtoffers voor de Laatvlieger dichter bij of hoger dan de 1%-mortaliteit was komen te liggen.	Uit het rapport van Bureau Waardenburg (verder BuWa) (Natuurtoets Windpark Bommelerwaard-A2, Toetsing in het kader van de Wet natuurbescherming en Natuurnetwerk Nederland Rapportnummer: 17-099, 24 oktober 2017) blijkt dat als gevolg van de realisatie van windpark Bommelerwaard per jaar ca. 7 aanvaringsslachtoffers worden verwacht onder de Gewone dwergvleermuis en ca. 2 aanvaringsslachtoffers onder de Laatvlieger. De additionele sterfte van met name de Laatvlieger ligt daarmee maar net onder de 1%-mortaliteitsnorm (bij een catchment area van 30 km: 3 aanvaringsslachtoffers).

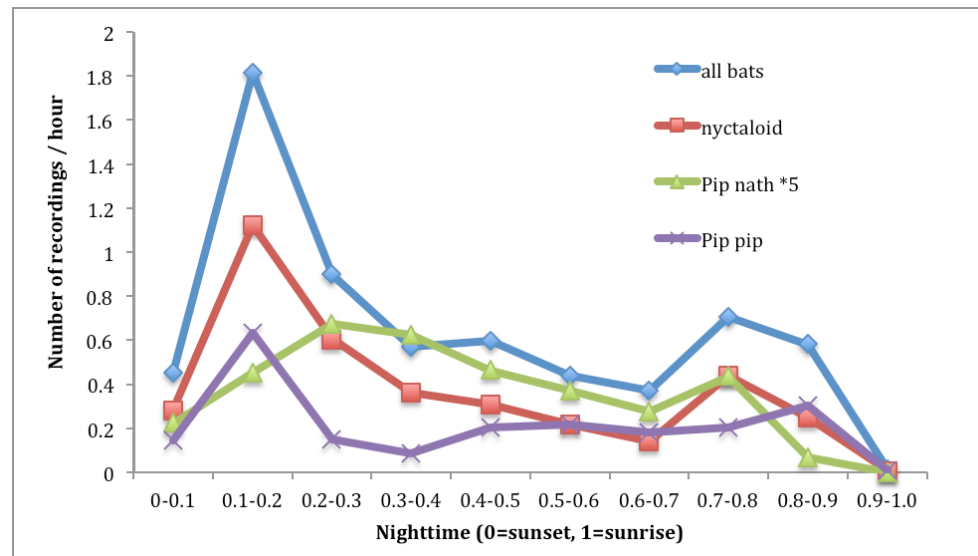
In eerste instantie is door de provincie verondersteld dat het aantal berekende aanvaringsslachtoffers onder vleermuizen, afhankelijk zou zijn van het aantal waargenomen vleermuizen per soort in een onderzocht gebied. Dus hoe meer vleermuizen er waargenomen worden bij de veldbezoeken, des te groter het aantal aanvaringsslachtoffers dat berekend wordt. Dit bleek, na een mondelinge en schriftelijke uiteenzetting door BuWa (zie ook bijlage bij de zienswijze), niet het geval. Het aantal aanvaringsslachtoffers per windpark wordt berekend op basis van het relatieve voorkomen per vleermuissoort, vermenigvuldigd met het geschatte aantal aanvaringsslachtoffers per windmolen per jaar.

Dus als soort A 50% van het totaal aantal waarnemingen bepaalt, het (geschatte) aantal slachtoffers 3 per windmolen per jaar is en er drie windmolens staan, dan is het berekende aantal slachtoffers $0,50 \cdot 3 \cdot 3 = 4,5$ slachtoffer per jaar (afgerond 5). Aangezien niet het aantal waargenomen vleermuizen, maar het relatieve aandeel bepalend is voor het aantal te berekenen aanvaringsslachtoffers, steekt het des te meer dat de onderzoeksinspanningen in geval van windpark Bommelerwaard slechts van korte duur zijn en dat er vaak ver weg van de geplande windmolens (op de openbare wegen) onderzoek is verricht. In onderstaande tabel zijn de waarnemingstijden en de duur van de waarnemingen ten opzichte van zonsondergang weergegeven. Het valt op dat de onderzoeksduur relatief kort (1-1,5 uur) is en steeds in dezelfde periode ten opzichte van zonsondergang (ca. een half uur na zonsondergang).

Datum onderzoek	Tijd van onderzoeksrunde	Duur onderzoeksrunde, in aantal uren en minuten	Start onderzoeksrunde in aantal minuten na zonsondergang
15/16 juni	22:45-00:30	1.45	40
5 juli	22:50-00:00	1.10	46
1 augustus	21:55-23:05	1.10	23
5 september	20:50-22:16	1.26	31
19 september	20:19-21:25	1.06	27

Als we de onderzoekstijden vergelijken met een figuur van Limpens en Dirks (Windenergie & Vleermuizen. Problemen en oplossingen? Herman Limpens & Sjoerd Dirksen, Nijmegen, 2014), waarin het relatieve voorkomen van een aantal soorten vleermuizen wordt weergegeven, in afhankelijkheid van het tijdstip vanaf zonsondergang, valt op dat de aanwezigheid per soort of soortengroep, nogal kan wisselen gedurende de nacht. Dat betekent dat het relatieve voorkomen, een uur na zonsondergang een andere is dan bijvoorbeeld halverwege de nacht of in de ochtend. Ook zal het relatieve voorkomen veranderen als in plaats van ruim een uur,

bijvoorbeeld vier uur wordt rondgelopen in het gebied. Ook de keuze om over de openbare weg te lopen gedurende de onderzoeksrondes, zal een effect kunnen hebben op de gevonden relatieve waarden. Bekend is dat bijvoorbeeld de Rosse vleermuis meer dan andere soorten in het open veld vliegt. Dus als de onderzoeksrondes niet langs de openbare weg (met huizen en bomenrijen, waar relatief meer Gewone en Ruige dwergvleermuis vliegen), maar langs de lijn van geplande windmolens hadden gelopen, dan was er ongetwijfeld een andere verhouding uitgekomen.

Omdat de 1%-mortaliteitsgrens, voor zowel de Laatvlieger als de Rosse vleermuis een klein getal vormt (resp. 3 en 2 aanvaringsslachtoffers per jaar), heeft de provincie dan ook kritisch gekeken naar het uitgevoerde onderzoek voor Windpark Bommelerwaard-A2. Het is niet voor niets dat in een Engels overzichtsartikel een heel andere benadering voor uit te voeren vleermuisonderzoek is te vinden (zie: Guidelines for consideration of bats in wind farm projects Revision 2014. L. Rodrigues, L. Bach, M.J. Dubourg-Savage, B. Karapandza, D. Kovac, T. Kervyn, J. Dekker, A. Kepel, P. Bach, J. Collins, C. Harbusch, B. Micevski, J. Minderman). Op pagina 27 van dit standaardwerk, zien we aanbevelingen uiteengezet voor uit te voeren onderzoek voor geplande windmolenparken. Opvallend daarbij is dat de aanbevelingen neerkomen op het uitvoeren van onderzoek, gedurende 4 uur ná of

		rond zonsondergang en het uitvoeren van onderzoek gedurende de hele nacht, eens per maand in de periode april- oktober (voor niet-zuidelijke gebieden). Tevens wordt in dit artikel geadviseerd om ter plekke van geplande windmolens het handmatige onderzoek met een bat-detector te combineren met een automatische batdetector. Als het onderzoek in Windpark Bommelerwaard-A2 op die manier of vergelijkbaar was uitgevoerd, dan kan niet uitgesloten worden dat de berekening van het aantal aanvaringsslachtoffers voor de Laatvlieger en Rosse vleermuis wel boven de 1%-mortaliteit had gelegen.																																																																								
13.2	Indiener stelt dat ook op basis van cumulatieberekeningen van het aantal aanvaringsslachtoffers van de Laatvlieger in nabijgelegen geplande windparken, de mortaliteit onder de 1%-mortaliteits-grens blijft. Indiener stelt dat ten behoeve van twee andere windparken, waarvan de ontheffing soortenbescherming reeds is afgerond, een aanvaringsrisico is berekend van minder dan 1 slachtoffer per jaar. Voor het windpark Bommelerwaard-A2 is het aantal aanvaringsslachtoffers onder de Laatvlieger bepaald op 2 per jaar. Het gezamenlijke mortaliteitscijfer blijft aldus indiener onder de 1% (3 slachtoffers per jaar).	In het rapport van Bureau Waardenburg (hierna: BuWa) (Natuurtoets Windpark Bommelerwaard-A2, Toetsing in het kader van de Wet natuurbescherming en Natuurnetwerk Nederland Rapportnummer: 17-099, 24 oktober 2017) is het cumulatief effect van verleende ontheffingen voor 3 windparken op de relevante vleermuissoorten beoordeeld. In deze beoordeling worden naast de aanvaringsslachtoffers als gevolg van Windpark Bommelerwaard-A2 ook het aantal aanvaringsslachtoffers vanwege windpark Deil (3 windmolens) en windpark AVRl Geldermalsen (11 windmolens) meegenomen (resp. op 7-8 kilometer en 8-9 kilometer van windpark Bommelerwaard). Voor deze windparken zijn de ontheffingen reeds verleend, maar is de realisatie van deze windparken nog niet begonnen. Hieronder worden eerst de berekeningen getoond, zoals uitgevoerd door BuWa en opgenomen in de ontheffing soortenbescherming. <table><tr><th>Oorspronkelijke tabel BuWa</th><th colspan="3">Aantal waarnemingen (exempl.)</th><th colspan="3">Berekend aantal slachtoffers gebruiksfase</th><th>Gecumuleerde waarde in aantal slachtoffers per park volgens BuWa</th><th>1%- mortaliteits-omvang bij r=30 km</th></tr><tr><th>Soort/Locatie</th><th>Gelder-malsen</th><th>Deil</th><th>B'waard</th><th>Gelder-malsen</th><th>Deil</th><th>B'waard</th><th></th><th></th></tr><tr><td>Gewone dwergvleermuis</td><td>42</td><td>119</td><td>169</td><td>7</td><td>14</td><td>7</td><td>28</td><td>51</td></tr><tr><td>Laatvlieger</td><td>3</td><td>11</td><td>44</td><td><1</td><td><1</td><td>2</td><td>2</td><td>3</td></tr><tr><td>Ruige dwergvleermuis</td><td>4</td><td>20</td><td>4</td><td>2</td><td>4</td><td><1</td><td>6</td><td>28</td></tr><tr><td>Rosse vleermuis</td><td>0</td><td>0</td><td>18</td><td><1</td><td><1</td><td><1</td><td><1</td><td>3</td></tr><tr><td>Watervleermuis</td><td>1</td><td>2</td><td>2</td><td><1</td><td><1</td><td><1</td><td><1</td><td>?</td></tr><tr><td>Totaal</td><td>50</td><td>152</td><td>237</td><td>9</td><td>18</td><td>9</td><td></td><td></td></tr></table> Op basis van bovenstaande tabel komt BuWa tot een gecumuleerde additionele sterfte van de Laatvlieger van 2. De gecumuleerde additionele sterfte vanwege	Oorspronkelijke tabel BuWa	Aantal waarnemingen (exempl.)			Berekend aantal slachtoffers gebruiksfase			Gecumuleerde waarde in aantal slachtoffers per park volgens BuWa	1%- mortaliteits-omvang bij r=30 km	Soort/Locatie	Gelder-malsen	Deil	B'waard	Gelder-malsen	Deil	B'waard			Gewone dwergvleermuis	42	119	169	7	14	7	28	51	Laatvlieger	3	11	44	<1	<1	2	2	3	Ruige dwergvleermuis	4	20	4	2	4	<1	6	28	Rosse vleermuis	0	0	18	<1	<1	<1	<1	3	Watervleermuis	1	2	2	<1	<1	<1	<1	?	Totaal	50	152	237	9	18	9		
Oorspronkelijke tabel BuWa	Aantal waarnemingen (exempl.)			Berekend aantal slachtoffers gebruiksfase			Gecumuleerde waarde in aantal slachtoffers per park volgens BuWa	1%- mortaliteits-omvang bij r=30 km																																																																		
Soort/Locatie	Gelder-malsen	Deil	B'waard	Gelder-malsen	Deil	B'waard																																																																				
Gewone dwergvleermuis	42	119	169	7	14	7	28	51																																																																		
Laatvlieger	3	11	44	<1	<1	2	2	3																																																																		
Ruige dwergvleermuis	4	20	4	2	4	<1	6	28																																																																		
Rosse vleermuis	0	0	18	<1	<1	<1	<1	3																																																																		
Watervleermuis	1	2	2	<1	<1	<1	<1	?																																																																		
Totaal	50	152	237	9	18	9																																																																				

		windpark AVRI Geldermalsen en windpark Deil komt in deze beoordeling, vanwege/ondanks de berekende <1 aanvaringsslachtoffer per windpark per jaar, kennelijk op 0 uit. De gehanteerde afronding kan niet gevolgd worden. Het verdient de voorkeur dat bij cumulatieberekeningen de afronding pas plaats vindt ná optelling van de individuele rekenresultaten. In de onderstaande tabel worden de niet afgeronde aantallen aanvaringsslachtoffers weergegeven, bij doorrekening van de drie windparken op een uniforme wijze. <table><tr><th></th><th colspan="3">Aantal waarnemingen (exempl.)</th><th colspan="3">Geschat aantal slachtoffers gebruiksfase</th><th>Gecumuleerde waarde in aantal slachtoffers per park</th><th>1%-mortaliteits-omvang bij r=30km</th></tr><tr><th>Soort/Locatie</th><th>Gelder-malsen</th><th>Deil</th><th>B'waard</th><th>Gelder-malsen</th><th>Deil</th><th>B'waard</th><th></th><th></th></tr><tr><td>Gewone dwergvleermuis</td><td>42</td><td>119</td><td>169</td><td>7,56</td><td>14,09</td><td>6,42</td><td>28,07</td><td>50</td></tr><tr><td>Laatvlieger</td><td>3</td><td>11</td><td>44</td><td>0,54</td><td>1,30</td><td>1,67</td><td>3,51 (afgerond 4)</td><td>3</td></tr><tr><td>Ruige dwergvleermuis</td><td>4</td><td>20</td><td>4</td><td>0,72</td><td>2,37</td><td>0,15</td><td>3,24</td><td>28</td></tr><tr><td>Rosse vleermuis</td><td>-</td><td>-</td><td>18</td><td>-</td><td>-</td><td>0,68</td><td>0,68</td><td>2</td></tr><tr><td>Watervleermuis</td><td>1</td><td>2</td><td>2</td><td>0,18</td><td>0,43</td><td>0,08</td><td>0,69</td><td>?</td></tr><tr><td>Totaal</td><td>50</td><td>152</td><td>237</td><td>9</td><td>18</td><td>9</td><td></td><td></td></tr></table> De gecumuleerde additionele sterfte onder de Laatvlieger komt op basis van de formule (%-aantal x geschat aantal slachtoffers per windmolen x het aantal windmolens) op een totaal van 3,51 slachtoffers (afgerond 4) en dat ligt hoger dan de 1%- mortaliteitsgrens (3). Vandaar dat in de ontwerp-ontheffing een stilstandvoorziening voor vleermuizen is opgenomen. Deze zorgt ervoor dat de additionele sterfte voor de Laatvlieger met 80-90% gereduceerd wordt en daarmee ruim onder de 1%-mortaliteitsgrens uitkomt		Aantal waarnemingen (exempl.)			Geschat aantal slachtoffers gebruiksfase			Gecumuleerde waarde in aantal slachtoffers per park	1%-mortaliteits-omvang bij r=30km	Soort/Locatie	Gelder-malsen	Deil	B'waard	Gelder-malsen	Deil	B'waard			Gewone dwergvleermuis	42	119	169	7,56	14,09	6,42	28,07	50	Laatvlieger	3	11	44	0,54	1,30	1,67	3,51 (afgerond 4)	3	Ruige dwergvleermuis	4	20	4	0,72	2,37	0,15	3,24	28	Rosse vleermuis	-	-	18	-	-	0,68	0,68	2	Watervleermuis	1	2	2	0,18	0,43	0,08	0,69	?	Totaal	50	152	237	9	18	9		
	Aantal waarnemingen (exempl.)			Geschat aantal slachtoffers gebruiksfase			Gecumuleerde waarde in aantal slachtoffers per park	1%-mortaliteits-omvang bij r=30km																																																																		
Soort/Locatie	Gelder-malsen	Deil	B'waard	Gelder-malsen	Deil	B'waard																																																																				
Gewone dwergvleermuis	42	119	169	7,56	14,09	6,42	28,07	50																																																																		
Laatvlieger	3	11	44	0,54	1,30	1,67	3,51 (afgerond 4)	3																																																																		
Ruige dwergvleermuis	4	20	4	0,72	2,37	0,15	3,24	28																																																																		
Rosse vleermuis	-	-	18	-	-	0,68	0,68	2																																																																		
Watervleermuis	1	2	2	0,18	0,43	0,08	0,69	?																																																																		
Totaal	50	152	237	9	18	9																																																																				
13.3	Indiener stelt dat de door de provincie gemaakte opmerking dat een beperkte onderzoeksinspanning is geleverd berust op het door de provincie van toepassing geoordeelde Vleermuisprotocol. Het Vleermuisprotocol is volgens indiener opgesteld voor ruimtelijke ontwikkelingen die een feitelijke ingreep plegen op de locatie waar vleermuizen kunnen verblijven. Voor windturbines geldt dat met name bekeken moet worden of de vliegbewegingen van	Het is zeker niet zo dat het Vleermuisprotocol (2017) als leidraad gehanteerd zou moeten worden voor een vleermuis-onderzoek in windparken. De benadering dat in windparken de nadruk moet liggen op de vliegbewegingen van vleermuizen, meer dan op verblijfplaatsen van de vleermuissoorten, zoals ook door BuWa is gesteld in de bijlage bij de zienswijze, wordt onderschreven. Uit de notitie van BuWa (bijlage bij zienswijze) blijkt dat het aantal registraties per vleermuissoort tijdens de veldbezoeken wordt gebruikt om te bepalen wat het																																																																								

vleermuizen vanaf hun verblijfplaatsen door de plaatsing van de turbines risicovoller worden. Dat risico doet zich met name voor in de nazomer en het najaar, ruim na zonsondergang. Het Vleermuisprotocol houdt geen rekening met deze effecten. Vandaar dat BuWa zich niet (uitsluitend) op het Vleermuisprotocol heeft kunnen baseren. Zij heeft juist een zorgvuldigere benadering toegepast voor de inschatting van het aanvaringsrisico van vleermuizen in de nabijheid van windturbines door zich te baseren op vleermuis-onderzoeken, waaronder de vliegbewegingen van vleermuissoorten, die elders bij windparken zijn uitgevoerd.

relatieve voorkomen per vleermuissoort is (bijv. Gewone dwergvleermuis, Laatvlieger). Het totaal aantal verwachte aanvaringsslachtoffers onder vleermuizen wordt dan conform deze relatieve verdeling over de verschillende vleermuissoorten verspreid. Omdat het aantal aanvaringsslachtoffers is gekoppeld aan het relatieve voorkomen van vleermuissoorten en daarmee aan het aantal registraties, is het van belang dat deze registraties zorgvuldig tot stand zijn gekomen. Dit geldt temeer nu de additionele sterfte van de Laatvlieger maar net onder de 1%-mortaliteitsnorm ligt.

In onderstaande tabel (afgeleid uit de Natuurtoets van BuWa) zijn de waarnemingstijden van het veldonderzoek, de duur van de onderzoeksrunde en de duur van de onderzoeksrunde ten opzichte van zonsondergang weergegeven. Het valt op dat de onderzoeksduur relatief kort (1-1,5 uur) is en steeds in dezelfde periode ten opzichte van zonsondergang (ca. een half uur na zonsondergang).

Datum onderzoek	Tijd van onderzoeksrunde	Duur onderzoeksrunde, in aantal uren en minuten	Start onderzoeksrunde in aantal minuten na zonsondergang
15/16 juni	22:45-00:30	1.45	40
5 juli	22:50-00:00	1.10	46
1 augustus	21:55-23:05	1.10	23
5 september	20:50-22:16	1.26	31
19 september	20:19-21:25	1.06	27

Het veldonderzoek van BuWa kent een aantal onzekerheden. Uit de figuur die is opgenomen onder zienswijze 13.1 (Limpens en Dirks (Windenergie & Vleermuizen. Problemen en oplossingen? Herman Limpens & Sjoerd Dirksen. Nijmegen, 2014)) blijkt dat de aanwezigheid per soort of soortengroep nogal kan wisselen gedurende de nacht. Dat betekent dat het relatieve voorkomen een uur na zonsondergang een andere kan zijn dan bijvoorbeeld halverwege de nacht of in de ochtend. Ook kan het relatieve voorkomen veranderen als in plaats van ruim een uur, bijvoorbeeld vier uur wordt rondgelopen in het gebied. Uit het rapport van BuWa blijkt dat er geen waarnemingen plaatsvinden gedurende nacht of ochtend en ook niet gedurende langere tijd (langer dan ca. 1,5 uur). Ook de keuze om over de openbare weg te lopen gedurende de onderzoeksrondes, zal een effect kunnen hebben op de gevonden relatieve waarden. Hierdoor wordt meermalen een afstand van 250 meter tot 1000 meter afstand gehouden van de locatie van de toekomstige windmolens. Er kan daarom niet gegarandeerd worden dat de waarnemingen op de openbare wegen een goed beeld geven van de relatieve aantallen op de lijn van windmolens. Aangezien de relatieve aantallen de berekening van het aantal slachtoffers bepalen,

		vindt de provincie het ontbreken van het lijn-onderzoek (dus in de lijn van de windmolens), naast de beperkte duur en variatie van het onderzoek, een omissie in de aanpak. Gelet op de hierboven genoemde onzekerheden is in de ontheffing terecht de eis opgenomen dat de windturbines worden uitgevoerd met een stilstandvoorziening.
13.4	Indiener benadrukt dat voorschrift 11 onder e vragen oproept met betrekking tot de naleefbaarheid. Bij 'droog weer' moet de stilstandvoorziening volgens dit voorschrift worden ingeschakeld. Onduidelijk is wat hiermee wordt bedoeld. Natte weerperioden worden immers stelselmatig afgewisseld door droge periode en vice versa. De vraag is hoe lang er sprake moet zijn van een droge periode, wil er van een droge periode in de zin van dit voorschrift sprake zijn en hoe WP BW-A2 de lengte van zo'n droge periode kan voorspellen. Zo'n voorspelling lijkt op voorhand onmogelijk, zodat dit voorschrift ook vanwege gebreken in de naleefbaarheid niet in stand kan blijven.	De stilstandvoorziening dient in elk geval te worden toegepast bij "droog weer". Dat is de periode wanneer vleermuizen actief zijn. Dit voorkomt dat initiatiefnemer de windturbines moet stilleggen wanneer het regent en er dus geen vleermuizen actief zijn. In ontheffingen voor de realisatie van andere windparken in Gelderland wordt, op aanraden van BuWa, overigens vaker voorzien in een stilstandvoorziening bij "droog weer". Naar aanleiding van de zienswijze van indiener wordt een voorschrift aan de ontheffing verbonden waarin staat dat initiatiefnemer minimaal twaalf weken voorafgaand aan de bouw van de windturbines een gebruiksplan ter beschikking stelt aan de provincie Gelderland. In dat gebruiksplan moet initiatiefnemer toelichten op welke wijze wordt voldaan aan de eisen zoals opgenomen in voorschrift 11, waaronder ook het onderdeel "droog weer". Als de initiatiefnemer geen kans ziet om deze voorwaarde technisch toepasbaar te maken, dan zal de stilstandperiode moeten strekken over natte én droge weersperioden. Ook op die manier wordt immers voldaan aan de eis dat de stilstandvoorziening wordt toegepast bij droog weer. De provincie is dan ook van mening dat dit voorschrift wél naleefbaar is.
13.5	Indiener geeft aan dat zonder deze voorschriften ook ruimschoots wordt voldaan aan de voorwaarden waaraan bij verlening van de voorgenomen ontheffing moet worden getoetst. Indiener verzoekt de provincie om de betreffende voorschriften in haar definitieve besluit achterwege te laten.	De provincie is van mening dat gegeven de door BuWa gevolgde onderzoeksmethode en de toegepaste rekenmethodiek, de resultaten met dermate veel onzekerheden zijn omgeven, dat de stelling dat ruimschoots aan de voorwaarden van toetsing kan worden voldaan, niet kan worden volgehouden. Het consequent toepassen van dezelfde uitgangspunten voor de drie bij de cumulatie betrokken windparken, leidt voor ons tot de conclusie dat de 1%-mortaliteitsgrens voor de Laatvlieger wordt overschreden. De stilstandvoorziening zal dan ook worden gehandhaafd in de definitieve ontheffing.
Aanpassingen besluit: - Aan de <u>ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming</u> wordt een voorschrift verbonden op grond waarvan initiatiefnemer minimaal twaalf weken voorafgaand aan de bouw van de windturbines een gebruikersplan ter beschikking stelt aan de provincie.		
14. Zienswijze-indiener 14 – E.T. Stevens (Achmea Rechtsbijstand) namens – [Geanonimiseerd]		

Besluit(en) waartegen zienswijze is gericht:		
- ontwerp-inpassingsplan - ontwerp-omgevingsvergunning		
Nr.	Samenvatting zienswijze	Reactie provincie
14.1	Indiener begrijpt niet wat de keuze rechtvaardigt om de woning op Inktfordseweg 11 aan te merken als woning in de sfeer van het windpark.	Dat de woning op Inktfordseweg 11 is aangeduid als “woning in de sfeer van het windpark” (molenaarswoning) staat los van de afstand tussen de woning en de windturbine. De reden van de aanduiding is dat hier sprake is van een bijzondere relatie tussen de eigenaren/bewoners en het windpark. De bewoners/eigenaars van de molenaarswoningen hebben specifieke functies met betrekking tot de exploitatie het windpark. Zo voeren zij het technische beheer van de windturbines uit, houden zij toezicht op de goede werking van het windturbinepark en zorgen zij voor het onderhoud van het omliggende terrein. Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. heeft hierover privaatrechtelijke afspraken gemaakt met de betreffende bewoners/eigenaren van de molenaarswoningen. Meer informatie hierover is terug te lezen in paragraaf 5.1 van de toelichting bij het inpassingsplan.
14.2	In het ‘Onderzoek akoestiek en slagschaduw Windpark Bommelerwaard-A2’, dat deel uitmaakt van de stukken die behoren bij de ontwerp-omgevingsvergunning, is op pagina 4 (Hoofdstuk 2 akoestisch onderzoek) onder 2.2 een tabel toegevoegd (tabel 2.1 toetspunten). Indiener geeft aan dat de genoemde afstand tot zijn woning niet klopt en dat moet worden uitgegaan van de afstanden die hij eerder in zijn zienswijze noemt. Nu is uitgegaan van een onjuiste afstand is indiener van mening dat de rekenresultaten voor de woning van indiener niet juist zijn. Volgens indiener moet worden uitgegaan van de achtergevel van het achterste deel van de woning, gezien van de weg. Daar bevindt zich ook de slaapkamer van indiener.	In het onderzoek is gemeten vanaf het hart van de bestemming “Bedrijf – Windturbinepark” tot aan de achtergevel van de woning van indiener. Er is geen sprake van een onjuist gemeten afstand. In de praktijk is de schuifruimte binnen de bestemming “Bedrijf – Windturbinepark” beperkt. In verband met de benodigde fundering kan de mast niet tegen de rand van de bestemming worden gerealiseerd. Het middelpunt van de bestemming “Bedrijf – Windturbinepark” kan maximaal 3,5 meter in alle richtingen verschuiven. Er zijn een aantal uitzonderingen waar nog iets minder schuifruimte aanwezig is. Dit is beschreven in paragraaf 6.2.2 van de toelichting bij het inpassingsplan. De schuifruimte van maximaal 3,5 meter is niet dusdanig dat niet langer kan worden aangenomen dat ter hoogte van de woning van indiener aan de geluidsnorm kan worden voldaan. Bovendien moeten de windturbines te allen tijde voldoen aan de geluidsnorm uit artikel 3.14a lid 1 van het Activiteitenbesluit milieubeheer. Op basis van voorschrift 5.1 van de omgevingsvergunning moet de initiatiefnemer aantonen dat met het uiteindelijk te plaatsen windturbinetype wordt voldaan aan deze geluidsnorm. De geluidsnorm is ook opgenomen in artikel 4.4.1 onderdeel b van de regels van het inpassingsplan.
14.3	In tabel 2.3 ‘Rekenresultaten’ is voor de woning van indiener een Lden van 48 dB(A) en een Lnight van 42 dB(A) opgenomen. Voor de woning op Inktfordseweg 9 zijn dezelfde rekenresultaten opgenomen. Voor de woning op Inktfordseweg 11 geldt een Lden van 48 dB(A) en een	De aanduiding van “woning in de sfeer van het windpark” staat los van de afstand tussen de woning en de windturbine en de berekende geluidsbelasting. Zoals beschreven in het antwoord bij 14.1 is de reden van de aanduiding dat er sprake is van een bijzondere relatie tussen de eigenaren/bewoners van de woning en het windpark. Dat is voor wat betreft de woning van indiener niet het geval.

	Lnicht van 41 dB(A). Voor alle drie de woningen worden de geluidsnormen zonder mitigerende maatregelen overschreden. Hieruit blijkt volgens indiener te meer dat er nagenoeg geen verschil zit tussen het effect van de dichtstbijzijnde windturbine op genoemde woningen. Het is indiener daarom niet duidelijk waarom de woning op Inktfordseweg 11 is aangemerkt als woning in de sfeer van het windpark en de woning van indiener hierbuiten is gelaten.	Overigens zou een aanduiding “woning in de sfeer van het windpark” voor indiener niet gunstig uitpakken. Als gevolg van deze aanduiding wordt een woning op grond van het Activiteitenbesluit milieubeheer niet langer aangemerkt als “gevoelig object”. Dit betekent onder meer dat de geluidsnorm (artikel 3.14a lid 1 van het Activiteitenbesluit milieubeheer) en de slagschaduwnorm (artikel 3.12 lid 1 Activiteitenregeling milieubeheer) niet voor de betreffende woning geldt.
14.4	Indiener verwijst naar voorschrift 5.2 van de ontwerp-omgevingsvergunning. Indiener verwacht dat hij ondanks dit voorschrift veel hinder zal gaan ondervinden van de verlichting op de windturbines. Volgens paragraaf 4.3.4 van de toelichting bij het ontwerp-inrichtingsplan dient deze verplichting slechts te worden toegepast op de windturbines op de hoekpunten van het windpark. Indiener pleit er daarom voor om de middelste windturbine te vrijwaren van een verlichting en dit ook vast te leggen in voorschrift 5.2 van de ontwerp-omgevingsvergunning.	De verlichting wordt aangebracht voor de luchtvaartveiligheid en moet voldoen aan de voorschriften die zijn gegeven door de Inspectie voor de Leefomgeving en Transport (IL&T) en in de internationale burgerluchtvaartregeling. De goedkeuring van de verlichting van het windpark is een bevoegdheid van de IL&T. Op dit moment gebeurt dat aan de hand van het informatieblad “Aanduiding van windturbines en windparken op het Nederlandse vasteland – In relatie tot luchtvaartveiligheid”. Op basis van het informatieblad en paragraaf 4.3.4 van de toelichting bij het inpassingsplan kan worden geconcludeerd dat alle drie de windturbines moeten worden voorzien van obstakelverlichting. De obstakelverlichting op de middelste windturbine kan niet achterwege blijven, omdat de afstand tussen de noordelijke en de middelste windturbine met ongeveer 1,2 kilometer groter is dan de voorgeschreven maximumafstand van 900 meter. In de omgevingsvergunning is vastgelegd dat de initiatiefnemer uiterlijk zes weken voor de oprichting van het windpark een verlichtingsplan moet indienen. Uit het verlichtingsplan moet blijken dat niet meer verlichting wordt toegepast dan voor de luchtvaartveiligheid noodzakelijk is, dan wel op welke manier voorkomen wordt dat lichthinder op leefniveau plaatsvindt (door bijvoorbeeld het aanbrengen van een afscherming die neerwaartse lichthinder kan voorkomen). De windturbines mogen niet eerder in gebruik genomen worden dan nadat het verlichtingsplan is goedgekeurd door de IL&T. Gelet op het feit dat de verlichting primair is gericht op het luchtruim zal van onaanvaardbare lichthinder voor omwonenden of van aanzienlijke visuele effecten geen sprake zijn. Bovendien gelden voor het gebied geen specifieke eisen gesteld in een verordening, bestemmingsplan of beleidsregel ten aanzien van een bescherming van de duisternis of het donkere landschap.
14.5	Indiener is van mening dat de mitigerende maatregelen moeten worden geborgd in het inpassingsplan dan wel dat	Het Activiteitenbesluit milieubeheer en de Activiteitenregeling milieubeheer bevatten algemene regels voor het in werking hebben van windturbines. Het gaat onder meer

	expliciet en gemotiveerd moet blijken dat deze borging – gelet op de directe werking van de normen uit het Activiteitenbesluit milieubeheer – niet noodzakelijk is.	voor regels over de maximale geluidsbelasting (artikel 3.14a van het besluit) en de maximale hoeveelheid slagschaduw (artikel 3.12 van de regeling). De betreffende normen hebben directe werking en mogen in geen geval worden overschreden. Het is om die reden niet noodzakelijk de mitigerende maatregelen te borgen in het inpassingsplan. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft dit recent nog bevestigd voor wat betreft mitigerende maatregelen voor geluid (AbRvS, 17 januari 2018, ECLI:NL:RVS:2018:141). Ten slotte is in de vorm van een stilstandvoorziening een mitigerende maatregel nodig ter beperking van het aantal vleermuisslachtoffers. Deze maatregel is geborgd in de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming. Volledigheidshalve merkt de provincie nog op dat zij er – mede naar aanleiding van zienswijzen – voor kiest om vanwege de bestaande milieubelasting in de omgeving van het windpark geen slagschaduw toe te staan op gevoelige objecten binnen een contour met een straal van 720 meter van de windturbines. Door deze maatregel zal ter hoogte van de woning van indiener geen slagschaduw optreden. Omdat deze maatregel strenger is dan de norm in de Activiteitenregeling milieubeheer wordt deze maatregel wel vastgelegd in de regels van het inpassingsplan.
14.6	Indiener vreest een sterke waardedaling van de onroerende zaak als gevolg van dit bestemmingsplan. Hij is op de hoogte van de mogelijkheid om na het onherroepelijk worden van de besluit een verzoek om tegemoetkoming in te dienen bij de provincie. Indiener wil echter voorkomen dat zijn woning in waarde gaat dalen als gevolg van deze planologische verslechtering, zodat hij zich achteraf slechts tot dit middel kan wenden.	Belanghebbenden die als gevolg van het inpassingsplan te maken krijgen met een waardedaling van onroerend goed hebben mogelijk recht op een tegemoetkoming in planschade. Voor wat betreft het thema planschade verwijst de provincie naar paragraaf 2.11 van deze zienswijzennota.
14.7	Indiener geeft aan dat er onvoldoende onderzocht is wat de mogelijke gevolgen van de middelste turbine op de gezondheid van cliënt zijn. Volgens de provincie voldoet de turbine met mitigerende maatregelen aan de normen voor geluid en slagschaduw, is er geen onevenredige hoeveelheid lichtschittering overdag en lichthinder 's nachts en is het uitzicht op deze turbine niet onevenredig hinderlijk. Al deze invloeden bij elkaar opgeteld kan indiener toch last gaan ondervinden van de aanwezigheid en het gebruik van met name de middelste windturbine. Dit zal zich vertalen naar de gezondheid van indiener.	Voor wat betreft de mogelijke effecten van windturbines op de gezondheid wordt verwezen naar paragraaf 2.5 van deze zienswijzennota. Specifiek ten aanzien van lichtschittering merkt de provincie nog op dat windturbines moeten worden voorzien van niet reflecterende materialen of coatinglagen. Op deze manier kan lichtschittering zoveel mogelijk worden beperkt of zelfs voorkomen. Dit is vastgelegd in artikel 3.13 van de Activiteitenregeling milieubeheer. Van onaanvaardbare lichthinder zal naar het oordeel van de provincie geen sprake zijn, overdag noch 's nachts. Er zijn geen effecten op de gezondheid te verwachten.
Aanpassingen besluit:		

- In de regels van het inpassingsplan wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine.

4. Toetsingsadvies Commissie voor de m.e.r.

De onafhankelijke Commissie voor de m.e.r. heeft op 21 maart 2018 een toetsingsadvies uitgebracht over het milieueffectrapport (MER) dat is opgesteld voor het inpassingsplan en de omgevingsvergunning. Het oordeel van de Commissie voor de m.e.r. is als volgt:

“De milieueffecten zijn uitgebreid en volledig behandeld. Het MER brengt de effecten ook onder de normen van wet- en regelgevingen in beeld. Hiermee is een volledig beeld van de te verwachten milieugevolgen gegeven. Daarnaast zijn realistische en zinvolle alternatieven onderzocht die op een aantal onderdelen onderscheidend zijn ten opzichte van elkaar. Het MER levert hiermee relevante keuzes aan voor de besluitvorming.

De Commissie spreekt voorts haar waardering uit voor de uitgevoerde effectbeoordeling van het project in combinatie met het eventueel toekomstig windpark in Maasdriel. Dit onderzoek is gedetailleerd uitgevoerd. Hiermee is goed onderbouwd dat het windpark Bommelerwaard-A2 dit initiatief niet onmogelijk maakt.

Het MER bevat – naar het oordeel van de Commissie – alle noodzakelijke informatie voor de besluitvorming.”

Meer informatie over het advies is terug te lezen op de website van de Commissie voor de m.e.r.: <http://www.commissiemer.nl/advisering/afgerondeadviezen/3219>

Het advies van de Commissie voor de m.e.r. geeft geen aanleiding voor een aanpassing van het MER.

Volledigheidshalve merkt de provincie nog op dat voor zover ingekomen zienswijzen betrekking hebben op de inhoud van het MER, deze behandeld zijn in hoofdstuk 3 van deze zienswijzennota.

5. Overzicht wijzigingen

De ontvangen zienswijzen hebben aanleiding gegeven tot nadere analyses en wijzigingen van de besluiten. Daarnaast worden ook ambtshalve een aantal wijzigingen aangebracht. Hierna volgt een overzicht van alle wijzigingen.

5.1 Wijzigingen naar aanleiding van zienswijzen

Inpassingsplan en MER

- In paragraaf 2.3.2 van de toelichting bij het inpassingsplan wordt opgenomen dat gemeente Zaltbommel het Gelders Energieakkoord heeft ondertekend.
- In de regels van het inpassingsplan wordt vastgelegd dat geen slagschaduw mag optreden op gevoelige objecten en functies binnen een contour met een straal van 720 meter rondom iedere windturbine. Ook in de toelichting bij het inpassingsplan wordt hier aandacht aan besteed.
- De “Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen” wordt toegevoegd aan bijlage 1 van deze zienswijzennota (bijlage 4 van de toelichting bij het inpassingsplan). Naar aanleiding van deze zienswijze bevat deze notitie:
 - o een tabel met informatie over de geluidseffecten, de verwachte slagschaduwduur en de afstand tot woningen van het voorkeursalternatief;
 - o een beschrijving van de gevolgen van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer Meteren-Boxtel (geluid en externe veiligheid) voor het Windpark Bommelerwaard-A2;
 - o een analyse van de bijdrage van het windpark aan de cumulatieve geluidsbelasting tijdens de nachtsituatie;
 - o een beschrijving van de relevantie van de geluidseffecten van het laagvliegverkeer voor de berekende cumulatieve geluidsbelasting;
 - o de bevestiging van het Rijk dat er voor wat betreft het voorkeursalternatief geen beperkingen zijn vanuit ruimtelijke defensiebelangen;Ook in de toelichting bij het inpassingsplan wordt kort stilgestaan bij enkele van bovenstaande punten.
- De “Memo participatie / betrokkenheid omgeving” van Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. wordt toegevoegd aan bijlage 2 van deze zienswijzennota (bijlage 4 van de toelichting bij het inpassingsplan). De initiatiefnemer beschrijft in dit memo welke inspanningen op het gebied van participatie zijn verricht en welke nog zullen worden verricht. Ook in de toelichting bij het inpassingsplan wordt hier kort bij stilgestaan.

151

Ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming

- Aan het besluit wordt een voorschrift toegevoegd op grond waarvan initiatiefnemer minimaal twaalf weken voorafgaand aan de bouw van de windturbines een gebruikersplan ter beschikking stelt aan de provincie.

Omgevingsvergunning en MER

- Geen wijzigingen.

5.2 Ambtshalve wijzigingen

In de stukken zijn ambtshalve enkele ondergeschikte tekstuele wijzigingen aangebracht. Bijvoorbeeld vanwege het feit dat de besluiten zich in een nieuw stadium van de procedure bevinden. De overige ambtshalve wijzigingen worden hierna besproken.

Inpassingsplan en MER

- In de toelichting bij het inpassingsplan wordt uitgegaan van de meest actuele Omgevingsvisie Gelderland (januari 2018) en Omgevingsverordening Gelderland (januari 2018).
- In paragraaf 7.1 van de toelichting bij het inpassingsplan wordt een passage opgenomen over de inloopbijeenkomst van 5 maart 2018.
- In paragraaf 7.2 van de toelichting bij het inpassingsplan wordt een passage opgenomen over de ondertekening van de anterieure overeenkomst met de initiatiefnemer.
- In hoofdstuk 8 van de toelichting bij het inpassingsplan wordt een passage opgenomen over de ingediende zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r.
- In bijlage 8 van het MER wordt de weergave van het voorkeursalternatief vanaf standpunt 7 hersteld.

Ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming

- In het besluit worden de coördinaten van de locaties van de windturbines gecorrigeerd.
- Er wordt een KvK-uittreksel van Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. toegevoegd aan bijlage 2a.

Omgevingsvergunning

- In het besluit wordt een passage opgenomen over de ingediende zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r.
- In het besluit wordt een passage opgenomen over het advies van het college van B&W van de gemeente Zaltbommel.
- In het besluit wordt een passage opgenomen over de aanvullende maatregel voor slagschaduw die het inpassingsplan voorschrijft.
- Er wordt een KvK-uittreksel van Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. toegevoegd aan bijlage 3.
- In bijlage 8 van het MER wordt de weergave van het voorkeursalternatief vanaf standpunt 7 hersteld.

6. Bijlagen

Bijlage 1 – Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen

Bijlage 2 – Memo participatie / betrokkenheid omgeving

Bijlage 1

Notitie aanvulling MER n.a.v. zienswijzen

NOTITIE AANVULLING MER N.A.V. ZIENSWIJZEN

Datum	23 april 2018
Van	Pondera Consult
Betreft	Aanvulling MER Windpark Bommelerwaard-A2 n.a.v. zienswijzen
Projectnummer	716055

Inleiding

Naar aanleiding van de terinzagelegging van het ontwerp-inpassingsplan en de ontwerp-beschikkingen van Windpark Bommelerwaard-A2 zijn verschillende zienswijzen ingediend. De zienswijzen leiden op een aantal punten tot een aanvulling op de onderzoeken die ten behoeve van het windpark zijn gedaan. In deze notitie wordt inhoudelijk ingegaan op de vragen die zijn gesteld en de bijbehorende aanvullende informatie.

Achtereenvolgens wordt ingegaan op:

1. Geluid van windturbines in de nachtperiode;
2. Bijdrage van de ontwikkelingen t.a.v. het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS) Meteren-Boxtel en (extra) vluchten Defensie laagvliegroute en laagvlieggebied m.b.t. cumulatie van geluid;
3. Bijdrage van de ontwikkelingen t.a.v. PHS m.b.t. externe veiligheid;
4. Overzicht geluid, slagschaduw en afstand tot dichtstbij gelegen woning van het voorkeursalternatief (VKA)

1. Geluid windturbines in de nachtperiode

In de zienswijzen is de zorg uitgesproken over de wijze waarop de toename van de cumulatieve geluidbelasting door de plaatsing van de windturbines wordt berekend en geïnterpreteerd. Deze richt zich met name op het feit dat de cumulatieve geluidbelasting een etmaalwaarde betreft (L_{den}), terwijl de windturbines volgens enkele omwonenden in de nachtsituatie wel degelijk van invloed zullen zijn op de geluidsbelasting.

In het MER is onderzoek gedaan naar de geluidseffecten van de windturbines van Windpark Bommerwaard-A2 t.a.v. de geluidsnorm. Hieruit blijkt dat het windpark zowel aan de $L_{den} = 47$ dB voor de dagperiode als aan de $L_{night} = 41$ dB voor de avond en nachtperiode kan voldoen. Daarmee voldoet het windpark aan de wet- en regelgeving t.a.v. windturbinegeluid.

Aanvullend is in het MER, in het kader van het akoestische klimaat van de omgeving een cumulatieve geluidsberekening gemaakt, waarbij de geluidseffecten van verschillende relevante geluidsbronnen in de omgeving zijn gecumuleerd en per geluidbronsoort gerelateerd aan de hinderlijkheid van geluidbelasting (L_{den}). De nachtperiode is hierbij (8x) zwaarder meegewogen

dan de dagperiode, omdat in de nachtperiode over het algemeen minder achtergrond geluid heerst (bijvoorbeeld van de snelweg).

Uit de resultaten van de cumulatieve geluidsberekening blijkt dat het windturbinegeluid ter hoogte van verschillende woningen leidt tot een toename van de cumulatieve geluidsbelasting ten opzichte van de referentiesituatie. Hierbij geldt dat de windturbines in de nachtperiode bijdragen aan de hoogte van de geluidbelasting en de hinderbeleving daarvan. Met name op de woningen in het plaatsingsgebied zelf en direct ten oosten daarvan zullen de windturbines in de nachtsituatie een relatief grote bijdrage leveren aan de gecumuleerde geluidsbelasting. Voor de woningen die aan de westzijde van de snelweg A2 liggen, zal dit slechts in beperkte mate het geval zijn, vanwege de ligging van de A2. De gecumuleerde geluidsbelasting in het MER is dan ook een goede indicator van de cumulatieve geluidsbelasting in de nachtperiode. Daar waar in de tabel in het MER een (relatief grote) toename t.o.v. de referentiesituatie optreedt, zal dat in de nachtsituatie voor een relatief groot deel door de windturbines komen.

2. PHS en vliegbewegingen Defensie – geluid

PHS

In de zienswijzen zijn zorgen geuit over de extra spoorbewegingen die op basis van het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS) over het spoor ten oosten van het plangebied zullen plaatsvinden. Zorgen zijn geuit dat dit een extra belasting legt op het gebied voor wat betreft geluid. Uit het Ontwerptracébesluit van PHS blijkt dat de Geluid Productie Plafonds (GPP's) niet wijzigen ter hoogte van het plangebied van Windpark Bommelerwaard-A2. De GPP's geven de maximaal mogelijke geluidbelasting aan die het spoor op de nabije omgeving mag maken. De berekeningen die in het kader van het MER zijn uitgevoerd, zijn worst-case uitgegaan van de GPP's. De gegevens hierover voor het rekenmodel zijn afkomstig van het Geluidregister Spoor (www.geluidregisterspoor.nl). Aangezien er bij de cumulatieve geluidsberekeningen is gerekend met de geluidplafonds (de maximaal mogelijk geluidproductie) en deze plafonds niet door het PHS worden verhoogd, is de ontwikkeling van het PHS meegenomen reeds onderdeel van de huidige berekeningen. De extra spoorbewegingen zijn derhalve niet van invloed op de berekende cumulatieve geluidniveaus. Ondanks dat de feitelijke geluidssituatie in de omgeving naar verwachting zal veranderen vanwege het grotere aantal spoorbewegingen, zal deze niet boven de berekende waarden in het MER uitkomen.

Vliegbewegingen Defensie

Tevens zijn er in de zienswijzen zorgen geuit over de vliegbewegingen van Defensie en de effecten daarvan op de geluidbelasting in het gebied. Zaltbommel ligt in een gebied waar ten behoeve van oefeningen door Defensie kan worden (laag) gevlogen met Helikopters. Het betreft het laagvlieggebied Maas en Waal, en een laagvliegroute voor helikopters en propellervliegtuigen. Deze gebieden zijn echter zeer groot. De bijdrage aan de gemiddelde geluidbelasting door oefeningen welke juist binnen (of in nabijheid van) het plangebied plaatsvinden is daarom verwaarloosbaar, ondanks dat dergelijke oefeningen op het moment dat ze plaatsvinden wel degelijk als hinderlijk kunnen worden ervaren. Daarnaast zijn de momenten waarop wordt gevlogen zeer tijdelijk (enkele dagen, binnen bepaalde tijdsloten). Dit zal in de gemiddelde cumulatieve geluidbelasting niet terug te zien zijn en is derhalve niet nader berekend. Op het moment dat er wordt gevlogen en het geluid hiervan (hinderlijk) hoorbaar zal

zijn, zal het windturbinegeluid op dat moment naar verwachting een te verwaarlozen geluidbijdrage hebben.

3. PHS externe veiligheid

Ten aanzien van het aspect veiligheid in relatie tot de spoorlijn (PHS Meteren-Boxtel) is aanvullend berekend of de windturbines aan de veiligheidseisen kunnen voldoen.

Ten aanzien van gevaarlijke transporten geldt dat de huidige risico's in het MER zijn berekend per spoortransport en per ketelwagons. De toevoeging per ketelwagons met risicovolle inhoud is reeds verwaarloosbaar klein (1,5% per WT is kleiner dan 10%). In dat geval maakt het niet meer uit hoeveel ketelwagons er langs rijden, het risico zal altijd verwaarloosbaar klein zijn.

Het Individueel Passanten Risico (IPR) is in de huidige situatie maximaal $1,2 \times 10^{-9}$. Dit veranderd niet door de aanwezigheid van meer treinen aangezien het per individueel persoon wordt berekend. Ook het Maatschappelijk Risico (MR) is in het MER reeds berekend. Om de norm voor het Maatschappelijk Risico (MR) te overschrijden zouden er meer dan 833 miljoen persoonspassages per jaar over dit spoortraject moeten plaatsvinden. Dit is ook met de extra spoorbewegingen van het PHS onmogelijk.

De komst van het programma Hoogfrequent Spoor Meteren Boxtel is daarmee niet van invloed op de beoordeling van de veiligheid van de plaatsing van de windturbines.

4. Overzicht effecten per woning VKA

In het MER is een tabel opgenomen waar per toetspunt zowel de berekende geluidproductie (norm en cumulatie), slagschaduwduur en de afstand tot de dichtstbijzijnde windturbine wordt vermeld. In onderstaande tabel zijn de genoemde waarden per toetspunt voor het VKA weergegeven.

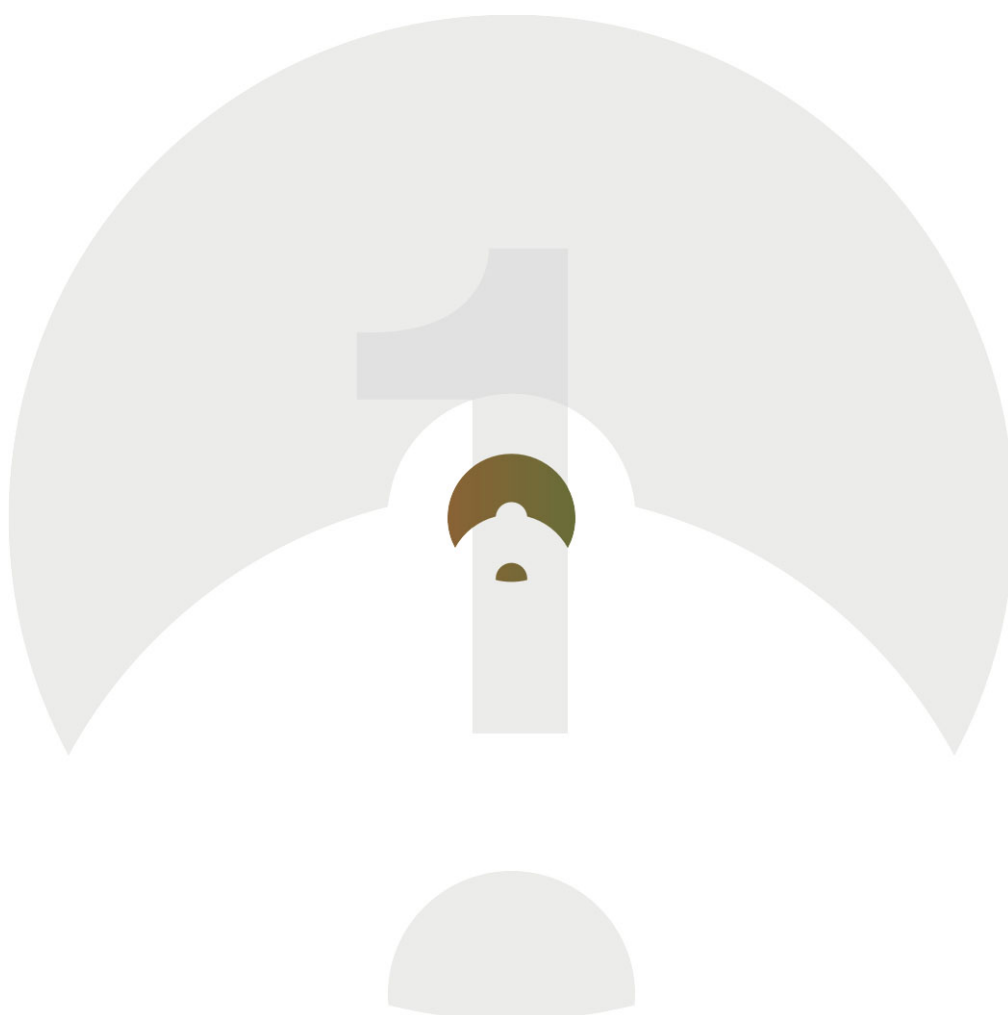
Tabel 2 Geluid, slagschaduw en afstand tot windturbines per toetspunt

Nr.	Adres	Lden Wind-turbines	Huidig cumulatief geluid niveau	Toename cumulatief geluidniveau	Slagschaduw (uu:mm) (per jaar)	Afstand tot dichtstbijzijnde windturbine (m)
1	Hoeveneseweg 2	43	55	1	--	385
2	Inktfordseweg 13	44	57	2	0:00	380
3	Inktfordseweg 9	47	51	7	0:00	355
4	Inktfordseweg 7	47	53	5	0:00	345
5	Inktfordseweg 4	45	56	2	0:00	390
6	Inktfordseweg 5	46	56	3	0:00	350
7	Inktfordseweg 1b	44	56	2	0:00	585
8	Inktfordseweg 1a	46	56	3	--	425
9	Inktfordseweg 1	47	60	2	--	340
10	Sint Antoniestraat 5	44	70	0	0:00	445
11	Koxkampseweg 13	38	62	0	--	855
12	Schoofbandweg 7	44	60	1	0:00	435

13	Veilingweg 2	42	56	0	0:00	660
14	Veilingweg 1	40	55	1	6:19	840
15	Veilingweg 31	43	55	1	0:00	525
16	Veilingweg 27	42	55	1	0:00	575
17	Vlierdseweg 4	47	73	0	0:00	305
18	Vliertseweg 4	44	57	1	0:00	420
19	Veilingweg 16	37	55	0	6:42	800
20	St Antoniestraat 4b	44	71	0	0:00	470
21	Steenweg 3	40	63	0	0:00	715
22	Steenweg 6	40	66	0	1:49	850
23	Parallelweg 2	41	69	0	0:00	660
24	Veilingweg 19	38	55	0	9:55	660
25	Inktfordseweg 3	44	58	1	0:00	590

* voor de woningen buiten 720 meter van een windturbine van Windpark Bommelerwaard-A2 (nr. 14, 19, 22 en 24) is de slagschaduwduur exclusief mitigerende maatregelen opgenomen. De praktijk wijst uit dat de slagschaduwduur na mitigatie niet hoger is dan zes uur per jaar.

Bijlage

[REDACTED]
[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 16 april 2018 12:24
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Windproject Zaltbommel

Beste [REDACTED]

Er gelden vanuit de ruimtelijke defensiebelangen, te weten de ligging in het laagvlieggebied Maas en Waal voor helikopters en onder de laagvliegroute VO, geen beperkingen voor deze windturbines.

Voor wat betreft de ligging in het radarverstoringgebied en de doorsnijding van het daar geldende toetsingsvlak geldt dat wanneer de definitieve afmetingen en posities van de windturbines afwijken van de afmetingen en posities die vorig jaar door TNO zijn onderzocht op de mate van radarverstoring, er een nieuw radarverstoringsonderzoek uitgevoerd moet worden. De resultaten van dit onderzoek moeten weer worden voorgelegd aan ons ter beoordeling.

Als dat niet het geval is dan kan dit project zonder beletsels vanuit defensie door. Als de afmetingen en posities wel afwijken dan hoor ik het graag.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Omgevingsmanager vastgoed en erfgoed Defensie

.....
Cluster Ruimte | Sectie Omgevingsmanagement
Afdeling Klant- en Vastgoedmanagement | Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf

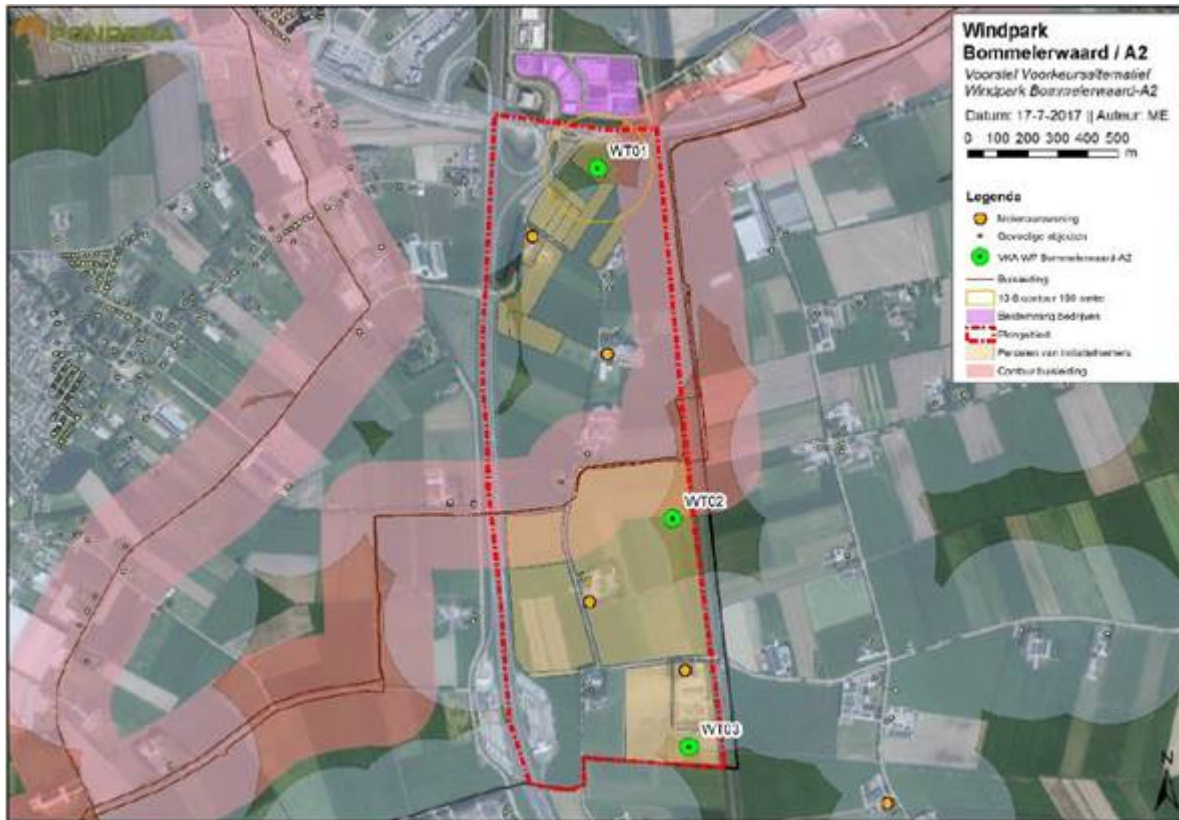
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Stationsplein West 30 | 6811 KM | Arnhem |
Postbus 16169 | 2500 BD | Den Haag |

.....
M [REDACTED]
E [REDACTED]
W <http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl>

Van: [REDACTED]
Verzonden: dinsdag 10 april 2018 13:31
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Windproject Zaltbommel

Dag [REDACTED]

Inmiddels zijn we wat stappen verder met het windenergieproject bij Zaltbommel (zie onderstaande mailwisseling). De turbine-afmetingen en posities zijn bekend. In de figuur hieronder zijn de posities weergegeven. De maximale afmetingen zijn 120 meter ashoogte en 120 meter rotordiameter.

In het eerdere contact met jullie gaven jullie aan dat de belangen ten aanzien van de laagvliegroute en laagvlieggebied geen beperkingen vormen voor de windturbines, ongeacht de posities en afmetingen van de windturbines (die waren destijds nog niet bekend).

Ter check hoor ik graag van je of dezelfde conclusie kan worden getrokken nu de turbineposities en maximale turbineafmetingen bekend zijn.

Kun je daar wat over zeggen? Zou mooi zijn als je deze week even zou willen reageren.

Bij voorbaat dank!

Met vriendelijke groet,

[Redacted Signature]

Adviseur duurzame energie

Bijlage 2

Memo participatie / betrokkenheid omgeving

Windpark Bommelerwaard-A2

Memo participatie / betrokkenheid omgeving

Van Windpark Bommelerwaard-A2 B.V.
Aan Provincie Gelderland
Datum 3 mei 2018
Onderwerp Memo participatie / betrokkenheid omgeving

Windpark Bommelerwaard-A2 heeft de afgelopen jaren op verschillende momenten in het proces geïnvesteerd in het betrekken en informeren van de omgeving. De belangrijkste momenten worden in deze memo aangehaald en toegelicht. Ook de afspraken voor financiële participatie en compensatie komen aan bod. Voor een goed beeld van de betrokkenheid van de omgeving wordt eerst een korte toelichting gegeven op de voorgeschiedenis. Afsluitend wordt aangegeven hoe Windpark Bommelerwaard-A2 na de besluitvorming wenst te communiceren met de omgeving.

Voorgeschiedenis

In 2011 zijn de bewoners van het gebied tussen de A2 en het spoor (ten zuiden van Zaltbommel) door de gemeente geïnformeerd over de mogelijkheden voor een windpark in dit gebied (zoekgebied windenergie). Vanuit een aantal bewoners en de gemeente ontstond al snel de wens om de mogelijkheden te bekijken om de projectontwikkeling in eigen hand te houden. Begin 2012 is daarom de bewonerswerkgroep Windmolenpark-Inktford opgericht om de mogelijkheden te onderzoeken om zelf een windpark te ontwikkelen samen met alle bewoners uit het gebied. De werkgroep heeft onder andere een haalbaarheidsonderzoek laten uitvoeren en gesproken met de bewoners, zowel individueel als gezamenlijk.

Eind 2013 concludeert de bewonerswerkgroep dat er mogelijkheden zijn voor windenergie in het gebied, maar dat ontwikkeling met alle bewoners van het gebied niet haalbaar is. Aan de hand van de conclusies van de bewonerswerkgroep wordt eind januari 2014 door een deel van de bewoners een vereniging opgericht (Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2). De vereniging bestaat uit voornamelijk agrarische ondernemers uit het gebied en heeft als doel om samen de verdere mogelijkheden te onderzoeken tot het in eigen beheer ontwikkelen van een aantal windturbines in het gebied. Windunie Development ondersteunt en adviseert de vereniging.

Communicatietraject principeverzoek

In februari 2017 heeft de initiatiefnemer Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. (toen nog Vereniging Windpark Bommelerwaard-A2) een principeverzoek tot vaststelling van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Gelderland. Dit verzoek volgde op het besluit van de gemeenteraad van Zaltbommel in januari 2017 om het bij de gemeente ingediende verzoek tot planologische medewerking voor een windpark definitief af te wijzen.

In het traject richting de besluitvorming in de gemeenteraad van januari 2017 en het indienen van het principeverzoek tot planologische besluitvorming bij de provincie Gelderland in februari 2017 heeft Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. diverse keren de omgeving betrokken en geïnformeerd over de voorgenomen ontwikkeling van het windpark.

- Op 28 oktober 2015 heeft de (toen nog) vereniging een inloopavond georganiseerd voor omwonenden in en rondom het zoekgebied. Op deze avond heeft het bedrijf ROM3D 3D-

Windpark Bommelerwaard- A2

visualisaties laten zien van het plan voor het windpark. Omwonenden konden zo een indruk krijgen van het beoogde windpark in het gebied en welke mogelijke gevolgen (geluid, slagschaduw, e.d.) dit met zich mee brengt. De omwonenden hebben aan de hand van de visualisaties ook aandachtspunten voor de locaties van de turbines meegegeven die in het vervolgtraject meegenomen zijn. Ook is informatie gegeven over de procedure om te komen tot het windpark.

- Op 6 november 2015 is de vereniging aanwezig geweest op de Energiemarkt georganiseerd door de gemeente Zaltbommel. Hier konden alle belangstellenden met de visualisaties van ROM3D een indruk krijgen van het plan voor het windpark. De initiatiefnemers zijn tijdens de Energiemarkt ook in gesprek gegaan met de belangstellenden.
De aankondiging van de Energiemarkt en specifiek ook de mogelijkheid voor het bekijken van de 3D-visualisaties van het plan voor windenergie heeft in de lokale kranten gestaan die zowel in de gemeente Zaltbommel als in de gemeente Maasdriel worden bezorgd. Tijdens de Energiemarkt hebben zowel geïnteresseerde inwoners van de gemeente Zaltbommel als de gemeente Maasdriel de visualisaties bekeken en gesproken met de initiatiefnemers.
- In de zomer van 2016 heeft de vereniging keukentafelgesprekken gevoerd met de omwonenden in het zoekgebied en is een avond georganiseerd waarop meerdere omwonenden, ook van buiten het zoekgebied, de gelegenheid kregen om vragen te stellen over de ontwikkeling van het windpark. Met enkele omwonenden zijn toen de gesprekken gestaakt omdat een constructief gesprek niet langer mogelijk bleek.
- Op 5 januari 2017 is een brief naar omwonenden van het windpark verzonden over de behandeling van het verzoek tot planologische medewerking later die maand in de gemeenteraad van Zaltbommel. Een maand later in februari is wederom een brief verstuurd om de omwonenden te informeren over het principeverzoek dat de initiatiefnemers bij de provincie Gelderland hadden ingediend.

Inloopavonden provinciaal inpassingsplan

Onder de regie van de Provincie Gelderland zijn er het afgelopen jaar tijdens het planologische proces voor het provinciaal inpassingsplan diverse inloopavonden georganiseerd. Deze inloopavonden hebben plaatsgevonden op 17 mei 2017, 18 december 2017 en 5 maart 2018. In totaal hebben circa 50 belangstellenden zich laten informeren over onder andere het proces van besluitvorming, de onderzoeken van het MER, de eventuele hinder als gevolg van slagschaduw of geluid en de mogelijkheden om te participeren. De initiatiefnemers zijn op alle drie de informatieavonden aanwezig geweest om vragen van omwonenden en andere belangstellenden te kunnen beantwoorden.

Participatie- en compensatieplan

Voor een goede verdeling van lusten en lasten is bij het indienen van het principeverzoek tot planologische medewerking bij zowel de gemeente Zaltbommel als de provincie Gelderland een participatie- en compensatieplan bijgevoegd. Het windpark Bommelerwaard-A2 conformeert zich nog steeds aan de uitgangspunten van dit document. De inhoud bestaat uit drie onderdelen: gebiedsfonds, dorpsmolen en financiële tegemoetkoming mogelijke hinder en planschade.

Gebiedsfonds

In het participatie- en compensatieplan staat dat het windpark jaarlijks een budget ter beschikking stelt aan omwonenden middels een gebiedsfonds van €0,40 per MWh ten behoeve van maatschappelijke doeleinden. Dit budget wordt primair ingezet voor direct omwonenden (binnen een straal van 1.250 m.

Windpark Bommelerwaard- A2

van de dichtstbijzijnde turbine) binnen de hinderzones van het windpark, en secundair voor algemene maatschappelijke doelen van Zaltbommel.

Indien er tijdens de planologische procedure aanpassingen worden vereist die ten bate komen aan de omgeving zullen de nadelige financiële gevolgen resulteren in een korting op de bijdrage aan het gebiedsfonds. Een beperking van slagschaduw heeft dan ook direct invloed op het participatie en compensatieplan.

Dorpsmolen

Inwoners van de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel (de Bommelerwaard) kunnen zelf gezamenlijk eigenaar worden van één van de windturbines door financieel te participeren. De noordelijke windturbine wordt een zogenaamde 'dorpsmolen'. De windcentrale is de beoogd exploitant van de dorpsmolen. De Windcentrale is een professionele partij met ervaring en een bewezen systematiek; de Winddelen.

De dorpsmolen wordt verkocht in kleine stukjes, zogenaamde Winddelen, waarbij de opbrengsten middels een aantrekkelijk rentepercentage worden uitgekeerd. De prijs van één Winddeel is enkele honderden euro's en heeft een jaarlijks rentepercentage van ongeveer 5%.

Om de doelstelling van minimaal 200 inwoners uit de gemeenten Zaltbommel en Maasdriel die financieel participeren te behalen wordt een deel van de Winddelen voor een extra aantrekkelijke aanschafprijs aangeboden.

Op de inloopavond van 18 december 2017 heeft De Windcentrale zich reeds gepresenteerd als beoogd exploitant van de dorpsmolen. Op de website van De Windcentrale is meer informatie te vinden over het concept van Winddelen: www.windcentrale.nl.

Financiële tegemoetkoming eventuele hinder en planschade

Conform eerdere afspraken uit het gebiedsproces in 2012 t/m 2014 over de verdeling van de vergoedingen van de grondovereenkomsten stelt het windpark aan de 14 huishoudens binnen het zoekgebied € 3.000,- per jaar per huishouden beschikbaar als tegemoetkoming voor de eventuele hinder en de planschade van het windpark.

Omwonenden buiten het zoekgebied die juridisch recht zouden hebben op planschade worden door het windpark actief benaderd met een voorstel voor planschade zodat omwonenden niet hoeven te procederen. Deze planschade krijgen de omwonenden uitgekeerd in het eerste jaar dat de windturbines daadwerkelijk productie draaien/of jaarlijks een deel van het bedrag. Bij planschade geldt standaard een eigen maatschappelijk risico van 2%. Het windpark neemt de helft van dat maatschappelijk eigen risico voor hun rekening voor die groep van bewoners die in een reguliere procedure ook recht op planschade zouden hebben

Na vaststelling PS

Start participatie dorpsmolen

Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. is in de laatste fase met De Windcentrale om de voorwaarden voor de dorpsmolen vast te leggen. Als dit is afgerond zal De Windcentrale starten met het benaderen van de omwonenden en andere belangstellenden van het windpark om te participeren in de dorpsmolen.

Na vaststelling in Provinciale Staten zal het Windpark omwonenden en inwoners van de gemeente Zaltbommel en Maasdriel informeren hoe zij zich kunnen aanmelden als zij belangstelling hebben om te participeren in de dorpsmolen.

Keukentafelgesprekken

Na een positief besluit van de Provinciale Staten over het inpassingsplan en het verkrijgen van een onherroepelijke vergunning zal Windpark Bommelerwaard-A2 B.V. de omwonenden in en rondom het gebied opnieuw benaderen voor een keukentafelgesprek. Doel van deze gesprekken is om de verdere

Windpark Bommelerwaard- A2

ontwikkeling van het windpark toe te lichten en (indien relevant) het bespreken/vastleggen van het aanbod voor de compensatie die het windpark wil aanbieden als tegemoetkoming in eventuele hinder en de planschade van het windpark.

Informatievoorziening

Omwonenden zullen ook na de besluitvorming regelmatig worden geïnformeerd over de ontwikkelingen. Windpark Bommelerwaard-A2 wil daar invulling aan gaan geven met inloopavonden voor aanvang van de bouwwerkzaamheden, het regelmatig versturen van een nieuwsbrief en middels de website www.bommelerwaard-wind.nl. Omwonenden kunnen contact opnemen met Hein de Kort op telefoonnummer: 06 81 47 45 94 of per email: info@bommelerwaard-wind.nl.